ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Թիւ 15

ԳՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„ — 1915

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

84
դ

ԺՕԶԷՖ ԲԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Հրատարակիչ
ՍՕԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

A II 13872

ՀՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՐԱ[ԴԱՐ]ԱՆ № 2

ԳԱՀԻՐԷ
Տպագրութիւն «Նիւ Բարթէր»
1915

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ԼԵ

ԿՆՔԱՄԱՅՐ ԵՒ ՍԱՆՈՒՀԻ

Է՛Գ կոմսուհին, — Թագաւորին գործածած ածականը պահենք, որովհետեւ իրօք արժանի էր այդ արգահատական բառին, — տանջուող հոգիի մը պէս Բարիզի ճամբան բռներ էր :

Շօն, կոմսուհիին պէս, ժանի նամակին վերջընթեր հատուածը կարդալով, քար կտրեր էր, եւ, վիշտն ու յուզմունքը ծածկելու համար դիտող աչքերէ, Լիւսիէնի ներքնասենեակին խորը մեկուսացած, մեծ ճամբուն վրայէն ժիլպէրը վերցնելու գաղափարը ունեցած ըլլալուն վրայ կը զղջար ու միեւնոյն ատեն կ'անիծէր զայն։

Անթէնի կամուրջը գետը թափող եւ Սէնէն մինչեւ Ռօքէթ Բարիզը չրջապատող կոյուղիին վրայ շինուած է։

Երբ կոմսուհին այս կամուրջին վրայ հասաւ, իրեն սպասող կառք մը գտաւ հոն :

Այս կառքին մէջ կը գտնուէր Ժան գիրկոմսը գործակալի մը ընկերակցութեամբը, որուն հետ բուռն կերպով կը վիճաբանէր ։

Ժան, կոմսուհին տեսնելուն պէս, իր գործակալը թողլով գետին ցատկեց և քրոջը կառապանին նշան ըրաւ որ կառքը կեցնէ ։

— Շո՛ւտ, կոմսուհի, շո՛ւտ, իմ կառքս նստէք և Սէն-Ժէրմէն-տէ-Բրէ փողոցը վազեցէք, գոչեց Ժան ։

— Արդեօք պատահը խա՞ղ մը խաղաց մեզ, հարցուց տիկին Տիւպարի կառքը փոխելով, մինչդեռ գործակալը Ժանի նշանը տեսնելով միւս կառքը կը ցատկէր ։

— Այնպէս կը կարծեմ, կոմսուհի, պատասխանեց Ժան ։ Ասիկայ կա՛մ վրէժխնդրութիւն մըն է և կամ մեր խաղին փոխարէն խաղցուած խաղ մը ։

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ ուրեմն ։

— Երկու խօսքով պատմեմ ։ Ես Բարիզ մնացի, որովհետև միշտ փուշի վրայ եմ և կասկածի մէջ, և ինչպէս որ կը տեսնէք, իրաւունք ալ ունիմ ։ Գիշերուան ժամը ինը ըլլալուն պէս սկսայ Խօսող Աքաղաղ պանդոկին շուրջը սլքտկալ ։ Աչքի զարնող բան մը չկար ։ Ո՛չ եկող կար, ո՛չ գացող ։ Ամէն բան կարգին էր ։ Հետեւաբար կարծեցի թէ կրնայի տուն վերադառնալ և հանգիստ սրտով քնանալ ։ Այդպէս ալ ըրի ։

« Այս առտու, արևը ծագելուն պէս արթնցայ, Բաթրիսը արթնցուցի և հրամայեցի որ երթայ պանդոկին առջեւի մեծ քարին քովը մեր ցնդածը պահպանէ ։

« Ժամը իններին, այսինքն որոշեալ ժամէն ժամ մը առաջ, կառքովս հոն հասայ ։ Բաթրիս կասկածելի բան մը տեսած չէր ։ Բաւական ինքնավստահութեամբ սանդուխէն վեր ելայ ։

« Դրանը մէջ սպասուհի մը գլխ կեցնելով իմացուց թէ տիկին կոմսուհին ամբողջ օրը և գուցէ ութը օր տունէն դուրս չպիտի կրնար ելնել ։

« Կը խոստովանիմ որ շատ բանի կը սպասէի, բայց ասոր բնաւ չէի սպասեր ։

« — Ի՞նչ, դուրս չի՞ պիտի ելնէ, գոչեցի, բայց ի՞նչ ունի որ ։

« — Հիւանդ է ։

« — Հիւա՞նդ մի, անկարելի է ։ Երէկ բան մըն ալ չունէր ։

« — Այո՛, պարոն ։ Տիկինը սովորութիւն ըրած է իր տուրմը (չօգօլա) ինքնիր ձեռքովը եփել և այս առտու զայն եռացնելու ատեն, կրակարանին վրայէն վար թափելով ոտքը այրեցաւ ։ Տիկին կոմսուհիին արձակած աղաղակները լսելով վազեցի եկայ ։ Տիկինին մարելուն մազ էր մնացեր ։ Անկողինին վրայ պառկեցուցի զինքը և հիմայ կարծեմ թէ կը քնանայ ։

— կոմսուհի՛, իրաւ որ ձեր ժանեակներուն պէս գոյնս նետեց ։ Ուստի, գոչեցի ·

« — Ձեր ըսածներուն ամէնքն ալ սուտ են ։

« — Ո՛չ, սուտ չեն, սիրելի պարոն Տիւպարի, պատասխանեց գերանները ծակող կծու ձայն մը · կոմսուհին սոսկալի կերպով հիւանդ է ։

« Այս ձայնին եկած կողմը վազեցի, դժուար բացուող դուռ մը հրելով ներս մտայ և իրօք պառաւ կոմսուհին անկողինին մէջ պառկած գտայ ։

« — Ո՛հ, տիկին . . ., բացագանչեցի ։

« Ահա միայն այս բառերը կրցայ արտասանել ։ Այնչափ կատղեր էի որ, եթէ կարելի ըլլար, առանց ցաւ զգալու, հաւու մը պէս պիտի խեղդէի զայն ։

«— Ահաւասիկ բոլոր այս չարիքին պատճառը ստանիծեալ սրճամանն է, ըսաւ ինձ սախառակամածին վրայ ինկած ծուառմուս տոմսան մը ցոյց տալով։

«Ոտքերս խրտուէ կցած՝ սրճամանին վրայ յարձակեցայ։

«— Կ'երդնում որ այս սրճամանը ա՛լ տուրմ չպիտի եփէ, գոչելով ոտքի հարուածով մը ճզմեցի զայն։

«— Ո՛հ, ի՛նչ ձախորդութիւն, բացագանչեց ցնդած պառաւը ցաւագին ձայնով մը, ախկին տ'Ալօնսէին պիտի ներկայացնէ ձեր քոյրը։ Ի՛նչ ընեմ, ճակատագիրը այս է եղեր, ինչպէս կ'ըսեն արեւելքցիները։

— Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, զիս կը յուսահատեցնես ժան, գոչեց կոմսուհին։

— Եթէ իրեն ներկայանալու միտք ունիք, յուսահատելու բան չկայ։ Այս նպատակաւ ձեզ կանչել տուի։

— Բայց ի՞նչպէս չյուսահատիմ։

— Անոր համար որ ձեր ըրածը ես չեմ կրնար ընել, անոր համար որ դուք կին էք և աչքերնուդ առջեւը կրնաք բանալ սալ վիրակապը, և սախօսութիւնը երեւան ելնելուն պէս՝ կրնաք ըսել ցնդածին թէ իր որդին միշտ գեղջուկ աղնուական մը պիտի մնայ և թէ Սալիսեանց ժառանգութենէն ալ կտոր մը իսկ չպիտի կըրնայ առնել, որովհետեւ դուք զինքը գործնականապէս պիտի անիծէք։

— Կարծեմ թէ պառաւ խաթունն իս քիթներնուս պիտի խնդայ, գոչեց կոմսուհին։

— Հաւատացէք որ ամէն ուրիշ միջոց չկայ։

— Ո՞ւր կը բնակի մեր ցնդածը։

— Սէն-Ժէրմէն-տէ-Բրէ փողոցի Խօսող Ագռաւ անունով պանդոկը գիտէք, մեծ սեւ շէնք մըն է, որուն

դրանը վրայ թիթեղի մը վրայ նկարուած աքաղաղ մը կայ ։

— Սոսկալի տեսարանի մը ներկայ պիտի գտնուիմ ։

— Ես ալ անանկ կը կարծեմ ։ Սակայն ուրիշ կարծիք մըն ալ ունիմ, սա թէ պէտք է անգամ մը փորձենք ։ Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ընկերանամ ։

— Զգուշացէք ։ Ծրագիրնիս ջուրը կ'իյնայ ։

— Ձեր բանկլիք ընթացքին չուրջ գործակալիս խորհուրդ հարցուցած ատենս պատասխանեց թէ իր տանը մէջ մէկու մը վրայ յարձակելուն պատիժը տուգանք և աքսոր է ։ Եթէ յարձակումը դուրսը գործուի պատիժը···

— Ոչինչ է, աւելցուց կոմսուհին Ժանի խօսքը ամբողջացնելով ։

Ժան կծու ժպիտով մը դէմքը ծամածռեց ։

— Ո՛հ, ուշ վճարուող պարտքերը տոկոս կը դիզեն, եթէ անգամ մը մարդուկիս հանդիպէի · · ·

— Հիմայ ատոր ատենը չէ, միայն իմ ցնդածիս վրայ խօսի՛նք, գերկոմս ։

— Ալ անոր մասին ըսելիք բան մը չունիմ, գացէք։ Եւ Ժան մէկդի քաշուեցաւ որպէս զի կառքը անցնի ։

— Ո՞ւր պիտի սպասէք ինծ ։

— Նոյն պանդոկին մէջ, շիշ մը սպանիական գինի պիտի խմեմ, և եթէ իմ ներկայութիւնս ալ հարկ ըլլայ, հոգ մի՛ ընեք, անմիջապէս կը հասնիմ ։

— Քշէ՛, կառապա՛ն, գոչեց կոմսուհին ։

— Սէն-Ժէրմէն-տէ-Բրէ փողոցի Խօսող Աքաղաղ պանդոկը, աւելցուց գերկոմսը ։

Կառքը, սրարշաւ, Շանզէլիզէէն մեկնեցաւ ։

Քառորդ ժամ վերջը Սպանիոլ փողոցին մօտ, Սէն-Մարկըրիտ վաճառատան առջեւ կանգ կ'առնէր ։

Հոն, տիկին Տիւպարի կառքէն վար իջաւ, որովհետեւ կը վախնար որ մի գուցէ խորամանկ պառաւը անիւներուն ձայնն առնէ։ Պառաւը անշուշտ կը լրտեսէր և կրնար պատուհանի մը ետեւը պահուըտած ըլլալով զինքը տեսնել և լուր տալ։

Ուստի, իր դրանիկը ետին ունենալով, Ապասխալ փողոցը մտաւ, ուր երեք տուն կար որոնցմէ մէջտեղինն էր Խօսող Աքաղաղ պանդոկը։

Պանդոկին գաւիթը մտաւ չենք կրնար ըսել, որովհետեւ մտնել չէր ան՝ այլ՝ գահավիժել։

Ոչ ոք տեսաւ անոր ներս մտնելը։ Անդունդն ի վար գահավիժող յուսահատ հոգին մարդ չտեսներ։ Բայց սանդուխին ստորոտը պանդոկապետուհիին հանդիպեցաւ։

— Տիկին տը Պէա՛րնը տեսնել կ'ուզեմ, ըսաւ կոմսուհին։

— Տիկին տը Պէարն ծանր հիւանդ է և մարդ չի կրնար ընդունիլ։

— Գիտեմ որ հիւանդ է, ես ալ իրմէ լուր առնելու կուգամ, ըսաւ կոմսուհին։

Եւ արծիւի մը պէս ճախրելով սանդուխին գլուխը հասաւ։

— Տի՛կին, տի՛կին, բանի ներս մտնել կ'ուզեն ձեր դռնէն, գոչեց Պանդոկապետուհին։

— Ո՞վ է ան, պոռաց պառաւ դատախազուհին սենեակին խորէն։

— Ե՛ս, ըսաւ կոմսուհին յանկարծ դրան սեմին վրայ ցցուելով և պարագային յարմար կերպարանք մը առնելով, ու ցաւակցութիւն յայտնելու պատրաստ, քաղաքավարական տխուր ժպիտ մը ցոլացուց շրթներուն վրայ։

— Դուք հո՞ս, տիկի՛ն, գոչեց պատախաղուհին վախէն աժգունած ։

— Այո՛, սիրելի կոմսուհի, կուգամ ցաւակցութիւնս յայտնել ձեզ պատահած աղէտին համար՝ զոր տակաւին քիչ մը առաջ իմացայ ։ Կ՚աղաչեմ, եղելութիւնը պատմեցէք ։

— Բայց, տիկին, չեմ համարձակիր այս խեղճուկ խրճիթին մէջ ձեզ աթոռ մը հրամցնել ։

— Գիտեմ որ Թուրէնի մէջ գեղեցիկ դղեակ մը ունիք, կոմսուհի, պանդոկը անշուշտ ձերը չէ ։

Կոմսուհին նստաւ ։

Տիկին տը Պէարն հասկցաւ որ կոմսուհին առօք փառօք կը տեղաւորուէր ։

— Կ՚երեւի թէ շատ կը նեղուիք, տիկին, ըսաւ կոմսուհին ։

— Սոսկալի կերպով ։

— Աջ սրունքնի՞դ է ։ Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, բայց ի՞նչ ըրիք որ սրունքնիդ այրեցաւ ։

— Եղածը պարզ բան մըն է, սրճամանը ձեռքս էր, կոթը ձեռքէս սահեցաւ և եռացած ջուրը դուրս նետուելով՝ գաւաթի մը չափ ոտքիս վրայ թափեցաւ ։

— Ի՛նչ սոսկալի բան ։

Պառաւը հառաչանք մը արձակեց ։

— Ո՛հ, այո՛, սոսկալի բան ։ Բայց ի՞նչ ընեմ, ճախորդութիւնները վրայէ վրայ կուգան ։

— Գիտէ՞ք որ Թագաւորը ձեզի կը սպասէր այս առտու ։

— Յուսահատութիւնս կը բազմապատկէք, տիկին ։

— Նորին վեհափառութիւնը ձեզ չտեսնելուն համար դժգոհ է, տիկին ։

— Հիւանդութիւնս կրնայ չքմեղանք մը համարուիլ, տիկին, բայց սակ, մտադրած եմ խնդրածատր Նորին վեհափառութեան ներողամտութիւնը հայցել։

— Նպատակս ձեզ վշտացնել չէ, բայց կ՚ուզէի հասկցնել ձեզ թէ Նորին վեհափառութիւնը մեծ կարեւորութիւն տուաւ ձեր ազնիւ վերադարձումին եւ երախտապարտ մնաց, բաւ տիկին Տիւպարի պատուին չափազանց խորամանկ կին մը ըլլալը տեսնելով։

— Վիճակս կը տեսնէք, տիկին։

— Տարակոյս չկայ, բայց կ՚ուզէ՞ք որ ձեզի բան մը ըսեմ։

— Ըսէք, զայն մտիկ ընելը ինծի պատիւ կը համարեմ։

— Այնինքն շատ հաւանական է որ այս չարաբաստիկ աղէտքը ձեր չափազանց յուզուելուն արդիւնքն ըլլայ։

— Ո՛հ, չէ չեմ ըսեր, բաւ դատախազուհին մարմնոյն կէտովը միայն խորհրդելով։ Ձեր բարձր ու արքայական հիւրասիրութիւնը զիս չափէն աւելի յուզեց։

— Կը կարծէ՞ք թէ ուրիշ պատճառ մը չկայ։

— Ուրիշ պատճա՞ռ մը։ Իրա՛ւ որ ո՛չ, ուրիշ պատճառ մը գտնուելու չէ, տիկին։

— Ո՛հ, ինչպէ՞ս չէ, հանդիպում մը...

— Ե՞ս մէկու մը հանդիպած ըլլամ։

— Այո՛, տունէս դուրս ելած ատենինդ։

— Մէկու մը չհանդիպեցայ, տիկին։ Ձեր եղբօրը կառքին մէջն էի։

— Կառքը չմտած։

Դատախազուհին ցուցամատը ճակտին տանելով յիշողութեանը մէջ մէկը փնտռել ձեւացուց։

— Մեծ սանդուխէն վար իջած ատենինդ, աւելցուց

կոմսուհին ։

Դատախազուհին ուշադրութիւնը աւելցնել կեղծեց այս անգամ ։

— Այո՛, ձեր դուրս ելած տանը մէկը կը մտնէր գաւիթ, չարաչարեց տիկին Տիւպարի անհամբերութեան դառն ժպիտով մը ։

— Դժբաղդաբար չեմ յիշեր, տիկին ։

— Կին մը . . . ։ Ո՛հ, վերջապէս պիտի յիշէք ։

— Ես այնքան կարճատես եմ որ ձեզ անգամ, որ հազիւ երկու քայլ հեռու կեցած էք ինէ, որոշակի չեմ տեսներ, տիկին ։ Մնացածը դուք գտնեցէք ։

— Այս կինը ախմար կնոջ մը չնմանիր, ըսաւ կոմսուհին մտովի ։ Եթէ խորամանկութիւն չբանեցնենք, պիտի յաղթուինք ։

Եւ յետոյ բարձրաձայն աւելցուց ։

— Լա՛ւ, քանի որ դուք զայն տեսած չէք, ես ձեզի ըսեմ անոր ո՛վ ըլլալը ։

— Ձեր տունէն դուրս ելած ատենս ներս մտնող կնո՞ջ ով ըլլալը ։

— Այո՛ ։ Իմ հարսս էր, տիկին Տիւպարին ։

— Վա՞յ, շատ աղէկ, տիկին, շատ աղէկ ։ Բայց, որովհետեւ զինքը բնաւ տեսած չեմ . . .

— Տեսա՛ծ էք, տիկին ։

— Տեսա՞ծ եմ մի, ի՞նչ կ'ըսէք, տիկին կոմսուհի ։

— Այո՛, և հետն ալ խօսած էք ։

— Ձեր հարսի՞ն, տիկին Տիւպարի՞ հետ ։

— Այո՛, տիկին Տիւպարիի հետ ։ Միայն թէ անոր հետ խօսած ատեննիդ օրիորդ Ֆլաժօ կը կոչուէր ։

— Վա՛յ, գոչեց պառաւ դատախազուհին ծածկուիլը անկարելի կծու շեշտով մը ։ Զիս գտնելով մինչեւ Բարիզ

բերել տուող օրիորդ Ցլաժօն ձեր տիկին հա՞րսն էր ։

— Այո՛, տիկին ։

— Եւ որո՞ւ կողմէ ղրկուած էր ։

— Իմ կողմէս ։

— Զիս ծաղրելո՞ւ թէ հետս ծիծաղելու նպատակաւ ։

— Ձեզ ծառայելու նպատակաւ, եթէ դուք ալ ինծի ծառայէիք ։

Պառաւը իր թանձր յօնքերը պռստեց ։

— Կարծեմ թէ այս այցելութենէն ալ մեծ օգուտ մը չպիտի կրնամ քաղել ։

— Տիկի՛ն, լրջօրէն խօսինք, գիտեմ տուած կոմսու-հին ։

— Ականջս ձեզի է ։

— Ոտքերնիդ այրած էք, կարծեմ ։

— Այո՛, բան մը զոր կը տեսնէք ։

— Ծա՞նր կերպով ։

— Սոսկալի՛ ։

— Հակառակ այդ վէրքին, չէ՞ք կրնար բուռն ճիգ մը ընելով մինչեւ Լիւսիէն երթալու համար կառք նստիլ եւ իմ սենեակիս մէջ քանի մը վայրկեան ոտքի կենալ Նորին Վեհափառութեան առջեւ ։

— Անկարելի է, տիկին ․ ոտքի ելնելը միտքս բե-րած ատենս վրաս մարելիք կուգայ ։

— Ուրեմն այդչափ սոսկալի՞ է ձեր վէրքը ։

— Ձեր աչքովը կը տեսնէք ։

— Ո՞վ կը բուժէ, ո՞վ կը խնամէ, ո՞վ խրատ կու-տայ ձեզ ։

— Ես տանտիկինի մը նման սքանչելի դեղեր գի-տեմ այրուածներու համար, իմ շինած մէկ բալասանս կը գործածեմ ։

— Արդեօք այդ դեղը կրնա՞մ տեսնել առանց անքաղաքավարութիւն մը ըրած ըլլալու ։

— Սեղանին վրայ, շիշին մէջն է ։

— Կեղծաւո՛ր, ըսաւ կոմսուհին մտովի, խաբեբայութիւնը մինչեւ ո՛ւրտեղուանքը հասցուցեր է ։ Իրա՛ւ շատ խորամանկ է այս կինը, բայց վերջարանին սպասենք ։

Յետոյ բարձրաձայն այլ մեղմիւ աւելցուց ․

— Տիկին, ես ալ այրուկներու համար սքանչելի իւղ մը ունիմ, բայց անոր գործածութեան եղանակը այրուածքին աստիճանէն կախում ունի ։

— Ի՞նչպէս ։

— Կրնայ մարմինը պարզ կարմրութիւն մը առած ըլլալ, պալար մը ըլլալ և կամ կեղեքուած ըլլալ ։ Բժիշկ չեմ, բայց ամէն մարդ քիչ թէ շատ իր մէկ կողմը այրած է կեանքին մէջ ։

— Կեղեքուած է, տիկին, ըսաւ պառաւը ։

— Ո՜հ, ո՜րքան կը ցաւիմ արդեօք ։ Բայց կ'ուզէ՞ք որ իմ իւղէս ձեր վէրքին քսեմ ։

— Ամենայն սիրով, տիկին ։ Հետերնի՞դ բերած էք ։

— Ո՛չ, բայց կրնամ ձեզի ղրկել ։

— Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ ։

— Միայն թէ պէտք է վէրքին ո՛ր աստիճան ծանր ըլլալը աչքովս տեսնեմ ։

— Ո՜հ, ո՛չ, տիկին, չեմ ուզեր այսպիսի տգեղ տեսարան մը ցուցնել ձեզ, գոչեց պառաւը ։

— Լաւ, ահա բռնեցի, ըսաւ տիկին Տիւպարի մտովի ։

Եւ յետոյ բարձրաձայն աւելցուց ․

— Բնաւ հոգ մի՛ ընէք, տիկին, ես վէրքեր տեսնելու վարժուած եմ ։

— Ո՛չ, տիկին, պատշաճութեանց դէմ է, անվայել է, անքաղաքավարութիւն է․․․։

— Մեր ընկերներուն օգնած ատեննիս, պէտք է որ ամէն պատշաճութիւն մէկ կողմ թողունք։

Եւ տիկին Տիւպարի ձեռքը կոմսուհիին ոտքին երկնցուց։ Պառաւը վիրակապով փաթթուած և խծիկի ձեւն ստացած ոտքը թիկնաթոռին վրայ տարածած էր։

Դատախազուհին սոսկալի ճիչ մը արձակեց, թէպէտ տիկին Տիւպարիի ձեռքը հազիւ անոր ոտքին դպեր էր։

— Ո՛չ, գէշ չկատարեր իր գործը, մրմնջեց կոմսուհին՝ տիկին դը Պէարնի աւրուած դէմքին իւրաքանչիւր ծամածռութիւնը մանրազննին կերպով ուսումնասիրելով։

— Պիտի մեռնի՛մ, պոռաց պառաւը։ Ո՛չ, վախցուցիք զիս, տիկին։

Եւ գոյնը նետեց, աչքերը կիսովին գոցուեցան և գլուխը թիկունքին մէջ ինկաւ մարելու մօտ ծանր հիւանդի մը պէս։

— Կը թոյլատրէ՞ք որ զայն անգամ մը աչքէ անցընեմ, հարցուց տիկին Տիւպարի։

— Այո՛, այո՛, պատասխանեց պառաւը նուաղուն ձայնով մը։

Տիկին Տիւպարի առանց ժամանակ կորսնցնելու ոլորունքը պատող կտաւիկներուն առաջին գնդակը հանեց և ապա արագօրէն կապը քակեց։

Կոմսուհին շատ զարմացաւ տեսնելով որ պառաւը այս գործողութեան դէմ չէր կենար։

— Կը սպասէ որ վէրքին արիւնոտ կապին հանեմ որպէս զի բարձրաձայն վայնասուններ փրցնէ, բայց, եթէ զայն խնդրել իսկ հարկ ըլլայ, դա՛րձեալ սրունքը պիտի տեսնեմ, մռմռաց տիկին Տիւպարի։

Եւ գործը չարունակեց ։

Տիկին տը Պէարն կը հեծկլտար առանց դիմադրելու ։

Արիւնոտ կապը քակուեցաւ և խոտան վէրք մը պարզուեցաւ կոմսուհիին աչքին առջեւ ։ Նմանութիւն մը չէր այս և ոչ ալ խաղ մը, ուր կանգ կ՚առնէր տիկին տը Պէարնի դիւանագիտութիւնը ։ Արիւնաթաթախ կապտորակ այտուկ մը երեւան ելած էր ։

Եթէ տիկին տը Պէարն Շօնը իրօք տեսած և զայն ճանչցած ըլլար, Բօրսիի և Մուսիու Սէվօլայի բարձրութեանը հասած պիտի ըլլար ։

Տիկին Տիւպարի լսելէ աւելի պապանձեցաւ և հիացաւ ։

Պառաւը ինքզինքը գտնելով, իր յաղթութեան պըտուղը լիովին վայելեց ։ Աչքերը վառվռիլ սկսան, արոնցմով իր քովը ծնրադիր կոմսուհին կը դիտէր ։

Տիկին Տիւպարի, կիներու յատուկ փափուկ հոգատարութեամբ մը, արիւնոտ վիրակապը վերստին կապեց, հիւանդին սրունքը բարձին վրայ դրաւ և անոր քովը նստելով ըսաւ ․

— Տիկին, կարծածէս աւելի հանճարեղ էք եղեր, ներողութիւն կը խնդրեմ որ ձեր արժէքը ունեցող կնոջ մը վայել կերպով առաջուց չբացի խնդիրը ։ Ըսէք ձեր պայմանները ։

Պառաւին աչքերուն առջեւէն յանկարծական փայլակ մը անցաւ ։

— Բացէ ի բաց ըսէք ձեր փափաքը, տիկին, որպէս զի տեսնեմ թէ ի՛նչ բանով հաճելի կրնամ ըլլալ ձեզ ։

— Կ՚ուզեմ որ Վէրսայլի մէջ ներկայացնէք զիս, տիկին, եթէ գիտնաք ալ թէ ձեր վիրաւոր սրունքովը ժամ մը ոտքի վրայ մնալ հարկ պիտի ըլլայ, ըսաւ կոմսուհին ։

Տիկին տը Պէարն առանց յօնքերը պտտելու մտիկ կ՚ընէր ։

— Եւ յետո՞յ ։

— Ամէնքը այս է, տիկին, հիմայ կարգը ձերն է ։

— Ես ալ պիտի ուզէի որ իմ գալս երկու հարիւր հազար ֆրանքը երաշխաւորուէր, պատասխանեց դատա-խաղուհին այնպիսի հաստատամտութեամբ մը որուն ի տես կոմսուհին հասկցաւ թէ համահաւասար զօրութեան մը դէմ կը գտնուէր ։

— Բայց եթէ դատերնիդ շահիք, չորս հարիւր հազար ֆրանք ձեռք անցուցած պիտի ըլլաք ։

— Խնդրոյ առարկայ երկու հարիւր հազար ֆրանքը, որուն համար Սալլիսեանց հետ դատի մէջ եմ, արդէն իմս կը նկատեմ ։ Իսկ միւս երկու հարիւր հազար ֆրանքն ու ձեզի ծանօթացած ըլլալու պատիւը բարեպատեհ բաղդաւորութիւն մը եղած կ՚ըլլայ ինձ համար ։

— Այդ երկու հարիւր հազար ֆրանքը պիտի տրուի ձեզ ։ Ուրիշ առաջարկ մը ունի՞ք ։

— Սիրելի որդի մը ունիմ որ գունդ մը զինուոր և հազարապետութեան հրովարտակ մը ձեռք անցընելու կարօտովը հալ ու մաշ կ՚ըլլայ ։

— Գունդին ծախքը ո՞վ պիտի ընէ ։

— Թագաւորը ։ Երկու հարիւր հազարը շահելէ վերջ, եթէ այդ ծախքը ես ընեմ, այսօրուան չքաւոր վիճակիս կը վերադառնամ ։

— Վերիվերոյ վեց հարիւր հազար ֆրանք եղաւ ։ Ուրիշ ։

— Թուրէնի այգիս եւ վերադարձուիլը, զոր գրաւեցին ջրանցքը բանալու համար ։

— Բայց անոր փոխարժէքը վճարուեցաւ ձեզ ։

— Այո՛, բայց աւելի կ'արժէր ։

— Լաւ, անգամ մըն ալ վճարել կուտանք ։ Ամէնքը ա՞յս է ։

— Գիտէք թէ դրամ չունիմ ։ Զմոռնանք նաեւ փաստաբան Ֆլաժօլին ունեցած պարտքս որ ինը հազար ֆրանք է ։

— Լաւ, այդ ինը հազար ֆրանքն ալ իմ դրամէս կուտամ ։ Համաձայնի՛նք ։

— Սպասեցէ՛ք ։

— Բա՞ն մը մոռցաք ։

— Չնչին բան մը ։

— Ըսէք ։

— Մեր մեծ թագաւորին առջեւ ելնելը մտքէս անգամ չէր անցներ ։ Զգեստ չունիմ ։

— Ատիկայ նախատեսած էի, տիկին ։ Դերձակուհիիս ապսպրեցի ։ Վաղը կէսօրին զգեստնիդ պատրաստ պիտի ըլլայ ։

— Գոհարեղէն չունիմ ։

— Պէօհմէր և Պասանժին գրելուս պէս, վաղը երկու հարիւր հազար ֆրանքի գոհարեղէն կ'ուտան ձեզ, զոր միւս օրը կը վերադարձնէք ։

— Լա՛ւ, տիկին, ասոնցմէ ուրիշ բանի մը պէտք չունիմ ։

— Ուրախ եմ ։

— Բայց որդւոյս հրովարտա՞կը ։

— Նորին վեհափառութիւնը զայն անձամբ ձեզ պիտի յանձնէ ։

— Հապա գունդին ծա՞խքը ։

— Հրովարտակին մէջ պիտի գտնուի ։

— Լա՛ւ ։ Կը մնայ այգիներուս խնդիրը ։

Ժող. Պալս., թիւ 15—35, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

A 13872
ՀՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ

— Այդ չորս արտավարը ո՞րչափ կը գնահատէք, տիկին...

— Արտավարը վեց հազար ֆրանք։ Աննման ու բարեբեր հողեր են, տիկին։

— Անմիջապէս տասներկու հազար ֆրանքի պարտամուրհակ մը պիտի ստորագրեմ, որ արդէն ձեր ստացած տասներկու հազարին հետ քսանըչորս հազար ֆրանք կ՚ընէ։

— Ահաւասիկ կաղամարը, տիկին, ըսաւ տիկին տը Պէարն մատովը զայն ցոյց տալով։

— Նախ զայն ձեզ տալու պատիւը պիտի ունենամ, ըսաւ տիկին Տիւպարի։

— Ի՞նձ։

— Այո՛։

— Ի՞նչ ընելու համար։

— Որպէսզի Նորին վեհափառութեան հաճիք գրել այն երկտողը զոր հիմայ ձեզ թելադրելու պատիւը պիտի ունենամ։ Տուէք որ տանամ։

— Իրաւունք ունիք։

— Հաճեցէք ուրեմն գրել։

Պառաւը սեղանը իր թիկնաթոռին մօտեցուց, թուղթը պատրաստեց, գրիչը առաւ և սպասեց։

Տիկին Տիւպարի տուն տուաւ․

« Տէր արքայ,

« Իմ սիրելի բարեկամուհիս՝ Տիւպարի կոմսուհին կնքամայր ըլլալու համար Ձեր վեհափառութեան ըրած առաջարկութեանս ընդունելովը զգացած երջանկութիւնս համարձակութիւն կուտայ ինծ խնդրելու Ձեր վեհափառութենէն որ հաշտ աչքով նայի ինծ երբ վաղը Վէրսայլ ներկայանամ, շնորհ մը զոր կը հաճիք ընել

ինձ ։ Տէր արքայ, համարձակութիւնն ունիմ կարծելու նաեւ թէ Ձեր վեհափառութիւնը կրնայ լաւ ընդունելութեամբ մը պատուել զիս, նկատի ունենալով իմ գերդաստանս՝ որուն իւրաքանչիւր գլուխը իր արիւնը թափած է Ձեր օգոստափառ սերունդին իշխաններուն ծառայելու համար ։ »

— Հիմայ ստորագրեցէք, եթէ կը հաճիք ։

Եւ տը Պէարն կոմսուհին ստորագրեց ․

« ԱՆԱՍԹԱՋԻ-ԷՕՖԷՄԻ-ՌՕՏՕԼՖ
ԿՈՄՍՈՒՀԻ ՏԸ ՊԷԱՐՆ »

Պառաւին գիրերը կէս մատի խոշորութիւն ունէին, իսկ գրութիւնը ազնուապետականաց յատուկ խել մը տառասխալներով լեցուն էր ․

Պառաւը ստորագրելէ վերջ, սոյն երկտողը ձախ ձեռքին մէջ բռնեց և աջովը կաղամարը, թուղթը և գրիչը տիկին Տիւպարիի առջեւ քշեց ․ Կոմսուհին, փոքրիկ, ուղիղ և փչանման գիրով մը քանիմէկ հազար ֆրանքի պարտամուրհակ մը ստորագրեց, որուն տասներկու հազարը այցելներուն փոխարժէքն էր, իսկ ինը հազարն ալ փաստաբան Ֆլամօի տուրքերը ․

Ապա, տիկին Տիւպարի երկտող մը գրեց Պէօմէր և Պասանժ արքունի գոհարավաճառներուն, աղաչելով որ Լուիզ կոչուող ականակուռ մանեակը գրաբերին յանձնեն ․

Այս սքանչելի գոհարեղէնը գահաժառանգին հօրաքրոջը՝ իշխանուհի Լուիզինն էր, զոր ծախած էր ողորմութիւն բաշխելու համար ։

Այս գործն ալ լմնալէ վերջ, կնքամայր և սանուհի իրենց թուղթերը փոխանակեցին ։

— Հիմայ ճշմարիտ բարեկամութեան ապացոյց մը

տուէք ինծ, սիրելի կոմսուհի, ըսաւ տիկին Տիւպարի։

— Պատրաստ եմ, տիկին։

— Վստահ եմ որ եթէ հաճիք տունս գալ, երեք ժամ չանցած Թրօնշէն ձեզ պիտի բժշկէ։ Եկէք ուրեմն, իմ աննման յատկութիւն ունեցող իւղս ալ կը փորձէք։

— Դուք կառք նստէք, տիկին, ձեզի գալէ առաջ հոս կարգ մը աւարտելիք գործեր ունիմ, առարկեց խոհեմ պառաւը։

— Կը մերժէ՞ք։

— Ընդհակառակը, տիկին, ընդունած ըլլալս հասկըցընել կ'ուզեմ, բայց ոչ անմիջապէս։ Ահա աբբայարանին ժամացոյցը ժամը մէկը կը զարնէ, մինչեւ ժամը երեք ժամանակ տուէք ինծ, ժամը ճիշդ հինգին Լիւսիէն կ'ըլլամ։

— Շնորհ կ'ընէ՞ք որ եղբայրս ժամը երեքին գայ իր կառքովը ձեզ տանելու համար։

— Ինչո՞ւ չէ։

— Ա՛լ հիմայ ինքզինքնիդ խնամեցէք մինչեւ այնատեն։

— Բանէ մը մի՛ վախնաք։ Ես ազնուական կինմըն եմ, խօսք տուի ձեզ, եւ եթէ մեռնիմ ալ, վաղը Վէրսայլ պիտի ըլլամ։

— Ցտեսութիւն, սիրելի կնքամայրս։

— Ցտեսութիւն, պաշտելի սանուհիս։

Եւ այսպէս իրարմէ զատուեցան, պառաւը միշտ պառկած, ոտքին մէկը բարձին եւ ձեռքին մէկն ալ թուղթերուն վրայ։

Տիկին Տիւպարի ելած տունէն նուազ յախուռն եւ աւելի թեթեւցած մեկնեցաւ։ Պառաւ դատախազուհիէն աւելի խորամանկ չփրթելուն համար սիրտը քիչ մը նե-

ղացած էր այն կնոջ որ եթէ ուզէր Գաղիոյ թագաւորը կրնար ծեծել ։

Մեծ սրահին առջեւէն անցած ատենը Ժանը տեսաւ, որ իր վրայ կասկած չհրաւիրելու համար երկրորդ շիշ մը պարպելու վրայ էր ։

Ժան իր քոյրը տեսնելուն պէս աթոռէն ցատկեց և անոր քով վազեց ։

— Է՜հ, ի՞նչ ըրիք, տեսնենք ։

— Միթէ Սաքսի մարաջախտը Ֆօնթընուայի ռազմադաշտը Նորին Վեհափառութեան ցոյց տալով չըսա՞ւ՝ « Տէր արքայ, այս տեսարանով սորվեցէք թէ յաղթութիւն մը որչափ սուղ և ցաւալի է ։ »

— Յաղթո՞ղ ենք ուրեմն ։

— Խօսք մըն ալ պիտի ըսեմ, բայց աւելի հինուց մնացած է՝ « Եթէ անգամ մըն ալ այսպիսի յաղթութիւն մը ընենք, կորսուած ենք ։ »

— Կնքամայրը գտնուեցա՞ւ, ան նայինք ։

— Այո՛, բայց մէկ միլիոնէն աւելի նստաւ ։

— Օհօ՜, բացագանչեց Տիւպարի դէմքը թթուեցնելով ։

— Է՜հ, կա՛մ առնելու և կամ ձգելու էր ։

— Բայց անհանդուրժելի է ։

— Աս ա՛ս է, և շատ ալ անանկ տակն ու վրայ մի՛ ըլլար, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ ո եւ է ձախաւերութեամբ ամէն մը բան ջուրը իյնայ և կամ աւելի սուղի նստի մեզի ։

— Նզովլի՛ց արմատ, ի՛նչ կին է եղեր ։

— Հռովմայեցի կին մը ։

— Հելլէնուհի մը ։

— Հո՛գս, կ՚ուզէ հռովմայեցի ըլլայ, կ՚ուզէ հելլէն,

միայն թէ դուն պատրաստուէ զայն ժամը երեքին Լիւսիէն բերելու համար ։ Մինչեւ որ զայն կղպանքի տակ չառնեմ, հանգիստ չպիտի ըլլամ ։

— Կեցած տեղէս չպիտի շարժիմ ։

— Ես ալ երթամ պէտք եղածը պատրաստեմ, ըսաւ կոմսուհին ։

Եւ դէպի կառքը յառաջանալով գոչեց ․

— Դէպի Լիւսիէն ․ Վաղը պիտի ըսեմ ․

— Դէպի Մարլի ։

— Ո՛րչափ սուղի կը նստին Գաղիոյ ․․․, ըսաւ Ժան աչքովը կառքին հետեւելով ։ Ասիկայ փառք մըն է Տիւպարիններուն համար ։

ԼԶ

ՌԻՇԼԻԷՕ ՄԱՐԱԶԱԽՏԻՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թագաւորը Մարլի նկած էր ։

Լուի ԺԵ, Լուի ԺԴ-ի չափ արքունի սովորութեանց գերի չըլլալով, ամէն ժողովի մէջ իր ցանկացած լուրերը և իրեն զուարճութիւն առթող ժպտադէմ ժողովականներ կը փնտռէր, մինչդեռ իր նախորդը իր կարողութիւնը փորձելու առիթներ կը փնտռէր արքունական համախմբումներու մէջ ։

Մեր պատմած տեսակցութեան իրիկունը, տիկին տը Պէարնի, ըստ իր խոստման, տիկին Տիւպարիի սենեակը տեղաւորուելէն երկու ժամ վերջը, Թագաւորը կը խաղար ։

Ձախ կողմը տ'Այան դքսուհին և աջ կողմը Կէմէնէ իշխանուհին նստած էր ։

Նորին վեհափառութիւնը շատ զբաղած կ'երեւէր ։ Այս զբաղումը իրեն ութը հարիւր ոսկիի նստաւ ։ Ապա, այս կորուստովը լուրջ բաներով զբաղելու տրամադրութիւն մը ստանալով, ժամը իննին ոտքի ելաւ, պատուհանի մը որմածակին մէջ նախկին դիւանապետին որդւոյն՝ Պ. տը Մալէրպի հետ խօսելու համար, մինչդեռ Պ. տը Մօբըու, դիմացի որմածակին մէջ Պ. տը Շուազէօլի

հետ խօսած ատեն, անհանգիստ աչքով անոնց խօսակցութիւնը կը դիտէր ։

Թագաւորին ելնելէն ի վեր կրակարանին շուրջը շրջանակ մը կազմուեր էր ։ Տիկին Ատէլայիտ, Սօֆի և Վիքթուար, պարտէզին մէջ շրջագայութիւն մը ընելէ վերադարձած, հաւաքուեր նստեր էին իրենց պատուոյ տիկիններով և ազնուականներով ։

Եւ որովհետև Թագաւորին շուրջը ցամաքային և ծովային սպաները, աւագանեաց, նախարարները և նախագահները ակնածոտ շրջանակ մը բոլորուած էր, փոքրիկ սրահը նեղ կու գար ։ Վիճաբանութիւնը հետզհետէ տաքնալու վրայ էր ։

Բացի Թագաւորին աղջիկներէն, ասդի խումբին մէջ կը տեսնուէին տիկին Կրամօնը, տիկին Կէմէնէն, տիկին Շուազէօլը, տիկին Միրբուան և տիկին Բօլաթրօնը ։

Տիկին Ատէլայիտ եպիսկոպոսի մը պատմութիւնը կ՚ընէր, զոր իր Թեմին ապաշխարանոցին մէջ փակեր էին ։ Պատմութիւնը բաւական գայթակղելի էր մանաւանդ արքայազն բամբիշի մը համար ։

— Լա՛ւ, բայց այդ եպիսկոպոսը հազիւ ամիս մը առաջ տակաւին մեր մէջն էր, ըսաւ տիկին Վիքթուար ։

— Նորին Վեհափառութեան պալատին մէջ մարդ աւելի դէշ հանդիպումներու ենթակայ պիտի մնայ, եթէ հոն գան անոնք որ երբէք եկած չըլլալով քիթերնին հոնկէ ներս խօթել կ՚ուզեն, դիտել տուաւ տիկին Կրամօն ։

Դքսուհին այս խօսքերէն բացայայտօրէն կը տեսնուէր թէ խօսակցութեան նիւթը որո՛ւ և ի՛նչ բանի վրայ դարձնել կ՚ուզէր ։

— Բարեբաղդաբար, կամենալն ու կարենալը միեւնոյն բաները չեն, այնպէս չէ՞, դքսուհի, ըսաւ խօսակցութեան խառնուելով եօթանասունըչորս տարեկան փոքրիկ մարդ մը, որ հազիւ յիսուն տարեկան կ'երեւէր գեղեցիկ հասակ մը, թարմ ձայն մը, նուրբ սրունքներ, փայլուն մորթ մը և գեղեցիկ ձեռքեր ունենալուն պատճառաւ։

— Ո՛հ, ահա Պ. տը Ռիշլիէօն որ սանդուխին վրայ կը նետուի և մագլցելով մեր խօսակցութեան մէջ կը մտնէ՝ ինչպէս որ ըրաւ Մահօնի մէջ, ըսաւ կոմսուհին։ Միշտ քիչ մը զինուորական էք, այնպէս չէ՞, սիրելի դուքս։

— Քի՞չ մը մի՞։ Ո՛հ, կոմսուհի, կը սխալիք, շա՜տ ըսէք։

— Լա՛ւ, ըսածս ճշմարիտ չէ՞ր, դուքս։

— Ի՞նչ ըսիք որ։

— Ըսի թէ թագաւորին դռները անբռնաբարելի են…

— Ննջարանի վարագոյրներու նման։ Ձեր կարծիքէն եմ, դքսուհի, միշտ ձեր կարծիքէն եմ։

Այս խօսքին վրայ ոմանք հովահարով երեսնուն հով տալ սկսան, մինչդեռ կարգ մը չարախօսներ կը պնդէին թէ դուքսը ա՛լ զառամած էր։

Տը Կրամօն կոմսուհիին ներկուած այտերը կրկնակի կարմրութիւն մը առացան, որովհետեւ այս խօսքը ամենէն աւելի անոր ուղղուած էր։

— Տիկիննե՛ր, եթէ Պ. դուքսը սանկ բաներ ըսէ, պատմութիւնս չպիտի շարունակեմ, չարայարեց դքսուհին բողոք բառնալով։ Կ'երդնում որ կորուստնիդ մեծ պիտի ըլլայ, բայց եթէ մարաջախտը ուրիշ մը պատմել կ'ուզէ ձեզ, ատոր ըսելիք չունիմ։

— Աստուա՛ծ չընէ որ ձեզ ընդմիջեմ, տիկին, եթէ

մինչեւ իսկ գիտնամ ալ թէ բարեկամներէս մէկը պիտի բամբասէք․ ընդհակառակը, ձեզ ուշի ուշով մտիկ պիտի ընեմ ։

Շրջանակը նեղցաւ կեդրոն ունենալով Կրամօն դըքսուհին ։

Տիկին Կրամօն նայուածքը պատուհանին կողմը դարձուց սուզելու համար թէ Թագաւորը միշտ հո՞ն էր ։

Թագաւորը հոն էր․ Մէկ կողմէ Պ․ Մալէրպի հետ կը խօսէր և միւս կողմէ խմբակը կը դիտէր․ Յանկարծ նայուածքը տիկին Կրամօնի բիբերուն մէջ կանգ առաւ ։

Դքսուհին Թագաւորին նայուածքին մէջ գժգոհութեան արտայայտութիւն մը տեսնել կարծեց և սարսռաց․ Բայց անգամ մը խօսքը բացեր էր, և անկարելի էր զայն կիսատ թողուլ ։

— Պէտք է գիտնաք ուրեմն թէ կին մը, որուն անունը բացէ ի բաց ըսելու հարկ չեմ տեսներ, վերջերս մեզ տեսնելու փափաքը ունեցեր է, շարայարեց տիկին Կրամօն գլխաւորաբար երեք իշխանուհիներուն ուղղելով խօսքը ։ Մեզ՝ տիրոջ ընտրեալները տեսնել ։

— Մե՞զ տեսնել, բայց ո՞ւր, հարցուց դուքսը ։

— Վէրսայլի, Մարլիի և Ֆօնթէնէպլօի մէջ․

— Լա՛ւ, լա՛ւ ․

— Խեղճ արարածը մեր մեծ համախմբումներէն միմիայն Թագաւորին ճաշելը տեսած էր, ինչպէս որ ապուշներ վանդակապատներուն ետեւէն կը դիտեն Նորին Վեհափառութեան և իր կոչնականներուն ճաշելը, միշտ պահապան բարապանի մը սպառնական ցուպին ներքեւ կարգի շարուելով ։

Պ․ տը Ռիշլիէօ յախճապակիէ տուփէ մը սնկառ մը առաւ մեծ չչուկ հանելով ։

— Բայց մեզ վէրսայլի, Մարլիի և Ֆօնթէնէպլօի մէջ մտնելու համար ներկայացուիլ պէտք է, ըսաւ դուքսը։

— Յիշեալ կնոջ խնդրածն ալ ատ է։

— Գրաւ կը դնեմ որ խնդիրքը մերժուած չէ, ըսաւ դուքսը։ Թագաւորը շատ բարեսիրտ է։

— Դժբաղդաբար, ներկայացուելու համար միայն Թագաւորին բարեհաճութիւնը չբաւեր, պէտք է որ ներկայացնող մը գտնուի։

— Այո՛, օրինակի համար կնքամայրի պէս բան մը, ըսաւ տիկին Կէմէնէ։

— Բայց ամէն մարդ չկրնար կնքամայր մը ունենալ, մէջ բերաւ տիկին Միրբուա, և ասոր ապացոյցն ալ զեղանի Պուրպօնուհին է, որ կնքամայր մը կը փնտռէ ու չգտներ։

Եւ սկսաւ ցած ձայնով երգել․

Պուրպօնուհին զեղանի
Անհանգիստ է, քուն չունի։

— Ո՛հ, մարաջախտուհի՛, մարաջախտուհի՛, թողէք որ տիկին դքսուհին իր պատմութիւնը լրացնելու պատիւը վայելէ, ըսաւ Ռիշլիէօ դուքսը։

— Շարունակեցէք, շարունակեցէք, դքսուհի, թուքերնիս բերաննիս բերէք և յանկարծ ընդհատեցէք, ըսաւ տիկին Վիքթուար։

— Բա՛ւ լեցի․ ընդհակառակը, պատմութիւնս պիտի ամբողջացնեմ․ կնքամայր չունենալով՝ հատ մը փնտռեցին․ «Խնդրեցէք և տացի ձեզ», կ'ըսէ Աւետարանը։ Ա՛յնչափ փնտռեցին որ վերջապէս գտան, բայց ի՛նչ կնքամայր, Աստուա՛ծ իմ․ Գեղջուկ տխմար կին

մը, բոլորովին պարզամիտ և անկեղծ։ Աղաւնոցէն հանեցին զայն, փայփայեցին, գգուեցին և զարդարեցին։

— Սարսափելի՛ բան, ըսաւ տիկին Կէմէնէ։

— Բայց յանկարծ տեսէք ի՛նչ կը պատահի. այդ գեղջկուհին փայփայուած, գգուուած և մեծարուած միջոցին սանդուխէն վար կ'իյնայ և...

— Ե՞ւ..., ընդմիջեց Պ. Ռիշլիէօ։

— Եւ սրունքը կոտրեցա՛ւ,
Ցա՛ւ, ցա՛ւ, ցա՛ւ։

Ըսաւ կոմսուհին պարագային համեմատ ոտանաւոր մը արտասանելով։

— Ըսել է ներկայացումը..., ըսաւ տիկին Կէմէնէ։

— Մութ խօսքեր չընենք, սիրելիս։

— Ի՛նչ հրաշքներ կը գործէ նախախնամութիւնը, ըսաւ մարաջախտը երկու ձեռքերը երկինք բարձրացնելով։

— Ներեցէք, բայց ես կը ցաւիմ այդ գաւառացի կնոջ վրայ, մէջ բերաւ տիկին Վիքթուար։

— Ընդհակառակը, տիկին, պէտք է շնորհաւորէք զինքը, որովհետեւ երկու չարեաց փոքրագոյնը ընտրեր է, ըսաւ դքսուհին։

Հոս դքսուհին թագաւորին երկրորդ ակնարկին հանդիպելով խօսքը կտրեց։

— Բայց որո՞ւ մասին կը խօսիք, դքսուհի, հարցուց դուքսը խօսակցութեան առարկայ անձը փնտռել կեղծելով։

— Իրաւ որ անունը չըսին ինծի։

— Ի՛նչ դժբաղդութիւն, ըսաւ մարաջախտը։

— Եթէ ներկայացուած տիկինները արի և հաւատարիմ ըլլային Գաղիոյ նախնի ազնուականութեան

պատուոյ սկզբունքներուն, ամէնքն ալ այցելութեան կ'երթային այդ գաւառացի կնոջ՝ որ սրունքը ջախջախելու վսեմ գաղափարը յղացեր է, ըսաւ տիկին Կէմէնէ դառնութեամբ։

— Իրա՛ւ որ այո, ըսաւ Ռիշլիէօ, ա՛ս ալ գաղափար մըն է։ Բայց պէտք է որ մեզ այսպիսի վտանգէ մը ազատող այդ ազնիւ կնոջ անունը գիտնանք։ Ա՛լ վախնալու բան մը չունինք, այնպէս չէ՞, սիրելի դքսուհի։

— Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, կ'ապահովեմ։ Սրունքը կապուած և քայլ մը իսկ առնելու անկարող վիճակի մէջ անկողին ինկած է։

— Բայց չի՞ կրնար ըլլալ որ այդ կինը ուրիշ կընքամայր մը գտնէ..., դիտել տուաւ տիկին Կէմէնէ։ Շատ նրբամիտ կին մըն է ան։

— Պա՛հ, վախնալու բան չիկայ, կնքամայր ըսածդ այնքան դիւրաւ գտնուելիք բան չէ։

— Լաւէ՛, ես ալ ձեր կարծիքէն եմ, ըսաւ մարաջախտը կրծելով այն հրաշագործ շաքարներէն մին՝ որուն կը պարտէր, կը պնդեն, իր մշտնջենական առուգութիւնը։

Այս միջոցին Թագաւորը խմբակին մօտենալու շարժում մը ըրաւ։

Ամէնքը մէկ լռեցին։

Յանկարծ Թագաւորին յստակ և հանրածանօթ ձայնը դահլիճին մէջ թնդաց.

— Մնաք բարով, տիկիններ։ Մնաք բարով, պարոններ։

Իսկոյն ներկաները ոտքի ելան։

Թագաւորը դէպի դուռը քանի մը քայլ առնելէ վերջ, ետին դառնալով ըսաւ.

— Աղէկ մտքս ինկաւ, վաղը Վէրսայլի մէջ ներկայացում կայ։

Այս խօսքը ակումբը չանթահարեց։

Թագաւորը նայուածքը կանանց խմբակին վրայ պըտըտցուց, որոնք իրարու նայելով գոյն կը փոխէին։

Ապա դուրս ելաւ առանց բան մը աւելցնելու։

Հագիւ թէ Թագաւորը իրեն ծառայող ազնուականներուն հետ ոտքը դրանը սեմէն դուրս դրած էր, ահա պայթումը տեղի ունեցաւ ներսը մնացող իշխաններուն և իշխանուհիներուն միջեւ։

— Ներկայացո՛ւմ մը, կակազեց Կրամօն դքսուհին կասկապուտ կտրած։ Բայց ի՞նչ ըսել ուզեց արդեօք Նորին Վեհափառութիւնը։

— Է՛հ, դքսուհի, չըլլա՞յ որ այս ներկայացումը դիպուածաւ ձեր պատմածն ըլլայ, ըսաւ մարաջախտը հեգնական անտեղի ժպիտով մը։

Ներկայ տիկինները իրենց գայրոյթէն չրթունքնին խածին։

— Ո՛հ, անկարելի՛ է, անկարելի է, պատասխանեց տիկին Կրամօն խեղդուկ ձայնով մը։

— Զիս մտիկ ըրէք, կոմսուհի, աս միջոցին կտրած որունքները դիւրաւ կը բժշկուին, ըսաւ մարաջախտը։

Գ. տը Շուազէօլ քրոջը մօտենալով անոր թեւը սեղմեց, բայց կոմսուհին այնքան յուզուած էր որ բան մը չզգաց։

— Բայց խայտառակութիւն է այս, գոչեց կոմսուհին։

— Այո՛, խայտառակութիւն, կրկնեց տիկին Կէմէնէ։

Գ. Շուազէօլ բարկութենէն սենեակին մէջ շրջագայիլ սկսաւ։

— Ո՛հ, տիկիններ, ա՛լ ձենէ զատ նեցուկ չունինք,

գոչեց դքսուհին Թագաւորին երեք աղջիկներուն դառնալով։ Դուք որ տէրութեան առաջին տիկիններն էք, դուք որ ազնուականներուն նեցուկն էք, պիտի հանդուրժէ՞ք որ մեր սենեկապանուհիներուն լոկ գարշանք ազդող ընկերութիւն մը գտնենք ձեր քով։

Իշխանուհիները փոխանակ պատասխանելու տխուր կերպով գլուխնին ծռեցին։

— Ցանո՛ւն երկնից, խօսեցէք, տիկիններ, կրկնեց դքսուհին։

— Թագաւորը ինքն է տէրը, ըսաւ տիկին Ատէլայիտ հառաչելով։

— Ատիկայ ճիշդ է, ըսաւ Ռիշլիէօ դուքսը։

— Ուրեմն Գալլիոյ արքունիքը վտանգի մէջ է, գոչեց դքսուհին։ Ո՛հ, պարոններ, ո՛րքան անփոյթ էք ձեր պատուոյն մասին։

— Տիկիննե՛ր, և որովհետեւ ձեր ըրածը դաւադրութեան հանգամանք մը առնայ, անշուշտ անտեղի չպիտի նկատէք իմ և Գ. Սարթինի հեռանալը, ըսաւ Գ. տը Շուազէօլ բռնազբօսիկ խնդուքով մը։ Դուք ալ կուգա՞ք, դուքս, չարայարեց Գ. տը Շուազէօլ մարաջախտին դառնալ։

— Իրա՛ւ որ չէ, ես դաւադրութիւնները կը պաշտեմ, ես հոս պիտի մնամ, պատասխանեց մարաջախտը։

Գ. տը Շուազէօլ, Գ. տը Սարթինը հետը առնելով խոյս տուաւ։

Ներկաներէն մի քանին եւս անոր օրինակին հետեւեցան։

Իշխանուհիներուն շուրջը մնացին միայն տիկին Կրամօն, տիկին Կէմէնէ, տիկին տ'Այան, տիկին Միրբուա, տիկին Բօլամթրօն և ութը տասը կիներ որոնք ներկա-

յացման պայքարին բուռն խանդով մը մասնակցեր էին.

Այր ըլլալով միայն Պ. Ռիշլիէօն մնաց.

Կիները տագնապի մատնուած, ուղղակի անոր կը նայէին, ինչպէս որ Յոյները պիտի ընէին իրենց բանակին մէջ Տրոյացի մը տեսնելով.

— Ես իմ աղջկանս՝ տ'Էկմօն կոմսուհիին ներկայացուցիչն եմ, շարունակեցէք ձեր վիճաբանութիւնը, շարայարեց մարաջախտը.

— Միջոց մը գտայ բողոքելու համար այն խայտառակութեան դէմ՝ որուն ենթարկել կ'ուզեն մեզ. Ես իմ մասիս այդ միջոցը պիտի գործադրեմ, ըսաւ Կրամօն դքսուհին.

— Ո՞րն է այդ միջոցը, հարցուցին կիները միաբերան.

— Մեզ ըսուեցաւ թէ «Թագաւորը ինքն է տէրը.»

— Եւ ես ալ «Ճիշդ է» պատասխանեցի, մէջ բերաւ դուքսը.

— Թագաւորը իր տանը մէջ ինքն է տէրը, բայց մենք ալ մեր տանը մէջ տիրուհի ենք, այս ալ սխալ չէ՛ կարծեմ. ուստի, ո՞վ կ'արգիլէ զիս այս իրիկուն իմ կառապանիս ըսելու՝ «Շանդլու» փոխանակ ըսելու՝ «Վէրսայլ».

— Սխալ չէ, դքսուհի, բայց բողոքելով ի՞նչ արդիւնք ձեռք պիտի անցընէք, ըսաւ Ռիշլիէօ.

— Սա արդիւնքը ձեռք կ'անցընենք որ, քիչ մը աւելի կը մտածեն այս գործին վրայ, եթէ գտնուէին անոր օրինակին հետեւող պատուախնդիր ազնուականներ, գոչեց տիկին Կէմէնէ.

— Բայց ինչո՞ւ ամէնքս ալ դքսուհիին ըրածին չհետեւինք, մէջ բերաւ Միրբուա մարաջախտուհին.

"JOSEPH BALSAMO"

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՄԵՐ ԱՆՏԱՐԲԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

Հակառակ դժուար կերպով մեր կրկնակի գնումներուն և հակառակ «Ժօզէֆ Պալսամօ»ի 6րդ թիւով «Նիք Քարթէր» հրատարակչական ձեռնարկին Ա. Շրջանը լրացած ըլլալուն, մեր բաժանորդներէն ՈՄԱՆՔ տակաւին ՈՉԻՆՉ վճարած են մեզ։ Հետեւաբար կը խնդրենք այդպիսիներէ որ ԳՈՆԷ ՑԱՐԴ ԻՐԵՆՑ ՄՆԱՑԱԾ պարտքերնուն փոխարժէքը հաճին ղրկել մեզ։ Հրատարակչական բազմածախս ձեռնարկի մը յաջողութիւնն ու յարատեւութիւնը իր բաժանորդներուն բարի կամեցողութենէն կախեալ է։ Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ ՁՐԻԱԲԱՐ կը բաշխենք մեր հրատարակութիւնները և կամ մեծկակ դրամագլուխ մը յատկացուցած ենք այս գործին։

Հակառակ մեր կամքին, մեր սկզբունքին և մեր կոչումին, ստիպուելու չենք հրապարակաւ անուններ յիշելու տգեղ միջոցին դիմել։ Խնդիրը իր մէջ վեհութիւն մը ունի։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Ամէն պատմութիւն մէկ գիրք

ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ԳԱՀԻՐԷ, Շարա Մուհամէտ Ալի, Սուէյքա, Տարպ էլ Մատտահ, 6

ՀԱՊԷՇԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՕՒՐԷՆ ՁԱԽՄԱԽՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հապէշի մեր բոլոր բաժանորդները։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ։

ԶԱԳԱԶԻԿԻ մեր պատուակալ գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ։

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ"

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հարսանեկան հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պահարանագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, գնագրեր, գեղարուեստի պիտակներ, ազդեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ և գրքեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները.—

Տիար Եղիա Թէրզեանէ Բ. վճարման, Տիար Միհրան Քիւլաճ-ճեանէ Բ. վճարման, Տիար Երուանդ Պօղոսեանէ 30 ղրշ. ողջ, Տիար Յ. Ղազիկեանէ 100 ղրշ. ողջ, Տիար Յակոբ Փիլիպպոսեանէ 15 ղրշ. Տիար Հայկ Ներճիլեանեանէ Ա. եռամսեան, Տիար Տիգրան Քիթապ-... Տիար Սեդրակ Սահակեանէ Ա. վճարման։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ “ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

ԹԻՒ 16

ՊՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ “ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„ — 1915

— Ո՛հ, տիկիններ, ի՜նչ գեղեցիկ օրինակ մը կարող էք տալ արքունիքին, դուք, Գաղիոյ Թագաւորին աղջիկները, ըսաւ կոմսուհին արքայազուն բամբիշներուն ուղղելով խօսքը։

— Թագաւորը մօր համար չի՞ պիտի սրդողի մեզի, ըսաւ տիկին Սօֆի։

— Ո՛չ, ո՛չ, վստահ եղէք որ ո՛չ, գոչեց քինախնդիր դքսուհին։ Ո՛չ, Թագաւորը սուր իմացականութիւն մը և անթերի դատողութիւն մը ունի, որով, ընդհակառակը, երախտապարտ պիտի մնայ ձեզի։ Հաւատացէք ինծ, Թագաւորը ոչ ոքի վրայ բռնութիւն կը բանեցնէ։

— Ընդհակառակը Թագաւորին վրայ բռնութիւն կը բանեցնեն, ըսաւ Ռիշլիէօ դուքսը երրորդ անգամ ակնարկելով այն արշաւանքին մասին՝ զոր կ՚ըսէին թէ իրիկուն մը տիկին Կրամօն կատարած էր դէպի Թագաւորին սենեակը։

Այս խօսքերուն վրայ, տիկիններուն մէջ այնպիսի շարժում մը տեղի ունեցաւ որ, ռումբի մը պայթումովը զօրախումբի մը մէջ յառաջ եկած խուճապին կը նմանէր։

Վերջապէս ամէնքն ալ հանդարտեցան։

— Թէպէտ իրաւ Թագաւորը բան մը չըսաւ երբ մենք մեր դռները գոցեցինք կոմսուհիին դէմ, բայց թերեւս այսպիսի հանդիսաւոր պարագայի մը առջեւ նոյնը չընէ..., ըսաւ տիկին Վիքթուար ժողովին եռանդէն խրախուսուած ու գլուխը տաքցած։

— Այո՛, այո՛, տարակոյս չկայ որ այդպէս պիտի ըլլար եթէ միայն դուք ներկայ չգտնուէիք, տիկիններ, բայց երբ տեսնեն որ ամէնքնիս ալ բացակայ ենք..., պնդեց տիկին Կրամօն։

Ժող. Պալս., թիւ 16—36, հատ.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

— Ամէնքնի՞ս ալ, գոչեցին արքայազուն տիկինները։

— Այո՛, ամէնքնի՛ս ալ, կրկնեց մարաջախտը ։

— Ուրեմն դո՞ւք ալ պիտի մասնակցիք դաւադրութեան, հարցուց տիկին Ատէլայիտ ։

— Անշո՛ւշտ, -և տոոր համար ալ խօսք պիտի ուզեմ։

— Խօսեցէ՛ք, դուքս, խօսեցէ՛ք, ըսաւ տիկին Կրամօն։

— Կանոնաւոր գործ տեսնենք, խօսք առաւ դուքսը ։ «Ամենքնի՛ս ալ, ամէնքնի՛ս ալ» գոչելով գործը չի լմննար ։ Հիմայ կ'ելլենք բարձրաձայն կ'աղաղակենք թէ «Ե՛ս ալ առանկ պիտի ընեմ», բայց առենը գալուն պէս հակառակը կ'ընենք ։ Արդ, եթէ կ'ուզէք որ ես ալ մասնակցիմ դաւադրութեան, ինչպէս որ պատիւը ունեցայ քիչ մը առաջ խոստովանելու, այդ բանը տեղի ունենալու չէ ։ Այսու հանդերձ, սա ալ ըսեմ թէ, եթէ գիս մինակ ալ ձգեն նոյն օրը, հոգս անգամ չպիտի ընեմ, բան մը որ շատ անգամ գլխուս եկած է հանդուցեալ թագաւորին կամ խնամակալութեան օրովը, երբ դաւադրութիւններ կը կազմակերպէի ։

— Իրաւ որ, դուքս, կարծես թէ ո՛ւր ըլլալնիդ կը մոռնաք, ըսաւ տիկին Կրամօն հեգնութեամբ ։ Կինեբու համախմբումի մը մէջ գլխաւորի մը հովը կուտաք ինքզինքնուդ ։

— Տիկին, պիտի խնդրէի ձենէ որ հաւատաք ինծ երբ ըսեմ թէ մասամբ այդ տարիճանին արժանանալու իրաւունքը իմս է, մինչդեռ դուք կը դժկամակիք զայն ինծ տալ ։ Դուք, տիկին Տիւպարին ինէ աւելի կ'առէք, բայց ես ձենէ աւելի վտանգի մէջ եմ ։ Հօս միջանկեալ ըսեմ թէ թէպէտեւ առիպուեցայ անոր անունը տալ, բայց մարդ չլսեց, այնպէս չէ՞ ։

— Դո՞ւք վտանգի մէջ էք, դուքս, դո՞ւք, բացա-

գանչեց Միրըուա մարաջախտուհին ։

— Այո՛, և սոսկալի վտանգի մէջ ։ Տակաւին Վէրսայլ երթալս ութը օր չէ եղած, այլ սակայն երէկ կոմսուհին մարդ ղրկեր է Հանօվր իմանալու համար թէ արդեօք հիւա՞նդ եմ ։ Եւ գիտէ՞ք թէ Ռաֆէ ինչ պատասխաներ է, ըսեր է թէ այնչափ աղէկ եմ որ առջի օրուընէ ի վեր տուն չեմ գացած ։ Բայց, աս ալ գիտցէք թէ, ես իմ իրաւունքներէս կը հրաժարիմ, ես փառասիրութիւն չունիմ, ձեզի կը թողում առաջնութիւնս և մինչև իսկ ձեռքէս եկածը չեմ խնայեր ձեզ հոն բարձրացնելու համար ։ Ամէն բան խառնշտկողը դո՛ւք էք, հրձիգութեան գլխաւոր գործը տանձնողը դո՛ւք էք, մտքերն ու խիղճերը յեղափոխողը դո՛ւք էք, հետևաբար հրամանատարութեան գաւազանն ալ ձեզի կը վայլէ ։

— Արքայազուն իշխանուհիներէն ետքը, ըսաւ Դըքսուհին յարգանօք ։

— Ո՛հ, կրաւորական դերը մեզի թողուցէք, ըսաւ տիկին Ատէլայիտ ։ Մենք հիմայ Սէն-Տընիի մենաստանը պիտի երթանք մեր քոյրը տեսնելու համար ։ Լուիզ մեզ վար կը դնէ, մենք ալ չենք վերադառնար և ըսելիք ալ չմնար ։

— Ո՞վ բան պիտի կրնայ ըսել, մարդ անմիտ ըլլալու է տաիկայ չըլլար ըսելու համար, ըսաւ Ռիշլիէօ ։

— Ես ալ Շանդլու պիտի երթամ յարգերուս գործը կարգադրելու համար, ըսաւ դքսուհին ։

— Կեցցէ՛, այս պատճառաբանութիւնն ալ գէշ չէ, գոչեց դուքսը ։

— Իմ տղաս ալ ծանր հիւանդ է, գիշերազգեստ պիտի հագնիմ զայն խնամելու համար, ըսաւ Կէմէնէ իշխանուհին ։

— Իմ վրաս ըսես, տաքութիւն կուգայ, երբեմն ուղեղս պայթելու պէս բաներ մը կ'ըլլայ, բոլորովին պիտի խելագարիմ եթէ վաղը տօքթ․ Թրօնշէ ինէ արիւն չառնէ, ըսաւ տիկին Բօլաթրօն ։

— Իսկ ես Վէրսայլ չպիտի երթամ, որովհետեւ երթալ չեմ ուզեր, ահա՛ իմ պատճառաբանութիւնս ալ ա՛ս է, միթէ կամքս ազատ չէ՞, ըսաւ վեհափառօրէն Միրբուա մարաջախտուհին ։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ասոնցմէ եւ ո՛չ մին անտրամաբանական է, բայց պէտք է երդում ընել, դիտել տուաւ Ռիշլիէօ ։

— Ի՞նչ, երդո՞ւմ ընել պէտք է ։

— Այո՛, այս տեսակ պարագաներու մէջ միշտ կ'երդնուն ։ Գաթըլինիայի դաւադրութենէն մինչեւ Սէլամարի դաւադրութիւնը, որուն մասնակցելու պատիւը ունեցած եմ, միշտ երդուընցած են ։ Իրաւ է թէ այդ արարողութիւնը մեծ յաջողութիւն մը չկրցաւ ապահովել, սակայն պէտք է սովորութիւնները յարգել ։ Երդնո՛ւնք ուրեմն ։ Ինչպէս որ կը տեսնէք, շատ հանդիսաւոր է այս երդումը ։

Ռիշլիէօ ձեռքը կանանց ակումբին մէջ երկնցուց եւ վեհափառօրէն ըսաւ ․

— Կ'երդնում ։

Բացի Թագաւորին երեք աղջիկներէն, որոնք անյայտացեր էին, միւս բոլոր տիկինները այս երդումը կրկնեցին ։

— Այս գործն ալ վերջացաւ, երդումը դաւադրութեանց վերջաբանն է, ըսաւ դուքսը ։

— Ո՜հ, արդեօք ո՛րքան պիտի կատղի երբ սրահին մէջ որբի մը պէս մինակ մնայ, գոչեց տիկին Կրամօն ։

— Հը՛մ, կարծեմ Թագաւորը հետերնիս պիտի խօսի քիչ մը, այնպէս որ, աքսորին ճամբան հիմակուընէ կրնանք աչքերնուս առջեւ ունենալ, ըսաւ Ռիշլիէօ դուքսը հեգնական ժպիտով մը։

— Է՛հ, ի՞նչ կ՚ըսէք, դուքս, ի՞նչ կ՚ըլլայ արքունիքը եթէ մեզ աքսորեն։ Չէ՞ք գիտեր թէ Նորին Վեհափառութիւն Տանիմարքայի Թագաւորին կը սպասուի, ի՞նչ ցոյց պիտի տան անոր։ Նորին Բարձրութիւն Աւստրիոյ Իշխանուհիին չե՞ն սպասեր միթէ, որո՞ւ պիտի ներկայացնեն զայն։

— Արքունիքը ամբողջութեամբ չեն աքսորեր, այլ արքունականներուն մէջէն ընտրութիւններ կը կատարեն։

— Այսանկ վտանգաւոր ընտրութիւններու մէջ ես լա՛ւ գիտեմ թէ որուն գլուխը մէջ կը խաղայ, ըսաւ Ռիշլիէօ։ Այսանկ բաղդերը ընդհանրապէս ինծի կը վիճակին։ Մինչեւ այսօր չորս անգամ գիս ընտրեցին, որովհետեւ, ճիշդ հաշուով, այս անգամուանը իմ հինգերորդ դաւադրութիւնս է, տիկիններ։

— Քիչ մը կը սխալիք, դուքս, այս անգամ կարգը իմս է, ըսաւ տիկին Կրամօն։

— Եւ կամ Պ. Շուազէօլինը։

— Ո՛չ աս, ո՛չ ան և ո՛չ ալ անդիինը, այլ զիս պիտի աքսորեն, ընդմիջեց Միրբուա մարաջախտուհին։ Ինչպէս մարքիզուհիին նոյնպէս ալ կոմսուհիին անհաճոյ ըլլալուս համար, Թագաւորը ինծի հաշտ աչքով չպիտի նայի։

— Ճշմարիտ է, ըսաւ դուքսը։ Հէ՛գ մարաջախտուհի, մեզ երկուքս ալ միասին պիտի աքսորեն։

— Մեզ ամենքս ալ պիտի աքսորեն, ըսաւ տիկին

կէմէնէ ոտքի ելնելով։ Բայց կը յուսամ թէ ձեր մէջէն և ոչ մին ընդունուած որոշման դէմ պիտի գործէ։

— Ո՛չ ալ երդմամբ նուիրագործուած խոստման մը դէմ։

— Ո՛հ, ատկէ զատ, ձեռքէս եկածը չպիտի խնայեմ, ըստ ուխտին կրամօն։

— Դո՞ւք։

— Այո՛։ Վաղը ժամը տասնին Վէրսայլ գտնուելու համար երեք բանի պէտք ունի ան։

— Որո՞նք են այդ երեք բաները։

— Վարսայարդար մը, զգեստ մը և կառք մը։

— Լա՛ւ։ Ուրե՞մն։

— Ուրեմն, ժամը տասնին Վէրսայլ չպիտի կրնայ երթալ. Թագաւորին համբերութիւնը պիտի հատնի ատով և ամէնքն ալ իրենց տեղը պիտի գրկէ, այսպէսով ներկայացումն ալ տեղի չպիտի ունենայ, նկատի ունենալով որ իշխանուհին հասնելու վրայ է։

Դաւադրութեան այս նոր յաւելուածը խանդավառ կեցցէներով և ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ, բայց ծափահարութեան միջոցին Պ. Ռիշլիէօ՝ Միրբուա մարաջախտուհիին հետ ակնարկ մը փոխանակեց։

Երկու հին պալատականները միևնոյն բանին վրայ խորհեր և իրարու միտք հասկցեր էին։

Ժամը տասնըմէկին բոլոր դաւադիրները Վէրսայլի և Սէն-Ժէրմէնի ճամբուն վրայէն կը թռչէին սրարշաւ կառքերու մէջ և սքանչելի լուսնկայի մը թափթփուն ցոլքերուն տակ։

Անոնց մէջէն միայն Պ. Ռիշլիէօ իր սպասաւորին ձին առեր, կողմնակի ճամբէ մը դէպի Բարիզ կ'արշաւէր, մինչդեռ իր կառքը, վարագոյրները գոց, Վէրսայ-

և ճամբուն վրայ կը թաւալէր ամենուն աչքին առջեւ :

Ո՞ւր կ'երթար արդեօք : Դաւադիրները մինչ մութին մէջ կը քալեն :

Լէ.

Ո՛Չ ՎԱՐՍԱՅԱՐԴԱՐ, Ո՛Չ ԶԳԵՍՏ, Ո՛Չ ԿԱՌՔ

Յոռի ճաշակ մը պիտի վերագրուէր տիկին Տիւպարիի, եթէ Վէրսայլի իր սենեակէն մեկնելով ներկայացմանց մեծ սրահը երթալու ըլլար :

Ասկէ զատ, այսպիսի հանդիսաւոր օրուան մը համար Վէրսայլ շատ մը միջոցներէ զուրկ էր ․

Եւ վերջապէս այդ բանը սովորութեան հակառակ ալ էր ․

Ընտրեալները դեսպանական աղմուկով կը ժամանէին թէ՛ իրենց Վէրսայլի ապարանքներէն, թէ՛ Բարիզի տուներէն ․

Տիկին Տիւպարի եւս որոշեց մեկնիլ Բարիզէն ․

Առտուան ժամը տասնըմէկին Վալուա փողոցը գացեր էր տիկին տը Պէարնի հետ, զոր կղպանքի տակ կը

պահէր եթէ չկարենար ժայռի մը մէջ ծրարել, անոր վէրքը ազդու դեղերու միջոցաւ ապխացնելու համար։

Առջի օրուընէ ի վեր Ժան Տիւպարի, Շօն և Տօրէ գործի վրայ էին, որոնց գործունէութիւնը չտեսնողը չպիտի կրնայ որոշ գաղափար մը կազմել ոսկիին ազդեցութեան և մարդկային հանճարին զօրութեան վրայ։

Այս երկու կիներէն մին վարսայարդարը ապահովութեան մէջ կը դնէր, իսկ միւսը կարուհիներուն հոգին կը հանէր զանոնք գիշեր ցերեկ աշխատցնելով։ Ժան, որուն բաժին ինկած էր կառքերը հայթայթել, կարուհիներուն և վարսայարդարներուն վրայ հսկելու վերին հրամանատարութիւնն ալ ստանձնած էր։

Կոմսուհին՝ ծաղիկներով, ադամանդներով և ժանեակներով զարդարած՝ կիսաբաց գզրոցներու առջեւէն չէր զատուէր։ զարդերը իր անդուսէ մարմնոյն վրայ կը լողային և ադամանդները իր գոնդողանման բազուկներուն վրայ անհանգիստ շողեր կ'արձակէին։ Ներկայանալի տիկինը ժամը մէյ մը Վէրսայլէն հասնող սուրհանդակները կ'ընդունէր, որոնք կու գային իմացնել թէ հրաման տրուած էր Թագուհիին զահլիճը լուսաւորել, անկէ ուրիշ ոեւէ կարեւոր փոփոխութիւն մը կամ դէպք մը տեղի ունեցած չէր։

Ժամը չորսին մօտ Ժան Տիւպարի սժգոյն և յուզեալ՝ բայց զուարթ դէմքով մը վերադարձաւ։

— Ի՞նչ լուր, հարցուց կոմսուհին։

— Ամէն բան կարգին է։

— Վարսայարդա՞րը։

— Տօրէն իր պաշտօնին գլուխը դառայ։ Գործը սրտչեցինք։ Յիսուն ոսկինոց դրամատոմս մը սահեցուցի ձեռքը։ Ժամը ճիշդ վեցին հոս պիտի հասնէ, այդ կողմէն

հանգիստ կրնանք ըլլալ․

— Ձմե՞ռը ․

— Ձմեռը հիանալի բան մը պիտի ըլլայ։ Ծօն կը հսկէ։ Բանդըլեց գործաւորուհի անոր մարգարիտները, ժապաւէնները և զարդերը կը կարեն։ Իրիկուան ժամը վեցին գլխուն ալ պատրաստ պիտի ըլլայ․

— Իսկ կա՞ռքը․

— Ո՛հ, զալով կառքին, գիտէք որ այդ հոգը իմ վրաս առած եմ։ Զերմանոցի մը մէջ ներկը չորնալու վրայ է․ Կ՚երդնում որ հիանալի կառք մըն է, որուն կողերուն վրայ մեր ընտանիքին զինադրոշմները գծել տուած եմ։ Ֆրանսախանի գործարանին առջև խուռն բազմութիւն մը դիզուած է զայն դիտելու համար․ ժամը ճիշդ ութին հոս պիտի ըլլայ։

Այս միջոցին, իբրև հաւատարիք ժամի զանգերուն, Ծօն և Տօրէ ներս մտան։

— Շնորհակալ եմ, իմ քաջարի փոխանորդներս, ըսաւ կոմսուհին։

— Բոյրիկ, աչքերուդ եզերքները կարմիր են, եթէ ժամու մը չափ քնանաս, գէշ չես ըներ, ըսաւ ժան։

— Ո՛հ, աղէկ ըսիր․ Այո՛, այս գիշեր պիտի քնանամ և չա՛տ պիտի քնանամ։

Մինչդեռ կոմսուհիին բնակարանին մէջ այս պատրաստութիւնները կը տեսնուէին, անդին, ներկայացման լուրը բոլոր քաղաքին մէջ տարածուեր էր։

Բարիզի ժողովուրդը որքա՛ն ալ անգործ և որքա՛ն ալ անտարբեր կ՚երևայ, դարձեալ միւս բոլոր ժողովուրդներէն աւելի հետաքրքիր ու լրաչէր է․ Տասնըութերորդ դարու ապուչէն աւելի ոչ ոք ճանչցած է արքունիքն ու իր էնթրիկները։ Ներքին հանդէսներու և

խրախճանութեանց բոլորովին անտեղեակները, կուքերու գերեզմանային երեսներէն և գիշերաշրջիկ դրանիկներու խորհրդաւոր համազգեստներէն ուրիշ բան չտեսնողներն անգամ ամէն բան գիտէին, ամէն բան կը կարծէին: Արքունիքին սա կամ նա իշխանը ճանչնալը Բարիզցիին համար հաց ու պանիրի պէս բան մըն էր: Թատրոններու և պարյաններու մէջ արքունիքը ընդարձակ վայր մը կը գրաւէր:

Պ. Ռիշլիէօ Իտալական Թատրոնին աթոռակին վրայ և անկէն Տիւպարի Թագուհիի մը կառքին նմանող շքեղ կառքի մը մէջ նոյն պատկառանքը կ'ազդէին հասարակութեան՝ որքան յաջող դերասան մը կամ սիրուած դերասանուհի մը մեր օրերուն:

Մարդս աւելի կը հետաքրքրուի իր ճանչցած անձերով: Համայն Բարիզ անկէն Տիւպարին կը ճանչնար և գիտէր որ ան ալ բոլոր հարուստ, ազնուական և գեղանի կանանց նման թատրոններու, շրջագայութեանց և մթերանոցներու մէջ երևիլ կը բաղձար: Ասկէ զատ, կը ճանչնային նաև զայն թերթերու մէջ հրատարակուած իր կենդանագրէն, զաւեշտաթերթերու մէջ երևցած ծաղրանկարէն և նամանաւանդ սեւուլիկ Զամօրէն: Բարիզն ալ արքունիքին պէս ներկայացման խնդրով կը զբաղէր:

Այն օրը ժողովուրդը Բալէ-Ռուայալի հրապարակը խռնուեցաւ դարձեալ, բայց, պատմաբանը հոս ներողութիւն կը խնդրէ փիլիսոփայէն, այս անգամուան համախմբումը Ռէժանսի սրճարանին մէջ Պ. Ռուսօի ճատրակ խաղալը դիտելու համար տեղի ունեցած չէր, այլ, իր գեղեցիկ կառքին մէջ և իր վայելուչ զգեստովը տեսնելու համար կոմսուհին, որուն արդուզարդին ճոխութեան և կառքին շքեղութեան վրայ շատ կը խօսուէր:

Ժան Տիւպարիի «Գաղիոյ սուղի կը նստինք» խօսքը մէկդի նետելու չէ, որովհետեւ իրական իմաստ մը կար անոր խորը, հետեւաբար խիստ պարզ բան մըն էր որ Բարիզ, որ Գաղիոյ հոգին է, վայելել ուզեր այն տեսարանը զոր այնչափ սուղի գնած էր։

Տիկին Տիւպարի Մարի Լէցինսքայի պէս իր ժողովուրդը կը ճանչնար։ Գիտէր թէ զայն շլացնել պէտք էր․ զարմացման, սքանչացման և հիացման մէջ յաղթանակը կը դիւրանար ու ախորժը կը զօրանար։

Եւ որովհետեւ կոմսուհիին բնաւորութիւնը լաւ էր, ձեռքէն եկածը չէր խնայեր տեսարանը ծախքերուն համապատասխան ընծայելու համար։ Թերեւս բարի էր․․․։

Կոմսուհին, փոխանակ քնանալու, ժամը հինգէն մինչեւ վեց կաթով լոգանք ըրաւ։ Ժամը վեցին իր սենեկապանուհիները եկան որպէս զի մինչեւ վարսայարդարին գալը իրեն ծառայեն։

Արքունի վարսայարդար Պ. Լիւպլէնի կը սպասուէր։

Ժամը վեցը զարկաւ։ Ո՛չ եկող կար ո՛չ գացող։

Վեցուկէս և եօթը։ Ոչ ոք։

Դեբկոմսը վախնալով որ վարսայարդարին կերակուրը չպաղի և գժգոհութեան տեղի չտրուի, սպասաւոր մը ղրկեց անոր իմացնելու թէ ապուրը պատրաստ է։

Դրանիկը քառորդէ մը վերադարձաւ։

Սպասողները միայն գիտեն քառորդ ժամուան մէջ քանի րոպէ ըլլալը։

Դրանիկը տիկին Լիւպլէնի հետ անձամբ խօսած էր։ Վարսայարդարին կինը պնդած էր թէ Պ. Լիւպլէն տակաւին նոր դուրս ելեր էր և, եթէ մինչեւ այն ատենը ապարանք հասած ալ չըլլար, անպատճառ ճամբուն վրայ պիտի ըլլար։

— Լաւ, թերեւս ճամբան խափանող կառքերու հան-դիպած է, ըսաւ Տիւպարի։ Սպասենք։

— Պա՛հ, վնաս չունի, կէս մը հագուած կրնամ մա-զերս զարդարել, ըսաւ կոմսուհին։ Ներկայացումը ժամը ճիշդ տասնին տեղի պիտի ունենայ։ Տակաւին երեք ժամ ունինք և Վէրսայլի ճամբան ժամէ մը կարելի է առնել։ Է՜հ, ուրեմն, Ճօ՛ն, զգեստս ցուցուր ինծի, անով ժամանակ կ'անցընեմ։ Բայց ո՞ւր է Ճօնը։ Ճօ՛ն, զգե՛ստս, զգե՛ստս։

— Տիկինին զգեստը տակաւին չբերին և տիկին կոմ-սուհիին քոյրը տասը վայրկեան առաջ մեկնեցաւ, եր-թալ և անձամբ առնելու համար զայն, ըսաւ Տօրէ։

— Անիւներու ձայն մը կ'առնեմ, տարակոյս չկայ որ մեր կառքը կը բերեն, ըսաւ Տիւպարի։

Դերկոմսը կը խաբուէր · զոյգ մը քրտնաթոր ձիերէ լծուած կառքէ մը վար կը ցատկէր Ճօն։

— Զգե՛ստս, զգե՛ստս, գոչեց կոմսուհին, մինչդեռ Ճօն տակաւին դուրսն էր։

— Չբերի՞ն, հարցուց Ճօն խռովելով։

— Ո՛չ։

— Լա՛ւ ուրեմն, հիմայ կը բերեն, դերձակուհիին տունը գացած ատենս՝ տակաւին նոր կառք նստեր է ե-ղեր իր երկու օգնականներովը զգեստը բերել և փորձե-լու համար։

— Անոնց ձիերը մերիններէն աւելի դանդաղաքայլ ըլլալու են, գիտել տուաւ Ժան։

— Այո՛, անանկ ըլլալու է, ըսաւ Ճօն, կասկածոտ։

— Դերկո՛մս, կարելի չէ՞ որ կառքին համար մէկը ղրկէք, որպէս զի գոնէ անոր չսպասենք, ըսաւ տիկին Տիւպարի։

— Իրաւունք ունիք, Ժանն։

Եւ Տիւպարի դուռը բանալով պոռաց․

— Թող Ցրանսխանին երթան և կառքը առնեն, նոր-ձիերով լծուած պատրաստ ըլլայ։

Կառապանը մեկնեցաւ։

Մինչդեռ Սէնթ-Օնորէ փողոցին ուղղութեամբը անիւներուն դոփիւնը կը սկսէր կորսուիլ՝ Զամօր նամակով մը երեւցաւ։

— Պարըլի տիրուհիին համար նամակ մը, ըսաւ խափշիկը։

— Ո՞վ բերաւ։

— Մարդ մը։

— Ի՞նչ, մա՞րդ մը։ Ի՞նչ տեսակ մարդ։

— Ձիաւոր։

— Եւ ինչո՞ւ համար քեզի տուաւ։

— Որովհետեւ Զամօր դուռն էր։

— Բայց կարդացէ՛ք, կոմսուհի, կարդացէք և հարցափորձը ետքի թողէք, գոչեց Ժան։

— Իրաւունք ունիք, գերկոմս։

— Միայն թէ ազնուալի բան մը չպարունակէ այդ նամակը, մռմռաց Ժան։

— Պա՛հ, Նորին վեհափառութեան յանձնուելիք աղերսագիր մը ըլլալու է։

— Աղերսագրի ձեւով ծալլուած չէ սակայն։

— Իրաւ որ քու մտիդ վախէ պիտի ըլլայ, գերկոմս, ըսաւ տիկին Տիւպարի ժպտելով։

Եւ նամակը բացաւ։

Առաջին տողերը կարդալով սոսկալի աղաղակ մը արձակեց և կիսամեռ թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ կակազելով․

— Ո՛չ վարսայարդար, ո՛չ զգեստ, ո՛չ կառք ։

Ջօն աճապարանօք քրոջը մօտեցաւ, Ժան նամակին վրայ նետուեցաւ ։

Նամակը ուղիղ և մանր գիրերով գրուած էր ։ Կնոջ գիր ըլլալը բացայայտ էր ։

Կոմսուհին նուաղեցնող գրութիւնը հետեւեալ տողերը կը պարունակէր ․

« Տիկի՛ն, մի՛ վստահիք, այս երեկոյ ո՛չ զգեստ, ո՛չ կառք և ո՛չ ալ վարսայարդար պիտի ունենաք ։

« Կը յուսամ որ այս ազդարարութիւնը ճիշդ ժամանակին կը հասնի ձեր ձեռքը ։ Որպէս զի ակամայօրէն ինծ երախտապարտ մնալու չստիպուիք, անունս չեմ տար ։ Գուշակեցէք զիս՝ եթէ կ'ուզէք անկեղծ բարեկամուհի մը ճանչնալ ։ »

— Վա՜յ, աս ալ վերջին հարուածն է, գոչեց Ժան Տիւպարի յուսալքուելով ։ Անիծե՛ց ծնունդ, պէտք է մէկը սպաննեմ ։ Վարսայարդար չկա՞յ, գլխուս վրայ կ'երդնում որ սրիկայ Լիւպլէնին փորը պիտի ճեղքեմ ։ Ահա ժամն ալ եօթնուկէսը կը զարնէ, բայց տակաւին աս անիծեալ ոճրագործը երեւան չելաւ ։ Անէ՛ծք ։

— Խնդիրը զգեստի՛ն վրայ է, ուրիշ վարսայարդար մը գտնելը այնքան դժուար չպիտի ըլլայ, գոչեց Ջօն ։

— Մտքէդ հանէ ատիկայ, պոռաց Տիւպարի խելայեղ ։ Լիւպլէն չարագործին պէս վարսայարդար մը ո՞ւրկէ պիտի գտնենք ։ Միւսները մազ չակելու տեղ կ'աւրեն ։ Անիծեա՛լ ըլլայ, դժո՛խքը տանէ երեսը, աւանակը, խերը պիտի անիծեմ ։

Կոմսուհին անէծքներ տեղալու տեղ խորունկ խորունկ կը հառաչէր ։

— Օ՛ն, հանդարտեցէք քիչ մը, ըսաւ Ջօն ։ Երթանք

ուրիշ վարսայարդար մը փնտռենք և զգեստներուն ի՛նչ ըլլալը հասկնանք ։

— Ո՛չ վարսայարդար, ո՛չ զգեստ, ո՛չ կառք, կը մրմնջէր տիկին Տիւպարի խեղդուկ ձայնով մը ։

— Իրա՛ւ, մինչև հիմայ կառքը եկած ըլլալու էր, գոչեց Ժան ։ Ո՛հ, կոմսուհի, մեզի դէմ դաւադրութիւն մը կազմակերպած են ։ Ոճրագործուհիները Սարթինի ձերբակալել, Մօբըուի կախել և Կրէվի հրապարակին վրայ այրել պէտք է ։ Վարսայարդարը կառքի մը անիւին կապել, դերձակուհիին մէկը ոլորել և կառապանին ալ վիզը փրցնել պէտք է ։

Այս միջոցին տիկին Տիւպարի ինքզինքը գտնելով իր սոսկալի վիճակին ու անտանելի կացութեան ծանրութիւնը աւելի եւս զգաց ։

— Ո՛հ, ա՛լ այս անգամ կորսուած եմ, մրմնջեց ։ Լիւսիէնը կաշառողները բաւական հարուստ ըլլալու են որ կրցած են բոլոր վարպետ վարսայարդարները Բարիզէն հեռացնել ։ Միայն իշու ձագեր մնացած են հոս, որոնք անշուշտ մազերս ճղակոտոր պիտի հանեն . . . ։ Հապա զգե՞ստս, ան աղուո՛ր զգեստս . . . ։ Բայց ճաթեցնելու աստիճան անոնց նախանձը գրգռող կա՞ռքս . . . ։

Ժան չէր պատասխաներ, աչքերը խոլոր խոլոր կը դարձնէր և բարկութեամբ երթեւեկած միջոցին սենեակին անկիւններուն կը զարնուէր ։ Ամէն անգամ որ կարասիի մը հանդիպէր՝ կտոր կտոր կ'ընէր զայն, յետոյ, եթէ կտորները աչքին մեծ երեւնային, աւելի մանր կտորներու վերածելով զանոնք, շուրջը գտնուածը ջարդ ու փշուր կ'ընէր ։

Ներքնասենեակէն նախասենեակները և հոնկէ ալ դէպի գաւիթ խուժող այս անտանելի տառապանքէն

խուճապի մատնուած գրանիկներ, որոնք իրենց տրուած զանազան և իրարու ներհակ անհամար հրամաններէն շփոթած՝ խել ու խոլ հապճեպով մը կ'երթեւեկէին և իրարու զարնուելով կը վազէին, կանաչորակ զգեստ մը, մետաքսէ բաճկոն մը, կարմրորակ տափատ մը և մետաքսէ ճերմակ գուլպաներ հագած երիտասարդի մը երկանիւէ մը վար իջնելը չտեսան, որ փողոցին բաց դըռնէն ներս մանելով՝ դէպի գաւիթ կը յառաջանար, մատներուն ծայրը կոխելով սանդուխէն վեր կ'ելնէր և դէպի արդուզարդի խուցը երթալով դուռը կը զարնէր։

Այս միջոցին՝ ժան՝ ռաքովը՝ Սեվրի յախճապակիէ ափսէ մը ջախջախելու վրայ էր, որ քղանցքին կառչեր էր ճիշդ այն միջոցին երբ գերկոմսը ճափոնական մեծ կարաս մը կոտրելէ վերջ՝ անոր անկումէն խոյս կուտար։

Դուռը երեք անգամ զարնուեցաւ։ Այս հարուածները դանդաղ, զգուշաւոր և համեստ էին։

Խորին լռութիւն մը տիրեց։

Ոչ ոք համարձակեցաւ զարնողին ո՛վ ըլլալը հարցընել։

— Ներեցէք, տիկին Տիւպարի կոմսուհին տեսնել կը բաղձամ ըսաւ անծանօթ ձայն մը։

— Բայց, պարոն, այդպէս չեն մտներ ներս, գոչեց դռնապանը՝ որ օտարականին ետեւէն վազեր էր անոր ճամբան կտրելու համար։

— Թողէք, թողէք, մեր գլխուն գալիքը եկած է արդէն, ասկէ աւելի դէշ բանի մը չենք սպասեր, գոչեց ժան։ Ի՞նչ կ'ուզէք կոմսուհիէն, պարոն։

Եւ ժան դուռը բացաւ։

Օտարականը քայլ մը ետ երթալով ըսաւ։

— Պարո՛ն, կ'ուզէի ծառայութիւն մը մատուցանել տիկին Տիւպարի կոմսուհիին, որ կարծեմ հանդէսի մը ներկայ պիտի գտնուի ։

— Ի՞նչ ծառայութիւն, պարո՛ն ։

— Իմ արհեստս վերաբերեալ ։

— Ձեր արհեստը ի՞նչ է որ ։

— Ես վարսայարդար եմ ։

Եւ օտարականը խոնարհութիւն մը ըրաւ ։

— Վա՜յ, գոչեց Ժան երիտասարդին օձիքէն բռնելով ։ Վարսայարդա՞ր էք ։ Ներս մտէք, բարեկամս, ներս մտէք ։

— Եկէք, սիրելի պարոնս, եկէք, ըսաւ Շօն զարմանահար՝ երիտասարդին թեւը մտնելով ։

— Վարսայարդա՛ր մը, գոչեց տիկին Տիւպարի ձեռքերը երկինք բարձրացնելով ։ Այս տղեկը վարսայարդար մը ըլլալու չէ, այլ երկինքէն իջնող հրեշտակ մը ։ Լիւպլէ՞նը ղրկեց ձեզ, պարո՛ն ։

— Ոչ ոքէ կողմէ ղրկուած չեմ ։ Լրագրի մը մէջ կարդացի թէ կոմսուհին այս իրիկուն պիտի ներկայացուի և ինքնիրենս ըսի «Գէշ չըլլար եթէ տիկին կոմսուհին դիպուածաւ վարսայարդար մը չունենայ, հաւանական չէ՝ բայց կարելի է» ու եկայ ։

— Ի՞նչ է ձեր անունը, ըսաւ կոմսուհին քիչ մը պաղելով ։

— Լէօնար, տիկին ։

— Լէօնա՞ր, բայց համբաւ հանած մէկը չէք, կարծեմ ։

— Տակաւին ոչ, բայց եթէ տիկինը իմ ծառայութիւնս ընդունի՝ վաղը համբաւս կը տարածուի ։

— Հը՛մ, հը՛մ, բայց վարսայարդա՛ր ալ կայ, վար-

Ժող. Պալս., թիւ 16—37, հատ.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

տայարգա՛ր ալ, մրմնջեց Ժան ։

— Եթէ տիկինը իմ վրաս վստահութիւն չունի, ես կը մեկնիմ, ըսաւ երիտասարդ սափրիչը ։

— Պատճառը այն է որ փորձելու ժամանակ չունինք, մէջ բերաւ Շօն ։

— Փորձելու հարկ չկայ, գոչեց երիտասարդը աշխուժիւ և տիկին Տիւպարիի ճակտին խոպոպիկը շոյեց ։ Ես լաւ գիտեմ թէ պէտք է ամէնուն աչքը տիկին կոմսուհիին զարդարանքէն շլանայ ։ Ուստի, տիկինը տեսնելէս ի վեր այնպիսի նոր ձեւ մը հնարեցի որ, ապահով եմ թէ մեր նպատակին պիտի կրնանք հասնիլ ։

Եւ անձնավստահ երիտասարդը սկսաւ կոմսուհիին մազերը կարգի դնել, վանելով Ժանի և Շօնի սիրտէն յուսահատութեան սեւ ու թանձր ամպերէն մին ։

— Ո՛հ, մեծխօսիկ մը չէ եղեր սա վարսայարդարը, մրմնջեց կոմսուհին հայելիին մէջէն գլուխը դիտելով ։ Լիւպլէն ասկէ աւելի բան մը չպիտի կրնար ընել ։

— Բայց ամէն բանէ առաջ տիկինին զգեստը տեսնելու եմ, որպէս զի գլխուն զարդարանքը անոր յարմարցնեմ, ըսաւ սափրիչը ։

— Այո՛, զգե՛ստս, գոչեց տիկին Տիւպարի և սոսկալի իրողութիւնը աչքին առջեւ պատկերացաւ ։

Ժան ձեռքը ճակտին զարկաւ ։

— Ո՛հ, իրաւո՛ւնք ունիք, գոչեց դերկոմսը ։ Գողցա՛ն, պարոն, գողցա՛ն, դերձակուհի՛ն, ամէ՛ն բան, վերցուցի՛ն, տարի՛ն ։ Շօ՛ն, իմ բարի՛ Շօնս ։

Եւ Տիւպարի մազերը քաշելով հեծկլտալ սկսաւ ։

— Եթէ անգամ մըն ալ երթաս ի՞նչպէս կ՚ըլլայ արդեօք, Շօն, ըսաւ կոմսուհին ։

— Ի՞նչ ընելու համար երթամ քանի որ հօս գալու

համար ճամբայ ելեր է, պատասխանեց Շօն անտարբերութեամբ։

— Աւա՜ղ, ի՞նչ ընեմ վարդապետը քանի որ զգեստ չունիմ, մինչեւ կոմսուհին թիկնաթոռին վրայ իյնալով։

Այս միջոցին դրան զանգակը զարնուեցաւ։ Դռնապանը վախնալու վար քիչ մը առաջուան պէս առանց իմաց տալու ներս չմտնեն, բոլոր դռները գոցեր և նիգերը քշեր էր։

— Դուքսն է, ըսաւ տիկին Տիւպարի։

Շօն պատուհանին քով վազեց։

— Խուաքարտէ տո՜ւփ մը։

— Խուաքարտէ տո՞ւփ մը, հո՞ս կը բերեն։

— Այո՛…, ո՛չ…։ Այո՛, դռնապանին կուտան։

— Վազեցէ՛ք, Ժան, վազեցէ՛ք, յանո՛ւն երկնից։

Ժան սանդուխէն վար խոյացած միջոցին բազրիքին զարնուելով թեւը ցաւցուց և դրանիկները անցնելով դռնապանին ձեռքէն տուփը խլեց։

Շօն ապակիին ետեւէն զայն կը դիտէր։

Դերկոմսը տուփը պատռելով բացաւ, ձեռքը ներս խօթեց և ուրախութեան մռնչիւն մը արձակեց։

Չինական անդուսէ հիանալի զգեստ մը կար տուփին մէջ, որ մանրիկ ծաղիկներով և թանկագին ժանեակներով զարդարուած էր։

— Զգե՛ստ մը, զգե՛ստ մը, գոչեց Շօն ձեռքերը իրար զարնելով։

— Զգե՛ստ մը, կրկնեց տիկին Տիւպարի և ուրախութենէն քիչ մնաց որ ինքզինքը պիտի կորսնցնէր, ինչպէս որ պահ մը առաջ վիշտէն կորսնցուցեր էր։

— Այս տուփը ո՞վ տուաւ քեզի, անպի՛տան, գոչեց

Ժան զինապանին դառնալով ։

— Կին մը, պարոն ։

— Բայց ի՞նչպէս կին ։

— Չեմ ճանչնար ։

— Ո՞ւր է ։

— Պարոն, այս տուփը գտնէն ինծի երկնցուց և գոչեց « Տիկին կոմսուհիինն է » և եկած կառքովը հովի-արագութեամբ անյայտացաւ ։

— Է՛հ, զգեստն ալ գտնուեցաւ, պէտք եղածն ալ աս էր, գոչեց Ժան ։

— Բայց վեր ելէք, Ժան, քոյրս անհամբերութենէն կը մեռնի, պոռաց Շօն ։

— Ահա՛ւասիկ, նայեցէք, տեսէք և զարմացէք, ըսաւ Ժան ։ Ո՛հ, տեսէք երկինք ինչե՛ր կը ղրկէ մեզի ։

— Բայց տեսնենք վրայիս պիտի յարմարի՞, անկարելի՛ է, իմ վրայիս ձեւուած չէ ։ Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ դժբաղդութիւն, որքա՛ն ալ գեղեցիկ և փայլուն է ։

Շօն իսկոյն չափեց զայն և ըսաւ ․

— Երկայնութիւնն ու լայնութիւնը միեւնոյնն են ։

— Ի՛նչ զարմանալի կերպաս, ըսաւ Տիւպարի ։

— Առասպելական է, վրայ բերաւ Շօն ։

— Ահարկո՛ւ է, աւելցուց կոմսուհին ։

— Բայց ասով կ'ապացուցուի որ եթէ զօրաւոր թըշնամիներ ունինք, խիստ անձնուէր բարեկամներ ալ ունինք, ըսաւ Ժան ։

— Եթէ բարեկամ մը ըլլար, մեզի դէմ նիւթուած դաւը չպիտի կրնար իմանալ, գիտել տուաւ Շօն ։ Կ'երեւի թէ դեւ մը կամ ոգի մըն է ։

— Կ'ուզէ նէ սատանան ըլլայ, հո՛գս անգամ չէ, կը բաւէ որ կրամօնեաններուն դէմ պայքարելու համար

ինծ օգնէ, սատանան անգամ անոնց չար խորամանկ չպիտի կրնայ ըլլալ, գոչեց տիկին Տիւպարի ։

— Եւ հիմայ՝ կրնամ ապահովաբար ըսել ձեզ թէ ամենայն վստահութեամբ գլուխնիդ պարոնին խնամքին կրնաք յանձնել, կոմսուհի, ըսաւ Ժան ։

— Ո՞ւրկէ ծնունդ կ'առնէ ձեր այդ ապահովութիւնը։

— Պա՛հ, տարակոյս չկայ որ զգեստը ղրկող բարեկամին կողմէն ղրկուած է պարոնը ։

— Ե՞ս, ըսաւ Լէօնար միամտօրէն զարմանալով ։

— Օ՛ն, տա լրագրին պատմութիւնը կատակերգութիւն մըն է, այնպէս չէ՞, սիրելի պարոնս, ըսաւ Ժան

— Բացարձակ իրականութիւնն է, պարոն զերկոմս ։

— Կատակը մէկդի՛, ճշմարտութիւնը ըսէք, ըսաւ կոմսուհին ։

— Տիկին, ձեր խոպոպիկները պլորելու համար այդ թերթը պահեցի, ահա՛ ։

Եւ երիտասարդը գրպանէն լրագիր մը հանեց որուն մէջ ներկայացումը ծանուցուած էր ։

— Գործի սկսինք, ժամը ութը կը զարնէ, ըսաւ Շօն ։

— Ո՛հ, տակաւին ժամանակ ունինք, տիկինը ժամէ մը պիտի երթայ կարծեմ, ըսաւ վարսայարդարը ։

— Այո՛, եթէ կառք մը ունենայ, պատասխանեց կոմսուհին աչքին պոչովը Ժանի նայելով ։

— Նզովի՛ց արմատ, տակաւին երեւան չելաւ, բացագանչեց Ժան ։

— Ազդարարութիւնը չմոռնանք, ո՛չ վարսայարդար, ո՛չ զգեստ, ո՛չ կառք, ըսաւ կոմսուհին ։

— Ո՛հ, ա՞ն ալ արդեօք խօսքը չպիտի բռնէ ։

— Ո՛չ, ո՛չ, ահա կուգայ, բացագանչեց Ժան ։

— Բայց կա՞ռքը, կա՞ռքը ո՞ւր է, գոչեց կոմսուհին ։

— Դրանը առջևը ըլլալու է, ըսաւ Ժան ։ Դռնապանը դուռը կը բանայ ։ Բայց կառապործն է եկողը ․ ի՞նչ պատահեցաւ արդեօք ։

Արդարև նոյն միջոցին կառապործ Ֆրանսիան դահլիճ մտաւ դէմքը այլայլած ։

— Ո՜հ, պարոն դերկոմս, տիկնոջ կառքը ճամբայ ելած էր ապարանք գալու համար և Թրալէրսիէր փողոցէն դարձած միջոցին, չորս հոգի զայն կը կեցնեն, կառապանը գետին կը փռեն, ձիերը կը կառղեցնեն և իրենք ալ Սէն-Նիքէզ փողոցէն կծիկը դնելով կ՚անհետանան ։

— Ձեզի չըսի՞, գոչեց Տիւպարի կրակ կտրած ։

— Բայց ասիկայ ոճիր մըն է, գոչեց Շօն ։ Ինչ մը չըարժի՞ք, եղբայր իմ ։

— Ի՞նչ ընելու համար ։

— Կառք մը գտնելու համար ։ Տիկին Տիւպարի հոտած սայլակներով Վէրսայլ չկրնար երթալ ։

— Պա՜հ, ան որ պարոնին նման վարպետ վարսայարդար մը և սըւոր պէս սքանչելի զգեստ մը կը դրկէ, անշուշտ կառք մը չունենալնուս համար առնը չպիտի թողու մեզ, ըսաւ Ժան անտարբերութեամբ ։

— Է՜հ, ահա կառք մը կ՚անցնի, գոչեց Շօն ։

— Կանգ կ՚առնէ, աւելցուց Ժան ։

— Այո՛, բայց ներս չմտներ, վրայ բերաւ կոմսուհին ։

— Չմտներ, հա՞, գոչեց Ժան սպառնագին ։

Եւ վազելով պատուհանը բացաւ ։

— Վազեցէ՛ք, նզովի՜ց արմատ, վազեցէք, ապա թէ ոչ ուշ պիտի մնաք ։ Շո՜ւտ ըրէք, շո՜ւտ, որպէս զի-

գոնէ մեր բարերարը ճանչնանք։

Դրանիկները, ձիադարմանները և սպասաւորները անմիջապէս վազեցին, բայց բանը բանէն անցած էր։

Ճերմակ մնդուսով կահաւորուած և երկու սքանչելի աշխէտ ձիերէ լծուած կառք մը դրան առջեւ կեցեր էր։

Ո՛չ կառապանի և ո՛չ ալ դրանիկի հետք կը տեսնուէր. պարզ բեռնակիր մը ձիերուն սանձէն բռնած էր։

Կառքը բերողը բեռնակիրին վեց ֆրանք վճարելէ վերջ Աղբիւրներու Գաւիթէն կծիկը դրեր էր։

Կառքին կողերը զննեցին։ Զինանշաններուն տեղը վարդեր դրուած էին։

Այդ երեկուան տարօրինակ ձախողութիւններէն վերջ պատահած յաջողութիւնները ժամ մը չէին տեւած։

Ժան կառքը գաւիթը մտցուց, դուռը վրայէն գոցեց և դրան բանալին առաւ։ Յետոյ արդուզարդի խուցը ելաւ՝ ուր վարսայարդարը իր վարպետութեան առաջին փորձերը ցոյց տալ կը պատրաստուէր կոմսուհիին։

— Պարոն, եթէ մեր պաշտպան ոգիին անունը չիտաք, եթէ անոր ո՛վ ըլլալը չըսէք, կ'երդնում որ..., գոչեց Տիւպարի սպառնագին Լէօնարի թեւը բռնելով։

— Զգուշացէք, պարոն դերկոմս, թեւս ա՛յնչափ ուժով սեղմելու պատիւը կ'ընէք ինծ որ ձեռքս պիտի թմրի և չպիտի կրնամ տիկին կոմսուհիին գլուխը շտկել, անշուշտ գիտէք ալ որ շատ ժամանակ չունինք, ահա ժամը ութը կը զարնէ, ընդմիջեց երիտասարդը անտարբերութեամբ։

— Թողուցէ՛ք, Ժան, թողուցէք, գոչեց կոմսուհին։

Ժան վերստին իր թիկնաթոռին վրայ ինկաւ։

— Հրա՛շք է այս, հրա՛շք, զգեստին չափը բնաւ պակասութիւն մը չունի, միայն առջեւի մասը մատ մը

երկայն է, բայց այդ պակասութիւնը տասը վայրկեանի մէջ կարելի է ուղղել, գոչեց Շօն ։

— Իսկ կա՞ռքը ինչպէս է․․․, երես ելլալի՞ք բան մըն է գոնէ, հարցուց կոմսուհին ։

— Սքանչելի՛ և ճաշակաւոր․․․, ներս մտայ, ճերմակ մետաքսով զարդարուած և վարդիւղով օծուած է, պատասխանեց Ժան ։

— Ուրեմն ամէն բան կարգին է, գոչեց տիկին Տիւպարի երկու քնքոյշ ձեռքերը իրար զարնելով ։ Գործերնիդ շարունակեցէք, պարոն Լէօնար, և եթէ յաջողիք, բաղդերնիդ շինած պիտի ըլլայ ։

Լէօնար, առանց խօսքը կրկնել տալու, տիկին Տիւպարիի գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ և մէկ սանտրի հարուածով մեծ տաղանդ մը ցոյց տուաւ ։

Երեք քառորդ ժամուան մէջ տիկին Տիւպարիի մազերուն սանտրուիլը և գլխուն զարդարուիլը լմնցած էր ։ Այժմ Ափրօթիթ դիցուհին նուազ հրապուրիչ կը դառնար անոր քով, որովհետև կոմսուհին կիսամերկ էր և գեղեցկութեամբ ալ անկէ վար չէր մնար ։

Երիտասարդ վարսայարդարը կոմսուհիին մազերուն վերջնական ձեւը տալէն ետքը, խոնարհաբար ջուր ուզեց Շօնէն և շնորհակալութիւն յայտնելով մեկնելու պատրաստուեցաւ ։

— Ո՛չ, պարոն, գիտցած եղէք որ ես թէ՛ սիրոյ, թէ՛ առեւտրութեան մէջ յամառ ու անաչառ եմ, ըսաւ Ժան ։ Ուստի կը յուսամ որ ա՛լ հիմայ կը հաճիք ձեր ո՛վ ըլլալը ըսել ։

— Անգամ մը ըսի արդէն, պարոն, անունս Լէօնար է և արհեստիս մէջ սկսնակ մըն եմ տակաւին ։

— Սկսնա՞կ մի ։ Նզովի՛ց արմատ, անզուգական

վարպետ մըն էք եղեր, պարոն, գոչեց Ժան վարսայարդարին երեսն ի վեր նայելով։

— Իմ վարսայարդարս պիտի ըլլաք, պարոն Լէօնար. և իւրաքանչիւր հանդէսի երբ գլուխս զարդարէք, յիսուն լուի պիտի վճարեմ ձեզի, ըսաւ կոմսուհին ձեռքի փոքրիկ հայելիի մը մէջէն գլուխը դիտելով։ Ծօ՛ն, առաջին անգամուան համար հարիւր լուի տուր պարոնին իբրև երաշխիք։

— Ձեզի չըսի՞ որ դուք իմ համբաւս պիտի տարածէք, տիկին։

— Բայց միայն ինծի պիտի ծառայէք։

— Ուրեմն թող ձեզի ըլլայ ձեր հարիւր լուին, տիկին, ես ազատ ըլլալ կ'ուզեմ, ազատ ըլլալուս է որ այսօր ձեր գլուխը զարդարելու պատիւը ունեցայ, ըսաւ Լէօնար։ Ազատութիւնը մարդուս առաջին հարստութիւնն է։

— Վարսայարդարնե՛րն ալ փիլիսոփայ են եղեր, ի՞նչ դարերու հասանք, տէ՛ր Աստուած, գոչեց Ժան ձեռքերը երկինք բարձրացնելով։ Լա՛ւ, սիրելի պարոն Լէօնարս, ձեզի հետ աւրուիլ չեմ ուզեր, առէ՛ք սա հարիւր ոսկին և ձեր գաղտնիքն ու ձեր ազատութիւնը ձեզի պահեցէք։ Օ՛ն, կա՛ռք նստէք, տիկին, կա՛ռք նստէք։

Այս վերջին խօսքը կ'ուղղուէր տիկին տը Պէարնի՝ որ ձիգ և մաստունքի տուփի մը պէս զարդարուած ներս կը մտնէր։ Ժան իր փակարանէն դուրս հանած էին ճիշդ այն պահուն երբ ա՛լ գործելու կարգը իրեն կուգար։

— Օ՛ն, օ՛ն, չորս հոգի թող տիկինը բռնեն և սանդուխէն վար իջեցնեն, գոչեց Ժան հրամայական։ Եթէ տիկինը փոքրիկ ճիկ մը հանէ, գիտցած եղէք որ ա-

մէնքդ ալ ողջ ողջ խաշել կուզամ ։

Մինչդեռ Ժան Շօնի օգնութեամբը այս փափուկ և կարեւոր գործին վրայ կը հսկէր, տիկին Տիւպարի աչքովը Լէօնարը կը փնտռէր ։

Երիտասարդ վարսայարդարը անյայտացեր էր ։

— Բայց ո՞ւկէ խոյս տուաւ, մրմնջեց տիկին Տիւպարի զգացած յաջորդական զարմանքներէն տակաւին չսթափած ։

— Ո՛ւրկէ խոյս տուա՞ւ, ըսիք, ըսաւ Ժան կոմսուհիին մօտենալով ։ Ո՞ւրկէ խոյս պիտի տայ, կամ տախտակամածէն և կամ ձեղունէն ․ ուրիշները հոնկէ կը փախչին ։ Իսկ հիմայ, կոմսուհի, զգուշացէք որ ձեր գլխուն զարդը սարիկէ կարկանդակի մը չփոխուի, ձեր զգեստը սարդի ոստայնի չդառնայ և զոյգ մը մուկերու կողմէ քաշուող խոշոր դդումով մը Վէրսայլ չերթանք ։

Ժան այս խօսքերն ըսելով կառք մտաւ, ուր արդէն տեղաւորուեր էին տիկին տը Պէարն կոմսուհին և իր գերերջանիկ սանուհին ։

ԼԸ.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ինչպէս ամէն մեծութիւն, նոյնպէս նաեւ վէրայլ գեղեցիկ է ու միշտ գեղեցիկ պիտի մնայ ։

Թող մամուռը անոր թափթփած ոսկորները կրծէ, թող անոր կապարէ կամ մարմարէ աստուածները իրենց տեղէն ելնելով իր անջրդի աւազաններուն մէջ փռուին, թող ծառերուն շարքը ճիւղեր արձակելով մինչեւ երկինք բարձրանան, մի՛շտ, մինչեւ իսկ աւերակնացած, խոկացողին կամ բանաստեղծին համար չքեղ, վսեմափայլ ու գրաւիչ տեսարան մը պիտի գտնուի հոն, ուրկէ, մեծ պատշգամէն, անցեալ կարճատեւ պայծառութիւններն ու փառքերը դիտելէ վերջ, մշտնջենականութեան փառապանծ հորիզոնները պիտի նկատէ ։

Բայց վէրայլ, ամենէ՛ն աւելի իր կեանքին ու փառքին մէջ տեսնուելու արժանի պայծառութիւն մը, չքեղութիւն մը ունէր ։

Այն ատենը ոգեկոչել կ'ուզենք, երբ անզէն ժողովուրդ մը անթիւ ու անհամար զինուորականներու հրակողութեան տակ՝ կորաքամակ՝ նուազ հլու ու տառել հնազանդ՝ կ'երթար խուռն բազմութեամբ մը զարնուիլ անոր ոսկեզօծ վանդ․ կապատներուն, երբ թաւիշով, մե-

·տաքսով ու բեհեզով պատած հպարտ զինադրոշմներ կրող կառքեր անոր հնչուն քարայատակին վրայ կը թաւալէին իրենց առոյգ ու կայտառ ձիերուն արշաւանքովը, երբ բոլոր պատուհանները, երկնային դղեակի մը պատուհաններուն պէս լուսաւորուած, ակնախտիղ ադամանդներ, կարկեհաններ և շափիւղաներ կը սփռէին, կը ցանցընէին, որոնք մարդկային շարժումով մը կը ծփէին այնպէս՝ ինչպէս որ զեփիւռին հպանցքէն կը ծփին ոսկեգոյն հասկերու հետ գիրկընդխառնուած սպիտակափայլ մարգարտածաղիկները, ծիրանեգոյն պուտերը և երկնագոյն շուշանները ։

Այո՛, Վէրսայլ գեղեցիկ էր մանաւանդ այն ատեն, երբ իր անհամար դռներէն սուրհանդակներ կ'արձակէր բոլոր տէրութիւններուն և երբ թագաւորները, իշխանները, աւագանին, նախարարները և քաղաքակրթեալ աշխարհի գիտունները անոր ճոխ ու թաւուտ գորգերուն, անգին մօզայիքներուն վրայ կը կոխէին ։

Սակայն ամենէն աւելի ա՛յն ատեն գեղեցիկ էր երբ մեծ հանդէսի մը համար կը զարդարուէր և երբ պաճծուկած կարասիներու խուցին պարունակութիւնը և մեծ լուսավառութիւնները իր հարստութեան դիւթանքը բազմապատկուած երեւան կը բերէին ։

Ահա այն ատե՛ն Վէրսայլ կրնար հրաշքներու մասին գաղափար մը կազմել տալ, մինչեւ իսկ ամենէն ցուրտ ու անտարբեր մտքերուն, երեւան բերելով հրաշալիքներ զորս միայն մարդկային երեւակայութիւն ու կարողութիւնը կրնան յղանալ ։

Ինչպէս որ կը կատարուէր դեսպանի մը ընդունելութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը, նոյնպէս կը կատարուէր նաեւ պարզ ազնուականաց ներկայացման ա-

բարօրութիւնը ։

Լուի ԺԴ, արքունի պատշաճութեանց հիմնադիրն ու սահմանադիրը, Վէրսայլը սրբավայրի մը վերածած էր, ուրկէ ներս կը մտնուէր միայն Թագաւորը պաշտելով ։

Վէրսայլ, թէպէտեւ այլասերած, տակաւին իր պայծառութիւնը կը պահէր ։ Թագաւորներու կայարանն ու պահարանը, տիկին Տիւպարիի ներկայացման համար իր դռները բացեր, իր ջահերը վառեր և իր բոլոր շքեղութիւնը երեւան հաներ էր ։

Հետաքրքիր ժողովուրդը, սովալլուկ ու թշուառ ժողովուրդ, տարօրինակ հակասութեամբ մը իր թշուառութիւնն ու անօթութիւնը կը մոռնար շլացուցիչ տեսարաններու առջեւ և կուգար . կը խռնուէր զինուց հրապարակը, ծածկելով Բարիզի ծառուղին ։

Դղեակին բոլոր պատուհաններէն հրեղէն շաւիղներ դուրս խուժելով մթնոլորտին մէջ ու սալայատակներուն վրայ կը պարէին, և բազմաստեղեան առկախ ջահեր, հեռուէն, փոշիի մէջ լողացող ոսկի զանակներու պէս կը վառվռկէին ։

Թագաւորը ժամը ճիշդ տասնին իր սենեակէն դուրս ելաւ ։ Սովորականէն աւելի զարդարուած էր, այսինքն իր ժանեակները աւելի ճոխ էին . իր ծնրակապերուն ու կօշիկներուն ճարմանդները մէկ միլիոնէն աւելի կ'արժէին ։

Գ. տը Սարթին, արքունիքին նախանձոտ տիկիններուն պատրաստած առջի օրուան դաւադրութիւնը իմացեր էր ։ Դահլիճին մէջ միայն այրեր գտնելու կասկածը մտատանջութեան թեթեւ կնճիռ մը յօրիներ էր անոր ճակտին վրայ ։

Բայց իսկոյն գոհունակութեան ժպիտ մը ծրագրուե-

ցաւ իր դէմքին վրայ, երբ փոշիի և ժանեակներու ամպի մը տակ նախ նշմարեց իր երեք աղջիկները Թագուհիին դահլիճին մէջ, ապա Միրրուա մարաջախտուհին, որ առջի օր այնքան աղմուկ հանած էր, և վերջապէս այն բոլոր կիները որոնք երգում ըրած էին իրենց տունը մնալ, եկած և առաջին կարգին վրայ իրենց տեղերը բռնած էին ։

Գ. Ռիշլիէօ, իբրև զօրապետ, մէկ տիկինէն միւսին քով կը փութար և անոնց ականջին ի վար կը փսփսար ·

— Ո՜հ, ձեզ բռնեցի, խարդա՛խ ։

Ուրիշի մը ·

— Գիտէի որ այսպէս պիտի ընէիք ։

Երրորդի մը ·

— Դաւադրութիւններու մասին ի՞նչ կ՚ըսէի ձեզի ։

— Բայց հապա դո՞ւք, կը պատասխանէին տիկինները ։

— Ես իմ աղջկանս՝ տ'Էկիյօն կոմսուհիին ներկայացուցիչն էի ։ Փնտռեցէք տեսնենք զայն պիտի գտնէ՞ք ձեր մէջ ։ Ան միայն իր խօսքը բռնեց տիկին Կրամօնի և տիկին Կէմէնէի հետ, ուստի աղէկ գիտեմ թէ գլխուս ի՜նչ փորձանք պիտի տեղայ ։ Վաղը հինգերորդ անգամ ըլլալով պիտի աքսորուիմ կամ չորրորդ անգամ ըլլալով Պասթիյլ պիտի նետուիմ ։ Իրա՛ւ որ, ա՛լ ասկէ վերջը դաւադրութիւններու չպիտի մասնակցիմ ։

Թագաւորը երևցաւ ։

Խորին լռութիւն մը տիրեց ։

Այս միջոցին ժամը տասը, այսինքն հանդիսաւոր ժամը կը հնչէր ։

Բազմաթիւ հանդիսականներ Թագաւորը շրջապատեր էին ։

Լուի ԺԸ, Ցխուսի տաւքեալներէն աւելի ազնուականներ ունէր իր շուրջը։

Թագաւորը ամենէն առաջ նկատեց թէ տիկին Կրամօն, տիկին Կէմէնէ և տիկին տ'Էկմօն այս վեհաշուք և արքայական ժողովէն բացակայ էին։

Գ. տը Շուազէօլի մօտեցաւ · այս վերջինը, հակառակ հանդարտութիւն ձեւացնելու իր բոլոր ճիգերուն, երեւան կը հանէր թէ իր անտարբերութիւնը կեղծ էր։

— Տիկին Կրամօն դքսուհին հոս չեմ տեսներ, ըսաւ Թագաւորը։

— Տէր արքայ, քոյրս հիւանդ է և իր ամենախոնարհ յարգանքը փոխանորդաբար Նորին Վեհափառութեան մատուցանելու պաշտօնը ինձ յանձնեց, պատասխանեց Գ. տը Շուազէօլ։

— Գէ՛շ լուր, ըսաւ Թագաւորը և անդին դարձաւ։

Դարձած միջոցին տը Կէմէնէ իշխանին դէմը գտնուեցաւ։

— Իսկ տիկին Կէմէնէ իշխանուհի՞ն, ա՛ն ո՞ւր է, հետերնիդ չբերի՞ք, իշխան, հարցուց Թագաւորը։

— Անկարելի էր, տէր արքայ, իշխանուհին հիւանդ է · զայն առնելու համար երբ տուն գացի, անկողնին մէջ գտայ զինքը։

— Հը՛, գէ՛շ լուր, գէ՛շ լուր, կրկնեց Թագաւորը։ Ահա Մարաջախտը։ Բարի երեկոյ, դուքս։

— Տէր արքայ..., կակազեց ծեր պալատականը երիտասարդի մը դիւրաշարժութեամբը խոնարհելով։

— Աղէ՛կ որ դուք ալ հիւանդ չէք, ըսաւ Թագաւորը բարձրաձայն, որպէս զի Գ. տը Շուազէօլ և Գ. տը Կէմէնէ իմանան։

— Ամէն անգամ որ խնդիրը Ձեր Վեհափառութեան

բարեպաշտութեան վրայ կը կայանայ՝ ողջ և առողջ կ՚ըլլամ, տէր արքայ, պատասխանեց Ռիշլիէօ դուքսը։

— Բայց ինչո՞ւ համար ձեր աղջիկը՝ տիկին տ'Էկմօն եկած չէ, ըսաւ Թագաւորը աչքը չորս դին պտըտցնելով։

Դուքսը տեսնելով որ ամէն ոք զինքը մտիկ կ'ընէր, տխուր կերպարանք մը առաւ և պատասխանեց.

— Աւա՜ղ, տէր արքայ, խեղճ աղջիկս այս իրիկուն զուրկ մնաց իր խոնարհ յարգանքը ձեր ոտքերուն առջեւ դնելէ, բայց այնքա՜ն ծանր կերպով հիւանդ է որ…

— Գէ՜շ լուր, մրմնջեց Թագաւորը։ Տիկին տ'Էկմօն հիւա՞նդ։ Գաղլիոյ ամենէն առողջ կինը հիւա՞նդ ըլլայ։ Գէ՜շ լուր, գէ՜շ լուր։

Եւ Թագաւորը Պ. Ռիշլիէօի քովէն ալ հեռացաւ, ինչպէս որ հեռացեր էր Պ. տը Շուազէօլի և Պ. տը Կէմէնէի քովէն։

Ապա դահլիճին շրջանը ըրաւ, ամենէն աւելի տիկին Միրբուան պատուելով։

Մարաջախտուհին անհանգիստ էր։

— Ահա՛ դաւաճանութեան արդիւնքը, փսփսաց մարաջախտը անոր ականջին ի վար։ Վաղը ձեզ պատուով պիտի ընեն, իսկ մե՛զ ալ…, ո՜հ, սար վրայ մտածած տանս վրաս տակուռ կուգայ։

Եւ դուքսը հառաչանք մը արձակեց։

— Բայց կարծեմ թէ դուք ալ գէշ խաղ մը չխաղացիք Շուազէօլեաններուն, քանի որ ահա հոս էք…. Դուք ալ երդում չէի՞ք ըրած….։

— Աղջկանս համար, մարաջախտուհի, իմ հէգ Սէթիմանիիս համար երդում ըրած էի։ Տեսէք ի՛նչպէս աչքէ ինկաւ հաւատարմօրէն իր խոստումը յարգելուն համար։

"JOSEPH BALSAMO,,

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՄԵՐ ԱՆՏԱՐԲԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

Հակառակ գրաւոր կերպով մեր կրկնակի դիմումներուն և հակառակ «Ժօզէֆ Պալսամօ» ի 6րդ թիւով «Նիք Քարթէր» հրատարակչական ձեռնարկին Ա. Շրջանը լրացած ըլլալուն, մեր բաժանորդներէն ՈՄԱՆՔ տակաւին ՈՉԻՆՉ վճարած են մեզ։ Հետեւաբար կը խնդրենք այդպիսիներէ որ ԴՈՆԷ ՑԱՅԺՄ ԻՐԵՆՑ ՍՏԱՑԱԾ պրակներուն փոխարժէքը հաճին ղրկել մեզ։ Հրատարակչական բազմածախս ձեռնարկի մը յաջողութիւնն ու յարատեւութիւնը իր բաժանորդներուն բարի կամեցողութենէն կախեալ է։ Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ ՁՐԻԱԲԱՐ կը բաշխենք մեր հրատարակութիւնները և կամ մեծկակ դրամագլուխ մը յատկացուցած ենք այս գործին։

Հակառակ մեր կամքին, մեր սկզբունքին և մեր կոչումին, ստիպուելու չ'ենք հրապարակաւ անուններ յիշելու այդ միջոցին դիմել։ Խնդիրը իր մէջ փափկութիւն մը ունի։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ գիրքը

ՍՕԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ԳԱՀԻՐԷ, Շարէհ Մուհամէտ Ալի, Սուէգա, Տարպ էլ Մատտահ, 6

ՀԱԼԷՊԻ մեր լիազօր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ՉԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր լիազօր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ԶԱԳԱԶԻԿԻ մեր պաշտօնական գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏՄԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ,,

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն կերպէ այցետոմսեր, հարսանեկան հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պահարանագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, գնագրեր, գեղարուեստի պիտակներ, ազդեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ և գրքեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները.—

Տիար Խաչատուր Գ. Թաշճեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Յակոբ Շահմիրեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Համբարձում Զաքճեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Տիգրան Լուսարոնեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Բ. Ղազիկեանէ 100 դրշ. ազդ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ"ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Թիւ 17

ՊՐԱԿ 1 ԳՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ" — 1915

— Իր հօ՞րը խոստումը յարգելուն համար, ըսաւ մարաջախտուհին հեգնական կծու սրամտութեամբ մը։

Դուքսը այս քարը չլսել ձեւացուց։

— Բայց դուք ալ ինծի հետ թագաւորը անհանգիստ չէ՞ք գտներ, մարաջախտուհի։

— Է՛հ, անհանգիստ ըլլալու պատճառ ունի։

— Ի՞նչպէս։

— Ժամը տասը քառորդ կ'անցնի։

— Իրա՛ւ, և կոմսուհին տակաւին չեկաւ։ Մարաջախտուհի՛, ձեզի բան մը ըսե՞մ։

— Ըսէ՛ք։

— Բանէ մը կը կասկածիմ։

— Ինչէ՞։

— Այսինքն թէ մի՛ գուցէ ցաւալի բան մը պատահած ըլլայ տը հէգ կոմսուհիին։ Դուք անշուշտ տեղեկութիւն պիտի ունենայիք։

— Ես ի՞նչպէս տեղեկութիւն կրնամ ունենալ։

— Բայց չէ՞ մի որ դաւադիր կանանց պարագլուխներէն մին էք։

— Լա՛ւ, բայց ես ալ նոյն կասկածը ունիմ ձեր վրայ, դուքս։

— Մեր Կէմէնէ գքսուհին զօրաւոր հակառակորդ մըն է որ փախչելու տեղն մարդը կը վիրաւորէ, և այժմ փախած է։ Տեսէք Պ. տը Շուազէօլ ո՛րքան անհանգիստ է, թէպէտ հանդարտ երեւալ կ'ուզէ, բայց տեղ մը չի աղմիր և թագաւորը ընաւ աչքէ չկորսնցներ։ Դաւադրութիւն մը կազմակերպած չըլլա՞ն։

— Չեմ գիտեր, դուքս, բայց ես ալ ձեզի պէս կը կասկածիմ։

Ժոզ. Պալս., թիւ 17—38, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

— Ասով ի՞նչ կը շահին որ ։

— Ժամանակ կը շահին, սիրելի դուքս, առակը կ'ըսէ որ « Ժամանակ շահողը ամէն բան կը շահի ։ » Վաղը կրնայ անակնկալ դէպք մը պատահելով այս ներկայացումը անորոշապէս յետաձգել ։ Թերեւս իշխանուհին փոխանակ չորս օրէն Գօնբիէնը հասնելու՝ վաղը կը ժամանէ ։ Թերեւս վաղուան օրը շահիլ կ'ուզեն ։

— Մարաջախտուհի, գիտե՞ս որ այդ պատմութիւնը իրականութիւն մը ըլլալ կը թուի ինծի. Զա՛ը սատանայ, տակաւին սա խեղճ կոմսուհին երեւան չելաւ ։

— Տե՛ս, Թագաւորին համբերութիւնն ալ հատնելու վրայ է ։

— Երրորդ անգամն է որ պատուհանին կը մօտենայ. Իրա՛ւ Թագաւորը կը նեղուի ։

— Քիչ մը ետքը աւելի գէշ պիտի ըլլայ ։

— Ի՞նչպէս ։

— Այժմ ժամը տասը քառորդ կ'անցնի ։

— Լա՛ւ, ուրե՞մն ։

Մարաջախտուհին իր շուրջը ակնարկ մը պտըտցնելէ վերջ աւելցուց .

— Չպիտի գայ ։

— Ի՛նչ կ'ըսէք, տիկին, բայց սարսափելի գայթակղութիւն մը կրնայ ծագիլ ատկէ ։

— Դատապարտութեան վճիռներ պիտի արձակուին, դուքս, ծա՛նր, մահապարտ յանցանաց վճիռներ..., որովհետեւ ստոյգ աղբիւրէ իմացայ թէ այս գործը գլուխ հանելու համար, եթէ հարկ ըլլայ, առեւանգութիւններ, բռնաբարութիւններ եւ կաշառումներ պիտի կատարուին կոմսուհիին հակառակորդներուն կողմէ ։ Ու այս անգամ Շուազէօլեանները կա՛մ բոլորովին պիտի շահին եւ կամ

բոլորովին պիտի կործանին ։

— Շատ անխոհեմ ընթացք ։

— Է՛հ, զանոնք կուրացնողը կիրքն է ։

— Ահա մեզի պէս կրքոտ չեղողները գոնէ յատակ տեսնելու առաւելութիւնը ունին ։

— Թագաւորը անգամ մըն ալ պատուհանին կը մօտենայ ։

Արդարեւ, Լուի ԺԵ, տխուր անձկութեամբ մը համակուած և զայրացկոտ, պատուհանին մօտեցաւ, ձեռքը փեղկին դրաւ ու ճակատը զով ապակիին կռթնցուց ։

Այս միջոցին պալատականները փսփսալ սկսան, փըսփըսուք մը որ սպառնացող փոթորիկէն առաջ տերեւներուն հանած սօսափիւնին կը նմանէր ։

Ամէնուն ալ աչքը փոխնիփոխ ժամացոյցին և Թագաւորին վրայ կը պտըտէր ։

Ժամը տասնուկէսը զարկաւ ։

Գ. տը Մօբըռ Թագաւորին մօտեցաւ և երկչոտութեամբ կակազեց ․

— Օդը շատ գեղեցիկ է այսօր, տէր արքայ ։

— Սքանչելի է, սքանչելի ։ Բայց եղածէն բան մը կը հասկնա՞ք, Մօբըռ ։

— Ո՞ր եղածէն, տէր արքայ ։

— Կոմսուհիին ուշանալէն ։ Հէ՛գ կոմսուհի ։

— Կ'երեւի թէ հիւանդ է, տէր արքայ, ըսաւ դիւանապետը ։

— Տիկին Կրամօնի, տիկին Կէմէնէի և տիկին տ'Էկմօնի հիւանդ ըլլալը խելքի մօտ է, բայց կոմսուհիին հիւանդ ըլլալը խելքի մօտ չէ ։

— Տէր արքայ, չափազանց յուզմունքը կրնայ մարդս յանկարծ հիւանդացնել, և կոմսուհին որքա՛ն ուրախ էր ։

— Ո՛հ, լմնցա՛ւ, լմնցա՛ւ, ալ ասկէ ետքը չկար, մրմնջեց Լուի ԺԵ գլուխը թօթուելով ։

Խոր լռութեան տիրապետութիւնը Թագաւորի մը մրմնջիւնը ալեկոծ ովկէանոսի մը մռնչիւնին վերածած և ներկաներուն ականջը խուլցուցած էր ։

Որուն տակաւին մտքով իսկ պատասխանելու ժամանակ չունեցած, կուքերու գլրգիւն մը լսեցաւ կամարին տակ ։

Ամէնուն ճակատը թրթռաց և աչքը իրարու նայեցաւ ։

Թագաւորը պատուհանէն հեռանալով գնաց սրահին մէջտեղը կեցաւ, նրբանցքը լաւ մը տեսնելու համար ։

— Կը կարծեմ թէ մի գուցէ եկածը ցաւալի լուր մը ըլլայ, փսփսաց մարաջախտուհին դուքսին ականջին ի վար ։

Ռիշլիէօ մարաջախտը խորամանկութեամբ ժպտեցաւ ։

Յանկարծ Թագաւորին դէմքը անսովոր զուարթութիւն մը առաւ և աչքերը հրացայտ փայլակները չի կրնալով ամփոփել իր մէջ, բոցավառիլ սկսան ։

— Տիկին Տիւպարի և տիկին տը Պէարն կոմսուհիները, գոչեց բարապանը արարողապետին ։

Այս երկու անունները իրարու ներհակ ազդեցութիւն մը գործեցին ներկաներուն վրայ ։

Պալատականներու խուլ բազմութիւն մը, հետաքրքրութենէ յաղթուած, Թագաւորին մօտեցաւ ։

Տիկին տը Միրբուա մարաջախտուհին Լուի ԺԵ-ի քովն եկաւ ։

— Ո՛հ, որքա՛ն գեղեցիկ, որքա՛ն պաշտելի է, գոչեց մարաջախտուհին ձեռքերը իրարու միացնելով ։

Թագաւորը ետին դառնալով ժպտեցաւ ։

— Կին մը չէ, այլ հաւերժահարս մը, ըսաւ Ռիշլիէօ։ Թագաւորը ծեր պալատականին ալ ժպտեցաւ։

Արդարեւ, կոմսուհին երբէք այդքան գեղեցկացած չէր, երբէք այդքան քաղցր դէմք մը, լաւ կեդրոնացած յուզմունք մը, աւելի համեստ նայուածք մը, աւելի հրաշագեղ հասակ մը, աւելի նազելաձեւ քալուածք մը ունեցած չէր, եւ երբէք այդքան հիասթափում յառաջ բերած ու զարմանք, սքանչացում, հիացում ազդած չէր Թագուհիին դահլիճին մէջ։ Թագուհիին դահլիճը, ըսինք, որ այժմ ներկայացման դահլիճի վերածուած էր։

Ցանկուցիչ գեղեցկութիւն մը եւ պարզ փայլ մը ունենալով, մանաւանդ գլուխը աննման կերպով զարդարուած, կոմսուհին կը յառաջանար տիկին տը Պէարնի ձեռքէն բռնած։

Կնքամայրը, տիկին տը Պէարն կոմսուհին, հակառակ զգացած սոսկալի ցաւերուն, ո՛չ կը ծամածռէր եւ ո՛չ ալ յօնքերը կը պատէր։ Բայց հետզհետէ գոյնը կը նետէր եւ վիրաւոր սրունքին շարժումովը՝ իւրաքանչիւր քայլափոխին ամբողջ մարմինը կը սարսռար։

Աչքերը նորեկ զոյգին վրայ կեդրոնացան։

Ժան դերկոմսին ցնդածը եւ պատմութեան պառաւ կոմսուհին, իր երիտասարդութեան ժամանակին նորաձեւութեան համեմատ հագուած, մէկ ոտնաչափ երկայնութիւն ունեցող գլխազարդովը, ոսկրկուտ աչքերովը, գեղեցիկ զարդարանքովը եւ կմախքանման քալուածքովը գոգցես անցեալին ծեթուած պատկերն էր որ ձեռքը ներկային տուած էր։

Այս չոր ու ցամաք արժանաւորութիւնը, որ շնորհագեղ եւ հրաշափառ կնոջ կ'առաջնորդէր, ներկաներուն մեծ մասին զարմանք եւ հիացում պատճառեց։

Հակապատկերը այնքա՜ն ազդու էր որ, Թագաւորը պատրանքն ունեցաւ կարծելու թէ իր տարփուհին տիկին տը Պէարնի կողմէ իրեն կը ներկայացուէր ամէն ժամանակէ աւելի գեղափթիթ, աւելի թարմ և աւելի զուարթ հոգեկան և մարմնական վիճակի մէջ։

Ուստի, այն միջոցին երբ կոմսուհին արքունի սովորութեան համեմատ ծունր կը դնէր Թագաւորին ձեռքը համբուրելու համար, Լուի ԺԵ անոր թեւէն բռնելով ոտքի հանեց զայն մէկ խօսքով. խօսք մը որ տասնը հինգ օրէ ի վեր կոմսուհիին քաշածներուն վարձատրութիւնը եղաւ։

— Ոտքերո՞ւս կը ծռիք, կոմսուհի, ըսաւ Թագաւորը. կը ծիծաղի՞ք....։ Պէտք է որ ե՛ս ձեր ոտքերուն ծռիմ։

Եւ արարողութեան համեմատ բազուկները բացաւ, բայց փոխանակ ողջագուրել ձեւացնելու, իրօք ողջագուրեց իր տարփուհին։

— Գեղանի սանուհի մը ունիք, տիկին, բայց ան ալ իրեն արժանի կնքամայր մը ունի զոր արքունիքին մէջ տեսնելով զգացած գոհունակութեանս չափը չեմ կրնար նկարագրել, ըսաւ Թագաւորը։

Պառաւը խոնարհեցաւ։

— Գացէք աղջիկներս ողջունեցէք, կոմսուհի, և ցոյց տուէք անոնց որ սովորական յարգանքն ընել գիտէք, ըսաւ Թագաւորը ցած ձայնով տիկին Տիւպարիի։ Կը յուսամ որ փոխադարձաբար դուք ալ գոհ պիտի մնաք անոնց մատուցած յարգանքէն։

Երկու կիները թափուր միջոցի մը մէջ յառաջացան, բայց այս պարապութիւնը փայլակնացայտ աչքերու կիզիչ բոցերովը պաշարուած էր։

Թագաւորին երեք աղջիկները տեսնելով որ տիկին

Տիւպարի իրենց կը մօտենայ, ոտքի ելան և սպասեցին։

Լուի ԺԵ աչքը անոնցմէ չէր հեռացներ։ Ուշադրութեամբ արքայազուն իշխանուհիներուն նայելով՝ կոմսուհիին սիրուն քաղաքավարութեամբ մը ընդունուիլն ու յարգուիլը կը հրամայէր գոգցես։

Տիկինները, քիչ մը յուզուած, իրենց փոխադարձ յարգանքը մատուցին տիկին Տիւպարիի, որ սովորականէն աւելի խոնարհելովը լաւ ընդունելութեան մը արժանացաւ և իշխանուհիներուն սիրտը այնչափ շահեց որ, անոնց կողմէ ալ ողջագուրուեցաւ։ Այս գորովակուան գիրկընդխառնումէն թագաւորը գոհ մնաց։

Այդ վայրկեանէն սկսեալ կոմսուհիին յաջողութիւնը յաղթանակ մը եղաւ և ցանցառ ու անճարակ պալատականները ժամ մը սպասել հարկադրուեցան իրենց յարգանքն ու ողջոյնը հանդէային դշխոյին հասցնելու համար։

Կոմսուհին, առանց դէմքը թթուեցնելու, առանց բարկութեան և առանց տեղի ունեցած զրպարտութեանց դէմ բան մը ըսելու, անոնց մտերմական ցոյցերը ընդունեց և բոլոր դառնաճանութիւնները պահ մը մոռցաւ։

Կոմսուհիին ցոյց տուած այս վեհանձնութիւնը չինծու չէր, կրնանք ըսել, որովհետև սիրտը այնպիսի անեզր ուրախութեամբ մը լեցուած էր որ, հոնկէ ներս չէր կրնար մտնել ատելութեան հիւլէացած զգացում մը։

Դ. Ռիշլիէօ դուքսը Մահօնի յաղթականը եղած չէր. դիւանագէտ-ռազմագէտ մըն էր ան։ Մինչդեռ ամէն ոք իր տեղը կը կենար, մարաջախտը կոմսուհիին ետեւը հասեր էր զանազան ռազմագիտական յառաջխաղացներով։ Տիկին Միրբուա ևս իր բարեկամին դիւանագիտութենէն օրինակ առնելով՝ յաջողեր էր իր աթոռը կոմսու-

հին աթոռին մօտեցնել ։

Տիկին Տիւպարիի անձը խօսակցութեան նիւթ եղաւ ։

Կոմսուհին՝ Թագաւորին սէրը, տիկիններուն չնորհալի ընդունելութիւնը և իր կնքամօր թեւը իրեն նեցուկ ունենալով, նուաղ երկչոտ ակնարկ մը կը պտըտցնէր Թագաւորը շրջապատողներուն վրայ և, իր դիրքին վրայ ապահով, ներկայ կանանց մէջ իր թշնամիները կը փնտռէր ։

Գոյութեան մը ներկայութիւնը, որ հաստատուն մարմին մըն էր, անոր նկատողութիւնը ընդմիջեց ։

— Վա՜յ, պարո՛ն դուքս, հո՞ս գալու էի ձեզի հանդիպելու համար, ըսաւ կոմսուհին ։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, տիկին, ըսաւ դուքսը ։

— Ըսել կ'ուզեմ թէ ութը օրէ ի վեր ո՛չ Վէրսայլի, ո՛չ Բարիզի և ո՛չ ալ Լիւսիէնի մէջ տեսնուած էք ։

— Այս իրիկուն ձեզ հոս տեսնելու հաճոյքին կը պատրաստուէի, պատասխանեց ծեր պալատականը ։

— Ըսել է նախատեսա՞ծ էիք ։

— Ո՛չ, տիկին, վստահ էի ։

— Կը տեսնէ՞ք ։ Ըսել է ամէն բան գիտէիք և ինծի իմացնելու չեկաք ։ Ես մինթէ ձեր բարեկամուհին չե՞մ ։

— Ի՜նչ կ'ըսէք, տիկին, մինթէ հոս գալերնիդ չէի՞ք գիտեր ։

— Ո՛չ ։ Գիտէի թէ Վէրսայլ պիտի երթամ, բայց ուրիշին ըսելու չափ վստահ չէի ատոր վրայ ։ Ահա այս պատճառաւ ինծի ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայիք եթէ զիս տեսնելու գայիք..., բայց ալ ասկէ վերջը կուգաք, այնպէս չէ՞....։

— Տիկին, լաւ չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ ձեր հոս գալուն վրայ վստահ չէիք, հարցուց Ռիշլիէօ առանց

կոմսուհիին հեգնական խօսքերէն առնուելու ։

— Որովհետեւ դաւաճանութիւններով պաշարուած էի ։

Կոմսուհին այս խօսքին վրայ ուշի ուշով աչքէ անցուց դուքսը ։ Ծերունի խորամանկ պալատականը անայլայլ մնաց ։

— Դաւաճանութիւններով պաշարուա՞ծ էիք ։ Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ կ'ըսէք, կոմսուհի ։

— Նախ և առաջ՝ վարսայարդարս գողցան ։

— Օհօ՛, ձե՞ր վարսայարդարը ։

— Այո՛ ։

— Բայց ինչո՞ւ ինծի չիմացուցիք, ձեզի ադամանդ մը, գանձ մը կը ղրկէի զոր տիկին տ'Էկմօն գետնէն հանեց, իր արհեստին մէջ մէկ հատիկ մը, իմ փոքրիկ Լէօնարս ։ Բայց, տիկին, ցած ձայնով խօսինք, կ'աղաչեմ ։

— Լէօնա՞ր, գոչեց տիկին Տիւպարի ։

— Այո՛, կարճահասակ երիտասարդ մը որ Սէթիմանիին գլուխը կը զարդարէ ։ Բայց, կոմսուհի, գանգատելու պատճառ մը չունիք, ձեր գլխուն զարդարանքը հիանալի է և բնաւ թերութիւն չունի ։ Սակայն տարօրինա՛կ բան, այդ ի՞նչ տեսակ մազերու սանտրուածք է, ճիշդ տիկին տ'Էկմօնի նոր ձեւին կը նմանի ։ Խե՛ղճ Սէթիմանի, եթէ այս իրիկուն հիւանդ չըլլար, ան ալ ասանկ սանտրել պիտի տար գլուխը ։

Կոմսուհին սարսաց և աւելի ուշադրութեամբ նայիլ սկսաւ դուքսին ։ Ռիշլիէօ անդորրաբար կը ժպտէր ։

— Բայց ներեցէք, կոմսուհի, ձեր խօսքը ընդմիջեցի, դաւաճանութեան վրայ կը խօսէիք ։

— Այո՛, վարսայարդարս գողնալէ վերջ, զգեստս ալ կորզեցին ինէ, իմ անմա՛ն զգեստս ։

— Ո՛հ, ի՛նչ զարշելի բան ։ Բայց շիտակը ձեզնէ կորզուած զգեստէն կրնայիք հոս կենալ, որովհետեւ կը տեսնեմ թէ հրաշալի կերպաս մը հագած էք․․․ ։ Չինական մետաքսէ, այնպէս չէ՞, վրան ալ ծաղիկներ փակցուած ։ Լա՛ւ, եթէ ուրիշ անգամ այսպիսի բան մը պատահի, անմիջապէս ինծի դիմեցէք․ աղջկանս ներկայացման զգեստը ձեզի կը ղրկեմ ։ Բայց, Աստուա՛ծ իմ, այնքա՛ն կը նմանի ձեր հագածին որ, եթէ երդում ընեմ թէ ան է, գլուխս չցաւիր ։

Տիկին Տիւպարի դուքսին երկու ձեռքերը բռնեց, որովհետեւ կը սկսէր կամաց կամաց հասկնալ զինք շփոթալի կացութենէն ազատող կախարդին ո՛վ ըլլալը ։

— Գիտէ՞ք որուն կառքովը եկայ, դուքս ։

— Ո՛չ, հաւանաբար ձերինովը ։

— Վարսայարդարիս եւ զգեստիս պէս, կա՛ռքս ալ յափշտակեր էին ։

— Ըսել է դաւաճանութիւնը համատարած էր ։ Ո-րո՞ւն կառքովը եկաք ուրեմն ։

— Նախ կրնա՞ք նկարագրել ինծի տիկին տ'Էկմօնի կառքը ։

— Իրաւ որ այս իրիկուան համար ճերմակ սնդուսով կահաւորուած կառք մը պատրաստած էր, բայց ժամանակ չունեցան անոր կողերուն վրայ իր զինանշանները նկարելու ։

— Այո՛, այո՛, այդպէս է, վարդ մը զինանշանէ մը աւելի շուտ կը շինուի ։ Ռիշլիէօ եւ տ'Էկմօն ընտանիքներուն զինանշանները դժուարաւ նկարելի բաներ են ։ Է՛հ, դուքս, պաշտելի մարդ մըն էք ։

Եւ կոմսուհին երկու ձեռքերը դուքսին երկնցուց ։ Ռիշլիէօ շրթունքին տարաւ զանոնք ։

Դուքսը, կոմսուհիին ձեռքը համբուրած միջոցին, յանկարծ անոր սարսռալն զգաց։

— Ի՞նչ եղաք, հարցուց դուքսը չուրջը նայելով։

— Դո՛ւքս..., կակազեց կոմսուհին ապշահար։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիք։

— Ո՞վ է Գ. Կէմէնճէի քովը կեցող մարդը։

— Բրուսիացի պաշտօնակալի՞ զգեստով։

— Այո՛։

— Տա թխամորթ, սեւ աչուի և իմաստուն դէմքով մա՞րդը։ Բարձրաստիճան պաշտօնակալ մըն է զոր Նորին Վեհափառութիւն Բրուսիոյ Թագաւորը ղրկած է, անշո՛ւշտ, ձեր ներկայացումը պատուելու համար, կոմսուհի։

— Կատա՞կ կ՚ընէք, դուքս։ Այս մարդը երեք չորս տարի առաջ Գաղիա եկած է։ Զայն կը ճանչնամ։

— Կը սխալիք, կոմսուհի։ Այդ օտարականը Ֆէնիքս կոմսն է՝ որ տակաւին երէկ կամ առջի օրը եկած է։

— Տեսէք ի՛նչպէս ինծի կը նայի, դո՛ւքս։

— Ա՛յնչափ գեղեցիկ էք որ, տիկին, ամէն ոք ձեզի կը նայի։

— Զիս կը բարեւէ, կը տեսնէ՞ք։

— Ձեզ բարեւելու ուշ մնացողներուն ամէնքն ալ անշուշտ ձեզ պիտի բարեւեն, կոմսուհի։

Բայց կոմսուհին տարօրինակ յուզմունքի մը ենթարկուած, դուքսին փաղաքշական խօսքերը չլսեց և աչքերը իր ուշադրութիւնը գրաւող անձին վրայ յառած, խօսակիցէն բաժնուեցաւ դէպի օտարականը քայլ մը առնելու համար։

Թագաւորը, որ կոմսուհին աչքէ չէր կորսնցներ, այս շարժումը տեսաւ և կարծելով որ տարփուհին իր ներ-

կայութիւնը կը պահանջէ, անոր մօտեցաւ։

Բայց կոմսուհիին միտքը, իր գերագոյն զբաղմանը մէջ, կը զրկուէր ստարականէն տարբեր նիւթի մը վրայ մտածելու կարողութենէն։

— Տէր արքայ, թիկունքը Պ. տը Կէմէնէի դարձնող տա Բրուսխացի պաշտօնականը ո՞վ է, հարցուց կոմսուհին։

— Այս միջոցին մեզի՞ նայողը, ըսաւ Լուի ԺԵ։

— Այո՛։

— Տա խիստ դէ՞մքը, տա քառանկիւն գլուխը որ ոսկեճամուկ օձիքո՞վ մը շրջանակուած է։

— Այո՛, այո՛, ա՛ն։

— Բրուսխոյ մօրեղբօրորդւոյս կողմէ յանձնարարուած անձ մըն է... և անոր պէս ալ փիլիսոփայ...։ Այս իրիկուն բերել տուի զայն։ Կ'ուզէի որ Բրուսխոյ փիլիսոփաները Գօթիյօն Գ.ի յաղթանակը դեսպանով մը նուիրագործեն։

— Բայց անո՞ւնը, տէր արքայ։

— Վայրկեա՛ն մը..., հա՛, այո՛, Ցէնիքս կոմս։

— Ա՛ն է, ա՛ն է, վստահ եմ, մրմնջեց տիկին Տիւպարի։

Թագաւորը քանի մը վայրկեան եւս սպասեց և տեսնելով որ տիկին Տիւպարի հարցնելիք բան մը չունի, բարձրաձայն ըսաւ.

— Տիկիններ, վաղը տիկին Իշխանուհին Գօնբլէնը պիտի ժամանէ։ Նորին արքայական Բարձրութեան ընդունելութիւնը ճիշդ կէսօրին պիտի կատարուի. բոլոր ներկայացուած տիկինները պիտի ուղեկցին, բացի անոնցմէ որոնք հիւանդ են, որովհետև ուղևորութիւնը բաւական երկարատև պիտի ըլլայ, և տիկին Իշխանու-

հին անշուշտ չպիտի ուզէ հիւանդներուն վիճակին ծանրանալուն պատճառ ըլլալ։

Թագաւորը Պ. տը Շուազէօլի, Պ. տը Կէմէնէի և Պ. Ռիշլիէօի նայելով արտասանեց այս բառերը։

Լռութիւնը անդնդացաւ։

Ամէն ոք թագաւորին ըսածին իմաստը հասկցած էր։

— Տէր արքայ, տիկին տ'Էկիյօն կոմսուհիին համար ձեր շնորհը կը հայցեմ, ըսաւ տիկին Տիւպարի՝ որ Թագաւորին մօտը կը գտնուէր։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետև Պ. տը Ռիշլիէօ դուքսին աղջիկն է, իսկ Պ. Ռիշլիէօ իմ բարեկամս է։

— Ռիշլիէօ՞ն։

— Այո՛, տէր արքայ։

— Ձեր փափաքը պիտի կատարուի, ըսաւ Թագաւորը։

Եւ մարաջախտին մօտեցաւ։

Ռիշլիէօ՝ կոմսուհիին շրթունքներուն շարժումներէն և ոչ մին աչքէ փախցուցած էր։

— Կը յուսամ թէ տիկին տ'Էկիյօն մինչև վաղը կ'աղէկնայ, սիրելի դուքս, ըսաւ Թագաւորը։

— Անշո՛ւշտ, տէր արքայ։ Եթէ ձեր վեհափառութիւնը կը բաղձայ, այս իրիկունէն իսկ կ'աղէկնայ։

Եւ Ռիշլիէօ յարգանօք և երախտագիտութեամբ բարեւեց Թագաւորը։

Լուի ԺԵ ծռելով կոմսուհիին ականջէն ցած ձայնով բաներ մը փափսաց։

— Տէր արքայ, ձեր ամենախոնարհ հպատակուհին եմ, պատասխանեց կոմսուհին յարգանօք և պաշտելի ժպիտ մը ցոլացուց աչքերուն մէջ։

Թագաւորը ներկաները բարեւելէ վերջ իր սենեակը քաշուեցաւ ։

Թագաւորը հազիւ դուրս ելած էր դահլիճէն երբ կոմսուհիին աչքերը, անարեկած, տարօրինակ օտարականին վրայ դարձան ։

Թագաւորին անցած միջոցին այս օտարականն ալ միւսներուն նման խոնարհեցաւ, բայց բարեւած ատենը ճակտին վրայ գոյացած հպարտութեան եւ սպառնալիքի արտասովոր արտայայտութիւն մը աննշմարելի անցաւ մահկանացուներու տեսողութենէն ։ Ապա, Լուի ԺԵ․ի մեկնելէն անմիջապէս վերջ, խումբերուն մէջէն ճամբայ բանալով իրեն, եկաւ տիկին Տիւպարիէ երկու քայլ անդին կեցաւ ։

Կոմսուհին, անյաղթելի հետաքրքրութենէ մը մղուած, քայլ մը առաւ ։ Այնչափ իրարու մօտեցան որ օտարականը ծռելով առանց մէկէ մը լսուելու, ցած ձայնով կրցաւ ըսել ․

— Զիս ճանչցա՞ք, տիկին ։

— Այո՛, պարոն, Լուի ԺԵ հրապարակին վրայ դէմս ելլող մարգարէն էք ։

— Լա՛ւ, տեսցի՞ ձեզ գուշակելով որ Գաղիոյ թագուհին պիտի ըլլաք, տիկին ։

— Ո՛չ, պարոն, ձեր գուշակութիւնը կատարուեցաւ կամ կատարուելու մօտ է ։ Ուստի պատրաստ եմ խոստումս կատարելու ։ Ըսէ՛ք, պարո՛ն, ի՞նչ կը բաղձաք ։

— Տեղը անյարմար է, տիկին, ասկէ զատ, խնդիրքս ընելու ժամանակը հասած չէ տակաւին ։

— Ո՛ւր եւ ո՛ր ժամուն որ ալ ընէք ձեր խնդիրքը, միշտ պատրաստ պիտի ըլլամ զայն կատարելու ։

— Ո՛ր ատեն, ո՛ւր տեղ, ո՛ր ժամուն որ ալ ըլլայ

կրնա՞մ ձեզ տեսնել, տիկին ։

— Խօսք կուտամ ․

— Շնորհակալ եմ ։

— Բայց ի՞նչ անունով պիտի ներկայանաք ․ Ֆէնիքս կո՞մս անունով ։

— Ո՛չ, Ժօզէֆ Պալսամօ անունով ․

— Ժօզէֆ Պալսամօ՛ ․ ․ ․; Ժօզէֆ Պալսամօ՛ ․ ․ ․, լաւ, այս անունը չպիտի մոռնամ, ըսաւ կոմսուհին, մինչդեռ խորհրդաւոր օտարականը բազմութեան մէջ կ'անհետանար ․

ԼԹ.

ԳՕՆԲԻԷՆԵԸ

Յաջորդ օրը Գօնբիէնի բնակիչները մեծ զուարթութեամբ արթնցան, կամ, աւելի ճիշդը ըսենք, բնաւ չի քնացան ։

Արքայական թիկնապահներն ու յառաջապահները առջի օրուընէ քաղաքին մէջ իրենց բնակարանը պատրաստեր էին և մինչեւ պաշտօնականները տեղերուն վրայ ծանօթութիւն կը հաւաքէին, քաղաքին մեծամեծները թագաւորին մանր ծախքերու մատակարարին հետ կը պատրաստէին քաղաքը այն մեծ պատիւին որուն քիչ մը վերջը պիտի արժանանար ։

Կանաչազարդ յաղթական կամարներ, վարդերու և չափորուկներու թաւաւաներ, լատիներէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն ոտանաւորներ ու արձակներ, ահա ասոնցմով զբաղեցաւ մինչեւ լոյս Բիքարտիոյ քաղաքապետութիւնը ։

Անյիշատակ սովորութեան համեմատ ճերմակներ հագած աղջիկներ, սեւեր հագած ոստիկաններ, մոխրագոյն ձորձերով ֆրանչիսկեան կրօնաւորներ, կղերը իր ամենաճոխ զգեստներովը զարդարուած, թիկնապահ զօրքերն ու պաշտօնականները իրենց նոր համազգեստներն

հագած՝ տեղերնին կազմ ու պատրաստ կեցեր էին, որպէս զի իշխանուհիին գալուստը իմաց տրուելուն պէս ճամբայ ելնեն ։

Արքայազուն իշխանը, որ առջի օրուընէ ճամբայ ելած էր, գիշերուան ժամը տասնըմէկին, ծպտուած, Գօնբիէնեը հասաւ իր եղբայրներուն հետ ։

Գահաժառանգը, առաւօտուն կանուխ, պարզ մէկու մը պէս ձի նստած էր իր եղբայրներուն՝ Պ. տը Բրօվանս դուքսին և Պ. տ'Արթուա կոմսին հետ, որոնցմէ երէցը տասնըչորս և կրտսերը տասներեք տարեկան էր ։

Երեք եղբայրները Ռէպըգուրի ուղղութեամբը կ'ընթանային սրարշաւ, անկէ իշխանուհիին գալիք ճամբուն հետեւելով ։

Ծպտումի գաղափարը իր դաստիարակը՝ Պ. տը Լավօկիւյօն տուած էր իր օգոստափառ աշակերտին այն ամէն պարտականութեանց հետ՝ որոնց պիտի հետեւէր գահաժառանգը քսանըչորս ժամ շարունակաբար ։

Պ. տը Լավօկիւյօն ամէն կերպով միապետութեան պատիւը պաշտպանելու համար յարմար դատած էր որ Պէրի դուքսը իր ցեղին թագաւորներուն՝ այսինքն Հանրի Դ.ի, Լուի ԺԳ.ի, Լուի ԺԴ.ի և Լուի ԺԵ.ի օրինակին հետեւցնել, որոնք ուզած էին առանց զարդարանքի անձամբ զննել իրենց ապագայ կողակիցը, որ անշուշտ իր ամուսինէն զննուելու պատրաստ չպիտի ըլլար ճամբուն վրայ ։

Սրընթաց երիվարներու վրայ, կէս ժամուան մէջ երեք չորս փարսախ ճամբայ առին ։

Գահաժառանգը լուրջ դէմքով մը, իսկ իր երկու եղբայրները զուարթ դէմքով մը մեկնած էին ։

Ժամը ութուկէսին քաղաք կը վերադառնային, դա-

Ժող. Գալս., թիւ 17—39, հատ. Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

ժառանգը նախկին լրջութեանը մէջ, Պ. տը Բրօվանս անախորժ դէմքով մը և Պ. տ'Արթուա աւելի զուարթ դէմքով մը ։

Պ. տը Պէրրի դուքսը անհանգիստ էր, Պ. տը Բրօվանս դուքսը կը նախանձէր և Պ. տ'Արթուա կոմսը իշխանուհին շատ գեղեցիկ գտնելուն համար տարապայման կերպով ուրախ էր ։

Այս երեք իշխաններուն ծանր, նախանձոտ և անփոյթ ընաւորութիւնը իւրաքանչիւրին դէմքին վրայ կը փայլէր ։

Գօնբիէնեի քաղաքապետարանին ժամացոյցը ժամը տասը կը զարնէր երբ պահնորդը Կլէվլի գիւղին զանգակատան վրայ ճերմակ դրօշակին ծածանիլը տեսաւ ։ Ճերմակ դրօշակը իշխանուհիին տեսնուած ատենը պիտի պարզուէր ։

Իսկոյն ազդարար զանգակը զարնուեցաւ, այս նշանին պատասխանեց Շաթօի հրապարակէն արձակուած թնդանօթի հարուած մը ։

Այս միջոցին թագաւորը ութը ձիէ լծուած կառք մը նստաւ Գօնբիէնը երթալու համար ։ Այս կառքին երկու քովերէն զինուորականներու կրկին շարքեր կ'ընթանային և ետևէն ալ արքունիքին անթիւ կառքերը խուռն բազմութեան մը կողմէ շրջապատուած ։

Հեծելազօրքն ու վիշապազօրքը սրարշաւ ընթացքով մը կը ճեղքէր բազմութիւնը, որ թէ՛ թագաւորը տեսնել և թէ՛ իշխանուհիին ընդառաջ երթալ կը փութար, որովհետև առաջնոյն մէջ չքեղութիւն պիտի տեսնէր, իսկ երկրորդին ալ կարեւորութիւն կուտար ։

Աչքի առջեւ բերելու է հարիւր քառաձի կառքեր, որ գրեթէ փարսախ մը տեղ կը գրաւէին, որոնք կը յառա-

ջանային իրենց մէջն ունենալով չորս հարիւր կիներ և նոյնչափ ալ Գալլիոյ առաջնակարգ ազնուականները ։ Այս հարիւր կառքին կը միանային ձիավարներ, հունգարիացիներ, առաջնորդներ և դրանիկներ ։ Թագաւորին ծառայող պալատականները ձի հեծած էին և շողշողուն բանակ մը կը կազմէին ։ Թաւիշը, ոսկին, փետուրն ու մետաքսը փոշիին մէջ կը լողար ու կը վառվռէր ։

Գօնբիէնի մէջ պահ մը կանգ առնելէ վերջ, յամրաքայլ դուրս ելան քաղաքէն և դէպի Մանձի գիւղին բարձրադիր ճամբան ուղղուեցան ուր խաչ մը կանգնուած էր ։

Գալլիոյ երիտասարդութիւնը գահաժառանգը շրջապատած էր, իսկ ծեր ազնուականները Թագաւորին քովն էին ։

Իշխանուհիին Թափորն ալ դէպի որոշեալ տեղը կը յառաջանար ։

Վերջապէս երկու շքախումբերը իրարու միացան ։

Իսկոյն բոլոր կառքերն ալ պարպուեցան ։ Երկու կողմէն ալ պալատականներու բազմութիւն մը վար իջաւ կառքերէն ․ միայն երկու կառք լեցուն մնացին, մէկը Թագաւորինը և միւսը Իշխանուհիինը ։

Դեռատի Իշխանուհին կառքին դուռը բանալով թեթեւօրէն վար ցատկեց և դէպի Թագաւորին կառքը յառաջացաւ ։

Լուի ԺԵ իր հարսը տեսնելով, կառքին դուռը բանալ տուաւ և արտորնօք վար իջաւ ։

Թագաւորը ոտքը գետինը դրած միջոցին տիկին Իշխանուհին անոր ծունկերուն փարեցաւ ։

Թագաւորը ծռեցաւ, դեռատի Իշխանուհին վեր վերցուց և գորովանօք ողջագուրեց զայն, ապա այնպիսի

ակնարկ մը ուղղեց անոր որ՝ իշխանուհին ակամայ կարմրեցաւ։

— Պարոն արքայորդին, ըսաւ Թագաւորը որ Պէրի դուքը ցոյց տալով Մարի-Անթուանէթի, որ, գոնէ պաշտօնապէս, տակաւին տեսած չէր զայն։

Իշխանուհին շնորհալի կերպով ողջունեց գահաժառանգը, որուն ինք եւս կարմրելով պատասխանեց։

Գահաժառանգէն վերջը ողջունելու կարգը կուգար իր երկու եղբայրներուն և Թագաւորին երեք աղջիկներուն։

Տիկին իշխանուհին արքայազուն իշխաններուն և իշխանուհիներուն ըսելիք մէյ մէկ խօսք տուաւ։

Ներկայացումները կը յառաջանային։ Տիկին Տիւպարի՝ իշխանուհիներուն նոյն կեցած՝ անձկութեամբ իր կարգին կը սպասէր։ Զինքը պիտի փնտռէի՞ն թէ մոռնային։

Թագաւորին կրտսեր աղջկան՝ տիկին Սօֆիի ներկայացումէն ետքը պահ մը դադար առնուեցաւ, որովհետև իւրաքանչիւրին շունչը կտրած էր։

Թագաւորը կը վարանէր։ Իշխանուհին նախատեսուած նոր դէպքի մը կը սպասէր գոգցես։

Թագաւորը շուրջը նայեցաւ և կոմսուհին իր մօտը տեսնելով անոր ձեռքը բռնեց։

Ամէն ոք շտապաւ մէկդի քաշուեցաւ։ Թագաւորը շրջանակի մը մէջտեղը գտնուեցաւ։

— Տիկին Տիւպարի կոմսուհին, իմ լաւագոյն բարեկամուհիս, ըսաւ Լուի ԺԵ իր տարփուհին տիկին իշխանուհիին ներկայացնելով։

Մարի-Անթուանէթի գոյնը նետեց, բայց շնորհալի ժպիտ մը նկարելով իր գունատ շրթներուն վրայ, պա-

տախանեց ։

— Ձեր վեհափառութիւնը ինքզինքը չափազանց երջանիկ կրնայ համարել այսքան գեղանի բարեկամուհի մը ունենալուն համար, և ես անոր սիրոյն ազդեցութիւնը տեսնելով չեմ զարմանար ։

Ամէնքն ալ ապուշի մը զարմանքով իրարու նայեցան ։ Այս յանդուգն խօսքէն յայտնի կ՚ըլլար որ Իշխանուհին Աւստրիոյ արքունիքին տեղեկութիւններուն կը հետեւէր և հաւանաբար Մարի-Թէրէզի թելադրած խօսքերը կը կրկնէր ։

Պ. տը Շուազէօլ կարծեց թէ իր ներկայութիւնը կարեւոր էր և ներկայացուելու համար առաջ անցաւ, բայց Թագաւորը գլխովը նշան մը ըրաւ ։ Թմբուկները զարնուեցան, փողերը հնչեցին, թնդանօթները գոռացին ։

Թագաւորը գնաց իշխանուհիին ձեռքէն բռնեց զայն իր կառքը առաջնորդելու համար ։

Իշխանուհին այսպէս առաջնորդուելով Պ. տը Շուազէօլի առջեւէն անցաւ ։ Անկարելի է ճշդապէս ըսել թէ Ֆրանսայի գահուն հարսնցուն զայն տեսա՞ւ թէ ոչ, բայց սա ստոյգ է թէ ո՛չ ձեռքով և ո՛չ ալ գլխու նշանով մը ողջունուեցաւ արտաքին գործերու նախարարը ։

Իշխանուհին Թագաւորին կառքը մտած միջոցին՝ քաղաքին զանգակները ղօղանջել սկսան ։

Տիկին Տիւպարի վերստին իր կառքը մտաւ անպատում ուրախութեան մէջ ։

Տասը վայրկեանի դադարէ մը վերջ Գօնբիէնեի ճամբան բռնեցին ։

Այս միջոցին յարգանքին կամ յուզմունքին յառաջ բերած լռութիւնը անհամբերութեան կողմէ խզուելով՝ ընդհանուր ծափառուքի փոթորիկ մը պայթեցաւ ։

Ժան Տիւպարի քրոջը կառքին մօտեցաւ, այս վերջինը ժպիտը շրթունքին ընդունեց զայն, կարծած չլլայ որ անոր շնորհաւորութեանը կը սպասէր ։

— Գիտէ՞ք, Ժանն, գիտէ՞ք թէ ո՛վ է սա երիտասարդը, ըսաւ զերկոմսը կոմսուհիին՝ մատովը ցուցնելով երիտասարդ ձիաւոր մը որ տիկին Իշխանուհիին հետեւորդներէն մէկուն հետ կը խօսակցէր ։

— Ո՛չ, բայց դուք ալ գիտէ՞ք թէ Իշխանուհին ի՛նչ պատասխանեց երբ Թագաւորը զիս իրեն ներկայացուց ։

— Այժմ խնդիրը ատոր վրայ չէ ։ Տա՛ երիտասարդը Գ. Փիլիպ տը Թալէրնէյն է ։

— Քեզ սուրի հարուածով մը վիրաւորող պարո՞նը ։

— Այո՛ ։ Եւ գիտէ՞ք թէ ո՛վ է սա միւս զարմանալի էակը որուն հետ կը խօսի ։

— Տա գունատ և խրոխտ կերպարանք մը ունեցող աղջի՞կը ։

— Այո՛, ա՛յն աղջիկը որուն վրայ յառած է այս միջոցին Թագաւորին ակնարկը, և ձեզի բան մը ըսե՞մ, շատ հաւանական է որ Նորին Վեհափառութիւնը սա վայրկեանին անոր անունը կը հարցնէ տիկին Իշխանուհիին ։

— Լա՛ւ, ո՞վ է ։

— Անոր քոյրը ։

— Գ. Փիլիպ տը Թալէրնէյի՞ քոյրը ։

— Այո՛, ոխերիմ թշնամիիս ։

— Վա՜յ ։

— Մտիկ ըրէք, Ժանն, նախազգացում մը զիս կը հարկադրէ ըսել թէ դուք ալ ինծի չափ կասկածելու էք սա աղջիկէն՝ որչափ կը կասկածիմ ես իր եղբօրմէն ։

— Կապուելիք յիմար մըն էք, Ժան ։

— Իմ խելքս գլուխս է, ի՛նչ որ ալ ըլլայ, աչքս

սա փոքրիկ տղուն վրայէն չպիտի հեռացնեմ ։

— Ես ալ սա փոքրիկ աղջկան վրայէն չպիտի վերցընեմ աչքս ։

— Լռութի՛ւն, -Ռիշլիէօ դուքսը մեզի կը մօտենայ, Արդարեւ դուքսը գլուխը երերցնելով կը մօտենար ։

— Կոմսուհի, հակառակ սա ուրախառիթ ժամուն, միթէ ամէնքնիս ալ ծախծոտ ու տխուր տպաւորութեան մը տակ չէ՞ք տեսներ, ըսաւ դուքսը ։ Ատենով, բնաւ միտքէս չելլար, երբ ասոր նման սիրուն ու գեղանի իշխանուհի մը, այսինքն բարձրապատիւ գահաժառանգին մայրը դիմաւորելու գացինք, ամէնքնիս ալ ուրախ ու զուարթ էինք ։ Արդեօք երիտասարդութեան խանդն ու եռա՞նդն էր մեզ զուարթութիւն պարգեւողը ։

— Ո՛չ, իմ սիրելի մարաջախտ, ո՛չ, այդ զուարթութիւնը պարգեւողը այն ատենուան նուաղ ծերացած թագաւորութիւնն էր, պատասխանեց դուքսին ետեւէն ձայն մը ։

Այս խօսքը լսողները սարսուռի նման բան մը զգացին ։ Դուքսը ետին դառնալով չքեղ կերպարանքով ծեր ազնուականի մը դէմը գտնուեցաւ, որ ամարդօրէն ձեռքը անոր ուսին կը դնէր ։

— Անէ՛ծք, գոչեց դուքսը, տը Թավէրնէյ սեպուհն է ։ Կոմսուհի, ձեզ կը ներկայացնեմ իմ ամենահին բարեկամներէս մին՝ տը Թավէրնէյ Մէզօն-Ռուժ սեպուհը, որուն համար ձեր հոգածութիւնը կը խնդրեմ ։

— Հա՛յրն է, մրմնջեցին միաբերան ժան և տիկին Տիւպարրի և բարեւելու համար երկուքն ալ խոնարհեցան ։

— Կա՛ռք մտէք, պարոններ, կա՛ռք մտէք, գոչեց այս միջոցին խումբին հրամանատարը ։

Երկու ծեր ազնուականները կոմսուհին և վիկոմսը բարեւելէ վերջ՝ միեւնոյն կառքը ուղղուեցան, երկար բացակայութենէ մը ետքը իրար գտած ըլլալնուն համար անհուն բերկրանք մը զգալով․

— Լա՛ւ, ձեզի բան մը ըսե՞մ, սիրելի՛ քոյրիկս, հայրն ալ տղոցը պէս աչքս չխածաւ․

— Ի՞նչ դժբաղդութիւն որ սա Ժիլպէր ըլլալիք արջուն թաթիւնը կծիկը գրաւ, սրտոնց մասին բաւական տեղեկութիւն կրնար հայթայթել մեզ քանի որ անոնց տանը մէջ մեծցած է, ըսաւ կոմսուհին ։

— Բա՛հ, զայն գտնելը դժուար չպիտի ըլլայ քանի որ հիմակուհիմայ ընելիք ուրիշ գործ մը չունինք, ըսաւ ժան ։

Կառքերուն շարժումէն խօսակցութիւնը ընդմիջուեցաւ ։

Յաջորդ գիշերը Գօնըրէնեի մէջ անցընելէ վերջ, այս երկու արքունիքները՝ որ դարու մը մայրամուտքն ու միւս դարուն արշալոյսն էին՝ խառնիխուռն եռուզեռով մը դէպի Բարիզ ուղեւորեցան, դէպի այն բերանաբաց անդունդը ուր ամէնքն ալ պիտի գահավիժէին և որ ամէնքն ալ կուլ պիտի տար ․

Խ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՀԻՆ ԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆԵԱԼԸ

Ժիլպէրին դառնալու ժամանակն է, որուն փախուստը իր պաշտպանուհիին՝ օրիորդ Շօնի մէկ անխոհեմ բացագանչութենէն իմացանք։ Ամէնքը այսչափ։

Շօնէի գիւղին մէջ իր պաշտպանուհիին անունը սորվելէն ի վեր մեր փոքրիկ փիլիսոփային զարմանքը նուաղած էր։

Ժիլպէր, Թալէրնէյի գիւղին մէջ, երբ Թաւուտի մը մէջօքը կամ նշդարենիներու ետին պահուըտած՝ հրաբորբոք աչքերով՝ իր հօրը հետ շրջագայած միջոցին Անտրէն կը դիտէր, յաճախ տիկին Տիւպարիի մասին սեպուհին ճշգրիտ բացատրութիւնները լսած էր։ Լսած էր նաեւ Նիգօլի յաճախ գոչելը՝ «Ա՛խ, եթէ ես տիկին Տիւպարի ըլլայի։»

Ամբողջ ուղեւորութեան միջոցին Շօն կարեւոր գործերով զբաղած էր։ Այս պատճառաւ չկրցաւ նշմարել Ժիլպէրի բնաւորութեան յանկարծական փոփոխութիւնը, որ իր ուղեկիցները ճանչնալէն վերջ տեղի ունեցած էր։ Շօն, ինչպէս որ գիտենք, Ժիլպէրը իր հետը Վէրսայլ կը տանէր դերկոմսը վիրաւորող Գ. Փիլիպը եւ անոր պարագաները ճանչնալու համար։

Իսկ Ժիլպէր, եթէ ոչ Գաղիոյ՝ գէթ գաղիական միապետութեան մայրաքաղաքը հազիւ թէ մտած, իր բոլոր յուսի խորհուրդները մոռցաւ և սկսաւ բացէ ի բաց զարմանք յայտնել։

Վէրսայլ, վեհափառ և անփոյթ, հնութենէն հալիլ և չորնալ սկսող մեծ ծառերովը, Ժիլպէրին այն երկիւղած տխրութիւնն ազդեց՝ զոր ամէն արթուն և նորակազմ միտք անպատճառ կ'ունենայ մարդկային յարատեւութեամբը կառուցուած մեծ գործերը կամ բնութեան զօրութեամբը ստեղծուած ամեհութիւնները տեսնելով։

Ժիլպէրի կրած այս անսովոր տպաւորութենէն առաջ եկաւ որ՝ առջի վայրկեաններուն մէջ զարմանքէն լռին ու հլու կերպարանք մը առաւ, հակառակ իր դեռափթիթ հպարտութեամբը այդ տպաւորութեան դէմ դնել ուզելուն։ Իր թշուառութիւնն ու նուաստութիւնը տեսնելով չափազանց կը նեղուէր։ Ոսկեճամուկ ժապաւէններով զարդարուած պաշտօնեաններուն քով ինքզինքը շատ չքաւոր կը գտնէր, Զուիցերիացիներուն քով՝ շատ փոքր և մօզայիքէ տախտակամածներուն ու գաւիթներուն յղկուած մարմարիններուն վրայ իր խոշոր ու ծանր մուճակներովը քալելու համար՝ ոտքերը չափազանց դողդոջուն։

Ահա այն ատեն զգաց թէ իր պաշտպանուհիին օգնութեանը կը կարօտէր, և Շօնին մօտեցաւ որպէս զի պահապանները տեսնեն թէ մինակը չէր մտներ ներս, այլ վէրսայլցիի մը հետ։

Բայց ապա, խելքը գլուխը գալով, Շօնին պէտք ունենալն իսկ իրեն անարգանք սեպեց։

Գործիս երկրորդ մասին մէջ կարդացինք և գիտենք թէ տիկին Տիպարի Վէրսայլի մէջ գեղեցիկ բնակարան

մը ունէր՝ ուր երբեմն կը բնակէր տիկին Ադէլայիտ։

Ոսկին, մարմարիոնը, անուշահոտութիւնները, օթոցները, գորգերն ու ժանեակները նախ Ժիլպէրին խելքը գլխէն առին բնութեան բնազդական զգացումին ու հոգիին փիլիսոփայական խոյանքովը։

Ժիլպէր, բաւական ատեն հոն մնալէ ետքը՝ իր միտքը շլացնող հրաշալիքներուն վրայ խորհելով՝ տեսաւ որ մետաքսէ կերպասով կահաւորուած վերնայարկի մը մէջ կը գտնուէր և ուտելու համար իրեն բերեր էին քիչ մը արգանակ, ոչխարի զիստի մը մնացորդը և աման մը սեր։

Գրանիկը զանոնք բերած ատենը հրամայական եղանակաւ մը ըսած էր ·

— Հո՛ս կեցէք։

Եւ ասիկա մեկնած էր։

Վերնայարկին պատուհանէն կը դիտէր գոյնզգոյն մարմարիոններով սալարկուած ճեմավայրը, անխնամ ձգուած աւազանները՝ որոնց ջուրերը կանանչ մաշկով ծածկուած էին, աւելի անդին ովկէանոսի մը ալիքներուն նման ծփացող ծառերուն գագաթները, կանաչորակ դաշտերն ու մերձակայ լեռներուն կապտորակ հորիզոնները։ Ժիլպէր այս միջոցին կը խորհէր միայն թէ Գաղիոյ առաջնակարգ ազնուականներուն նման, առանց պալատական մը, դրանիկ մը, մեծ ընտանիքէ մը ըլլալու կամ վատթար բնաւորութիւն մը ունենալու, Վէրսայլ կը բնակէր, այսինքն թագաւորին պալատին մէջ։

Մինչդեռ Ժիլպէր իր պարզ այլ բաղդատաբար ամենաճոխ ճաշը կ՚ընէր և իբրեւ պատուղ վերնայարկին պատուհանէն բնութեան հրաշալիքները կը դիտէր, Շօն,

ինչպէս որ կը յիշենք, քրոջը սենեակը կը մտնէր և ա-
նոր ականջին ի վար տիկին տը Պէարնի քով ունեցած իր պաշտօնին կատարած ըլլալը կը փսփսար, միևնոյն ատեն բարձրաձայն պատմելով Շօսէի պանդոկին մէջ եղբօրը գլխուն եկած փորձանքը ։

Ինչպէս որ տեսանք, այս դէպքը՝ հակառակ ի սկըզբան յարուցուած անհագին աղմուկին՝ կորսուեցաւ ու անյայտացաւ այն վիթխարի անդունդին մէջ՝ ուր տակաւին խիստ կարևոր շատ մը բաներ պիտի կորսուէին։ Այդ անդունդը Թագաւորին անտարբերութիւնն էր ։

Ժիլպէր իր իմացականութեան թափանցողութենէն գերիվեր իրերու առջև գտնուելով, իր սովորութեան համեմատ, խորհրդածութեան մէջ ընկղմած էր՝ երբ եկան իմացնելու իրեն թէ օրիորդ Շօն վար իջնելու կը հրաւիրէր զինքը ։

Պատմութեանս մատաղատի հերոսը գլխարկը առաւ, խոզանակեց զայն, աչքին պոչովը իր մաշած զգեստը զինքը կանչելու եկող դրանիկին զգեստին հետ բաղդատեց և կարմրելով վար իջաւ ։ Կարմրելով ըսինք, որովհետև կը զգար թէ բնաւ չէր յարմարեր այն մարդոց որոնց քովէն անցած ատենը կը քսուէր և այն բաներուն զորս իր շուրջ կը տեսնէր ։

Շօն մեծ սանդուխէն զաւիթ կ՚իջնէր, իսկ Ժիլպէր կողմնակի փոքր սանդուխէ մը ։

Դրան առջևը կառք մը կը սպասէր ։

Շօն այս կառքը մտաւ և մեծ արկղով մը ու փոքրիկ շունով մը առաջին նստարանին վրայ տեղաւորուեցաւ ։ Երկու հոգինոց տեղ մնաց կառքին մէջ ուր պիտի նըստէին Պ. Կրանժ անունով մատակարարը և Ժիլպէր ։

Ժիլպէր աճապարանօք Շօնի ետևի նստարանը ցատ-

կեց, իսկ մատակարարը սնտուկին և չուանին ետեւի նստարանը։

Եւ որովհետեւ Շօն մաքրով ու սրտով Վէրսայլի մէջ բնակողներուն կը նմանէր, մեծ ուրախութիւն զգաց հոյակապ պալատը ձգած և անտառներուն ու մարգերուն օդը շնչել սկսած ըլլալուն համար։ Օրիորդ Տիւպօրի իր զգացումները ուրիշի մը հաղորդելու պէտքը կը զգար, որով, հազիւ թէ քաղաքէն դուրս ելած, կէս մը դառնալով ըսաւ.

— Է՜հ, Վէրսայլը ի՞նչպէս գտաք, պարոն փիլիսոփայ։

— Շատ գեղեցիկ, տիկին, բայց այնչափ չո՞ւտ պիտի մեկնինք հոնկէ։

— Այո՛, մեր տունը պիտի երթանք։

— Այսինքն ձեր տունը, տիկին, ըսաւ Ժիլպէր թերակիրթ արջու մը պէս։

— Աս ըսել կ՚ուզէի։ Ձեզ քրոջս ցոյց պիտի տամ. ջանացէք հաճելի ըլլալ անոր. այս միջոցին Գալլիոյ առաջնակարգ մեծամեծներն անգամ անոր հաճելի ըլլալու առիթ մը կը փնտռեն։ Աղէկ միտքս ինկաւ, պարոն Կրանժ, այս տղուն ձեռք մը զգեստ չունիք դուք։

— Ի՞նչ տեսակ զգեստ, տիկին, սովորական միազգեստի պէս բա՞ն մը, հարցուց մատակարարը։

Ժիլպէր նստարանին վրայ ցատկեց։

— Միազգե՞ստ մի՛, գոչեց վայրենի ակնարկ մը արձակելով մատակարարին վրայ։

— Ո՛չ։ Պէտք է շինել տալ . . . , ի՞նչ տեսակ ըլլալը վերջը ձեզի կ՚ըսեմ, մտքէս բան մը կ՚անցնի զոր նախ քրոջս հարցնել կ՚ուզեմ։ Միայն պէտք է հոգ տանիլ որ այս զգեստն ալ Ջամօրի զգեստին հետ պատրաստ

ըլլայ։

— Շատ աղէկ, տիկին։

— Զամօրը կը ճանչնա՞ք, հարցուց Շօն Ժիլպէրին դառնալով։

— Ո՛չ, տիկին, այդ պատիւէն զրկուած եմ։

— Զամօր քիչ ատենէն Լիւսիէնի կառավարիչը պիտի ըլլայ և ձեզի համար ալ փոքրիկ ընկեր մը։ Հետը բարեկամ եղէք, հակառակ իր գոյնին՝ Զամօր բարեսիրտ է։

Ժիլպէր քիչ մնաց պիտի հարցնէր թէ ի՞նչ գոյն ունէր Զամօր, բայց, հետաքրքրութեան մասին Շօնի տուած բարոյախօսական դասը յիշելով՝ երկրորդ յանդիմանութեան մը չենթարկուելու համար ինքզինքը զսպեց և ծանր ժպիտով մը.

— Պիտի ջանամ, պատասխանելը բաւական համարեց։

Լիւսիէն հասան։

Մատաղատի փիլիսոփան ամէն բան տեսեր էր, այսինքն գալարագեղ ճանապարհը, ստուերամած բլուրները, մեծ աւազանը, թանձրախիտ շագանակենիներուանտառը և վերջապէս այն դաշտավայրերուն ու պուրակներուն պարզած սքանչելի տեսարանը՝ որ դէպի Մէզօն իջնող ճամբուն վրայ Սէն գետին երկու եզերքը կը զարդարէ։

— Աս ըլլալու է այն դղեակը որուն համար Գաղղիա այնքան դրամ վատնած է Պ. տը Թավէրնէյի ըսածին նայելով, կ'ըսէր Ժիլպէր իւրովի։

Շուներուն ցատկռտուքն ու հաչիւնը և փութկոտ սպասաւորներուն վազքը, որոնք Շօնը դիմաւորելու կուգային, Ժիլպէրը սթափեցուցին իր ազնուապետա-փիլի-

տխրայական խորհրդածութենէն ։

— Քոյրս եկա՞ւ, հարցուց Շօն ։

— Ո՛չ, տիկին, ուրիշներ ալ տիկին կոմսուհիին կը սպասեն ։

— Ովքե՞ր ։

— Պ. Դիւանապետը, Պ. ատենակալապետը և Պ. Մ'Էկիյօն դուքը ։

— Լա՛ւ, շո՛ւտ, վազեցէք չինական սենեակը բացէք, ամենէն առաջ ես տեսնել կ'ուզեմ քոյրս ։ գալուն պէս իրեն ըսէք որ չինական սենեակն եմ, կը լսէ՞ք ։ Սէլմի՛, չարայարեց Շօն խօսքը ուղղելով այն սենեկապանուհիին որ այս միջոցին արկղն ու փոքրիկ շունը կը վերցնէր, սնտուկը և Միզարուֆը Պ. տը Կրանժի տուէք և դուք սա փոքրիկ փիլիսոփա Զամօրի քով առաջնորդեցէք ։

Օրիորդ Սէլմի շուրս կողմը նայեցաւ հասկնալու համար թէ ի՛նչ տեսակ անասունի մը մասին կը խօսէր իր տիրուհին ։ Շօն գլխու նշանով մը Ժիլպէրը ցուցուց ։

— Եկէ՛ք, ըսաւ Սէլմի ։

Ժիլպէր, զարմանահար, սենեկապանուհիին հետեւեցաւ, մինչդեռ Շօն՝ թռչունի մը պէս՝ դռներուն մէկէն կ'անհետանար ։

Եթէ Շօն հրամայական եղանակաւ մը խօսած չըլլար օրիորդ Սէլմիի հետ, Ժիլպէր անշուշտ մեծ տիկին մը պիտի կարծէր զայն ։ Եւ իրաւ ալ, Սէլմի, հագած զգեստներուն նայելով, Նիգօլէն աւելի Անտրէին կը նմանէր ։

Սէլմի, շնորհալի ժպիտ մը ուղղելով Ժիլպէրի, անոր ձեռքէն բռնեց ։

Սէլմի, յաղթանդամ, կապոյտ աչքերով, սպիտակ,

վարդագոյն մորթով, սքանչելի խարտեաշ մազերով գեղանի աղջիկ մըն էր ։ Անոր թարմ ու նուրբ բերանը, սպիտակ ակռաները և գիրգ թեւերը Ծիլպէրի վրայ գործեցին այն տպաւորութիւնը որուն հակամէտ էր ինք, և քաղցր սարսուռով մը իրեն յիշեցուցին Նիքօլի դառնօրէն պատմած մեղրալուսինը ։

Կիները միշտ այս զգացումները կը զգան, հետեւաբար օրիորդ Սէլմի նեւ զգաց և ժպտելով հարցուց ·

— Պարո՛ն, անուննիդ ի՞նչ է ։

— Ծիլպէր, օրիորդ, պատասխանեց պատանին քաղցր ձայնով մը ։

— Է՛հ ուրեմն, պարոն Ժիլպէր, եկէք որ Գ. Ջամօրի հետ ծանօթացնեմ ձեզ ։

— Կիւսիէնի գլխակին կառավարիչի՞ն հետ ։

Ժիլպէր բազուկները ձգանց, թեզանիքովը զգեստին փոշին առաւ և թաշկինակովը ձեռքերը սրբեց ։ Ի ներքուստ բաւական երկիւղ կը զգար այդպիսի նշանաւոր անձի մը առջեւ ելնելու հարկադրուած ըլլալուն համար, բայց օրիորդ Շօնի « Ջամօր բարեսիրտ է » խօսքը յիշելով սիրտ կ՚առնէր ։

Արդէն կոմսուհիի մը և գերկոմսի մը բարեկամութիւնը շահած էր, այժմ կառավարիչի մըն ալ բարեկամը պիտի ըլլար ։

— Է՛հ, ո՛րքան ալ կը բամբասեն և կը զրպարտեն եղեր սա արքունիքը, ընդհակառակը կը տեսնեմ որ շատ դիւրին է հոս բարեկամներ ունենալը ։ Այս մարդիկը պէտք եղածէն աւելի հիւրասէր և բարի են, ասոր վրայ կասկած չկայ ։

Սէլմի կնոջ ներքնասենեակի մը նմանող նախասենեակի մը դուռը բացաւ · այս սենեակին պատերը ոսկե-

"JOSEPH BALSAMO,,

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՄԵՐ ԱՆՏԱՐԲԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

Հակառակ դրամական կորուստի մեր կրկնակի զոհողութիւններուն եւ հակառակ «Ժոզէֆ Պալսամօ»ի 6րդ թիւով «Նիք Քարթէր» հրատարակչական ձեռնարկին վերջանալուն Ա. Շրջանը լրացած ըլլալուն, մեր բաժանորդներէն ՈՄԱՆՔ առ՛կաւին ՈՉԻՆՉ վճարած են մեզ։ Հետեւաբար կը խնդրենք այդպիսիներէ որ ԳՈՆԷ ՅԱՐԻ ԻՐԵՆՑ ՍՏԱՑԱԾ պրակներուն փոխարժէքը հաճին ղրկել մեզ։ Հրատարակչական բազմածախս ձեռնարկի մը յաջողութիւնն ու յարատեւութիւնը իր բաժանորդներուն բարի կամեցողութենէն կախեալ է։ Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ ԶՐԻԱԲԱՐ կը բաշխենք մեր հրատարակութիւնները եւ կամ մեծկակ դրամագլուխ մը յատկացուցած ենք այս գործին։

Հակառակ մեր կամքին, մեր սկզբունքին եւ մեր կոչումին, ափսոսանօք չե՛նք հրապարակաւ անունները յիշելու ազնիւ միջոցին դիմել։ Խնդիրը իր մէջ փափկութիւն մը ունի։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՈԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ գիրքը

ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ՋԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները։
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ
ԶԱԳԱԶԻԿԻ մեր պաշտօնական գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ,,

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հրաւիրական հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պաշտօնագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, գնագրեր, դեղարանի պիտակներ, ազդեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ եւ գրքեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները.— Տեարք Հայկ եւ Արամ Օհաննեան Եղբարքէ Տարեկանը, Տիար Գրիգոր Նազարեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Կարօ Պալեանէ Ա. վեցամսեան, Տեարք Ժամկոչեան Եղբարքէ Բ. վեցամսեան, Տիար Ա... Մաչկալեանէ Ա. վեցամսեան, Տիար Տիգրան Ատիլեանի միջոցաւ Տիար Արմենակ Մանուկեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Մանուէլ Գասպարեանէ Բ. վեցամսեան եւ Օրիորդ Անոյշ Ազատեանէ 8 ղրշ. ողջ. Տիար Ա...մենակ Ա...եանէ 16 ղրշ. ողջ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ»Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ — ԹԻՒ 18

ՊՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ «ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ» — 1915

գոյն պղինձէ գրուագեալ խեցիներով զարդարուած էին ։ Լուկուլլոսեան ճաշլիճի մը կը նմանէր այս նախասենեակը, սա տարբերութեամբ որ վերոյիշեալ հին հռովմայեցիին պալատին գրուագները զուտ ոսկիէ շինուած էին ։

Հոն, գլխացի կողմը, հանգստաւէտ թիկնաթոռի մը վրայ, կակուղ բարձերու մէջ թաղուած, տուրմէ շինուած չաքարի հատիկներ կրծելու վրայ, տաք տաքի վրայ դրած կը հանգչէր ախար Ջամօր՝ զոր մենք կը ճանչնանք, բայց Ժիլպէր չէր ճանչնար ։

Ուսեալ դեռատի փիլիսոփան Լիւսիէնի ապարանց կառավարիչը տեսնելով չկրցաւ զարմանքն ու ապշութիւնը ծածկել և կրած տպաւորութիւնը յայտ յանդիման դէմքին վրայ պատկերացուց ։

— Վա՛յ, վա՛յ, ի՞նչ է այս, գոչեց զարհուրանօք խափշիկին այլակերպ դէմքը տեսնելով ։

Ժիլպէրի զարմանքն ու զարհուրանքը մեծ եղած էր մանաւանդ անոր համար որ առաջին անգամն էր որ մօզամպիկցի սեւամորթ մը կը տեսնէր ։

Ջամօր գլուխն անգամ չկրցաւ և չարունակեց ուտել իր չաքարի հատիկները և մէկ կողմէն ալ ուրախութեամբ բիբերը դարձնել ։

— Պ. Ջամօրն է, ըսաւ Սէլմի գլխու շարժումով մը Լիւսիէնի ապարանց կառավարիչը ցոյց տալով ։

— Տրուիկա՞յ, ըսաւ Ժիլպէր ապշահար ։

— Այո՛, պատասխանեց Սէլմի ակամայ խնդուքով մը ։

— Սա անճոռնի կապիկը Լիւսիէնի գլխաւոր կառավարի՞չն է մի, սա սեւ կապի՞կը, չարայարեց Ժիլպէր ։ Օ՛ն, օրիորդ, զիս կը ծաղրէ՞ք ։

Ժող. Պալս., թիւ 18—40, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

Ջամօր այս անարգանքը լսելով ոտքի ելաւ և սպիտակ ակռաները ցոյց տալով ըսաւ.

— Ես կառավարիչ եմ, ես անճոռնի կապիկ չեմ։

Ժիլպէր տաղնապաւ Ջամօրէն Սէլվիի նայած միջոցին գայրոյթ զգաց տեսնելով որ մանկամարդ կինը՝ հակառակ թափած բուռն ճիգերուն՝ ինքզինքը խնդալէն չէր կրնար զսպել։

Իսկ Ջամօր, հնդիկ կուռքի մը նման ծանրաբարոյ և անտարբեր, ճիրանը ջանջիլէ վերարկուին մէջ խօթած կրծելը կը շարունակէր։

Այս միջոցին դուռը բացուեցաւ և Պ. Կրանժ ետին դերձակ մը ունենալով ներս մտաւ։

— Ահա այս պարոնին համար պիտի չինուի զգեստը, ձեզի բամբիս համեմատ չափը առէք, ըսաւ մատակարարը Ժիլպէրը ցոյց տալով։

Ժիլպէր մեքենաբար թեւերն ու ուսերը երկնցուց, մինչդեռ Սէլվի և Կրանժ սենեակին խորը կեցած կը խօսակցէին։ Քանի մատակարարը բաներ մը մրմնջէր Սէլվիի, սենեկապանուհին խնդուքը կ'աւելցնէր։

— Ո՛հ, սքանչելի պիտի ըլլայ, գտակն ալ Սկանարէլին պէս սրածա՞յր պիտի ըլլայ ուրեմն, կ'ըսէր Սէլվի։

Ժիլպէր թէպէտեւ Մօլիէռի Սկանարէլը չէր ճանչնար, բայց օրիորդ Սէլվիի ծիծաղելէն կը կռահէր թէ վերջին աստիճան ծաղրաշարժ մէկը ըլլալու էր ան։

Չթողուց որ զգեստին չափը առնեն։

— Լա՛ւ, բռնութիւն մի բանեցնէք, պէտք եղածին չափը գիտէք, այնպէս չէ՞, ըսաւ մատակարարը դերձակին։

— Այո՛, այո՛, պէտք եղածէն քիչ մը լայն կը բռնեմ զգեստը, պատասխանեց դերձակը։

Այսպէս խօսակցելով օրիորդ Մէլլի, մատակարարն ու դերձակը մեկնեցան, Ժիլպէրը առանձին թողլով խափշիկին հետ՝ որ կը շարունակէր շաքարը ուտել ու բիբերը դարձնել։

Խեղճ գաւառացի պատանին որպիսի՜ առեղծուածի մը առջեւ կը գտնուէր, մանաւանդ փիլիսոփան որպիսի՜ տարակոյսի եւ անձկութեան կը մատնուէր տեսնելով կամ տեսնել կարծելով որ իր անհատական արժանապատուութիւնը աւելի Լիւսիէնի քան թէ Թավէրնէյի մէջ ակներեւ վտանգի մը կ'ենթարկուէր։

Զամօրի հետ խօսիլ փորձեց. միտքը բան մը ինկած էր, մի գուցէ Զամօր Պ. Գրէպիյօնի որդւոյն հեղինակած վէպերուն մէջ նկարագրուած հնդիկ իշխանի մը պէս բան մը ըլլար։

Բայց հնդիկ իշխանը փոխանակ անոր պատասխան տալու, նոր–հարսի մը պէս ոտքի ելնելով հանդիպած իւրաքանչիւր հայելիին առջեւ իր հարսանեկան շքեղ զգեստը դիտել սկսաւ. ապա անուաւոր աթոռի մը վրայ նստեցաւ եւ զոյգ ոտքերը մղելով, նախասենեակին մէջ տասներկու անգամի չափ դարձաւ։ Աթոռին արագ դարձուածքէն կը հասկցուէր որ խափշիկ կառավարիչը մեծ հմտութիւն ձեռք բերած էր այս ճարտար վարժութեան մէջ։

Յանկարծ զանգակ մը հնչեց։ Զամօր աթոռը եղած տեղը թողլով, նախասենեակին դռներուն մէկէն ձայնին եկած կողմը խոյացաւ։

Զամօրի հապճեպով զանգակին հնազանդիլը տեսնող Ժիլպէրը վերջապէս համոզուեցաւ որ իր կապիկ կոչածը ենթադրուած հնդիկ իշխանը չէր։

Ժիլպէր ուզեց Զամօրի եկած դռնէն դուրս ելնել,

բայց ննջասենեակ մը առաջնորդող նրբանցքի մը ծայրը հասած ատեն, կարմիր և կապոյտ թելեր տեսաւ զոր անամօթ և լիրբ դրանիկներ կը պահպանէին, երակներուն մէջ սարսուռ մը զգաց և քրտինքը ճակտին՝ նախասենեակ վերադարձաւ ։

Արքան կը զբօսնուր . . . ։

Այսպէս ժամ մը անցաւ ։ Զամօր չէր վերադառնար, օրիորդ Սէլլի միշտ բացակայ էր ։ Միլլվէր շատ կը բաղձար ո և է մարդկային դէմք մը տեսնել, մինչև իսկ այն դերձակինը՝ որ պահ մը առաջ ծաղրաշարժ զգեստ մը շինելու համար իր չափը առնելու եկած էր ։

Ժամ մը վերջը Միլլվէրի ներս մտած դուռը բացուեցաւ և դրանիկ մը ներս մտնելով ըսաւ .

— Եկէ՛ք ։

ԽԱ

ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ

Ժիլպէր, ինքզինքը դրանիկի մը հնազանդելու սովորուած տեսնելով թէպէտ դէմքը թթուեցուց, բայց, եւ որովհետեւ իր կացութեան եւ վիճակին մէջ փոփոխութիւն մը մտցնելու ոեւէ կարծիք նպաստաւոր ելք մը ունենալ կը թուէր իրեն, փութաց երթալ։

Օրիորդ Շօն, տիկին տը Պէարնի քով կատարած պաշտօնը ամէն կերպով իր քրոջը իմացնելէ վերջ, անդորր ու հանդարտ նախաճաշիկ մը կ'ընէր, պարզ այլ գեղեցիկ ցայգազգեստ մը հագած եւ պատուհանի մը քով նստած, ուրկէ դուրս կը բարձրանային մերձակայ պարտէզին ագախաններն ու շագանակենիները։

Շօն ախորժակով կը նախաճաշէր։

Փիլիսոփայ Ժիլպէրը օրիորդ Շօնի մօտենալով՝ փոքրիկ սեղանին վրայ իրեն համար դրուած սկաւառակ մը ի զուր փնտռեց․ հրաւէրի մը կը սպասէր։

Բայց Շօն աթոռ մը անգամ չցուցուց անոր։

Պաշտպանուհին անգամ մը իր պաշտպանեալին նայիլը բաւ համարելով՝ գաւաթ մը գինի կուլ տուաւ։

— Զամօրի հետ ի՞նչպէս կ'երթաք տեսնենք, սիրելի բժիշկս, խօսք առաւ Շօն։

— Ե՞ս։

— Անշո՛ւշտ, կը յուսամ որ իրարու հետ բարեկամացաք։

— Ի՞նչպէս կրնամ բարեկամանալ այս տեսակ մը անասունին հետ որ չպատասխաներ երբ իրեն բան մը հարցուի եւ բաւական կը համարէ աչքերը դարձնել եւ ակռաները ցոյց տալ։

— Զիս կը զարհուրեցնէք, պարոն, ըսել է դուք մէկու մը հետ դիւրաւ չէք բարեկամանար, ըսաւ Շօն առանց իր ճաշը ընդմիջելու եւ դէմքը խօսքերուն յարմարցնելու։

— Բարեկամութիւնը հաւասարութիւն կ՚ենթադրէ, օրիորդ։

— Ի՛նչ աղուոր առած, ըսաւ Շօն։ Ուրեմն ինքզինքնիդ Ջամօրին հաւասար չգտա՞ք։

— Այսինքն Ջամօրը ինծի հաւասար չգտայ, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Իրաւ շատ զուարճալի տղեկ մըն է, ըսաւ Շօն ինքնիրեն խօսելու պէս։

Ապա Ժիլպէրի դառնալով եւ անոր վէս դէմքը նկատելով աւելցուց.

— Լա՛ւ, սիրելի բժիշկս, կ՚ըսէք թէ դժուարաւ մէկու մը հետ կը բարեկամանաք, այնպէս չէ՞։

— Շատ դժուարաւ, տիկին։

— Ուրեմն սխալեր եմ կարծելով թէ ես ձեր լաւագոյն բարեկամուհիներէն եմ։

— Ձեզ հանդէպ մեծ համակրութիւն մը կը սնուցանեմ, տիկին, պատասխանեց Ժիլպէր։ Բայց...

— Ո՛հ, մեծապէս շնորհակալ եմ, զիս բարեխօք կը ընէք.... Բայց ո՞րքան ատեն պէտք է ձեզ հաճելի

ըլլալու համար, իմ սիրելի մարդատեացս։

— Երկար ատեն, տիկին․ այնպիսի մարդիկ ալ կան որ ի՛նչ որ ալ ընեն՝ ինծի հաճելի չեն կրնար ըլլալ։

— Հա՛, հի՛մայ հասկցայ որ տասըութը տարի Թալէրնէյ սեպուհին տանը մէջ բնակելէ վերջ ի՛նչ պայմաններու մէջ թողուցիք զայն։ Թալէրնէյները կարծեմ ձեզի հաճելի ըլլալու բաղդը չեն ունեցած, այնպէս չէ՞

Ժիլպէր կարմրեցաւ։

— Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ, աւելցուց Շօն։

— Ի՞նչ պատասխան կ'ուզէք որ տամ, տիկին, ես միայն սա կրնամ ըսել թէ ամէն բարեկամութիւն և ամէն վստահութիւն պէտք է որ իրարու արժանի հանգամանքներու մէջ կատարուի։

— Է՛հ, կ'երեւի թէ ձեր Թալէրնէյցի ասպնջականները ո՛չ այդ բարեկամութեան և ո՛չ ալ այդ վստահութեան արժանի նկատուած են։

— Ո՛չ ամէնքը, տիկին։

— Եւ ձեզի անհաճոյ ըլլալու դժբաղդութիւնն ունեցողները ձեզի ի՞նչ ըրած են որ։

— Ես անոնց և ոչ մէկուն դէմ գանգատ ունիմ, տիկին, պատասխանեց Ժիլպէր վեհօրէն։

— Հա՛հ, հա՛հ, կը տեսնեմ որ ես ալ պարոն Ժիլպէրի վստահութեան շրջանակէն դուրս կը ձգուիմ։ Արդեօք պա՛րոնին վստահութեանն արժանանալ փափաքողները ի՞նչ միջոցի դիմելու են։

Ժիլպէր շրթունքը խածաւ։

— Կարճ խօսքով, սա Թալէրնէյները չեն կրցած ձեզ գոհ ձգել, ատիկայ հասկցանք, բայց ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ կ'ընէիք անոնց տան մէջ։

Եւ որովհետեւ Ժիլպէր ի՛նքն ալ չէր գիտեր Թավէրնէյի մէջ ի՛նչ ընելը, այս հարցումին պատասխանը տալու մէջ բաւական չփութեցաւ ։

— Տիկին, ես . . . ես անոնց հաւատարիմ մարդն էի։

Փիլիսոփայական անտարբերութեամբ մը արտասանուած այս խօսքին վրայ Ճօն ճաթելու աստիճան խնդալ սկսաւ ։

— Կը կարծէ՞ք, ըսաւ Ժիլպէր յօնքերը պռստելով։

— Բա՛ւ լիցի ։ Սիրելի բարեկամս, գիտէ՞ք թէ քիչ մը անհամբոյր էք, որով մարդ ձեզի բան մը չկրնար ըսել։ Ես ձեզի հարցուցի թէ ի՞նչ տեսակ մարդիկներ են Թավէրնէյները ։ Ձեզի անհաճութիւն մը պատճառելու համար չէ որ այս հարցումն ըրի, այլ ծառայելու համար եթէ անոնցմէ վրէժ լուծելու միտք ունիք ։

— Ես վրէժ չեմ լուծեր, կամ անձամբ կը լուծեմ, տիկին ։

— Ատանկ թող ըլլայ, բայց մենք փոքրիկ վնաս մը կրած ենք Թավէրնէյներէն, դուք ալ ձեր կողմանէ մէկ կամ թերեւս աւելի վնասներ կրած կրնաք ըլլալ անոնցմէ, հետեւաբար վրէժխնդրութեան մէջ միացած ենք ։

— Կը սխալիք, տիկին ։ Իմ վրէժխնդրութեանս ձեւը երբեք չկրնար յարաբերութիւն ունենալ ձերինին հետ, որովհետեւ դուք ընդհանուր Թավէրնէյներու վրայ կը խօսիք, իսկ ես անոնց հանդէպ մնացած զգացմանցս մէջ տարբերութիւն կը դնեմ ։

— Եւ Գ. Փիլիպ տը Թավէրնէյը այդ տարբերութեանց բարի՞ թէ չար կողմը կը գտնուի ։

— Ես Գ. Փիլիպի հետ բան մը չունիմ ։ Գ. Փիլիպ ինծի ո՛չ չարիք հասցուցած է և ո՛չ ալ բարիք ։ Զայն ո՛չ կը սիրեմ և ո՛չ ալ կ'ատեմ ։

— Ուրեմն Թագաւորին կամ Պ. տը Շուազէօլի առջև վկայութիւն չի՞ պիտի տաք Պ. Փիլիպ տը Թալէրնէյի դէմ։

— Ի՞նչ բանի մասին։

— Եղբօրս հետ կատարած մենամարտին մասին։

— Եթէ վկայութեան կոչուիմ, գիտցածս կ՚ըսեմ։

— Ի՞նչ է գիտցածնիդ։

— Ճշմարտութիւնը։

— Ի՞նչ է տեսնենք այս ճշմարտութիւն ըսածնիդ։ Այդ բառը շատ առաձգական կ՚երեւայ կոր ինծի։

— Բնաւ առաձգական չէ անոր համար՝ որ կրնայ բարին չարէն և իրաւն անիրաւէն զանազանել։

— Կը հասկնամ, բարին՝ Պ. Փիլիպ տը Թալէրնէյն է, իսկ չարը՝ Պ. Տիւպարի գերկոմսը։

— Այո՛, տիկին, իմ կարծիքս այս է, գէթ խիղճս այսպէս կը վկայէ։

— Ահա՛ ճամբէն դարձս, ահա՛ ինչպէս կը փոխարինէ ինձ ան որ իր կեանքը ինծի կը պարտի, ըսաւ Շօն կծու շեշտով մը։

— Այսինքն ան որ ձեզի չպարտիր իր մահը, տիկին։

— Միեւնոյն բանն է։

— Ընդհակառակը մեծ տարբերութիւն ունի։

— Ի՞նչպէս։

— Կեանքս ձեզի չեմ պարտիր, այլ դուք թոյլ չի տուիք ձեր ձիերուն որ կեանքս ինէ առնեն, ահա այս է եղածը, ասկէ զատ, չէ թէ դուք՝ այլ կառապանը թոյլ չտուաւ։

Շօն աչքերը փոքրիկ տրամարանոցին վրայ անկից։

— Քիչ մը աւելի փաղաքշական խօսքեր կը սպասէի ուղեկցէ մը որ ճամբան մեծ հաճոյք կը զգար թեւս իր

բարձին ներքեւ եւ ոտքս ծունկին վրայ դնելով, ըսաւ Շօն ժպտուն ու ձայնը մեղմացնելով ։

Շօն այսպէս քաղցր եւ ընտանութեամբ վարուելով ա՛յնքան գրգիռ կ'արդէր Ժիլպէրի որ, այս վերջինը թէ՛ Ջամօրը, թէ՛ պերճանքը եւ թէ՛ անտեսուած նախաճաշը մոռցաւ պահ մը ։

— Հա՛ տանկ, ալ խնդօքցանք հէ՞, ըսաւ Շօն Ժիլպէրի կզակը շոյելով ։ Փիլիպ տը Թավէրնէյի դէմ վկայութիւն պիտի տաք, այնպէս չէ՞ ։

— Ո՛չ, ա՛յդ բանը չըլլար, պատասխանեց Ժիլպէր ։ Երբե՛ք ։

— Բայց ինչո՞ւ, յամա՛ռ ։

— Որովհետեւ Պ. Ժան գերկոմսը անիրաւ է ։

— Ի՞նչ բանի մէջ ։

— Իշխանուհին նախատելով ։ Մինչդեռ ընդհակառակը Պ. Փիլիպ տը Թավէրնէյ . . .

— Շարունակեցէք ։

— Իրաւունք ունէր զայն պաշտպանելով ։

— Վա՛յ, կ'երեւի թէ իշխանուհին պաշտպանել կ'ուզէք, այնպէ՞ս է ։

— Ո՛չ, ես արդարութիւնը կը պաշտպանեմ ։

— Դուք յիմար մըն էք, Ժիլպէր, լռեցէք, չըլլայ որ դղեակին մէջ ձեր այսպէս խօսիլը իմանան ։

— Ուրեմն ձեր հարցումներուն չպատասխանելու միջոց մը անօրինեցէք ։

— Խօսակցութիւննիս փոխենք ։

Ժիլպէր ի նշան հաւանութեան խոնարհեցաւ ։

— Ըսէք տեսնենք, ի՞նչ ընելու միտք ունիք հոս քանի որ հաճելի չըլլալու մէջ կը յամառիք, ըսաւ մանկամարդ կինը խիստ ձայնով մը ։

— Պէտք է որ սուտ վկայութիւն ընելո՞վ հաճելի ըլլամ ։

— Բայց ո՞ւրկէ կը գտնէք այդ մեծ բառերը ։

— Այն իրաւաբանական գիրքին մէջ զոր ամէն մարդ ունի իր խղճին հաւատարիմ մնալու համար ։

— Բա՜հ, երբ մարդ տիրոջ մը կը ծառայէ, ամէն պատասխանատուութիւն այս վերջինը կը ստանձնէ ։

— Ես տէր չունիմ, մռմռաց Ժիլպէր ։

— Եւ այս ընթացքով երբէք տիրոջի չպիտի ունենաք, փոքրի՜կ անմիտ, ըսաւ Շօն գեղանի ծոյլի մը նման ոտքի ելնելով։ Այժմ հարցումս կը կրկնեմ, վերջնական պատասխան մը տուէք ։ Ի՞նչ ընելու միտք ունիք մեր քովը ։

— Կարծեմ թէ հաճելի ըլլալու հարկ չմնար երբ մարդ օգտակար կրնայ ըլլալ ։

— Կը սխալիք ․ մենք ամէն կողմ օգտակար մարդոց կը հանդիպինք և ա՜լ անոնցմէ զզուած ենք ։

— Ուրեմն ես կը հեռանամ ։

— Կը հեռանա՞ք մի ։

— Անշու՜շտ ․ ես առաջարկեցի հոս գալ ․ ո՜չ ։ Է՜հ, ուրեմն ազատ եմ ։

— Ազա՞տ մի, գոչեց Շօն այս անակնկալ դիմադարձութենէն բարկանալ սկսելով ։ Օ՜օ՜, չէ՜ ։

Ժիլպէր կարմրեցաւ ։

— Օ՜ն, օ՜ն, խաղաղի՜նք, ըսաւ գեղանի կինը՝ որ իր խօսակցին յօնքերուն պռստուելէն հասկցաւ որ ան դիւրութեամբ չպիտի հրաժարէր իր ազատութենէն ։ Դուք գեղեցիկ և առաքինի տղայ մըն էք, հետևաբար զուարճալի պիտի ըլլաք մեզ՝ եթէ ոչ այլապէս՝ գէթ մեր չուրջը գտնուածներուն հետ ձեր կազմած հակա-

պատկերովը։ Միայն թէ ճշմարտութեան մասին ունեցած սէրերնիդ ձեզի պահեցէք և ձեր աղանդը Թրիանոնի ու Վէրսայլի կամարներուն տակ տօնելու մի տարուիք։

— Հը՛մ, ըսաւ Ժիլպէր։

— Հը՛մ, մը՛մ չիկայ, տակաւին պէտք եղածին չափ գիտնական չէք, իմ փոքրիկ փիլիսոփաս և շատ բան կրնաք սորվիլ կնոջմէ մը· Եւ ամենէն առաջ սա գլխաւոր ճշմարտութիւնը միտքերնիդ պահեցէք որ մարդս լռելով առած չըլլար·

— Բայց եթէ ինձ հարցումնե՞ր ուղղուին։

— Ո՞վ պիտի հարցափորձէ ձեզ։ Ցիմա՞ր էք, ի՞նչ էք, բարեկամս։ Ինչե՞ր ալ կ'ըսէք։ Աշխարհիս մէջ ինէ զատ ո՞վ կը խորհի ձեր վրայ։ Դուք որոշ դպրոցէ մը չըջանաւարտ եղած չէք կարծեմ, պարոն փիլիսոփայիկս։ Ձեր տեսակէն առայժմ շատ քիչ կայ· Պէտք է մեծ ճամբաները շրջիլ և փշոտ մացառները քրքրել ձեր նմանները գտնելու համար։ Եթէ ինծի հետ մնաք, չորս օր չանցած ձեզ գողտրիկ պալատականի մը կը վերածեմ։

— Կը կասկածիմ, տիկին։

Շօն ուսերը թօթվեց։

Ժիլպէր ժպտեցաւ։

— Կարճ կապենք, միայն երեք անձերու պէտք է հաճելի ըլլաք, շարայարեց Շօն։

— Որո՞նք են այդ երեք անձերը։

— Թագաւորը, քոյրս և ես։

— Հաճելի ըլլալու համար ի՞նչ ընելու է։

— Զամօրը չտեսա՞ք, հարցուց դեռատի կինը հարցումին ուղղակի պատասխանելէ խոյս տալով։

— Տա խափշի՞կը, ըսաւ Ժիլպէր արհամարհանքով։

— Այո՛։

— Բայց ես ինչո՞վ անոր կրնամ նմանիլ։

— Ապագանիդ չինել, հարստութիւն դիզել ջանացէք, փոքրիկ բարեկամս։ Այդ խափշիկը արդէն երկու հարիւր հազար ֆրանքի տարեթօշակ մը կը ստանայ արքայական գանձէն։ Քանի մը օրէն գլխակին կառավարիչը պիտի անուանուի և անոր թանձր շրթունքներուն ու գոյնին վրայ խնդացողները յարգանք պիտի մատուցանեն անոր, զայն «պարոն» և մինչև իսկ «տէր իմ» պիտի կոչեն։

— Բացի ինէ, տիկին։

— Վա՜յ, ես ալ կը կարծէի թէ փիլիսոփաներուն գլխաւոր սկզբունքներէն մին ալ մարդոց հաւասարութիւնն է։

— Ահա ա՛յդ պատճառաւ Զամօրին «տէր իմ» չեմ ըսեր։

Շօն իր զէնքովը զարնուած էր։ Ուստի, այս անգամ ալ ինքը շրթունքները խածաւ։

— Ուրեմն դուք փառասիրութիւն չունի՞ք, հարցուց Շօն։

— Ինչպէ՞ս չէ։

— Եթէ չեմ սխալիր, ձեր փառասիրութիւնը բժի՞շկ ըլլալ է։

— Իր նմաններուն օգնելու պաշտօնը աշխարհիս մէջ ազնուագոյնն ու ամենագեղեցիկը ըլլալ կը թուի ինձ։

— Լա՛ւ ուրեմն, ձեր երազը պիտի իրականանայ։

— Ի՞նչպէս։

— Դուք Բժիշկ պիտի ըլլաք և մինչև իսկ թագաւորին բժիշկը։

— Ե՞ս, գոչեց Ժիլպէր, ե՞ս որ բժշկական արուեստին նախնական ծանօթութիւններն անգամ չգիտեմ...։

Զիս կը ծաղրէ՞ք, տիկին։

— Է՛հ, Զամօր գիտէ՞ թէ ի՛նչ է փշալից պատուար մը, բերդի մարանոց մը և ամրոցի արտաքին զառի-վայր մը։ Ո՛չ․ իրաւ որ չգիտեր և հոգն անգամ չըներ չգիտնալուն համար։ Բայց դարձեալ Լիւսիէնի դղեակին կառավարիչ պիտի անուանուի և այս տիտղոսին հետ տրուող բոլոր առանձնաշնորհումները պիտի շնորհուին անոր։

— Հա՛, հի՛մայ հասկցայ, միայն մէկ խնդրատակ ունիք, չըսեր, ըսաւ Ժիլպէր դառնութեամբ։ Թագաւորը կը հանձրանայ․ երկու խնդրատակ պէտք է անոր։

— Դէմքերնիդ այդպէս մի ծամածէք, պզտիկ մարգըս, որովհետև խնդուք պատճառելու աստիճան կը տգեղնաք։ Բոլոր այդ այլանդակ կերպարանքները կեղծամը գլուխնուդ վրայ և սրածայր գդակն ալ կեղծամին վրայ դրուելիք առնուին պահեցէք․ այն ատեն փոխանակ տգեղ ըլլալու՝ ծիծաղաշարժ պիտի ըլլաք։

Ժիլպէր վերստին յօնքերը պատեց։

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, քանի որ Պ. տը Թրէզմ դուքը քրոջս կապիկը ըլլալու տիտղոսը կը խնդրէ, չեմ կարծեր որ դուք Թագաւորին բժիշկը ըլլալու պաշտօնը մերժէք։

Ժիլպէր պատասխան չտուաւ։ Շօնն ալ հետեւեալ առակը փակցուց՝ « Պատասխան չտալը հաւանիլ կը նշանակէ։ »

— Ապացուցանելու համար թէ կը սիրէք սիրուիլ, ձեզ կ՚արտօնեմ այլեւս ծառաներուն հետ չճաշել։

— Ո՛հ, շնորհակալ եմ, տիկին։

— Այս մասին պէտք եղած հրամանները տուած եմ։

— Եւ որո՞ւ հետ պիտի ճաշեմ։

— Ջամօրի հետ ։

— Ե՞ս ։

— Անշո՛ւշտ ․ թագաւորին կառավարիչն ու բժիշկը միևնոյն սեղանէն պէտք է որ ուտեն ։ Գացէք ճաշելու ուրեմն անոր հետ եթէ անօթի էք ։

— Անօթի չե՛մ, պատասխանեց Ժիլպէր կոպտութեամբ ։

— Շատ աղէկ, հիմայ անօթի չէք բայց իրիկուան պիտի անօթենաք, ըսաւ Շօն հանդարտութեամբ ։

Ժիլպէր գլուխը ցնցեց ։

— Եթէ այս իրիկուն չանօթենաք, վաղը կամ միւս օր անշուշտ պիտի անօթենաք ։ Տակաւին կը կոկոզնաք, պարոն ապստամբ, կարգի կուգաք, իսկ հակառակ պարագային եթէ մեզի շատ նեղէք, դրանիկներու Գ. պատժածուն ունինք մեր տրամադրութեան ներքեւ ։

Ժիլպէր սարսռաց և դեփ դեղին կտրեցաւ ։

— Ուրեմն անոր Ջամօրի քով գացէք, հոն գէշ չէ, կերակուրները ընտիր և համեղ են, ըսաւ Շօն խստիւ ։ Բայց ապերախտութենէ զգուշացէք, ասոնք ձեզի երախտագիտութեան ի՛նչ ըլլալը կը սորվեցնեն ։

Ժիլպէր գլուխը ծռեց ։

Ամէն անգամ այսպէս կ՚ընէր երբ փոխանակ պատասխանելու՝ գործելու կը ստիպուէր ։

Ժիլպէրը բերող դրանիկը անոր դուրս ելնելուն կը սպասէր ։ Ժիլպէր դուրս ելնելուն պէս՝ դրանիկը քովի սեղանատունը առաջնորդեց զայն ։

Ջամօր սեղան բազմեր էր ։

Ժիլպէր գնաց անոր մօտը նստաւ՝ բայց չկրցաւ ուտելու ստիպել զայն ։

Ժամը երեքը զարկաւ ։

Տիկին Տիւպարի Բարիզ երթալու համար մեկնեցաւ։ Շօն, որ քիչ մը ետքը պիտի մեկնէր քրոջը միանալու, իր արջը ընտանեցնելու համար պէտք եղած հրահանգը առած էր։ Այսինքն առատ խորտիկ պիտի արուէր անոր՝ եթէ դէմքը չակէր, և առատ սպառնալիք և մինչև իսկ ժամ մը բանտարկութիւն՝ եթէ ապստամբիլը շարունակէր։

Ժամը չորսին, ակամայ բժիշկին հագուստն ու կապուտը Ժիլպէրի սենեակը բերին։ Սրածայր գդակէ մը, կեղծամէ մը, սև ներքնազգեստէ մը և սև վերարկուէ մը կը բաղկանային ատոնք, որոնց վրայ աւելցուած էր նաև սև փողկապ մը, գաւազան մը և գիրքերու տըրձակ մը։

Դրանիկը մէկիկ մէկիկ Ժիլպէրին ցոյց տուաւ զանոնք։ Ժիլպէր բնաւ դէմ դնելու տրամադրութիւն չցուցուց։

Դրանիկին ետևէն Պ. Կրանժ ներս մտաւ և զգեստին ի՛նչպէս հագնիլ պէտք ըլլալը սորվեցուց անոր։ Ժիլպէր Պ. Կրանժի բառերը համբերութեամբ մտիկ ըրաւ։

— Ես կը կարծէի թէ բժիշկները ատենով գրչաման մը և ոլորուած փաքրիկ թուղթ մըն ալ կը կրէին, դիտել տուաւ Ժիլպէր։

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ Պ. Կրանժ և դրանիկին դառնալով աւելցուց.

— Երկայն գրչաման մը փնտռեցէք որ զայն գօտիէն կախէ։

— Մէջը գրիչ մը դնուի և թերթ մըն ալ թուղթ։ Կ՚ուզեմ որ հագուստս անթերի ըլլայ։

Դրանիկը, որուն պատուիրուած էր նաև Ժիլպէրի յօժարամտութիւնը օրիորդ Շօնի իմաց տալ, դուրս խո-

յացու տրուած հրամանն ու իրեն յանձնուած պաշտօնը կատարելու համար։

Օրիորդ Շօն այնքան ուրախացաւ որ պատգամաբերին ութը սկուտ պարունակող քսակ մը յանձնեց որպէս զի գրչամանին հետ ակամայ բժիշկին դուռէն կախեն զայն։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Ժիլպէր գրչամանը, թուղթն ու քսակը բերող սպասաւորին, և այժմ գնա տանձին թողուցէք որ հագուիմ։

— Բայց աճապարեցէք, որպէս զի օրիորդը Բարիզ չգացած կարենայ ձեզ անգամ մը տեսնել, ըսաւ Գ. Կրանժ։

— Կէս ժամէն պատրաստ պիտի ըլլամ, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Երեք քառորդ ժամէն՝ եթէ կարելի է, պարոն բժիշկ, երեք քառորդ ժամէն, ըսաւ մատակարարը և դուրս ելնելով սենեակին դուռը իր արկղին կափարիչին պէս խնամով գոցեց։

Ժիլպէր մատներուն վրայ կոխելով դրանը մօտեցաւ, մտիկ ըրաւ ապահովելու համար թէ ոտքի ձայները կը հեռանային, ապա, առանց շշուկ հանելու պատուհանի մը մօտեցաւ, որ տանը ութը ոտնաչափ ցածը գըտնուող տանիքներու վրայ կը նայէր։ Այս տանիքները, որոնք բարակ աւազով մը ծածկուած էին, շրջապատուած էին մեծ ծառերով որոնց թանձրախիտ տերևները պատշգամները մութի մէջ կը ձգէին։

Ժիլպէր իր բժշկական երկայն վերարկուն երեք կտոր ըրաւ, կտորները իրարու կապեց, սրածայր գդակը սեղանին վրայ դրաւ, անոր քով զետեղեց քսակը և հետևեալը գրեց·

Ժող. Պալս., թիւ 18—41, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Թ.

« Տիկին,

« Մարդուս առաջին հարստութիւնը ազատութիւնն է։ Զայն պահպանելը մարդուս ամենանուիրական պարտականութիւնն է։ Դուք իմ վրաս բռնութիւն կը բանեցընէք, ես ալ ինքզինքս կ'ազատեմ։

ԺԻԼՊԷՐ »

Ժիլպէր նամակը ծալեց, վրան օրիորդ Շօնի հասցէն գրեց, տասներկու ոտնաչափ երկայնութիւն ունեցող իր զգեստը պատուհանին երկաթներուն կապեց և ինքզինքը վտանգի ենթարկելով՝ ոտքերուն տակ գտնուող տանի-քին վրայ կախուեցաւ։ Երբ ոստումէն քիչ մը յուղ-ուած և չփթած պարանին ծայրը հասաւ, ծառերուն քով վազեց, ճիւղերուն փաթթուեցաւ, սկիւռի մը պէս տերեւներուն մէջ սահեցաւ, ոտքը գետինը դրաւ և Վիլ տ'Ավրէի անտառներուն կողմը վազելով անյայտացաւ։

Երբ կէս ժամ ետքը զինքը փնտռելու եկան, արդէն ձեռք չանցնելու չափ հեռացեր էր։

ԽԲ

ԾԵՐԸ

Ժիլպէր, վախնալով որ մի գուցէ զինքը հալածեն, չէր ուզած մեծ ճամբաներէ երթալ։ Ծառաստանէ ծառաստան խոյս տալով վերջապէս անտառ մը մտաւ և հոն կանգ առաւ։ Երեք քառորդ ժամուան մէջ մէկ ու կէս փարսախ ճամբայ առած էր։

Լիւսիէնի փախստականը իր շուրջը աչքէ անցընելով ինքզինքը առանձին գտաւ։ Երբ մարդ բնակչութեան ճիրաններէն կը պրծի, առանձնութիւնն իր ամենավստահելի ապաստանը կը դառնայ։

Ժիլպէր ջանաց ճամբու մը մօտենալ՝ որ իր հաշուովը զինքը Բարիզ պիտի տանէր։

Բայց Ռօքամպուրի գիւղէն ելնող ձիեր և նարնջագոյն միազգեստներ հագնող ազատաւորներ տեսնելով՝ վախցաւ և մեծ ճամբէն երթալու մտադրութիւնը իսպառ հեռացնելով մտքէն, վերստին անտառներուն մէջ մտաւ։

— Այս շագանակենիներուն շուքին մէջ կենանք, ըսաւ Ժիլպէր իւրովի, եթէ զիս փնտռեն՝ մեծ ճամբուն վրայ պիտի կատարեն իրենց խուզարկութիւնը։ Այս իրիկուն ծառէ ծառ և արահետէ արահետ դէպի Բարիզ կը դիմեմ։ Կ'ըսեն թէ Բարիզ մեծ է․ ես փոքր եմ, հոն զիս չպիտի գտնեն։

Օդը գեղեցիկ, անտառը ստուերամած և գետինը մամռապատ ըլլալուն՝ այս խորհուրդը նպատակայարմար երեւցաւ իրեն։

Մարլիի բլրակներուն ետեւէն անյայտանալ սկսող արեւուն խիտ ու բացխփիկ ճառագայթները խոտերը չորցուցեր և երկրէն հաներ էին այն գարնանային բոյրը որ թէ՛ ծաղկին, թէ՛ տունկին մթնոլորտային անմխթական բաղադրութիւնն է։

Օրուան այն ժամը հասած էր՝ ուր քաղցր ու խորին լռութիւնը մթացող երկինքէն կ'իջնէ, ծաղիկները գոցուելով՝ իրենց բաժակին մէջ ննջող միջատը կը ծածկեն, բզզացող ոսկեգոյն ճանճերը իրենց պատսպարանն եղող կաղնիներուն խոռոչները կը մտնեն, թռչունները թեւերնին իրար զարնելով կ'անցնին տերեւներուն մէջէն և ծառերուն մէջ լսուող միակ երգը կեռնեխին չէչասուր տուլումն ու կարմրալանջին երկչոտ դայլայլիկը կ'ըլլայ։

Անտառները ընտանի էին Ժիլվէրին։ Թավէրնէյի որսորդը անոնց ձայներն ու լռութիւնները կը ճանչնար։ Հետեւաբար առանց երկար բարակ մտածելու, առանց տղայական վախեր զգալու, մացառներուն մէջ նետուեցաւ որոնց տերեւներէն ոմանք ձմեռէն խանձած էին։

Ժիլվէր փոխանակ տաղնապի ենթարկուելու, մեծ ուրախութիւն զգաց։

Ազատ և մաքուր օդը լիաթոքն շնչելով կը զգար թէ այս անգամ եւս իբրեւ ստոյիկեան մարդ, մարդկային տկարութեան կողմէ լարուած ամէն որոգայթի յաղթած էր։ Ի՞նչ փոյթ թէ հաց, դրամ և ապաստարան չունէր։ Միթէ իր սիրելի ազատութիւնը չունէ՞ր, միթէ զայն ուզածին պէս չէ՞ր կրնար գործածել։

Ուստի, մամռապատ և երկուքի ճեղքուած բուն մը

ունեցող հսկայ շագանակենիի մը տակ փռուեցաւ պառկեցաւ, կարծես թէ կակուղ անկողնի մը մէջ ըլլար, և ժպտուն երկինքը դիտելով քունը տարաւ :

Առտուն, թռչուններուն երգէն արթնցաւ : Դեռ նոր էր լուսցեր :

Ժիլպէր, շագանակենիին կարծր բունին կռթնելէն թմրած արմուկին յենլով, քաղաքի մը ուղղութեանը առտուան լոյսին տարածուիլը նշմարեց, մինչդեռ հոսկէ հոնկէ, ցօղապատ թուփերու և մացառներու տակերէն, ցցուած ականջներով ճագարներ կը փախչէին, իսկ հոլաալաց այծեամը, արահետի մը մէջտեղը կայնած, պահ մը, ակնապիշ, ծառի մը տակ պառկած այս անծանօթ իրը դիտելէ վերջ, թափ կուտար իր պողպատէ սրունքներուն :

Ժիլպէր ոտքի ելնելուն պէս անօթի ըլլալը զգաց : Ինչպէս որ կը յիշենք, առջի օր մերժած էր ճաշել Ջամօրի հետ : Վէրսայլի մէջ ըրած նախաճաշէն ի վեր բան մը չէր դրած բերանը :

Չորս կողմը նայեցաւ ուտելու բան մը գտնելու ամօք. ծառերը աչքէ անցուց պտուղի գոյութիւնը ապահովելու համար, բայց իր շուրջը ցախերէ, կնձնիներէ, շագանակենիներէ և ամենուրեք գտնուող վայրի կաղնիներէ ուրիշ բան չտեսաւ :

— Օ՛ն, օ՛ն, ըսաւ Ժիլպէր խորհելէ, չկայ Բարիզ կ'երթամ : Հազիւ երեք չորս կամ թէ առաւելն հինգ փարսախ հեռու ըլլալու եմ անկէ, երկու ժամուան ճամբայ է : Ի՞նչ կ'ըլլայ երկու ժամ նեղութիւն կրելով՝ երբ մարդ վստահ ըլլայ թէ ա՛լ անկէ վերջ շունչ պիտի առնէ : Բարիզի մէջ ամէն մարդ հաց ունի, և պարկեշտ ու աշխատասէր պատանի մը տեսնելով՝ առաջին անգամ

դէմս ելլող արհեստաւորը աշխատութեանս փոխարէն հաց տալ չպիտի մերժէ ինծի։ Բարիզի մէջ մէկ օր աշխատելով յաջորդ օրուան ուտելիքը կը ճարուի, անկէ անդին ի՞նչ կ'ուզեմ։ Ոչի՛նչ։ Կը բաւէ որ ամէն օր մեծնամ, բարձրանամ եւ մօտենամ այն նպատակին որուն հասնիլ կ'ուզեմ։

Ժիլպէր աւելի շուտ քալել սկսաւ․ արահետ մը կը փնտռէր, բայց բոլորովին մոլորեր էր։ Թավէրնէյի եւ շրջակայ անտառներուն մէջ արեւելքն ու արեւմուտքը կը ճանչնար, արեգակին ամէն մէկ ճառագայթը ժամը ցուցնող սլաք մը եւ ճամբան ցուցնող կողմնացոյց մըն էր իրեն համար։ Գիշերը ամէն աստղ իրեն առաջնորդ մըն էր, թէպէտ անոնց անուններուն Արուսեակ, Երեւակ կամ Լուսաբեր ըլլալը չէր գիտեր։

Բայց այս նոր աշխարհին մէջ ո՛չ մարդիկը կը ճանչնար եւ ո՛չ ալ իրերը։ Այս երկուքին մէջ խարխափելով իր ճամբան պիտի գտնէր։

— Բարեբաղդաբար ձողեր կը տեսնեմ սլաքը որոնց վրայ ճամբաները ցուցնող տախտակներ կան, ըսաւ Ժիլպէր իւրովի։

Ճամբու մը կը տեսնուէր հեռուէն ուր երեք ուղեցոյց ձողեր կային։ Անոնցմէ մին՝ Մարլի-Ռուա, միւսը՝ Շան տը լ'Ալուէթ եւ երրորդը՝ Թրու-Սալէ կ'առաջնորդէր։

Ժիլպէր, երեք ժամ անդադար աստին անդին վազելով, առաջուանէն աւելի հեռացեր էր իր նպատակէն։ Առանց անտառէն դուրս ելնելու, Բօն տը Րուաէն Տէ Բրէնօ քառուղին դարձեր էր։

Քրտինքը արցունքի ջերմ կաթիլներու պէս ճակատէն եւ ծունկերէն վար կը վազէր, թրջեր, խոնաւ դարձեր

էր ։ Թերեւս քանի անգամ բաճկոնն ու բաճկոնակը հաներ էր բարձրաբերձ չարանակներէ մը վեր մագլցելով ճամբան որոշելու համար ։ Բայց ծառին գագաթը հասնելով, դէպի ի ձախ ու դէպի աջ, աղօտ կերպով, ամպերու կոյտերուն մէջ կորսուած մթագոյն Վէրսայլը կը տեսնէր միայն ։ Վէրսայլը՝ ուր կը մղուէր գոգցես աղետալի ճակատագրի մը կողմէ անդադար ։

Բարկութենէն խելայեղ, չէր համարձակեր ճամբուն վրայ ելնել, մտածելով որ կրնար Լիւսիէնի բնակչութիւնը իր նաւէն ինկած ըլլալ ։ Առանց անտառներուն կեդրոններէն հեռանալու՝ վերջապէս Վիրօֆլէյը անցաւ, յետոյ Շավիլը, ապա Սէվրը ։

Մէօտոնի գլխակին ժամացոյցը ժամը հինգը կը զարնէր երբ Գափուչիններուն վանքը հասաւ ։ Այս մենաստանը զգեստեղէնաց գործարաններուն և Պէլվիւին մէջտեղը կ'իյնայ ։ Հոն, իյնալով ջախջախուելն ու տեսնուելով պատժանիւք ենթարկուիլը աչքը առնելով, խաչի մը վրայ ելաւ և հոնկէ Սէն գետը, աւանը և ամենէն մօտ իյնող տուներուն ծուխերը նշմարեց ։

Բայց Սէն գետին քովէն, աւանին մէջտեղէն և հեռուէն երեւցող տուներուն սեմին առջեւէն Վէրսայլի մեծ ճամբան կ'անցնէր, որմէ հեռանալու ա՛յնքան պէտք ունէր Ժիլպէր ։

Լիւսիէնի փախստականը պահ մը անօթութիւնն ու յոգնութիւնը մոռցաւ ։

Երկինքն ի վար մաղուող տատուան մառախուղին մէջ ծրարուած խուլ մը տուներ նշմարեց հորիզոնին վրայ ։ Ինքնիրեն ըսելով որ տեսածը Բարիզն է, սկսաւ այն կողմը արշաւել և ա՛յն ատեն միայն կանգ առաւ երբ զգաց թէ ա՛լ շունչը կտրելու վրայ էր ։

Մէօտօնի անտառին մէջ կը գտնուէր ։

— Օ՛ն, ամչնալու բան չկայ, ըսաւ շուրջը նայելով ։ Անշուշտ թեւին տակը մեծ կտոր մը հաց բռնած առաւօտուն կանուխ գործին գացող գործաւորի մը պիտի հանդիպիմ ։ Անոր կ՚ըսեմ՝ « Բոլոր մարդիկ եղբայր են, հետեւաբար իրարու օգնելու պարտաւոր ։ Դուք ձեր նախաճաշին և մինչեւ իսկ ամբողջ օրուան համար պէտք եղածէն աւելի հաց ունիք, մինչդեռ ես անօթութենէ կը մեռնիմ ։ » Այն ատեն հացին կէսը ինծի պիտի տայ ։

Անօթութիւնը ա՛լ աւելի փիլիսոփայութիւն կը ներշնչէր Ժիլպէրի, որ այսպէս կը շարունակէր իր խորհըրդածութիւնները ·

— Միթէ երկրիս վրայ ամէն բան հասարակաց չէ՞ մարդոց համար ։ Աստուած իրեն յաւիտենական աղբիւրը՝ երկիրը պտղաբերող օդը կամ պտուղն արգասաւորող երկիրը ասո՞ր կամ անո՞ր տուած է ։ Ո՛չ, այլ չարերը յափշտակած են զանոնք ։ Բայց Աստուծոյ, ինչպէս նաեւ փիլիսոփային համար ոչ ոք բանի մը տէրն է, իսկ ունեցողն ալ ուրիշ բան չէ այլ պարտապան մը՝ որուն Աստուած փոխ տուած է ։

Եւ Ժիլպէր բնական իմաստութեամբ մը կը համառօտէր այս գաղափարները, որոնք այն ատեն տակաւին տարտամ և անորոշ էին և մարդիկ կը զգային թէ անոնք օդին մէջ կը ծփային և գլուխներու վրայէն կ՚անցնէին այն ամպերուն պէս, որոնք երկնային բարձրութեան մէկ կողը խռնուելով կը դիզուին, կը կուտակուին և վերջապէս փոթորիկ մը կը կազմեն ։

— Ոմանք բռնութեամբ կը յափշտակեն ինչ որ ուրիշներունն է, կը կրկնէր Ժիլպէր ճամբան շարունակելով ։ Է՛հ, լա՛ւ, ուրեմն մարդս կրնայ բանի խլել անոնցմէ

այն ամէն բաները որոնք միայն և միմիայն ուրիշնե-րուն բաժնուելու սահմանուած են ։ Եթէ եղբայրս իրեն պէտք եղածէն աւելի հաց ունենալով իր հացէն կտոր մը ինծ տալ մերժէ՝ ես ալ կենդանեաց բնական պէտքէ մը ծագող օրէնքին հետեւելով՝ զայն բռնի կ'առնեմ . . . ։ Կը բաւէ որ եղբայրս ինծ չըսէ՝ « կնոջս և զաւկըներուս բաժինն է ուզածդ » կամ « Ես քենէ զօրաւոր եմ և այս հացը ե՛ս պիտի ուտեմ ։ »

Ժիլպէր սովալլուկ գայլի մը տրամադրութեանց մէջ կը գտնուէր երբ անտառին մէջ ծառամերկ վայր մը հա-սաւ ուր կարմրած ջուրով ճահիճ մը կար, շրջապատ-ուած եղէգներով ու հարսնածաղիկներով ։

Մութ ճամբայ մը Ժիլպէրը հոն առաջնորդած էր ։

Ժիլպէր հորիզոնն ի վեր ակնարկ մը նետելէ ետքը, իր շուրջը նայելով առաջին անգամ աչքին զարնող բանն եղաւ խոր փոսի մը թերատուներին մէջ տապա-լած ծառի մը կոճղը՝ որուն վրայ ճերմկորակ կեղծամով մարդ մը նստած էր ։

Այս մարդուն գլխադիծը քաղցր էր ու նուրբ ։ Թանձր ու զորշ տաւիղ զգեստ մը, նոյնօրինակ տաբատ մը և երկու կողմը մոխրագոյն բիւքէէ բաճկոնակ մը հագած էր ։ Գորշագոյն բամբակէ գուլպաները բաւական բարե-կազմ և ջղուտ սրունքներ երեւան կը բերէին ։ Օղակա-ւոր կօշիկները, որոնց վրայ ասկուին տեղ տեղ փոշի կար, առատուան ցօղէն լուացուած էին ։

Այս մարդուն քով, տապալած ծառին կոճղին վրայ, բերանաբաց կանաչ տուփ մը կար, որ լեցուն էր նոր հաւաքուած տունկերով ։ Գաւառակին յեցուցած էր փչա-լից գաւազան մը, որուն ծայրը երկու մատնաչափ լայ-նութեամբ և երեք մատնաչափ երկայնութեամբ փոքրիկ

բան մը կար որ շուքին մէջ կը ցոլար ։

Ժիլպէր մեր նկարագրած այս բոլոր իրերը մէկ ակնարկով կշռեց, բայց ընտելութեան պահանջկոտ աչքին տեսած առաջին իրը հացի կտոր մը եղաւ՝ զոր ծերունին կը ջարդէր ուտելու համար, չմոռնալով եղբայրական բաժին հանել սարեկներուն, որոնք հեռուէն կը դիտէին այդ քաղցրաշունչ կերը և իսկոյն վրան կը հաւաքուէին երբ իրենց կը նետուէր հացի փշուրներ, ապա խելայեղ թռիչքով մը թաւուտներուն խորը կը մտնէին ուրախ ու զուարթ ճռուողիւններով ։

Ցետոյ, մերթ ընդ մերթ իր քաղցր ու վառվռուն նայուածքովը թռչուններուն հետեւելով, չորս ծայրերը իրարու կապուած զունաւոր թաշկինակի մը մէջ կը խոթէր ձեռքը և կտոր մը հանելով հոնկէ, երկու պատառ հացի մէջ կը դնէր զայն և ախորժակով կ'ուտէր ։

— Է՜հ, ահա՛ իմ իրաւունքս, ահա՛ բերնիս պատառը, ըսաւ Ժիլպէր, ճիւղերը մէկդի ըրաւ և քանի մը քայլ առնելով դէպի մենակեացը՝ զայն իր մտախոհութենէն սթափեցուց ։

Բայց, հազիւ ճամբուն մէկ երրորդ մասը առած, ծերունիին քաղցր ու համեստ կերպարանքը տեսնելով՝ կանգ առաւ և գլխարկը հանեց ։

Ծերունին, տեսնելով որ առանձին չէր, արագ ակնարկ մը նետեց իր զգեստին և վերարկուին վրայ ։

Մին կոճկեց և միւսը գոցեց ։

ԽԳ.

ՏՆԿԱԳԷՏԸ

Ժիլպէր հաստատ որոշում մը տալով՝ բոլորովին անոր մօտեցաւ։ Բայց նախ, առանց բառ մը արտասանելու բերանը բացաւ ու գոցեց։ Միտքը դրածը գործադրութեան դնելու կը վարանէր։ Իրեն այնպէս կը թուէր թէ ողորմութիւն պիտի խնդրէր և ոչ թէ իրաւունք մը պիտի պահանջէր։

Ծերունին այս երկչոտութիւնը նշմարելով քիչ մը հանդարտեցաւ։

— Հետս խօսի՞լ կ'ուզէք, բարեկամս, հարցուց ծերունին ժպտելով և հացը ծառին վրայ դնելով։

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Ի՞նչ կը բաղձաք։

— Պարոն, կը տեսնեմ որ հացերնիդ թռչուններուն կը նետէք, և կը տարուիմ կարծել թէ մի գուցէ կ'անգիտանաք այն խօսքը որ կ'ըսէ՝ «Աստուած կը կերակրէ զանոնք։»

— Կասկած չունիմ թէ զանոնք կը կերակրէ, պատանի, բայց մարդոց ձեռքը միջոց մըն է զոր Աստուած իր նպատակին համար կը գործածէ, պատասխանեց ալեհեր օտարականը։ Եթէ այդ խօսքով զիս յանդիմանել

կ'ուզէք, խրատուոնք չունիք, որովհետեւ անտառի մը կամ բազմամարդ փողոցի մը մէջ նետուած հացի կտորը երբէք չկորսուիր· Առաջնոյն մէջ թռչուններէն կը խլուի, երկրորդին մէջ աղքատներէն կը հաւաքուի:

— Լա՛ւ ուրեմն, պարոն, ես մէկը կը ճանչնամ որ անտառին մէջ ըլլալով հանդերձ թռչուններէն խլել կ'ուզէ ձեր հացը, ըսաւ Ժիլպէր ծերունիին թախանձելի եւ քաղցր ձայնէն տարօրինակ կերպով զգածուելով:

— Զըլլա՞յ որ ձեր ճանչցած մարդը դուք ըլլաք, բարեկամս, գոչեց ծերունին:

— Կ'երդնում որ շատ անօթի եմ, պարոն, եւ եթէ շնորհ...

Ծերունին իսկոյն սիրայօժար կարեկցութեամբ մը հացը ձեռքը առաւ: Ապա, գոգցես յանկարծ միտքը բան մը իյնալով, իր վառվռուն ու խորաքննին աչքերովը Ժիլպէրի նայեցաւ:

Արդարեւ, Ժիլպէր սովամահ մէկու մը արտաքին երեւոյթը չունենալուն համար այս վարանումը ներելի կ'ըլլար· զգեստը մաքուր էր եւ միայն քանի մը տեղը հողէն աղտոտած: Ճերմակեղէնն ալ մաքուր էր, որովհետեւ առջի օրը Վէրսայլ իր ծրարէն շապիկ մը հաներ էր, բայց այդ շապիկը խոնաւութենէն ու քրտինքէն ճմրթկեր, գէշցեր էր· յայտնի էր որ Ժիլպէր գիշերը անտառին մէջ անցուցեր էր:

Ժիլպէր հասկնալով որ օտարականը իր վրայ կասկածելուն համար վարանման մէջ կը տատանի, փութաց առաջքն առնել այն կարծիքներուն որոնք կը զգար թէ իրեն համար նպաստաւոր վերջաւան մը չպիտի ունենային:

— Մարդ կ'անօթենայ, պարոն, երբ տասներկու

ժամ բան մը չուտէ, բայց ես քանըչորս ժամէ ի վեր բերանս փշուր մը հաց չեմ դրած ։

Յուզմունքը, ձայնին դողդոջումը և երեսին աժգունութիւնը պատանիին խօսքերուն ճշմարտութիւնը երևան կը բերէին ։

Ծերունին վարանելէ կամ՝ աւելի ճիշդը, կասկածելէ դադրեցաւ ։ Հացն ու կտաւին թաշկինակը անոր երկընցուց ։

— Շնորհակալ եմ, պարոն, շնորհակալ եմ, միայն հացը կը բաւէ ինձ, ըսաւ Ժիլպեր թաշկինակը մեղմօրէն հրելով ։

Եւ հացը երկուքի բաժնեց, կէսը տուաւ և միւս կէսը ետ առաւ · յետոյ, ծերունիէն երկու քայլ անդին, խոտին վրայ նստաւ և անյագաբար սկսաւ խածնել հացին պատառը ։

Ծերունին զարմանքով զայն կը դիտէր ։

Ճաշը շատ չտևեց ։ Անօթութիւնը մեծ էր, հացը պզտիկ ։

Ծերուկը լռութեամբ զայն կը դիտէր և գողունի իր համր քննութիւնը կը շարունակէր, արտաքուստ մեծ ուշադրութիւն ցոյց տալով իր տուփին պարունակած տունկերուն և ծաղիկներուն, որոնք կարծես շունչ առնելու համար ցցուելով՝ իրենց անուշաբոյր գլուխը թիթեղէ կափարիչէն դուրս կը հանէին ։

Ծերունին տեսնելով որ Ժիլպեր ճաշին կը մօտենայ, աշխուժիւ գոչեց ·

— Այդ ջուրէն մի՛ խմէք, պատանի, անցեալ տարուան չորցած տունկերն ու գորտերուն հաւկիթները ապականած են զայն ։ Աւելի աղէկ կ՚ընէք քանի մը կեռաս ուտելով, ջուրին չափ կրնան ձեզ զովացնել ։

Հրամմեցէ՛ք, կը տեսնեմ թէ ձանձրութիւն պատճառող նիւր մը չէք։

— Իրա՛ւ, պարոն, ձանձրանալի ըլլալը իմ բնաւորութեանս բոլորովին հակառակ է, ամէն բանէ աւելի ձանձրանալի ըլլալէ կը վախնամ։ Տակաւին օր մը առաջ Վէրսայլի մէջ անոր ապացոյցը տուի։

— Վա՞յ, Վէրսայլէ՞ն կուգաք, ըսաւ օտարականը Ժիլպէրին նայելով։

— Այո՛, պարոն։

— Հարուստ քաղաք մըն է ան. շատ աղքատ կամ շատ հարուստ ըլլալու է մարդ հոն անօթութենէ մեռնելու համար։

— Երկո՛ւքն ալ եմ, պարոն։

— Ձեր տիրոջը հե՞տ կռուեցաք, հարցուց օտարականը երկչոտութեամբ և տունկերը տուփին մէջ շարած միջոցին՝ խուզարկող ակնարկով մը անոր նայելով։

— Ես տէր չունիմ, պարոն։

— Բարեկամ, այդ խօսքը գերագոյն հպարտութեան մը յատկանիշն է, ըսաւ օտարականը գլխարկը գլուխը անցընելով։

— Սակայն իրականութիւնն ա՛ս է։

— Ո՛չ, պատանի, ո՛չ։ Աշխարհիս մէջ ամէն մարդ իր տէրն ունի, և մարդս «ես տէր չունիմ» ըսելով սխալ ըմբռնուած հպարտութիւն մը երեւան կը բերէ։

— Ի՞նչպէս։

— Մտի՛կ ըրէք։ Ծեր ըլլա՛նք թէ երիտասարդ, ամենքնիս ալ տիրապետող զօրութեան մը օրէնքին կը հպատակինք, պատասխանեց ծերունին։ Ոմանք մարդոց կը հպատակին, ուրիշներ սկզբունքներու։ Եւ գիտցած եղէք որ ամենէն խիստ տէրերը մարդկային ձայնով

կամ ձեւքով հրամայող կամ զարնողները չեն ։

— Անանկ թող ըլլայ, ըսաւ Ժիլվէր ։ Ուրեմն ես սկզբունքներու կը հպատակիմ ։ Խորհող միտք մը՝ առանց ամչնալու՝ միայն սկզբունքին իր տէրը ըլլալը կրնայ խոստովանիլ ։

— Եւ որո՞նք են ձեր սկզբունքները, տեսնենք ։ Շատ դեռատի կ'երեւիք, բարեկամս, հետեւաբար չեմ կարծեր որ հաստատ սկզբունքներ ունենաք ։

— Պարոն, գիտեմ թէ մարդիկ եղբայր են, թէ իւրաքանչիւր արարած կատարելիք պարտականութիւն մը կ'ունենայ իր եղբօր հանդէպ։ Գիտեմ թէ Աստուած ո և է արժէք մը տուած է ինծի, հոգ չէ թէ չնչին բան մը ըլլայ այդ արժէքը ։ Եւ որովհետեւ ես ուրիշներուն արժէքը կը ճանչնամ, իրաւունք ունիմ ես ալ ուրիշներէ պահանջելու որ անոնք ալ իմս ճանչնան, եթէ այսպէսով չափազանցութիւն մը ըրած չեմ ըլլար ։ Քանի որ ես անիրաւութիւն մը, անպատուութիւն մը չեմ գործեր, գոնէ իբրեւ մարդ յարգուելու ուզելու իրաւունք ունիմ ։

— Հը՛մ, ուսմունք առա՞ծ էք, հարցուց օտարականը

— Դժբաղդաբար ո՛չ, պարոն ։ Միայն Ճառախօսութիւն ի վերայ Մարդկային Անհաւասարութեանը և Ընկերային Դաշինքը *կարդացած եմ ։ Բոլոր գիտցածներս և գուցէ ունեցած երազներս ալ այս երկու գիրքերուն մէջ են ։*

Պատանիին այս խօսքին վրայ օտարականին աչքերը վառիլ սկսան ։

— Եւ ասո՞նք են ձեր դաւանած սկզբունքները ։

— Այո՛, պարոն, գուցէ անոնք ձերինը չըլլան, բայց Ժան-Ժաք Ռուսոյինն են, ըսաւ պատանին ։

— Բայց տեսնենք զանոնք լաւ հասկցա՞ծ էք, ըսաւ օտարականը Ժիլվէրի անձնասիրութիւնը վիրաւորող

կասկածով մը ։

— Կարծեմ ֆրանսերէն կը հասկնամ նամանաւանդ երբ ոճը բանաստեղծական ըլլայ . . .

— Բանս չհասկցաք, ըսաւ ծերունին ժպտելով ։ կ՚ուզէի հարցնել թէ ձեր փիլիսոփայական ուսմանց մէջ այնչափ առաջ գացա՞ծ էք որ կրնաք թափանցել այն ներդաշնակութեան խորը՝ որուն գրութիւնը կը վերաբերի . . .

Օտարականը թեթեւ կարմրութիւն մը զգալով այտերուն վրայ, խօսքը կտրեց ։

— Ռուսօին, աւելցուց պատանին ընդհատուած խօսքը ամբողջացնելով ։ Ո՛հ, պարոն, փիլիսոփայութիւնը դպրոցի մէջ ուսած չեմ, այլ բնազդը ինձ գիտցուց Ընկերային Դաշինքին ազնուութիւնն ու օգտակարութիւնը ։

— Ցամաք նիւթ մըն է երկրաչափի մը համար, պարոն, չոր ուսումնասիրութիւն մըն է քսանամեայ մտածողի մը համար եւ գաւն ու գրեթէ անհոտ ծաղիկ մը գարնանային երեւակայութեան մը համար, ըսաւ օտարականը մելամաղձոտութեամբ ։

— Թշուառութիւնը մարդս ժամանակէն առաջ կը մեծցնէ, պարոն, ըսաւ Ժիլպէր ։ Իսկ գալով մտածողութեան, եթէ իր բնական հունքին թողուի, յաճախ դէպի չարը կ՚առաջնորդէ ։

Օտարականը աչքերը բացաւ, զոր հանդարտ եղած ատենը միտքը ամփոփ պահելու համար սովորաբար կիսախուփ կը պահէր ։ Այս դիրքը շնորհ կուտար իր դէմքին ։

— Որո՞ւ կ՚ակնարկէք, հարցուց ծերունին կարմրելով ։

— Ո՛չ ոքի, պարոն ։

"JOSEPH BALSAMO,,

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՄԵՐ ԱՆՏԱՐԲԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

Հակառակ գրաւոր կերպով մեր կրկնակի զգուշացումներուն և հակառակ «Ժոզէֆ Պալսամօ» ի 6րդ թիւով «Նիւ Քարթէր» հրատարակչական ձեռնարկին վեցամսեայ Ա. Շրջանը լրացած ըլլալուն, մեր բաժանորդներէն ՈՄԱՆՔ տակաւին ՈՉԻՆՉ վճարած են մեզ: Հետևաբար կը խնդրենք այդպիսիներէ որ ԴՈՆԷ ՑԱՐԴ ԻՐԵՆՑ ՍՏԱՑԱԾ պրակներուն փոխարժէքը հաճին ղրկել մեզ: Հրատարակչական բարձրածախս ձեռնարկի մը յաջողութիւնն ու յարատևութիւնը իր բաժանորդներուն բարի կամեցողութենէն կախեալ է: Մենք պէտք ըլլար կարծել թէ ՁՐԻԱԲԱՐ կը բաշխենք մեր հրատարակութիւնները և կամ մեծկամ՝ դրամագլուխ մը յատկացուցած ենք այս գործին:

Հակառակ մեր կամքին, մեր սկզբունքին և մեր կոչումին, ստիպուելու չե՛նք հրապարակաւ անունները յիշելու տգեղ միջոցին դիմել: Խնայելը իր մէջ վեհութիւն մը ունի:

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՈԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ գիրքը

ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ՉԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ՝

ԶԱԿԱԶԻԿԻ մեր պատուակալ գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ՝

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՒՔ ՔԱՐԹԷՐ,,

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հարսանեկան հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պաշտօնագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, գնագրեր, գեղարանի պիտակներ, ազդեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ և գրքեր:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետևեալ գումարները .—

Տեարք Հայկով և Արամ Օհաննեան եղբարքէ Տարեկանը, Տիար Գրիգոր Նուճարեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Կարօ Պօլեանէ Ա. վեցամսեան, Տեարք Ժամկոչեան եղբարքէ Բ. վեցամսեան, Տիար Աւետիս Մուշլուղեանէ Ա. վեցամսեան, Տիար Տիգրան Աբիկեանի միջոցաւ Տիար Արմենակ Սանտալեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Մանուէլ Պասապեանէ Բ. վեցամսեան և Օրիորդ Անուշ Ազատեանէ 8 ղրշ. ողջ: Տիար Արմենակ Աբիկեանէ 16 ղրշ. ողջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ"Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

ԹԻՒ 19

ՊՐԱԿՐ I ՂՐ. ՕՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ" — 1915

— Իրա՞ւ...

— Կրնաք վստահ ըլլալ։

— Կ՚երեւի թէ Ժընեւցի փիլիսոփան մօտէն կը ճանչնաք։ Անոր կեանքի՞ն կ՚ակնարկէք արդեօք։

— Զայն չեմ ճանչնար, պատասխանեց Ժիլպէր միամտաբար։

— Զայն չէ՞ք ճանչնար, ըսաւ օտարականը հառաչանք մը արձակելով։ Տեսնելու բան չէ, տղաս, թշուառ արարած մըն է ան։

— Անկարելի՛ է։ Ժան-Ժաք Ռուսօ թշուառ ըլլա՛յ, բայց ըսել է ո՛չ երկրիս վրայ եւ ո՛չ ալ երկինքի մէջ արդարութիւնը գոյութիւն ունի։ Թշուա՛ռ ըլլայ այն մարդը որ մարդոց երջանկութեանը զոհած է իր կեանքը։

— Հասկցայ, կը տեսնեմ թէ իրօք զայն չէք ճանչնար։ Բայց եթէ կը հաճիք, ձեր վրայ խօսինք, բարեկամս։

— Կը նախընտրեմ մեր խօսած անձին վրայ տեղեկութիւններ առնել, որովհետեւ ինծի պէս ոչնչութեան մը վրայ բան մը չեմ կրնար ըսել ձեզ։

— Քիչ մըն ալ զիս չէք ճանչնար եւ կը վախնաք ձեր գաղտնիքները օտարականի մը յայտնել, հէ՞։

— Ինչո՞ւ համար վախնամ, ո՞վ կրնայ աւելի թըշուառ ընել զիս։ Միտքերնիդ բերէք անգամ մը թէ ի՛նչ ուսա ընել զիս։ Միտքերնիդ բերէք անգամ մը թէ ի՛նչ վիճակի մէջ ձեր առջեւն եղայ, անօթ, աղքատ եւ սովալլուկ։

— Ո՞ւր կ՚երթայիք։

— Բարիզ։ Բայց դուք Բարիզցի՞ էք, պարոն։

— Այո՛..., այսինքն ո՛չ։

— Բայց երկուքէն ո՞րը, հարցուց Ժիլպէր ժպտելով։

— Սուտը չեմ սիրեր, պարոն, եւ ամէն վայրկեան

կը տեսնեմ թէ խօսելէ առաջ խորհիլ պէտք է ։ Ես Բարիզցի՝ եմ եթէ Բարիզցի ըսելով կը հասկցուի այն մարդը որ երկայն ատենէ ի վեր Բարիզ կը բնակի և Բարիզեան կեանքով կ'ապրի, սակայն այդ քաղաքին մէջ ծնած չեմ ։ Բայց ինչո՞ւ հարցուցիք ։

— Որովհետև քիչ մը առաջուան խօսակցութեան հետ կապ ունի այս պարագան ։ Ըսել կ'ուզէի թէ քանի որ Բարիզ կը բնակիք, անշուշտ տեսած էք Գ. Ռուսօն, որուն վրայ կը խօսէինք քիչ մը առաջ ։

— Այո՛, քանի մը անգամ տեսած եմ զայն ։

— Փողոցէն անցած ատենը ամէն ոք անոր կը նայի, այնպէս չէ՞, և իբրև մարդկութեան բարերարը իրարու ցուցնելով անոր վրայ կը հիանան, հէ՞ ։

— Ո՛չ ։ տղաքները անոր ետևէն կ'երթան և, իրենց ծնողքէն թելադրուած, կը քարկոծեն զայն ։

— Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ կ'ըսէք, պարոն, ըսաւ Ժիլպէր ցաւալին ապշութեամբ մը ։ Գոնէ հարո՞ւստ է ։

— Ինչպէս որ այս առտու դուք ձեզի կը հարցնէիք, ան ալ երբեմն ինքնիրեն կը հարցնէ՝ «Ո՞ւր պիտի նախաճաշեմ ։»

— Բայց ո՛րչափ ալ աղքատ ըլլայ, անշուշտ ակնածելի, զօրաւոր և յարգուած անձ մըն է ։

— Ընդհակառակը, պարոնի, իրիկունը պառկած ատենը չգիտեր թէ արդեօք յաջորդ օրը Պասթիլի մէ՞ջ պիտի արթննայ ։

— Ո՛հ, արդեօք ո՛րքան կ'ատէ մարդիկը ։

— Զանոնք ո՛չ կը սիրէ և ո՛չ ալ կ'ատէ, միայն թէ անոնցմէ զզուած է ։

— Մեզի հետ դէշ վարուող մարդիկը չատե՛լ, այս բանը խելքէս միտքէս դուրս է, գոչեց Ժիլպէր ։

— Ռուսօ միշտ ազատ ապրեցաւ, պարոն։ Ռուսօ միշտ բաւական զօրութիւն ունենալով՝ ինքն իրեն նեցուկ եղաւ։ Զօրութեամբ և ազատութեամբ մարդիկ քաղցր ու բարի կ'ըլլան, միայն գերութեամբ և տկարութեամբ է որ չար կ'ըլլան։

— Ահա այս պատճառաւ ազատ մնալ ուզեցի, ըսաւ Ժիլպէր հպարտութեամբ։ Ձեր տուած բացատրութիւնը նախագուշակած էի։

— Մինչև անգամ բանտին մէջ մարդ ազատ է, բարեկամս, չարունակեց ստարականը։ Օր մը չէ օր մը գուցէ Ռուսօն Պաստիյլ նետեն, անոր համար որ Զուիցերիոյ մէջ ըրածին պէս հոս ալ ազատ կը գրէ կամ կը խօսի։ Գալով ինծի, երբէք այն կարծիքէն եղած չեմ թէ մարդուս ազատութիւնը իր ուզածը ընելուն մէջ կը կայանայ, այլ անոր մէջ թէ և ո՛չ մէկ մարդկային զօրութիւն կարենայ անոր ընել տալ այն՝ ինչ որ չուզեր ինքն ընել։

— Բայց այս կարծիքը Ռուսօ գրած է, պարոն։

— Կարծեմ, ըսաւ ստարականը։

— Ընկերային Դաշինք*ին մէջ չէ՞*։

— Ո՛չ, նոր հրատարակութեան մը մէջ որուն անունն է Մենաշրջիկի մը խորհրդածութիւնները։

— Պարոն, կարծեմ թէ կէտի մը մէջ համակարծիք ենք, ըսաւ Ժիլպէր։

— Ո՞ր կէտին մէջ։

— Այսինքն՝ երկուքնիս ալ Ռուսօն կը սիրենք և անոր վրայ կը հիմնանք։

— Ձեր մասին միայն խօսեցէք, պատանի, տակաւին երազողի հասակին մէջ կը գտնուիք։

— Մարդ երկրու վրայ կը խաբուի, բայց մարդոց

վրայ՝ երբե՛ք։

— Աւա՛ղ, նոքը պէտի տեսնէք որ մարդոց վրայ մարդ աւելի կը խաբուի։ Ռուսը թերեւս միւս մարդոց-մէն քիչ մը աւելի արդար է, բայց, հաւատացէք ըսա-ծիս, ան ալ իր թերութիւններն ունի եւ շատ մեծ թե-րութիւններ։

Ժիլպէր դժուար համոզուող մարդու մը պէս գլուխը ցնցեց․ բայց, հակառակ այս անքաղաքավարական ցոյ-ցին, օտարականը միեւնոյն քաղցրութեամբ վարուե-ցաւ անոր հետ։

— Առաջուան խօսքերնուս վերադառնանք, ըսաւ օ-տարականը։ Ես կը հարցնէի թէ մի գուցէ զժտուած ըլլաք ձեր տիրոջ հետ։

— Ես ալ ձեզի պատասխանեցի թէ տէր չունէի, ը-սաւ Ժիլպէր քիչ մը նեղմացած․ ասոր վրայ կրնայի աւելցնել թէ իմ ձեռքս էր մեծատուն տէր մը ունենալը եւ թէ սակայն նոր մերժած էի պաշտօն մը որուն շա-տերը պէտի նախանձէին։

— Պաշտօ՞ն մը ըսիք։

— Այո՛, դատարկապորտ իշխաններու քմահաճոյքին ծառայելու է եղեր, զանոնք զուարճացնելու է եղեր․․․ Խորհեցայ որ սակայն երիտասարդ եմ եւ կրնամ ուսա-նիլ ու յառաջդիմել, հետեւաբար պէտք չէր որ պատա-նութեանս թանկագին ժամերը կորսնցնելով իմ մէջս գտնուող մարդկային արժէքը վտանգի ենթարկէի։

— Ապրի՛ս, ըսաւ օտարականը զգածուած։ Բայց յա-ռաջդիմելու համար որոշ ծրագիր մը ունի՞ք։

— Բժիշկ ըլլալու փառասիրութիւնն ունիմ, պարոն։

— Գեղեցիկ եւ ընտիր ասպարէզ մըն է բժշկութիւնը որուն մէջ կայ թէ՛ ճշմարիտ, համեստ եւ անձնուրաց

գիտութիւն, թէ՛ լեզու, չողչողուն և թեթեւսոլիկ զրաբանութիւն։ Պատանի, եթէ ճշմարտութիւնը կը սիրէք՝ բժիշկ եղէք և եթէ փառքը կը սիրէք՝ դա՛րձեալ բժիշկ եղէք։

— Բայց շատ դրամ պէտք է ուսանելու համար, այնպէս չէ՞։

— Անշուշտ դրամ պէտք է, բայց շատ պէտք է ըսելը չափազանցութեամբ խօսիլ է։

— Սակայն Ռուսօ, որ ամէն բան գիտէ, ձրի ուսած է, դիտել տուաւ Միլլէր։

— Ջրի՛․․․։ Ո՛չ, պատանի, դուք բանի տեղ չէք դներ Աստուծոյ մարդոց տուած ամենաթանկագին բաները, այսինքն ամբծութիւնը, առողջութիւնը և քունը, պատասխանեց ծերունին տխուր ժպիտով մը։ Ահա ասոնք վատնելո՛վ է որ Ժընեւցի փիլիսոփան կրցած է ուսանիլ իր գիտցած քիչ մը բանը։

— Քի՞չ մը մի՛, գոչեց Միլլէր զարմացած։

— Անշո՛ւշտ․ անոր մասին հարցուցէք, տեսէք ի՛նչ գիտէ պատասխանեն։

— Նախ և առաջ մեծ երաժիշտ մըն է։

— Պա՛հ, ականջ մի՛ կախէք։

— Եւ մեծ աստղագէտ մը։

— Ո՛չ, մարդ ինքզինքը աստղագէտ կը կարծէ բայց շատ անգամ ուրիշ բան չէ․․․ եթէ ոչ խոտագէտ․․․ և դարձեալ․․․

— Իսկ դո՛ւք ի՞նչ էք․․․։ Խոտագէ՞տ թէ աստղագէտ։

— Ե՞ս, տգէտ խոտագէտ մը Աստուծոյ այն հրաշալիքներուն առջեւ որոնք աստղ և ծաղիկ կ՚անուանուին։

— Լատիներէն գիտէ՞․

— Շատ քիչ ։

— Սակայն ես լրագրի մը մէջ կարդացի թէ Թասիթ անունով հին հեղինակի մը գործը թարգմաներ է ։

— Եւ որովհետեւ ամէն մարդ հպարտ վայրկեան մը ունի, ան ալ իր հպարտ մէկ վայրկեանին ամէն բանի ձեռնմուխ ըլլալու կարողութիւն մը տեսած ըլլալու է իր մէջ․ բայց վերոյիշեալ գիրքին յառաջաբանին մէջ արդէն խոստովանած է լաւ լատիներէն չգիտնալը Թասիթ, իբրեւ զօրաւոր նիզակամարտ, զինքը շատ յոգնեցուցած է ։ Ո՛չ, պատանի, ո՛չ ։ Հակառակ ձեր հիացման, անկղերականութիւն չունող մարդ ընաւ չպիտի գտնէք ։ Հաւատացէք ըսածիս, մարդ մակերեւոյթէն շահածը գրեթէ միշտ խորութեան մէջ վրայ կուտայ ։ Չկայ գետակ մը որ փոթորիկի առնն չյորդի եւ չլճանայ ։ Բայց երբ անոր վրայ նաւ մը վարել փորձէք, իսկոյն յատակին պիտի դպիք ։

— Եւ ձեր կարծիքով Ռուսօն այդ մակերեւութային մարդոցմէն մի՞ն է ։

— Այո՛ ։ Թերեւս ուրիշ մարդոցմէ քիչ մը աւելի ընդարձակ մակերեւոյթ մը ունի, սակայն աւելի բան մը չէ, պատասխանեց օտարականը ։

— Շատ մարդիկ, ըստ իմ կարծեաց, երջանիկ պիտի զգային ինքզինքնին անոր մակերեւոյթին հասնելով ։

— Ինծի՞ համար է խօսքերնիդ, ըսաւ օտարականը այնպիսի շեշտով մը՝ որմէ Ժիլպէր իսկոյն յաղթուեցաւ ։

— Աստուա՛ծ չընէ ։ Ձեզի հետ խօսելով մեծ հաճոյք կը զգամ, ինչո՞ւ ուրեմն ձեզ անհաճոյ ըլլալ ուզեմ, գոչեց Ժիլպէր ։

— Եւ ինչո՞վ խօսակցութիւնս ձեզ հաճելի կ՚ըլլայ

տեսանենք։ Չեմ կարծեր որ պատառ մը հացի և քանի մը կտաւի համար գլխ շողոքորթել ուզէք։

— Իրաւունք ունիք։ Մինչև իսկ եթէ ամբողջ աշխարհն ալ ինծի տային, շողոքորթութիւն ընելէ հեռի պիտի կենայի։ Բայց գլխ մտիկ ըրէք, դուք առաջին մարդն էք որ ինծի խօսեցաք առանց դէմքերնիդ թթուեցընելու, բարութեամբ, ինչպէս որ պէտք էր խօսիլ պատանիի մը և ո՛չ թէ աղու մը։ Թէպէտև Ռուսոյի մասին համակարծիք չենք, բայց դարձեալ ձեր խոնարհ այլ խիզախ գաղափարներուն ետին այնպիսի ձգողական վսեմ բան մը կայ որ զիս իրեն կը քաշէ։ Ձեզի հետ խօսած ատենս ինքզինքս զարդարուած դահլիճի մը մէջ կը զգամ, որուն փեղկերը գոց են, բայց ես, մինչև իսկ մութին մէջ, անոր ճոխութիւնը կը տեսնեմ։ Ձեր խօսակցութեանց մէջ լոյսի ճառագայթ մը սպրդեցնելը ձեր ձեռքն է, բան մը որ գլխ կը շլացնէ։

— Բայց դուք ալ ձեր հետազօտող մտքին արտադրած բաներովը այն տպաւորութիւնը կը թողուք ձեզ մտիկ ընողին վրայ որ ձեր խոստովանածէն աւելի բարձր դաստիարակութիւն մը առած էք։

— Առաջին անգամն է որ այս բաները կ'արտասանեմ։ Ես ալ կը զարմանամ զանոնք կարենալ գործածելուս վրայ։ Կան այնպիսի բաներ որոնց իմաստը հազիւ թէ հասկցած եմ և զանոնք կը գործածեմ անգամ մը միայն լսած ըլլալով։ Կարդացած գիրքերուս մէջ հանդիպած եմ անոնց։

— Շատ կարդացա՞ծ էք։

— Չափազանց, բայց դա՛րձեալ պիտի կարդամ։

Ծերունին զարմանքով Ժիլպէրի նայեցաւ։

— Այո՛, բոլոր ձեռքս ինկած լաւ կամ գէշ գիրքերը

կարդացի ։ Ո՛հ, ընթերցանութեանս մէջ եթէ առաջնորդող մը ունենայի՜, ունենայի մէկը որ ինծի ըսէր թէ ո՞րը պէտք էր մոռնալ և ո՞րը յիշել... ։ Բայց ներեցէք, պարոն, շատ երկարնցի խօսակցութիւնս, բան մը որ ձեզ համար արժէք չունի, մինչդեռ ձեր խօսքերը ինծի համար շատ թանկագին են։ Ձեր խօսերովը կը զբաղի՞ք այս պահուն, կարծեմ նեղութիւն կը պատճառեմ ձեզ ։

Եւ ժպտեր մեկնելու շարժում մը ըրաւ, թէպէտ ի ներքուստ միակ փափաքը հոն մնալն էր ։ Ծերը կ'երևէր թէ անոր սիրտը կարդաց ։

— Ո՛չ, տուփս գրեթէ լեցուն, միայն քանի մը մամուռներու պէտք ունիմ, ինծի ըսին թէ գեղեցիկ ձարխոտներ կը բուսնին հոստեղ ։

— Կեցէք, կեցէք, կարծեմ թէ ձեր փնտռածը քիչ մը առաջ ժայռի մը վրայ տեսայ ։

— Հոսկէ հեռո՞ւ է ։

— Ո՛չ, յիսուն քայլ անդին ։

— Բայց ինչէ՞ն գիտէք որ ձեր տեսած տունկը ձարխոտ է ։

— Անտառներու մէջ մեծցած եմ ես, պարոն ։

— Բուսաբանութեան փափաք ունի՞ք ։

— Չունէի բայց ունեցայ ։ Այն տանը մէջ ուր կը բնակէի ես, Անտրէ անունով օրիորդ մը կար որ բուսաբանութեամբ կը զբաղէր ։ Օր մը օրիորդ Անտրէ մամուռ մը կը փնտռէր առանց զայն գտնելու ։ Իր անձկապանուհիէն՝ Նիգօլէ խնդրեցի որ այդ տունկին ձեւը առնէ ։ Օրիորդ Անտրէ գծագրեց թուղթի մը վրայ ։ Դաշտերուն, անտառներուն և Նիգոլ զայն ինծի բերաւ ։ մարգերուն մէջ թափառելով գտայ զայն, բանով մը հա-

ղէն հանեցի և մարգագետնին մէջ անկեցի։ Առտու մը օրիորդ Անդրէ պտըտած միջոցին ուրախութեան ճիչ մը արձակելով գոչեց՝ «Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, ահա երկար ատենէ ի վեր փնտռած ձարխոտս։»

Ծերունին առաջուընէ աւելի ուշադրութեամբ նայեցաւ ծիլերուն։ Եթէ ծիլեր ըստծին վրայ խոնարհելով ամօթխածութեամբ աչքերը չխոնարհեցնէր, պիտի տեսնէր թէ այդ նայուածքը գորովալիր նախանձախնդրութեամբ մը խառնուած էր։

— Բուսաբանութիւն ուսէք, պատանի, ըսաւ ծերուկը, բուսաբանութիւնը բժշկութեան պիտի առաջնորդէ ձեզ կարճ ճամբով։ Հաւատացէք ըսածիս, Աստուած անօգուտ բան ստեղծած չէ և օր մը մէկ մի բոյս իր նշանակութիւնը պիտի ունենայ գիտութեան տաճարին մէջ։ Նախ պարզապէս զանոնք ճանչնալը սորվեցէք, յետոյ անոնց յատկութիւնները կը սորվիք։

— Բարիզի մէջ դպրոցներ կան, այնպէս չէ՞։

— Ջրի դպրոցներ ալ կան։ Օրինակի համար վիրաբուժական վարժարանը ներկայ թագաւորութեան բարիքներէն մին է։

— Աւանդուած դասերուն պիտի հետեւիմ։

— Ասկէ դիւրին բան չկայ։ Ձեր ծնողքը ձեր ընդունակութիւնը տեսնելով անշուշտ ապրելու համար թոշակ մը պիտի ղրկեն ձեզ։

— Ես ծնողք չունիմ, բայց հոգ մի ընէք, աշխատելով ինքզինքս պիտի սնուցանեմ։

— Քանի որ Ռուսօի գործերը կարդացած եմ կ'ըսէք, անշուշտ կարդացած էք թէ ամէն մարդ, ըլլա՛յ իշխանի զաւակ թէ գործաւորի, պարտի ձեռարուեստ մը սորվիլ։

— Էմիլը կարդացած չեմ, կարծեմ թէ Էմիլին մէջն է այդ պատուէրը, այնպէս չէ՞։

— Այո՛։

— Բայց Պ. տը Թալէյրանէյէն լսած եմ որ կը ծաղրէր այս խօսքը ըսելով թէ շատ կը ցաւէր իր որդին հիւսն ըրած չըլլալուն համար։

— Եւ ի՞նչ ըրած էր։

— Զինուորական անգակալ մը։

— Տը ազնուականներուն ամէնքն ալ այսպէս են. փոխանակ ապրեցնելու արուեստ մը սորվեցնելու իրենց տղոց՝ մեռցնելու արուեստը կը սորվեցնեն։ Օր մըն ալ յեղափոխութիւն մը կը ծագի, աքսորը կը սկսի աւերներ գործել անոնց մէջ, և այն ատեն օտար երկիրներ քշուող ազնուականներուն զաւակները մուրալու կամ սուրերնին ծախելու կը ստիպուին։ Բայց դուք որ ազնուականի զաւակ չէք, կարծեմ թէ արհեստ մը ունիք։

— Պարոն, առաջուընէ ձեզի ըսի, ես բան մը չեմ գիտեր, կը խոստովանիմ նաեւ թէ կը ատկամ մարմնային ծանր աշխատանքներէ։

— Հը՛մ, ըսել է ծոյլ էք։

— Ո՛չ, ո՛չ, ես ծոյլ չեմ։ Փոխանակ զիս ոյժ պահանջող բաներու աշխատցնելու՝ գիրքեր տուէք ինծի և կէս մութ սենեակի մը մէջ փակեցէք, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչպէս օրերս ու գիշերներս կը սպառեմ իմ նախընտրած աշխատութեանս համար։

Օտարականը պատանիին սպիտակ և փափուկ ձեռքերուն նայեցաւ։

— Բնական յարմարութիւն ունի, մամացյ ծերունին խրալլ։ Այս տեսակ բնական յատկութիւնները երբեմն լաւ արդիւնքներ յառաջ կը բերեն, բայց պէտք է որ

լաւ ուղղութիւն տուանք։ Եթէ բարձրագոյն վարժարան մը գացած չէք, գոնէ նախակրթարան մը յաճախած էք անշուշտ, աւելցուց յետոյ բարձրաձայն։

Ժիլպէր գլուխը ցնցեց։

— Կարդալ գրել գիտէ՞ք։

— Խե՛ղճ մայրս, չմեռած, ժամանակ ունեցեր էր ինծի կարդալ սորվեցնելու, որովհետեւ մարմնոյս տկար կազմուածքը տեսնելով միշտ կ'ըսէր՝ «Ասիկայ երբեք լաւ գործաւոր մը չկրնար ըլլալ, կա՛մ քահանայ և կամ գիտնական ընելու է զայն։» Երբ աւանդած դասերը սորվելու դժկամակութիւն ցոյց կուտայի, ինծ կ'ըսէր՝ «Կարդա՛լ սորվէ, Ժիլպէր, դուն չես կրնար փայտ կոտրել, արօր վարել, քար կոփել։» Դժբաղդաբար հազիւ ուղիղ կարդալ սկսած՝ մայրս մեռաւ։ Անուշի՛կ մայրս։

— Գրելը ո՞վ սորվեցուց քեզ։

— Ես ինքնիրենս սորվեցայ։

— Ինքնիրեննի՞դ։

— Այո՛։ Սրածայր գաւազանով մը և մաղէ անցուած բարակ աւազի վրայ։ Երկու տարի տպագրական գիրերու նման աւազի վրայ գրեցի, գիրքէ մը ընդօրինակելով։ Չէի գիտեր թէ ձեռագիր գիրեր ալ կային։ Վերջապէս, օր մը, ասկէ երեք տարի առաջ, երբ օրիորդ Անտրէ մենատանն էր և քանի մը օրէ ի վեր անկէ լուր առնուած չէր, ցրուիչը նամակ մը բերաւ և սեպուհին յանձնելու համար ինծ տուաւ։ Այն ատեն տեսայ որ տպագրական գիրերէն զատ գիրեր կան եղեր։ Պ. տը Թալէրնէյ նամակը առաւ և պահարանը նետեց։ Թանկագին բանի մը պէս գետնէն վերցուցի զայն։ Ուրիշ օր մը, ցրուիչը վերստին եկած ատենը, հացէն կարդացուցի որ ասպէս գրուած էր՝ «Առ Պարոն Սեպուհ

տը Թավէրնէյ-Մէզօն-Ռուժ, իր գլխակին մէջ, Բիէրֆի-թի ճամբով : » Այս գիրերէն իւրաքանչիւրին հետ տպագրական գիրերը բաղդատեցի և տեսայ որ բացի երեքէն՝ այբուբենին բոլոր միւս գիրերը այդ երկու տողին մէջ կը գտնուէին : Ապա, օրիորդ Անտրէէի գրած գիրերուն նմանը գրել սկսայ : Ութը օրուան մէջ թերեւս տասը հազար անգամ ընդօրինակած էի այդ հասցէն և այնպէսով գրել սորված : Կը տեսնէք ուրեմն թէ անկարելութիւններս չափազանցուած չեն, պարոն, որովհետեւ ամէն ձեռքս ինկածը կարդացած եմ, որովհետեւ ամէն կարդացածիս վրայ մտածելու ջանք ըրած եմ : Չի՞ կրնար ըլլալ որ գրիչիս պէտք ունեցող մէկը գտնուի, աչքերուս պէտք ունեցող կոյր մը գտնուի, կամ համր մը որ լեզուիս պէտք ունենայ :

— Մի՛ մոռնաք որ այդ պարագային ալ տէր մը պիտի ունենաք, դուք որ տէր ունենալ չէք ուզեր : Գրագիր մը կամ ընթերցիչ մը գրեթէ երկրորդական ծառայ մըն է :

— Ճշմարիտ է, մրմնջեց Ժիլպէր աժգունելով : Պա՛հ, հոգ չէ, կը բաւէ որ նպատակիս հասնիմ : Բարիզի սալայատակները պիտի չփեմ, ջուր պիտի կրեմ եթէ հարկը պահանջէ, բայց վերջապէս նպատակիս պիտի հասնիմ կամ կէս ճամբան պիտի մեռնիմ : Միեւնոյն բանն է :

— Հասկցայ, հասկցայ, հաստատամիտ և քաջասիրտ մէկը կ'երեւիք, ըսաւ օտարականը :

— Բայց, պարոն, դուք որ այսքան բարութեամբ կը վարուիք հետս, անշուշտ արհեստ մը ունիք : Դրամատան պաշտօնեայի մը պէս հագուած էք :

Ծերունին ժպտեցաւ :

— Այո՛, և որովհետեւ ամէն մարդ պէտք է որ ար-

հետ մը ունենայ, ես ալ իմ արհեստս ունիմ, բայց դրամատան պաշտօնեայ մը ըլլալէ բոլորովին տարբեր բան մըն եմ ։ Դրամատան պաշտօնեայ մը խոտերով չգրաւիր ։

— Ձեր արհեստը խոտերո՞վ գրաւիչ է ։

— Գրեթէ ։

— Ուրեմն աղքա՞տ էք ։

— Այո՛ ։

— Խրատ մը տուէք ինծի, պարոն ։ Աղքատները առատաձեռն են այս բանին մէջ, որովհետև աղքատութիւնը զիրենք խելացի ըրած է, և բարի խրատ մը ոսկիէն աւելի արժէքաւոր է ։

— Գուցէ տալէ աւելին պիտի ընեմ ։

— Միտքէս կ'անցնէր, ըսաւ Ժիլպէր ժպտելով ։

— Ձեր օրական ապրուստին համար ո՞րքանի կը կարծէք որ պէտք պիտի ունենաք ։

— Ո՛հ, շատ քիչ ։

— Թերևս Բարիզի վրայ իրաւ գաղափար չունիք ։

— Երէկ առաջին անգամն ըլլալով գայն տեսայ Լիւ-սիէնի լեռներէն ։

— Ուրեմն չէք գիտեր թէ այս մայրաքաղաքին մէջ ապրուստի համար շատ ծախք կ'ըլլայ ։

— Վեր ի վերոյ ո՞րքանի պէտք պիտի ունենամ ։ Համեմատութիւն մը ըրէք ։

— Օրինակի համար գաւառի մէջ մէկ սու ծախսողը, Բարիզի մէջ երեք սու կը ծախսէ ։

— Լաւ ուրեմն, աշխատելէ վերջ հանգստանալու տեղ մըն ալ ունենալու համար մօտաւորապէս օրը վեց սու պէտք պիտի ունենամ ։

— Լա՛ւ, բարեկամս, ահա անանկ մարդը կը սիրեմ,

գոչեց օտարականը ։ Հետս Բարիզ եկէք և ես ձեզի ան-կախ արհեստ մը պիտի գտնեմ, որուն միջոցաւ պիտի կրնաք ձեր օրապահիկը հայթայթել ։

— Ո՛հ, պարոն, գոչեց Ժիլպէր տարապայման ու-րախութեամբ մը և խօսքը շարունակելով ըսաւ ․

— Անշուշտ լուրջ գործ մը պիտի ըլլայ և ո՛չ թէ տեսակ մը ողորմութիւն ։

— Ո՛հ, ո՛չ, հանգիստ եղէք, տղաս ։ Ողորմութիւն բաշխելու չափ հարուստ և չճանչցած մարդուս ողորմու-թիւն տալու չափ յիմար չեմ ։

— Լա՛ւ, ըսաւ Ժիլպէր այս ամարդի կատակէն վի-րաւորուելու տեղ գոհ մնալով ։ Ահա այս տեսակ խօսքե-րը կը սիրեմ ։ Ձեր առաջարկը կ'ընդունիմ և շնորհակալ կ'ըլլամ ։

— Որոշեցի՞ք ուրեմն հետս Բարիզ գալ ։

— Ինչո՞ւ չէ եթէ դուք հաճութիւն յայտնէք ։

— Քանի որ ես իմ առաջարկողը, ըսել է թէ կը հաւանիմ ։

— Ի՞նչպէս կրնամ փոխարինել երախտագիտութիւնս յայտնելու համար ։

— Փոխարինութեան հարկ չմնար եթէ աշխատիք և դուք կարգին դնէք ձեր գործը ։ Իրաւունք պիտի ունե-նաք երախտապարտ ըլլալու, ազատ ըլլալու և մինչև իսկ ձեր պարապոյ ժամերուն մէջ, անգործ ըլլալու․․․, ըսաւ օտարականը գրեթէ ակամայօրէն ժպտելով ․

Ապա, աչքերը երկինք բարձրացնելով, հառաչանք մը արձակեց և աւելցուց ․

— Ո՛վ երախտապարտութիւն, ո՛վ եռանդ, ո՛վ ազա-տութիւն ։

Եւ այս խօսքին վրայ բանաստեղծական անբացատրե-

մի մեղամաղձոտութեան հովհարով զուարթութեամբը պայծառացաւ իր նրբագիծ ու ամբիծ դէմքը ։

Ապա գաւազանին կռթնելով ոտքի ելաւ ։

— Եւ հիմայ որ ա՛լ գործ գտաք, կ'ուզէ՞ք որ երկրորդ տուփ մըն ալ լեցնենք, ըսաւ ծերունին հեղգեալ զուարթութիւնը աւելցած ։ Սրտերը մոխրագոյն թուղթի կտորներ ունիմ որոնց վրայ կը շարենք մեր առաջին հունձքը ։ Բայց աղէկ միտքս ինկաւ, կշտացա՞ք ։ Տակաւին հաց ունիմ ։

— Լաւ կ'ըլլայ եթէ զայն ձեր հաճութեամբը նախընթրիքին համար պահենք ։

— Գոնէ կեռասները կերէք, մեզի ծանրութիւն կ'ըլլան ։

— Շատ աղէկ, բայց ներեցէք որ տուփերնիդ ես բանեմ, տանելով ունկի հանդէպ պիտի քալէք, ապա թէ ոչ սրունքներս ձերինները կրնան յոգնեցնել ։

— Բաղդաւոր էք եղեր ․ ես ոտքերնուդ տակը երեւցողը վիգրիս ճիէռաչիօիsէսն է զոր տասնըմէ ի վեր իզուր կը փնտռէի, ես միւսն ալ չէռասբիում աֆուաբիֆումը, զգուշացէ՛ք, չկոխա՛ք ։ Ո՛չ, ի՞նչ կ'ընէք, մի՛ խլէք զայն ։ Ո՛հ, դուք տակաւին խոտագէտ չէք, դեռատի բարեկամս ։ Մին շատ խոնաւ և միւսը տակաւին տհաս ըլլալով պէտք չէ հողահան ընել զանոնք ։ Իրիկուան ժամը երեքին հոսկէ անցած ատեննիս վիգրիս ճիէռաչիօիsէսը կը հանենք հողէն, իսկ չէռասբիումը ութը օր ետքը ։ Հիմայ զիս հոն առաջնորդեցէք, ուր կ'ըսէիք թէ գեղեցիկ ձարխոտներ տեսած էիք ։

Ժիլպէր իր նոր բարեկամին առջեւէն քալեց, ծերը անոր հետեւեցաւ և երկուքն ալ անտառին մէջ անյայտացան ։

ԽԴ

ՊԱՐՈՆ ԺԱԳ

Ժիլպէր չափազանց ուրախ կը զգար ինքզինքը այն բարերար դիպուածով, որ իր յուսահատ վայրկեաններուն նեցուկ մը գտած էր իրեն ։

Ժիլպէր առջեւէն կ'երթար, ըսինք, և մերթ ընդ մերթ ետին դառնալով կը դիտէր այն մարդը որ քիչ խօսքով զինքը կակուղցուցեր և հլու մէկը դարձուցեր էր ։

Այսպէս, իր մամուռներուն կողմը առաջնորդեց զայն ։ Ապա, երբ ծերը անոնցմէ ըստ բաւականին հաւաքեց, նոր տունկեր փնտռելու ելան ։

Ժիլպէր իր կարծածէն աւելի առաջ գացած էր բուսաբանութեան մէջ ։ Անտառներու մէջ մեծցած ըլլալով, մանկութեան բարեկամներու պէս կը ճանչնար անտառներուն բոլոր տունկերը, միայն թէ ռամիկ անուններով կը ճանչնար զանոնք ։ Քանի իր գիտցած անունները կուտար, իր ընկերը անոնց գիտական անունները կը թուէր ։ Ժիլպէր քանի մը անգամ սխալ մխալ կը կրկնէր այս լատիներէն կամ յունարէն բառերը ։

Այն ատեն օտարականը այդ բառերուն բաղադրական իմաստները կը վերլուծէր և անոնց յարաբերական տար-

բնութիւնները ցոյց կուտար։ Այսպէսով Ժիլպէր ոչ միայն տունկին անունը՝ այլև յունարէն կամ լատիներէն բառերուն նշանակութիւնն ալ կը սորվէր։

Երբեմն կ'ըսէր․

— Ի՜նչ դժբաղդութիւն որ չեմ կրնար օրը վեց սու շահիլ որպէս զի կարենամ ամբողջ օրը բուսաբանութեամբ զբաղիլ ձեզի հետ։ Կ'երդնում որ վայրկեան մը հանգիստ չպիտի առնէի։ Վեց սուն ալ շատ է․ տասուտուն ձեր ունեցածին չափ հացի կտոր մը ամբողջ օրուան համար ինծի կը բաւէր։ Հիմայ տասակէ մը ջուր խմեցի որ Թալէրնէյի ջուրին չափ լաւ է և երէկ գիշեր ալ ծառի մը տակ պառկելով՝ հանգստաւէտ դղեակի մը մէջ քնանալէ աւելի լաւ քնացայ։

Օտարականը ժպտելով կը պատասխանէր․

— Բարեկամս, ձմեռը վրայ կը հասնի, տունկերը կը չորնան, աղբիւրը կը սառի և մեղմօրէն տերեւները շարժող զեփիւռին տեղ՝ սառնաշունչ քամին տերեւաթափ ծառերու մէջէն կը սուլէ։ Այն ատեն դուք բնակարանին, զգեստին և կրակին պէտքը կը զգաք, և ձեր վեց սու օրականով չէք կրնար սենեակ մը, փայտ և զգեստ ճարել։

Ժիլպէր կը հառաչէր, նոր տունկեր կը հաւաքէր և նորանոր հարցումներ կ'ընէր։

Այսպէս, օրուան մեծ մասը Օլնէյի, Բլէսի-Բիքէի և Գլամար Սու Մէօտօնի անտառներուն մէջ թափառեցան։

Ժիլպէր, ըստ իր սովորութեան, շուտով ընտանեցեր էր։

Ծերունին ճարպիկութեամբ հարցումներ կ'ուղղէր, բայց Ժիլպէր, կասկածոտ, զգոյշ և երկչոտ, ըստ կարելւոյն քիչ գաղտնիք կը յայտնէր։

Ժօզ. Գալս., բիւ 19—43, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

Շաթիյեօն հասած ատեննին օտարականը հաց ու կաթ գնեց, որուն կէսը առանց դժուարութեան իր ընկերոջը ընդունել տուաւ։ Ապա Բարիզի ճամբան բռնեցին, որպէս զի մութը չկոխած Ժիլպէր կարենայ Բարիզ մտնել։

Բարիզ մտնելու գաղափարն իսկ պատանիին սիրտը թունդ կը հանէր։ Վանվըի բարձունքէն տեսնելով Սէնթ-Ժընըվիէվը, Էնվալիտը, Նօթր-Տամը և տուներու անհուն ծովը՝ որուն անջատ ալիքները ջրերու հոսանքի մը պէս կ'երթան Մօնմարթրի, Պէլվիլի և Մէնիլմօնթանի կողերուն կը բաղխին, սրտին յուզմունքը չկրցաւ ծածկել։

— Ո՛հ, Բարի՛զ, Բարի՛զ, մրմնջեց Ժիլպէր։

— Այո՛, Բարի՛զ, տուներու կոյտ մը և վշտերու խորխորատ մը, ուր գտնուող ամէն քարի վրայ պիտի տեսնէիք արցունք մը կամ կարմիր արեան կաթիլ մը եթէ կարելի ըլլար չորս պատի մէջ փակուած վշտերը տեսնել դրսէն, ըսաւ ծերունին։

Ժիլպէր ուխինը սանձեց։ Այդ զգացումը ինքնին տկարացած էր արդէն։

Անֆէրի դռնէն ներս մտան։ Թաղը աղտեղի և ժահահոտ էր․ հիւանդներ պատգարակներով հիւանդանոց կը փոխադրէին, կիսամերկ տղաք տղմին, շուներուն, կովերուն և խոզերուն հետ կը խաղային։

Տխրութիւնը Ժիլպէրի ճակտին վրայ խորշոմներ կը յօրինէր։

— Բոլոր տունք գէշ ու աղտեղի տեսարան մը կը պարզեն, այնպէս չէ՞, ըսաւ ծերունին։ Լա՛ւ, քիչ մը ետքը այս տեսարանն ալ չպիտի գտնէք։ Խոզ մը և կով մը բան մըն են։ Տղայ մը հարստութիւն մըն է։ Բայց տի՛ղմը, ամէ՛ն տեղ պիտի տեսնէք։

Ժիլպէր Բարիզը ինկած և նեխած տեսնելու տրամադիր ըլլալով, իր ընկերոջ բանին հաւատաց։

Ծերունին, որ սկսած էր երկարաբանութեամբ ճառախօսել, քանի քաղաքին կեդրոնին մօտեցան՝ լռութիւն մը և համրութիւն մը ստացաւ։

Ժիլպէր զայն այնքա՛ն մտատանջութեան մէջ կը տեսնէր որ, չէր համարձակեր հարցնել թէ վանդակապատներուն մէջէն երևցողը ո՞ր պարտէզն էր և ո՞ր կամուրջն էր ան որուն վրայէն կ'անցնէին։ Պարտէզը Լիւքսէնպուրկի պարտէզն էր․ կամուրջը Բօն-Նէօֆն էր։

Սակայն, որովհետև անընդհատ կը քալէին և օտարականը մտախոհութիւնը տաղնապալին գտնելը կը հասցնէր, Ժիլպէր ճիգ մը ընելով ըսաւ․

— Տակաւին շատ հեռո՞ւ կը բնակիք, պարոն։

— Կը մօտենանք, ըսաւ օտարականը այս հարցումին վրայ աւելի խիստ կերպարանք մը առնելով։

Այս միջոցին Ժիլպէր եկեղեցիի մը առջևէն կ'անցնէր, որ իրեն շատ գեղեցիկ երևցաւ։ Պահ մը կանգ առաւ զայն դիտելու համար։

— Ահա գեղեցիկ շէնք մը, ըսաւ Ժիլպէր։

— Սէնթ-Էօսթաշի եկեղեցին է, ըսաւ ծերը և գլուխը վեր առնելով գոչեց․

— Ժամը ո՛ւթն է եղեր։ Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, շո՛ւտ քալեցէք, պատանի, շո՛ւտ քալեցէք։

Օտարականը քայլերը արագցուց։ Ժիլպէր անոր հետևեցաւ։

— Աղէկ միտքս ինկաւ, քիչ մնաց պիտի մոռնայի ձեզի ըսելու թէ ամուսնացած եմ, ըսաւ օտարականը քանի մը վայրկեան լռելէ վերջ։

— Վա՞յ, բացագանչեց Ժիլպէր։

— Այո՛, և կրնա, իբրև ճշմարիտ Բարեգութի մը, կասկած չկայ որ պիտի կատղի ուշ մնալուս համար. Ասկէ զատ, ես ալ չմոռնամ ըսելու որ կրնա օտարներէն կը կասկածի.

— Կ՚ուզէ՞ք որ ձենէ զատուիմ, պարոն, ըսաւ Ժիլ-պէր այս խօսքով պաղ քրտինք մը իջեցնելով ընկերոջը կռնակն ի վար.

— Ո՛չ, բարեկամս, ո՛չ. Ձեզ տունս հրաւիրեցի. Եկէ՛ք.

— Ձեզի կը հետևիմ, պարոն.

— Ահա հասանք, սըկէ, աջ կողմէն.

Ժիլպէր աչքերը վեր առաւ և պլպլացող կանթեղի մը ցոլքերովը փողոցին անկիւնի համեմավաճառին խանութին վրայ սա բառերը կարդաց.

— Բլամթրիէր փողոց.

Օտարականը քանի կը յառաջանար՝ քալուածքը ա՛յն-քան կը շուտցնէր և Ժիլպէր անոր հասնելու համար անցորդներու և սայլերու կը զարնուէր.

Օտարականը կարծես թէ Ժիլպէրը մոռցած էր: Մանր ու արագ քայլերով կը յառաջանար և գլխահակ՝ խոր մտածմունքի մէջ ընկղմած կ՚երևէր.

Վերջապէս, անցքի մը մէջ, դրան մը առջև կեցաւ. Այս դրան վերին մասը երկաթէ վանդակ մը ունէր.

Ծակէ մը լար մը դուրս ելած էր. Ծերունին այս լարը քաշելով դուռը բացաւ և ետին դառնալով սեմին վրայ գտաւ Ժիլպէրը՝ որ շուարած կեցած էր.

— Շո՛ւտ եկէք, ըսաւ անոր և ներս մանելէն ետքը դուռը գոցեց.

Մութին մէջ քանի մը քայլ առաջանալէ ետքը, Ժիլպէրի ոտքը սեպ ու մութ սանդուխի մը առաջին

աստիճանին զարնուեցաւ։ Ծերունին վարժուած ըլլալուն՝ տասներկու աստիճանի չափ վեր ելած էր։

Ժիլպէր անոր ետեւէն հասաւ։ Առաջնորդը կենալուն պէս ինքն ալ կեցաւ։

Երկու դուռով գաւիթի մը մէջ, շփուելէն մաշած փսիաթի մը վրայ կեցեր էին։

Օտարականը վարագոյրի մը քովէն կախուած լար մը քաշեց։ Սենեակի մը ներքնակողմէն զանգակ մը հնչեց։ Հին մուճակներով մէկու մը քալուածքը լսուեցաւ և դուռը բացուեցաւ։

Յիսունէն յիսունը հինգ տարեկան կին մը երեւցաւ սեմին վրայ։

Յանկարծ երկու ձայներ իրարու խառնուեցան։ Այս ձայներէն մին օտարականինն էր, միւսը դուռը բացող կնոջը, որոնցմէ առաջինը երկչոտութեամբ կ'ըսէր.

— Արդեօք շա՞տ ուշ է, բարի՛ Թէրէզս։

Միւսը կը մռմռար.

— Ի՛նչ աղուոր ատեն ընթրել կուտաք մեզ, ժա՛ք։

— Օ՛ն, օ՛ն, ատոնց ամէնքն ալ պիտի ուղղուին, պատասխանեց օտարականը քաղցրութեամբ և Ժիլպէրի ձեռքէն թիթեղէ տուփը առնելով դուռը գոցեց։

— Հը՛մ, ա՛ս էր պակաս, բեռնակիր մըն ալ բերեր էք այսօր, հա՞, պարոն Ժաք։ Կարծեմ ա՛լ չէք կրնար ձեր խաղի բեռները դուք վերցնել։ Բեռնակի՛ր մը։ Ներեցէք, բայց չէի գիտեր որ պարոն Ժաք կամաց կամաց իշխանի մը հովեր կ'առնէ։

— Օ՛ն, օ՛ն, հանդարտեցէք, Թէրէզ, ըսաւ օտարականը համբերութեամբ իր տունկերը կրակարանին վրայ շարելով։

— Գոնէ իրաւունքը տալով ճամբեցէք զայն, որ-

պէս զի հոս լրտես մը չգտնուի։

Ժիլպէր մեռելի պէս աժգունելով դէպի դուռը ոստում մը ըրաւ։ Ժաք զայն բռնեց։

— Պարոնը ո՛չ բնակիչ է և ո՛չ ալ լրտես, ըսաւ ծերունին խաղաղութեամբ։ Զինքը հիւր ըրած եմ։

Պառաւին թեւերը վար ինկան։

— Հի՛ւր, է՛հ, ա՛ս էր պակաս, կակազեց։

— Թէրէ՛զ, ճրագ մը վառեցէք տեսնենք, շարունակեց օտարականը զօրաւոր ձայնով մը՝ որուն մէջ կամքը կը սկսէր շեշտուիլ։ Բրտնած ենք ու ծարաւի։

Պառաւը նախ բարձր ձայնով մռմռաց, բայց յետոյ տակաւ առ տակաւ ձայնը ցածցուց։

Կայծքարով աբեթը բռնկցուց, ապա ճրագը վառեց։

Ժիլպէր, որ քանի մը քայլ անդին կեցեր էր, այս մռմռուքներն ու տրտունջները լսելով հազար անգամ զղջացած էր տունէն ներս ոտք դնելուն վրայ։

Ժաք պառաւին սիրտը կարդաց։

— Կ'աղաչեմ, պարոն Ժիլպէր, առաջ անցէք, ըսաւ։

Պառաւը իր գլուխն և խիստ դէմքը դարձուց տեսնելու համար այն անձը՝ որուն հետ այնքան քաղաքավարութեամբ կը խօսէր իր ամուսինը։

Իր պղինձէ պատեանին մէջ արթնցող տկար ճրագին առաջին նշոյլներովը՝ Ժիլպէր զայն տեսաւ։

Այն խորշոմաւոր և ելունդաւոր դէմքը՝ որուն վրայ տեղ տեղ գոգցես լեղի ծծելով մնացած մանր կայլն, այն աւելի փայլուն քան կենդանի և աւելի յայրատ քան փայլուն աչքերով դէմքը, այն քաղցրութիւնը որ միայն գռեհիկ դէմքերու վրայ կը գտնուի և որուն բոլորովին կը հակասէր պառաւին ձայնն ու ընդունելութիւնը, առաջին վայրկեանէն իսկ Ժիլպէրի մէջ ատելի

հակակրութիւն մը ծնուցին։

Իսկ պառաւն ալ, պատանիին աժգոյն և նուրբ դէմքին, զգուշաւոր լռութեանը և խստութեանը չհաւնեցաւ։

— Գիտեմ որ յոգնած և ծարաւի էք, պարոններ, հապա մարդ առտուընէ մինչև իրիկուն անտառներուն մէջ պտըտելով և ժամը մէյ մը ծախլ խոտ մը փրցնելով չի՞ յոգնիր, տեսա՞ր մի գործը։ Ինծի անանկ կուգայ որ աս պարոնն ալ խոտերով կը զբաղի․ հը՛մ, բոլոր գործ չունեցողներուն արհեստը։

— Պարոնը բարի և ուղիղ պատանի մըն է որ ամբողջ օրը ինձ ընկերանալու պատիւը ըրած է ինձ, որուն վստահ եմ որ բարեկամական լաւ ընդունելութիւն մը պիտի ընէ իմ բարեսիրտ Թէրէզս, պատասխանեց Ժագ հաստատ ձայնով մը։

— Միայն երկու հոգիի համար ուտելիք կայ, և երբորդի մը համար ոչինչ, մռմռաց Թէրէզ։

— Ես ժուժկալ եմ, ան ալ քիչով գոհ եղող, ըսաւ Ժագ։

— Այո՛, այո՛, շատ աղէկ։ Ես այդ ժուժկալութիւնը կը ճանչնամ։ Առաջուընէ ըսեմ որ ձեր կրկնապատկուած ժուժկալութիւնը կշտացնելու չափ հաց չունիմ հացամանիս մէջ և թէ ես երրորդ յարկէն վար չեմ կրնար իջնել հաց փնտռելու համար։ Գիշերուան այս ժամուն հացագործը գոց է։

— Ես կ'իջնեմ, ըսաւ Ժագ յօնքերը պռստելով։ Դուռը բացէ՛ք, Թէրէզ։

— Բայց․․․

— Շատ խօսք չեմ ուզեր։

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ըսաւ պառաւը տռտալով, միան-

գամայն յաղթուեցաւ այն բացարձակ չէշտէն, ուր ինքն իր գլմագրութեամբը առաջնորդած էր Պ. Ժաքը։ Է՜հ, պէտք է որ ձեր բոլոր հաճոյքը կատարեմ...։ Եղածով բաւականանալու է։ Եկէք ընթրեցէք։

— Հոս նստէք, պարոն, ըսաւ Ժաք՝ Ժիլպէրը մերձակայ սենեակը դրուած սեղանի մը քով առաջնորդելով, որուն վրայ, երկու ապսի քով, զոյգ մը բոլորուած անձեռոց կար, մին կարմիր և միւսը ճերմակ ժապաւէնով կապուած, որոնք բնակարանին տէրերուն իւրաքանչիւրին տեղը ցոյց կուտային։

Այս փոքր ու քառակուսի սենեակին պատերը ճերմակ նկարներով և գունաթափ կապոյտ թուղթով մը ծածկուած էին։ Աշխարհագրական երկու մեծ քարտէսներ պատերը կը զարդարէին։ Կարասիներու մնացորդը կը բաղկանար յարդէ նստարաններով բոլորէն վեց աթոռներէ, վերոյիշեալ սեղանէն և կարկատուած գուլպաներով լեցուն քրջամանէ մը։

Ժիլպէր նստաւ։ Պառաւը սկաւառակ մը դրաւ անոր առջեւը և մաշած մաշմշած ապսէ մը բերաւ։ Ապա, ասոնց վրայ, յղկուած անագէ բաժակ մը աւելցուց։

— Վար չի՞ պիտի իջնէք, հարցուց Ժաք կնոջը։

— Պէտք չկայ, հացամանին մէջ կէս հաց մը կայ, այդչափով գոհանալու ենք, պատասխանեց յաղթուած պառաւը խեթիւ։

Եւ թանը սեղանին վրայ դրաւ։

Առաջ Ժաք առաւ թանէն, ապա Ժիլպէր։ Պառաւը թանամանէն կերաւ։

Երեքն ալ անօթի էին։ Ժիլպէր էրիկ կնկան մէջեւտեղի ունեցող խնայողութեան վերաբերեալ վիճաբանութիւնը տեսնելով՝ որուն ակամայօրէն տեղի տուած էր՝

չափ գրաւ իր ախորժակին։ Բայց և այնպէս ամենէն առաջ պնակը պարպողը ինք եղաւ։

Պառաւը վայրկեանի մը մէջ պարպուած պնակին վրայ զայրացկոտ ակնարկ մը արձակեց։

— Այսօր ո՞վ եկաւ, հարցուց Ժաք Թէրէզի գաղափարները փոխելու նպատակաւ։

— Ո՛վ պիտի գայ, աշխարհ արարած տունս լեցան։ Տիկին տը Պուֆլէրի՝ որ չորս տետրակներ ուզած էր ձենէ, տիկին տ'Էսպարի՝ որ երկու եղանակներ ուզած էր, տիկին տը Բանթիէվրի՝ որուն քառաձայն նօթատետր մը տալ խոստացած էիք։ Ոմանք անձամբ եկան, ոմանք ալ մարդ ղրկած էին։ Բայց որո՞ւն հոգը, պարոնը խաղերով ժամանակ անցընել կը փափաքի եղեր, և որովհետև թէ՛ զբօսանք, թէ՛ աշխատութիւն միաժամանակ չեն կրնար կատարուիլ, այդ տիկիններն ալ ստիպուեցան հրաժարիլ իրենց ապսպրած ձայնատետրերէն։

Ժաք բառ մը անգամ չարտասանեց, մեծ զարմանքի մէջ ձգելով Ժիլպէրը՝ որ անշուշտ անոր համբերութեան հատնելուն կը սպասէր։

Թանին յաջորդեց եղած մսի խաշած կտոր մը, յախճապակիէ փոքր պնակի մը մէջ դրուած։

Ժաք համեստութեամբ հրամցուց Ժիլպէրի և, որովհետև Թէրէզի աչքը միշտ պնակին մէջն էր, նոյնչափ կտոր մըն ալ իրեն տուաւ, ապա պնակը տանտիկնոջ տուաւ։

Այս վերջինը շերտ մը հաց կտրեց Ժիլպէրի։ Բայց այս կտորը այնչափ փոքր էր որ, Ժաք ամօթէն կարմրեցաւ։ Սպասեց որ Թէրէզ իրեն համար ալ հաց առնէ, ապա հացը անոր ձեռքէն առնելով Ժիլպէրի երկա-

րեց և ըսաւ ։

— Ուզածներնուդ չափ հաց առէք, գետառի բարեկամս. հացը միայն անոնց պէտք է չափով տրուի՝ որոնք զայն փուճ տեղը կը վատնեն ։

Պահ մը վերջը Թէրէզ կարագով եփուած լուբիա բերաւ ։

— Տեսէք ի՛նչպէս կանանչ մնացած են . մենք ժամանակին պէտք եղածն ընելով պահած ենք զանոնք . շատ համով կուտուին, ըսաւ Ժաք ։

— Շնորհակալ եմ, պարոն, կշտացայ, պատասխանեց երիտասարդը ։

— Պարոնը եփած լուբիայի մասին ձեր կարծիքը չունի, մէջ բերաւ Թէրէզ կծու շեշտով մը ։ Անշուշտ թարմ լուբիան աւելի կը սիրէ, բայց մեր քսակին կարողութենէն վեր է թարմ լուբիա ուտելը ։

— Ո՛չ, տիկին, ընդհակառակը շատ համով կ'երեւի ինծի ձեր լուբիան, ես շատ կը սիրեմ այդ կերակուրը, բայց արդէն ճաշեցի ։

— Գինի կը խմէ՞ք, հարցուց Ժաք շիշը անոր երկարելով ։

— Ո՛չ, պարոն, ըմպելիքներուն մէջէն միայն ջուրին նախապատուութիւն տուած եմ ։

Ժաք մաս մը գինի լեցուց իր գաւաթը ։

— Եւ հիմայ, տիկին, կը խնդրեմ որ այս տղուն համար պառկելու տեղ մը որոշէք, որովհետեւ շատ յոգնած ըլլալու է, ըսաւ շիշը սեղանին վրայ դնելով ։

Թէրէզի պատառաքաղը ձեռքէն վար ինկաւ և աչքերը ամուսնոյն վրայ տնկուեցան ։

— Պառկելու տե՛ղ ։ Բայց խե՞նթ էք, ի՞նչ էք որ պառկելու համար մարդ կը բերէք հոս ։ Ձեր անկողնին

մէ՞ջ պիտի պառկեցնէք զայն։ Իրաւ որ խենքերնիդ թռցուցեր էք։ Պանդո՞կ կարծեցիք տունը. եթէ այո, ինէ յոյսերնիդ կորսցէք։ Խոհարարուհի մը և սպասուհի մը փնտռեցէք։ Ձեզի ծառայելս հերիք չէ, մէյ մըն ալ ուրիշներո՞ւն պիտի ծառայեմ։

— Թէրէզ, գլխ մարիկ ըրէք, կ՚աղաչեմ, սիրելի բարեկամուհիս, միայն մէկ գիշերուան համար է, ըսաւ Ժագ իր ծանր ու հանդարտ եղանակաւը։ Այս պատանին առաջին անգամն է որ Բարիզ կուգայ և ան ալ իմ առաջնորդութեամբս։ Չեմ ուզեր որ պանդոկը պառկի եթէ մինչև իսկ իմ անկողինս ալ անոր յատկացնել հարկ ըլլայ։

Թէրէզ ծերունիին դէմքին գծերը քննելով՝ այդ միջոցին վէճ մը ևս յարուցանելը անկարելի գտաւ և ընթացքը յանկարծ փոխեց։

— Լա՛ւ, անշուշտ այս պարոնը ձեզ ծանօթ է որ զայն հոս բերած էք, ուրեմն հոս մնալուն մէջ անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ։ Ձեր սենեակին մէջ, թուղթերու արցակներուն քովը գէշ աղէկ անկողին մը կը պատրաստեմ...

— Ո՛չ, ո՛չ, գրասենեակը ննջարան չէ, ըսաւ Ժագ աշխուժիւ։ Կրնան թուղթերը բռնկիլ։

— Ի՜նչ մեծ աղէտ, մռմռաց Թէրէզ հեգնական։

Ապա բարձրաձայն աւելցուց.

— Նախասենեակը, սպասներու դարանին մէջ չը՞ըլլար։

— Ո՛չ։

— Հակառակ մեր երկուքին բարեյօժարութեանը, կը տեսնեմ որ առանց իմ կամ ձեր սենեակը տալու՝ այդ բանը անկարելի պիտի ըլլայ...։

— Կարծեմ աղէկ չէք փնտռեր, Թէրէզ։

— Ե՞ս։

— Անշո՛ւշտ։ Վերնայարկը մոռցա՞ք։

— Ճամբարա՞նը, ըսել կ'ուզէք։

— Ո՛չ, ճամբարան չէ ան, վերնայարկի նմանող անկիւն մըն է, բայց առողջ օդ ունի և շքեղ պարտէզներու վրայ կը նայի։

— Հոգ չէ, պարոն, հոգ չէ, եթէ ճամբարան մըն ալ ըլլայ, դարձեալ ինքզինքս երջանիկ պիտի համարեմ, ըսաւ Ժիլպէր։

— Չը՛լլար, չը՛լլար, վրայ բերաւ Թէրէզ։ Ես ձեռմակեղէններս կը փռեմ հոն։

— Այս պատանին հոն բանի մը չպիտի գպի, Թէրէզ։ Այնպէս չէ՞, բարեկամս, պիտի հսկէք որ այս բարի տանտիկիններին ձեռմակեղէններուն բան մը չըլլայ։ Մենք աղքատ ենք, և չնչին կորուստ մը մեզի ծանրի կը նստի։

— Ո՛հ, վստահ եղէք պարոն։

Ժաք ոտքի ելնելով Թէրէզի մօտեցաւ։

— Հասկցա՞ք, սիրելի բարեկամուհիս, չեմ ուզեր որ այս պատանին կորսուի։ Բարիզ թունալից է. հոս՝ անոր վրայ կը հսկենք։

— Դա՞ս պիտի տաք անոր։ Թոշակ պիտի վճարէ՞ ձեր աշակերտը։

— Ո՛չ, բայց անոր համար բնաւ ծախք մը ընելու չպիտի ստիպուիք։ Վաղուընէ սկսեալ ինքն իր ապրուստը պիտի ճարէ։ Գալով բնակարանին, գրեթէ վերնայարկին պէտք չունինք, գոնէ այդ բարիքը ընենք անոր։

— Ինչպէ՛ս ալ ծոյլերը խրատու վիճակէ կը հաւնան, մռմռաց Թէրէզ ուսերը թօթվելով։

— Պարոն, ես ոչ ոքի նեղութիւն պատճառած եմ, հետևաբար անշուշտ այդ բանը ձեզմէ սկսիլ չպիտի ուզէի, դուք որ այնչափ բարութեամբ վարուեցաք հետս։

Ուստի թոյլ տուէք որ մեկնիմ ։ Մեր անցած կամուրջին կողմը ծառեր տեսայ՝ որոնց տակ նստարաններ կային ։ Իրաւ որ այդ նստարաններէն մէկուն վրայ պառկելով հանգիստ քուն մը պիտի քաշեմ ։

— Այո՛, որպէս զի գիշերապահը իբրեւ թափառաշրջիկ ձերբակալէ ձեզ, ըսաւ Ժաք ։

— Բան մը որուն արժանի է, մռմռաց Թէրէզ ցած ձայնով և պնակները ժողվելու սկսաւ ։

— Եկէք, եկէք, պատանի, կարծեմ վերը յարդէ խշտեակ մը կայ. Նստարանէ մը աղէկ է ան, և քանի որ նստարանով մը կը գոհանաք...

— Ո՛հ, պարոն, ես միշտ յարդէ խշտեակներու վրայ պառկած եմ արդէն, ըսաւ Ժիլպէր, ապա ճշմարտութեան ետեւէն սուտ մըն ալ գլորելով,

— Բուրդը գլխ շատ կը տաքցնէ, ըսաւ ։

Ժաք ժպտեցաւ ։

Թէրէզ Ժաքի կողմն անգամ չնայեցաւ ։ Հառաչանք մը արձակեց ։ Յաղթուած էր ։

Ժիլպէր յամրաբար ոտքի ելնելով իր պաշտպանին հետեւեցաւ ։

Նախասենեակէն անցած ատեն Ժիլպէր ծորակ մը նշմարելով հարցուց ․

— Պարոն, ջուրը սո՞ւղ է Բարիզի մէջ ։

— Ո՛չ, բարեկամս, բայց եթէ սուղ ալ ըլլայ՝ ջուրն ու հացը այն երկու բաներն են զորս մարդ իրաւունք չունի իրմէ ուզողին մերժելու ։

— Հա՛, ատոր համար Թավէրնէյի մէջ ջուրը ձրի էր, և աղքատին զարդարանքն ալ մաքրութիւնն է ։

— Առէք, բարեկամս, առէք ըսաւ Ժաք մատովը յախճապակիէ մեծ աման մը ցոյց տալով Ժիլպէրի ։

Այս ըսելով պատանիին համէն գնաց, անոր մէջ թէ՛ ժողովրդային ազնիւ զգացմանց, թէ՛ ազնուապետական վեհանձնութեան խառնուածք մը գտնելուն վրայ զարմանալով։

ԽԷ.

Պ. ԺԱՔԻՆ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ

Սանդուխը, որ նրբանցքին ծայրէն սկսելով արդէն նեղ ու դժուարելանելի էր, աւելի կը նեղնար երկրորդ դաւիկոնին վրայ, ուր կը բնակէր Պ. Ժաք։

Այս վերջինն ու իր պաշտպանեալը, մեծ դժուարութեամբ, բառին բուն առումովը շտեմարան մը մտան։ Այս անգամ Թէրէզ իրաւունք ունէր։ Պ. Ժաքի այս վերնայարկը չորս մասերու բաժնուած ճշմարիտ շտեմարան մըն էր, որուն երեք մասերը անբնակելի էին։

Չափազանցութիւն մը ըրած չենք ըլլար ըսելով որ ժիլպէրի յատկացուած մասն ալ անբնակելի էր։

Տանիքը ձեղունին մէջտեղէն սկսելով տախտակամածին հետ շեղանկիւն մը կը կազմէր։ Զառիվայրի մը

Նմանող այդ տանիքին մէջտեղը, կէսը մէկ կողմը և կէսն ալ միւս կողմը, ապակիներէ մերկացած, հաստ ու կոշտ շրջանակով լուսամուտ մը լոյս և օդ կուտար, լոյսը ագահութեամբ, իսկ օդը՝ մանաւանդ ձմեռուան հովերը՝ առատութեամբ ։

Բարեբաղդաբար ամառը մօտ էր, և սակայն, հակառակ ատոր, շտեմարանէն ներս մտած տանիքին Ժաքին ձեռքի ճրագը քիչ մնաց պիտի մարէր ։

Ցարդէ խշտեակը՝ որուն վրայ պարծանօք խօսած էր Պ. Ժաք՝ գետինը փռուած էր, և իբրև սենեակին գըլխաւոր կարասին՝ ամենէն առաջ աչքի զարնող բանն էր ։ Հոս ու հոն տպագրուած թուղթերու դէզեր՝ մուկերու կողմէ կրծուած գիրքերու կոյտի մը վրայ շեղջուած էին ։

Մէկ տախտակորմէն միւսը խաչորնակի կապուած պարաններէ՝ իրենց փեճեկովը չորցուած լուբխալով լեցուն թղթէ պարկեր և կիներու հին ու մին կապերտներով խառնուած ճերմակեղէններ կախուած էին, որոնք գիշերուան հովէն իրարու զարնուելով կը պարէին ու տխուր և խուլ ձայն մը կը հանէին ։ Ժիլպէր մազ մնաց վիզը պիտի փրցնէր այդ պարաններուն զարնուելով ։

— Գիտեմ որ այստեղը գեղեցիկ չէ, բայց քունն ու մթութիւնը ամենէն աղքատիկ հիւղերը շքեղ և հանդըստաւէտ պալատներու կը վերածեն, ըսաւ Ժաք ։ Պատանեկան քունով մը քնացէք, գեղանի բարեկամս, և վաղը առտու Լուվրի պալատներէն միոյն մէջ քնացածի պէս պիտի արթննաք ։ Բայց ամէն բանէ առաջ կրակէն զգուշացէք ։

— Հոգ մի՛ ընէք, պարոն, ըսաւ Ժիլպէր տեսածէն ու լսածէն քիչ մը ապշած ։

Ծերունին ժպտելով դուրս ելլալէ պահ մը ետքը վերադարձաւ և ըսաւ.

— Վաղը կը տեսակցինք։ Կարծեմ թէ աշխատելէ չէք փախչիր, այնպէս չէ՞։

— Գիտէք արդէն թէ աշխատելու մեծ փափաք ունիմ, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ըսելով Ժաք դէպի դուռը ուղղուեցաւ։

— Անշուշտ արժանաւոր գործ մը պիտի ըլլայ, աւելցուց Ժիլպէր։

— Անկէ ուրիշ գործ չեմ ճանչնար, գնաստի բարեկամս։ Ուրեմն, վաղը տեսու։

— Շնորհակալ եմ։ Գիշեր բարի, պարոն։

Ծերունին դուրս ելաւ, դուռը գոցեց և Ժիլպէր վերնայարկին մէջ առանձին մնաց։

Բարիզի մէջ գտնուելուն վրայ նախ ապշած, ապա քար կտրած, Ժիլպէր ինքնիրեն կը հարցնէր թէ իրո՞ք Բարիզն էր այն քաղաքը ուր իրենին նման խցիկներ կը գտնուէին։

Ապա աշտանակը ձեռքը, Ժաքի նախազգուշական պատուէրները ականջին, վերնայարկին ծակն ու ծուկը քննել սկսաւ, առանց մաքէն իսկ անցընելու Թէրէզի ճերմակեղէնները՝ որոնցմէ ամենէն հինն իսկ առնելով իրեն վերմակ ընելը իր հպարտութեան արուած ապտակ մը պիտի նկատէր։

Տպագրուած թուղթերու կոյտին քովը կեցաւ, որոնք իր հետաքրքրութիւնը կը շարժէին։

Առասանով կապուած էին. ձեռքը չդպաւ։

Վիզը երկնցուցած, աչքերը անյագօրէն բացած, կապուած ծրարներէն լուբիայի պարկերուն անցաւ։

"JOSEPH BALSAMO,,

SOCRATE SARRAFIAN, Editeur-Imprimeur

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՉՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 եթէ մեր բաժանորդները իրենց հաշիւները չփակեն, ինքզինքնիս ստիպուած պիտի սեպենք վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ թէ՛ դադրեցնել այդպիսիներու առաքումը, թէ՛ ալ թերթերուն մէջ իրենց անունը հրատարակել ամէն շաբաթ։

Ինը ամիս համբերելով կարծուածէն աւելի տուժեցինք։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՈԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ թերթը

ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ԶԱԴՄԱԴՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ։

ԶԱԿԱԶԻԿԻ մեր պաշտօնական գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ։

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՒ ՔԱՐԹԷՐ,,

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հարսանեկան հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պահարանագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, վկայագրեր, գեղարուեստի պիտակներ, ապսեր, յայտարարութիւններ, ամսաթերթներ եւ գրքեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները. —

Տիար Գալուստ Ամիրխանեանէ Տարեկանը, Տիար Աղասար Եէկէեանէ Բ. Վեցամսեան, Տիար Կարապետ Զէյթունեանէ Ա. Վեցամսեան, Տեարք Հայկ եւ Արամ Օհանեան Եղբարքէ 80 ղրշ. ողջ, տպարանի գործին փոխարժէքը։

Հալէպէն մեր ընդհ. գործակալ Տիար Սուրէն Զադմաջեան «Ժոզէֆ Պալսամօ»ի 20 թիւերուն փոխարժէքը ղրկած է հետեւեալ Տեարցմէ. — Օ. Փափազեան, Գրիգոր Գարակէօզեան, Յովհաննէս Թէրզեան, Յարութիւն Բէհրիզեան, Միհրդատ Թէրզօնց, Գրիգոր Սէֆէրեան, Եսայի Կորիւքեան, Երուանդ Հիւսեփեան, Միհրան Հովսեփեան, Աբրահամ Քէօրհաճեան, Յակոբ Խորասանեան, Յովհաննէս Գարաւէֆէրեան, Հայկ Ալթունեան, Սամուէլ Պէհլիվանեան, Գէորգ Քէհեաեան, Թորոս Պարսիկեան, Վահան Վարժապետեան, Յարութիւն Անդրանիկեան, Վահան Փափազեան, Գէորգ Որբերեան, Մարգար Միրզա, Կրօնեան, Խաչատուրեան, Կարապետ Ճիլէճեան, Գրիգորիս Պօղոսեան, Պօղոս Սէմէրճեան։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ"Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

ԹԻՒ 20

ՊՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ" — 1915

Այս պարկերը տպագրուած ճերմակ թուղթի թերթերով չինուած և գնասեղներով իրարու կցուած էին։

Ժիլպէր յանկարծական շարժում մը ըրած ըլլալով՝ գլուխը պարանին զարկաւ։ Պարկերէն մին տախտակամածին վրայ ինկաւ։

Երկաթէ գրամարկղ մը խորտակած ըլլալու չափ վախցաւ։ Տախտակամածին վրայ ցրուած լուբլաները աճապարանօք հաւաքեց և պարկը վերստին լեցուց։

Այս գործողութեան միջոցին մեքենաբար թուղթին նայեցաւ, դարձեալ մեքենաբար աչքերը քանի մը տող կարդացին. այս տողերը իր ուշադրութիւնը գրաւեցին։ Լուբլաները մէկդի ըրաւ և յարդէ խշտեակին վրայ նըստելով սկսաւ հետեւեալը կարդալ.

«Ինչպէս նաև կարուհիներ, սենեկապանուհիներ, փոքրիկ ծաղկավաճառուհիներ զիս չէին կրնար հրապուրել։ Ինծի օրիորդներ պէտք էին։ Ամէն մարդ իր քմահաճոյքն ունի, իմ քմահաճոյքս ալ միշտ այս եղած էր։ Այս կէտին շուրջ ես Հօրասին պէս չեմ մտածեր։ Սակայն նիւթապաշտական կամ դասակարգային սնափառութիւնը չէ զիս հրապուրողը, այլ՝ լաւ պահպանուած երեսի գոյն մը, գեղեցիկ ձեռքեր, փայլուն արդուզարդ մը, բոլոր անձին վրայ փափկութեան և մաքրութեան հով մը, նստելու և խօսելու կերպին մէջ առաւելագոյն ճաշակ մը, նուրբ և ձեւաւոր գլխու մը, սիրուն կօշիկներ, թրթռուն ժանեակներ և լաւ յարդարուած մազեր։ Ես նախապատուութիւն կուտամ այս յատկութիւններն ունեցող նուազ գեղեցիկ օրիորդի մը։ Ես ինքս ալ ծիծաղաշարժ կը գտնեմ այս նախապատուութիւնը, սակայն սիրտս կամքիս հակառակ կը սահմանէ այս տարբերութիւնը։»

Ժող. Գալս., թիւ 20—44, հատ.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

Ժիլպէր սարսռաց եւ քրտինքը ճակատը ելաւ։ Անկարելի էր այս տողերէն աւելի լաւ բացատրել իր միտքը, աւելի լաւ սահմանել իր զգացումները, աւելի լաւ վերլուծել իր ճաշակը։ Պահ մը այդ տողերը ինքը գրած ըլլալու պատրանքն ունեցաւ։ Միայն սա կար որ Անտրէ այս բոլոր յատկութիւններն ունեցող նուազ գեղեցիկը չէր։ Անտրէ վերայիշեալ բոլոր յատկութիւններն ունեցող ամենէն գեղեցիկն էր։

Ուստի Ժիլպէր շարունակեց կարդալ իր նախասիրած նիւթը.

« Երիտասարդի մը երկու օրիորդներու հետ ունեցած գեղեցիկ մէկ անցքն է հետեւեալը. Ձիով շրջագայութեան պատմութիւն մը խառն այն յանկուցիչ ճիչերով՝ որով աւելի հրապուրիչ կ'ըլլան կանայք, որովհետեւ իրենց տկարութիւնը կը մատնեն. Ձիուն գաւակին վրայ անոնցմէ միոյն ետեւը նստելով ճամբորդութիւն մը, եւ հրապուրիչ ու հեշտագրգիռ գիշերային վերադարձ մը»

Գործը հազուադէպ կարեւորութիւն կը ստանար։ Ժիլպէր պարկը քակեր եւ անոր վրայ գտնուող բոլոր տպագրուած տողերը սրտի տարօրինակ բաբախումով մը կարդացեր էր։ Երեսները դարձնելու սկսաւ հասկնալու համար որ տպարաններուն մէջի կողմն ալ տպագրուած էին։ Երեսները ամբողջ չէին, բայց եօթը ութը պարկ գտաւ՝ որոնք իրարու շարունակութիւն ըլլալ կը թուէին։ Գնդասեղները հանեց անոնց վրայէն, լուբխները տախտակամածին վրայ պարզեց, պարկերը ժողվեց եւ կարդաց։

Այս անգամուանն ալ ուրիշ բան էր։ Այս նոր էջերը աղքատ եւ անծանօթ երիտասարդի մը մեծ տիկնոջ մը հետ ունեցած սիրային յարաբերութիւններուն նկարագրութիւնները կը պարունակէին։ Մեծ տիկինը մինչեւ

անոր խոնարհեր էր, կամ աւելի ճիշդը՝ երիտասարդը մինչեւ անոր բարձրացեր էր։ Մեծ տիկինը իբրեւ իր նմանը ընդունելով զայն, իր սիրողն ըրած էր։ Նաեւ փորձով ցուցած էր անոր իրականութիւնը պատանեկան այն երազներուն՝ որոնք կարճատեւ խնդութիւն մը ունենալով, միայն կեանքին միւս կողմը հասած տեսնէին կ'երեւին մեզ գարնանային աստեղազարդ երկնքի մը մէջ սահող փայլուն և խուսափուկ օդերեւոյթներու նման։

Երիտասարդին անունը յիշուած չէր այդ տողերուն մէջ։ Մեծ տիկինը տիկին Ուարէն կը կոչուէր․ քաղցր ու գեղեցիկ անուն մը։

Ժիլպէր, գիշեր մը ամբողջութեամբ այսպէս կարդալով անցընելու երջանկութեան վրայ կը մտածէր, եւ պարպուելիք պարկերու անհատնում շարք մը տեսնելով իր առջեւ, ուրախութենէն կը խայտար։

Ցանկարծ թեթեւ ճարճատիւն մը լսուեցաւ․ պղինձէ աշտանակը տաքնալով ճարպը հալեցուցեր եւ ճրագը բըռնող ունելին գոցուեր էր։ Ժահահոտ ծուխ մը ելաւ շտեմարանին ձեղունն ի վեր, պատրոյգը մարեցաւ եւ Ժիլպէր մթութեան մէջ մնաց։

Այս եղելութիւնը ա՛յնքան արագ կերպով կատարուեցաւ որ, Ժիլպէր դարման մը գտնելու միջոցը չունեցաւ։ Ժիլպէր, ընթերցանութեան մէջտեղը ընդմիջուելով, քիչ մնաց կատաղութենէն պիտի լար։ Թուղթերուն ծրարը ձեռքէն սահելով անկողինին վրայ ինկաւ եւ ինք, յոգնաբեկ ու քնատ, խշտեակին վրայ փռուեցաւ, ուր, հակառակ զգացած բուռն զայրոյթին, անմիջապէս խոր քունով մը քնացաւ։

Փականքը, զոր ծակ շտեմարանին դրանը անցուցեր էր առջի իրիկուն, ճռնչեց։ Այս ձայնը Ժիլպէրը ար-

թընցուց ։ Արեւը բաւական բարձրացեր էր ։ Ժիլպէր աչքերը բանալով տեսաւ որ իր սապնջականը մեղմիւ սենեակէն ներս կը մտնէր ։

Իսկոյն աչքերը ցրուած լուսամուտներուն եւ թերթի վերածուած պարկերուն դարձուց ։

Ժաքի աչքերն ալ նոյն ուղղութիւնն առեր էին ։

Ժիլպէր, ամօթէն, այտերուն կարմրիլը զգաց եւ ըսածը առանց գիտնալու մրմնջեց ․

— Բարի լոյս, պարոն ։

— Բարի լոյս, բարեկամս ․ հանգիստ քնացա՞ք ։

— Այո՛, պարոն ։

— Չըլլա՞յ որ քնաշրջիկ ըլլաք ։

Ժիլպէր քնաշրջիկին ի՛նչ ըլլալը չէր գիտեր, բայց հասկցաւ որ պարկերէն դուրս ելած լուսամուտներուն եւ իրենց լուսամուտներէն այրիացած պարկերուն վրայ բացատրութիւն պահանջելու շուրջ կը դառնար խնդիրը ։

— Պարոն, գիտեմ թէ ինչո՛ւ համար այդ հարցումը կ'ընէք ինծի ։ Այո՛, ես եմ յանցաւորը եւ խոնարհաբար ինքզինքս կ'ամբաստանեմ, բայց կարծեմ թէ գործուած յանցանքը դիւրաւ ուղղուելիք բան մըն է ։

— Անշո՛ւշտ ։ Բայց ինչո՞ւ համար ճրագնիդ մինչեւ յատակը այրեր լմնցեր է ։

— Մինչեւ ուշ ատեն արթուն մնացի ։

— Եւ ի՞նչ ընելու համար արթուն մնացիք, հարցուց Ժաք կասկածիլ սկսելով ։

— Կարդալու համար ։

Ժաքի կասկածը աւելնալով, աչքերը շտեմարանին մէջ պտըտցուց ։

— Այս առաջին թերթը, որ դիպուածաւ աչքիս զարկաւ, ուշս ամբողջութեամբ գրաւեց, ըսաւ Ժիլպէր ցոյց

տալով տաշջին պարկը զոր տեղէն հաներ և կարդացեր էր ։ Բայց պարո՛ն, դուք որ այնչափ բան գիտէք, անշուշտ գիտնալու էք թէ ո՛ր գիրքէն է այս ։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Ժաք անփութօրէն թուղթի կտորին նայելով ։

— Գեղեցիկ փիլիսոփայութիւն մը ըլլալու է, ըսաւ Ժիլպէր ։

— Հաւանական է ։

— Այո՛, կարծեմ թէ փիլիսոփայութիւն մըն է, որովհետև սիրոյ վրայ կը խօսուի անոր մէջ, միայն թէ աւելի լաւ պատմուած են իրերը ։

— Սակայն կարծեմ թէ պատմութիւն մը ըլլալու է, որովհետև սա էջին տակը Խոստովանութիւններ բառը կը կարդամ, ըսաւ Ժաք ։

— Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ, մարդ իր վրայ այսպէս չկրնար խօսիլ ։ Շատ համարձակութիւն կայ այդ խոստովանութիւններուն մէջ և հեղինակին դատողութեանը մէջ ալ բացարձակ անկողմնակալութիւն ։

— Իսկ ես կը կարծեմ որ դուք կը սխալիք, ըսաւ ծերը աշխուժիւ ։ Ընդհակառակը, հեղինակը աշխարհին այս օրինակը տալ ուզեր է, այսինքն մարդը ինքզինքը իր նմաններուն կը ցուցնէ այնպէս՝ ինչպէս որ Աստուած զինքը ստեղծած է ։

— Ուրեմն հեղինակը կը ճանչնա՞ք ։

— Այո՛, Ժան-Ժաք Ռուսօն է ։

— Ռուսօ՛ն, գոչեց պատանին աշխուժիւ ։

— Այո՛ ։ Իր վերջին հեղինակութեան քանի մը թերթերէն կը գտնուին հոս տպէին անկէն ցրուած ։

— Ըսել է այդ անծանօթ, աղքատ և անանուն երտասարդը, որ գրեթէ մուրալով կ՚անցնէր պողոտաներէն հետիոտն, Ռուսօ՞ն էր, այսինքն այն մարդը որ օր մը

Էմիլն ու Ընկերային Դաշի՞նքը պիտի գրէր։

— Ա՛ն էր, կամ, ճիշդը ըսելով, ան չէ՛ր, ըսաւ ծերունին դէմքին վրայ աննկարագրելի մելամաղձոտութեան արտայայտութիւն մը պատկերացնելով։ Ո՛չ, ան չէր։ Ընկերային Դաշինքին և Էմիլին հեղինակը աշխարհէ, կեանքէ, փառքէ և Աստուծմէ մեկուսացած մէկն է. միւսը..., միւս Ռուսօն..., այսինքն տիկին տը Ուարէնինը, կը նմանի այն տղուն՝ որ աշխարհ կը մտնէ փողփողուն արշալոյսին մտած գունէն, կը նմանի այն տղուն՝ որ իր ուրախութիւններն ու յոյսերն ունի։ Երկու Ռուսօներուն մէջ վիհ մը կայ որ երբեք թոյլ չպիտի տայ անոնց իրարու քով գալու... երեսուն տարուան թշուառութեան խորխորա՛տն է այն։

Ծերը այս բառերը արտասանելէ վերջ գլուխը երերցուց, թեւերը վար թողուց տխրագին և խոր մտածմունքի մը մէջ թաղուեցաւ։

Ժիլպէր հմայուած մնաց։

— Ուրեմն օրիորդ Կալէյի և օրիորդ Կրաֆանրիէտի հետ ունեցած սիրային արկածը ճշմարի՞տ է։ Այն բուռն սէրը իրա՞ւ զգացած է տիկին տը Ուարէնի համար։ Իր սիրած կնոջը տխրացած ըլլալը պոչաւոր սուտ մը չէ՞ արդեօք։ Եւ այդ տխրացումին մէջ, ինչպէս որ ինք կը յուսար, փոխանակ ինքզինքը երկինք փոխադրուած զգալու, իրա՞ւ տխրութեամբ կը համակուէր։

— Պատանի, Ռուսօ երբեք ստած չէ, ըսաւ ծերը։ Յիշեցէք իր նշանաբանը՝ « Վիթամ իմբէնտէրէ վէրօ ։ »

— Միտքս է, բայց լատիներէն չգիտնալուս համար բան մը չկրցայ հասկնալ անկէ։

— « Ճշմարտութեան համար մեռնիլ » ըսել է։

— Ուրեմն անկարելի չէ որ սիրանակ Ռուսօ մը գեղեցիկ

և մեծ տիկինէ մը սիրուի ։ Ո՛հ, Աստուա՜ծ իմ, գիտէ՞ք որ այսքան յուսադրուելով ուրախութենէ կը խենթենան անոնք որ Ռուսօի նման վարէն սկսելով իրենցմէ վերին վրայ աչք կը դարձնեն ։

— Արդեօք դուք ալ մէկը կը սիրէք և ձեր ու Ռուսօի վիճակին մէջ նմանութի՞ւն մը կը տեսնէք, հարցուց Ժաք ։

Ժիլպէր կարմրեցաւ և հարցումին ուղղակի կերպով չպատասխանեց ։

— Բայց ամէն կին տիկին տը Ուարէնի չնմանիր, ըսաւ Ժիլպէր ․ հպարտ, արհամարհոտ և անմատչելի կիներ ալ կան և զանոնք սիրելը խենթութիւն մըն է ։

— Պատանի, մի՛ կարծէք որ նմանօրինակ դէպքեր չեն անցած Ռուսօի գլխէն, ըսաւ ծերունին ։

— Այո՛, բայց ան Ռուսօ մըն էր, գոչեց Ժիլպէր ։ Ո՛հ, առանց տարակուսելու եթէ ես ալ զգայի իմ մէջս կայծ մը այն կրակէն որ Ռուսօի սիրտը այրեց հանճարը հրահրելով ․ ․ ․, այն ատեն ինքնիրենս պիտի ըսէի թէ կին մը ծննդեամբ որքան ալ մեծ ըլլայ՝ չպիտի կրնայ հետս չափուիլ ։ Բայց այժմ որ բան մը չեմ և աղքատ ալ անորոշ է, երբ ինէ վեր նայիմ՝ աչքս կ'առնէ ։ Ո՛հ, որքա՜ն կը փափաքէի Ռուսօին հետ խօսիլ ։

— Ի՞նչ ընելու համար ։

— Իրեն հարցնելու համար թէ՝ եթէ տիկին տը Ուարէն իրեն չխոնարհէր՝ ինքը անոր չի՞ պիտի բարձրանար և չի՞ պիտի ըսէր՝ «Ձեր տխրութեամբ համակող տիրապետութիւնը եթէ ինէ մերժուէր, ձեռք պիտի անցընէի զայն մինչև իսկ ոճիր մը գործելով ։»

Ժաք սարսռաց ։

— Կինս արթնցած ըլլալու է, վար իջնենք, ըսաւ

խօսքը կարճ կապելով։ Գործաւոր մը որքան կանուխ ելնէ, դարձեալ ուշ մնացած կ'ըլլայ։ Եկէք, պատանի, եկէք։

— Իրաւունք ունիք, պարոն, ներեցէք, ըսաւ Ժիլպէր․ այնպիսի խօսակցութիւններ կան որ գլուխ կը գինովցնեն, այնպիսի գիրքեր կան որ գլուխ կը յուզեն և այնպիսի գաղափարներ կը շրջին ուղեղիս մէջ որ գլուխ խենթ կը դարձնեն։

— Հասկցայ, հասկցայ, դուք սիրահարուած էք, ըսաւ ծերունին։

Ժիլպէր պատասխան չտուաւ և սկսաւ լուբիաները հաւաքել ու պարկերը գնդասեղներով վերակազմել։ Ժաք ձայն չհանեց։

— Թէպէտև համոզուած էք բնակարան մը չունեցաք, բայց վերջապէս պէտք եղածը գտաք հոս, ըսաւ Ժաք։ Եթէ աւելի կանուխ ելած ըլլայիք, սա պատուհանէն խոտերուն հոտը պիտի առնէիք, որ իր արժէքն ունի մայրաքաղաքը ապականող նեխակի հոտերուն մէջ։ Ժիւսիէն փողոցին պարտէզներուն ծաղկած թմբրիներուն և երենոսենիներուն հոտը առնելը խեղճ գիւղի մը համար միթէ երջանկութիւն մը չէ՞։ Բայց լուբիաները լմնցան, աշխատելու երթանք։

Ժաք և Ժիլպէր վերնայարկէն դուրս ելան։

Այս անգամ Ժաք իր ընկերը տարաւ այն մասը առաջնորդեց՝ ուր առջի օրը Թէրէզ իր սենեակը անուաներ էր։

Ապակեփեղկի տակ պահուած թիթեռնիկներ, սեւ փայտէ շրջանակներու մէջ առնուած խոտեր և հանքային նիւթեր, ընկուզենիէ գրադարանի մը մէջ գիրքեր, նեղ ու երկայն սեղան մը՝ ծածկուած սեւ ու կանաչ բուրդէ

հիւսուած ծածկոցով մը, որուն վրայ կարգաւ շարուած ձեռագիրներ կը տեսնուէին, բոլէնին չորս թիկնաթոռներ, ահա անոնցմէ կը բաղկանար սենեակին կահ կարասին ։ Ամէն բան փայլուն, մաքուր և կարգին էր, բայց միշտ աղքատիկ երևոյթ մը ունէր ։ Միայն չորս ուղիղ ոտքերով վարդի փայտէ փոքր դաշնակ մը և կրակարանին վրայ դրուած նեղ ժամացոյց մը կը յիշեցնէին թէ այդ գերեզմանին մէջ կենդանի բան մը կար, առաջինը՝ փողոցէն անցնող կառքերուն գլորումէն իր պողպատէ թելերը թրթռացնելով և միւսը իր հնչուն ճօճանակովը ։

Ժիլպէր, ակնածանօք, մեր նկարագրած սենեակէն ներս մտաւ․ կահ կարասին գրեթէ չքեղ գտաւ, անոր համար որ Թալէրնէյի շատ կը նմանէր․ ամէն բանէ աւելի ներկուած ապակին իրեն մեծ պատկառանք ազդեց ։

— Նայէք, ձեզի համար գտած գործս հիմայ պիտի ցուցնեմ, ըսաւ Ժաք պատուհանի մը որմածակին մէջ դրուած երկրորդ փոքրիկ սեղան մը ցոյց տալով անոր ։

Ժիլպէր անմիջապէս հնազանդեցաւ ։

— Ասիկա գիտէ՞ք թէ ինչ է, հարցուց ծերունին հինգ տող հաւասար միջոցներով գծուած թուղթ մը ցոյց տալով Ժիլպէրի ։

— Անշո՛ւշտ, նօթայի թուղթ է, պատասխանեց պատանին ։

— Լա՛ւ ուրեմն, երբ այս թուղթերէն մէկը պէտք եղածին պէս մրոտենք, այսինքն երբ այս թուղթին վրայ ատածին չափ նօթա ընդօրինակենք, տասը սու կը շահինք․ այս գինը ես ինքս որոշած եմ ։ Կը կարծէ՞ք ուրեմն որ նօթա ընդօրինակել պիտի սորվիք ։

— Այո՛, պարոն ։

— Բայց այս մէկ, երկու կամ երեք գիծերով խառնի-

խուռն սեւ կէտերը ձեր աչքերը չե՞ պիտի յոգնեցնեն, չե՞ պիտի շուարեցնեն ձեզ ։

— Իրաւ, պարոն, առաջին անգամ նայելով շատ բան չեմ հասկնար, սակայն հետզհետէ վարժուելով խազանիշերն իրարմէ կրնամ զանազանել . օրինակի համար ասիկայ Ֆա մըն է ։

— Ո՞րը ։

— Սա՛, ամենէն վերի գծին վրայ գծուածը ։

— Իսկ սա վարի երկու գիծին մէջտեղի՞նը ։

— Ա՛ն ալ Ֆա է ։

— Երկրորդ գծին վրայ գրուա՞ծը ։

— Սօլ է ։

— Ըսել է խազանիշերը կը ճանչնա՞ք ։

— Այսինքն անոնց անունները գիտեմ, բայց արժէքը չեմ գիտեր ։

— Ճերմակ, սեւ, կոր, կրկնակոր և եռակոր խազանիշերն ալ կը ճանչնա՞ք ։

— Այո՛ ։

— Իսկ այս նշա՞նը ։

— Լռանիշ է ։

— Ասիկա՞յ ։

— Կիսաձայն ։

— Բայց ա՞յս ։

— Մեղկարէ ։

— Շատ աղէկ ։ Բայց ձեր ազնուութեամբը ահա ձայնագրութեան վրայ կը խօսիք, ինչպէս որ բուսաբանութեան վրայ կը խօսէիք և քիչ մնաց որ սիրոյ վրայ ալ պիտի խօսէիք, ըսաւ Ժաք և աչքերը իր սովորական կասկածոտութեամբը առլցուեցան ։

— Խնդրեմ, պարոն, զիս մի՛ ծաղրէք, ըսաւ Ժիլ-

պէր կարմրելով ։

— Ընդհակառակը ձեր վրայ կը հիմնամ, տղաս ։ Երաժշտութիւնը այնպիսի արհեստ մըն է որ միւս բոլոր ուսումներէն ետքը կուգայ, մինչդեռ դուք ըսիք որ ոչ դաստիարակութիւն առած էք և ոչ ալ արհեստ մը սորված էք ։

— Ճշմարտութիւնն ալ ատ է, պարոն ։

— Բայց խաղամոլները ինչէ՞ն կը ճանչնաք ։

— Պարոն, բնակած տանս մէջ մէկը կար որ դաշնակ կ՚ածէր . . ., ըսաւ Ժիլպէր ձայնը ցածցնելով ։

— Հը՜մ, այո՛, այո՛, հասկցայ, ան անձը որ բուսաբանութեա՞մբ ալ կը զբաղէր ։

— Այո՛, պարոն ։ Սքանչելի կը զարնէր ։

— Իրա՞ւ ։

— Այո՛, և ես երաժշտութիւնը կը պաշտեմ ։

— Բայց ատիկայ խաղամոլները ճանչնալու պատճառ մը չէ ։

— Պարոն, Ռուսօի գրածներէն հատուած մը կը յիշեմ որ կ՚ըսէ՝ « Կատարեալ չէ այն մարդը որ առանց պատճառը փնտռելու արդիւնքը կը վայելէ ։ »

— Այո՛, հատուած մը եւս կայ որ կ՚ըսէ՝ « Մարդ իր կատարած խուզարկութիւններով կատարելութեան հասնելով՝ ուրախութիւնը, պաղարիւնութիւնը և բնազդը կը կորսնցնէ ։

— Փոյթ չէ, քանի որ զարգացման մէջ՝ իր կորսնցուցածին հաւասար վայելքներ կը գտնէ, պարոն ։

— Պատանի՛, դուք ոչ միայն բուսաբան և երաժիշտ, այլ տրամաբանող ալ էք ։

— Աւա՜ղ, պարոն, դժբաղդաբար ո՛չ բուսաբան, ո՛չ երաժիշտ և ո՛չ ալ տրամաբանող եմ ։ Խաղամոլ մը ու-

րիչ խաղանիշէ և նշան մը ուրիշ նշանէ մը զանազանելու մէջ կը կայանայ գլխացաւս։

— Ըսել է կը նուաղէ՞ք։

— Ե՞ս, պարոն, երբե՛ք։

— Լա՛ւ, հոգ չէ, ընդօրինակելու ջանք պիտի ընէք անշուշտ։ Ահա ձեզի գծուած թուղթ, բայց զգուշացէք, պարապ տեղը չաղտոտէք, շատ սուղ է։ Աւելի լաւ է որ նախ ճերմակ թուղթ մը առնէք, անոր վրայ գծէք և փորձ մը ընէք։

— Լա՛ւ, պարոն, այդպէս պիտի ընեմ։ Բայց ներեցէք ինձ ըսել թէ ասիկայ ապրելու համար գործ մը չէ, որովհետև չհասկցած խաղս գրելու տեղ՝ ինձ համար նախընտրելի է պարզ գրագիր մը ըլլալը։

— Պատանի՛, պատանի՛, առանց մտածելու կը խօսիք։

— Ե՞ս։

— Այո՛, դուք։ Հասարակ գրագիր մը գիշե՞րը կը բանի ապրուստ ճարելու համար։

— Ո՛չ, իրաւունք ունիք։

— Լա՛ւ ուրեմն, մտիկ ըրէք ըսածներս։ Վարժ մէկը գիշերը երկու երեք ժամուան մէջ առնցմէ հինգ և մինչև իսկ վեց էջ կրնայ ընդօրինակել՝ եթէ արագօրէն կարենայ գրել դիւրընթեռնլի և լեցունկեկ խաղանիշեր և մաքուր գիծեր, պէտք է նախ խաղանիշերուն ընթերցանութեանը մէջ վարժութիւն ձեռք բերէ և ամէն գրչի օրինակին նայելու պէտք չունենայ։ Երեք էջը վեց ֆրանք կ՚արժէ. մարդ այսչափ դրամով կրնայ ապրուիլ։ Դուք որ օրական միայն վեց սու շահիլ կ՚ուզէիք ապրելու համար, անշուշտ հակառակը չպիտի ըսէք։ Ուրեմն գիշերը երկու ժամ աշխատելով մարդ վիրաբու-

ժական, բժշկական և բուսաբանական վարժարաններուն դասաւանդութեանց կրնայ հետևիլ։

— Ո՛հ, ըսածնիդ հակցայ, պարոն, գոչեց Ժիլպեր, ի բոլոր սրտէ շնորհակալ եմ ձեզ։

Եւ ծերունիին տուած ճերմակ թուղթին վրայ նետուեցաւ։

ԽԶ

ԹԷ Ո՞Վ ԷՐ Գ. ԺԱՔ

Ժիլպեր նախնդագին կ՚աշխատէր և ուշադրութեամբ գծուած փորձերով կը մրոտէր իր թուղթը երբ ծերունին, անոր ըրածը պահ մը դիտելէ վերջ, ինքն ալ միւս սեղանին առջևը անցաւ և չախմարանին լուբխաններուն պարկերուն նման տպուած թուղթեր սրբագրել սկսաւ։

Այսպէս երեք ժամ անցեր էր և ժամացոյցը ինը կը զարնէր երբ Թէրէզ յախուռն կերպով ներս մտաւ։

Ժաք գլուխը վեր առաւ։

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, սրահն անցէք, գոչեց տանտիկինը։ Իշխան մը եկաւ։ Աստուա՛ծ իմ, ե՞րբ այս իշխաննե-

րուն Թախօրը պիտի վերջանայ։ Զըլլա՛յ որ խելքին փչելով մեզի հետ նախաճաշել ուզէ, ինչպէս որ տը Շարթրը դուքը անցեալ օր ըրաւ։

— Ո՞վ է եկող իշխանը, հարցուց Ժաք ցած ձայնով։

— Բարձրապատիւ տը Գօնթի իշխանը։

Ժիլպէր այս անունը լսելով գիծերուն վրայ այնպիսի սօլ մը գծեց որ՝ եթէ Պրէտուալօն այն ատեն ծնած ըլլար՝ զայն կարկանդակ պիտի անուանէր քան թէ խաղանիչ մը։

— Իշխա՛ն մը, մրմնջեց ցած ձայնով։

Ժաք ժպտելով դուրս ելաւ Թէրէզի ետեւէն։ Թէրէզ դուռը գոցեց։

Ժիլպէր առանձին մնալով չորս կողմը նայեցաւ և տակն ու վրայ եղած գլուխը վեր առաւ։

— Բայց ո՞ւր կը գտնուիմ արդեօք։ Իշխաննե՛ր զան Պ. Ժաքի մը տունը։ Պ. տը Շարթրի դուքն ու բարձրապատիւ տը Գօնթի իշխանը խաղանիչ ընդօրինակողի մը տունը գա՛յ....։

Ականջ դնելու համար դրանը մօտեցաւ։ Սիրտը տարօրինակ կերպով կը բաբախէր։

Նախնական բարեւները փոխանակուեր էին իշխանին և Պ. Ժաքի միջեւ։ Իշխանը կ՚ըսէր․

— Ձեզ հետ տանիլ կ՚ուզէի։

— Ինչո՞ւ համար, կը հարցնէր Ժաք։

— Ձեզ աիկլին արքայազանց ներկայացնելու համար։ Փիլիսոփայական նոր դարաշրջան մը կը սկսի, սիրելի փիլիսոփաս։

— Հազար անգամ շնորհակալ եմ ձեր բարեխիղճութենէն, վեհազն տէր, բայց չպիտի կրնամ գալ։

— Սակայն ասկէ վեց տարի առաջ աիկլին Բօմբա-

տուրը տեսնելու համար Ֆօնթէնէպլօ գացինք ։

— Այն ատեն վեց տարեկան աւելի փոքր էի․ այսօր հիւանդութիւնս զիս կը ստիպէ թիկնաթոռէս չզատուիլ ։

— Ուրիշ պատճառ մըն ալ ձեր մարդատեացութիւնն է։

— Եթէ այդպէս ալ ըլլայ՝ միթէ իրաւունք չունի՞մ, վհատելու տէր ։ Իրաւ որ, աշխարհիս մէջ հետաքրքրութեան արժանի բան մը չեմ տեսներ՝ որուն համար տեղէն շարժելու անհանգստութիւնն յանձն առնէ մարդ ։

— Լա՛ւ ուրեմն, Սէն–Տընիի և մեծ հանդէսին ներկայ գտնուելու համար չեմ պնդեր, և ձեզ Մխէթ կը տանիմ՝ ուր պիտի պատկի Նորին արքայական Բարձրութիւնը վաղը չէ միւս օր ։

— Իշխանուհին վաղը չէ միւս օր Սէն–Տընի՞ կը հանի ։

— Իր բոլոր ուղեկիցներովը ։ Ալ ասոր ըսելիք չունիք կարծեմ ։ Երկու փարսախի ճամբայ մը շուտ կ'առնուի և ոևէ անհանգստութիւն չկայ ։ Իշխանուհիին համար կ'ըսեն թէ շատ լաւ կը նուագէ և Կլիւքի աշակերտներէն է ։

Ժիլպէր ա՛լ ասկէ աւելի բան չլսեց ։ «Վաղը չէ միւս օր իշխանուհին Սէն–Տընի պիտի հանի» խօսքը լսելուն պէս՝ մտքէն բան մը անցեր էր, այսինքն երկու օր վերջը Անտրէն իրմէ երկու փարսախ հեռու պիտի գտնուէր ։

Երկու զգացումներուն զօրաւորագոյնը յաղթեց ։ Սէրը հետաքրքրութիւնը դադրեցուց ։ Պահ մը այնպէս թուեցաւ Ժիլպէրի թէ այդ փոքրիկ սենեակին մէջ իր կուրծքին բաւելու չափ օդ չկար ։ Բանալու համար դէպի պատուհանը վազեց ․ պատուհանը ներսէն փակուած էր, անշուշտ որպէս զի դիմացի տունէն Պ․ Ժաքի սենեակին

մէջ անցած դարձածը չտեսնեն ։

վերստին աթոռին վրայ ինկաւ ։

— Ո՛հ, ես գանկերաւ նաւէ մաիկ ընել չեմ ուզեր, ըսաւ Ժիլպէր ։ Այս խաղանիշեր ընդօրինակող քաղաքացիին, այսինքն իմ պաշտպանիս գաղտնիքներուն մէջ մտնել չեմ ուզեր, չեմ ուզեր գիտնալ այն մարդուն գաղտնիքները՝ զոր իշխան մը իր բարեկամը կ'անուանէ և կ'ուզէ զայն ներկայացնել Գալլիոյ ապագայ թագուհիին, կայսրերու աղջկան՝ որուն առջեւ գրեթէ ծունկ չոքելով կը խօսէր օրիորդ Անորէ ։ Բայց սակայն, մաիկ ընելով թերեւս օրիորդ Անորէի մասին բաներ մը կ'իմանամ ։ Ո՛չ, ո՛չ, դրանիկի մը պիտի նմանիմ այդպէսով ։ Լա Պրէն ալ գանկերուն նաւէն մաիկ կ'ընէր ։ Ո՛չ ։

Եւ քաջութեամբ հեռացաւ այն միջնորմէն որուն մօտեցած էր ։ Ձեռքերը կը դողային, ամպ մը իր աչքերը կը մթագնէր ։

Զբաղելու ծայրայեղ մարմաջ մը զգաց, ընդօրինակելը իրեն համար մեծ զբաղմունք մը չէր ։ Գ. Ժաքի գրասեղանին վրայէն գիրք մը առաւ ։

— Խոստովանութիւններ, կարդաց գիրքին առաջին էջին վրայ ուրախութեամբ ։ Անկայ այն Խոստովանութիւններն է որմէ հարիւր էջի չափ հետաքրքրութեամբ կարդացի երէկ գիշեր ։

« Տպագրութիւն հանդերձ հեղինակին պատկերովը », կարդաց ։

— Ո՛հ, տեսնել կ'ուզեմ զայն, գոչեց ։ Անոր պատկերը բնաւ տեսած չեմ ։

Եւ պատկերը ծածկող բարակ ու թափանցիկ թուղթը աշխուժիւ դարձուց, կենդանագիրը տեսաւ և ճիչ մը արձակեց ։

Այս միջոցին դուռը բացուեցաւ և Ժագ ներս մտաւ:

Ժիլպէր Ժագի դիմագծերը ձեռքի կենդանագրին հետ բաղդատեց, և, թեւատարած, ամբողջ մարմնովը թողլով վիրքը ձեռքէն վար ձգեց:

— Ժան-Ժագ Ռուսօի տո՛ւնն եմ եղեր, մրմնջեց:

— Տեսնենք ի՞նչպէս ընդօրինակեցիք ձեր խազանիշերը, ըսաւ Ժան-Ժագ ժպտելով, և իր կեանքին փառաւոր ընթացքին անհամար յաջողութիւններէն աւելի երջանկութիւն զգաց այս անակնկալ յաղթանակէն:

Յետոյ Ժիլպէրի առջեւէն անցնելով սեղանին մօտեցաւ և թուղթին նայեցաւ:

— Խազանիշերուն ձեւը գէշ չէ, բայց լուսանցքներուն հոգ տարած չէք, միօրինակ խազանիշերն ալ իրարու լաւ կցուած չեն: Այս չափին մէջ լռանիշ մը պակաս է: Չափի սահմաններն ալ ուղիղ չեն: Ճերմակ խազանիշերը երկու կիսաշրջանակով կազմեցէք: Բոլորակէ գծուած խազանիշ մը անձեւ կ՚ըլլայ և պոչը լաւ չկցուիր:

Այս դիտողութիւններն ընելէ վերջ աւելցուց.

— Այո՛, բարեկամս, Ժան-Ժագ Ռուսօի տունն էք:

— Ո՛հ, պարոն, ներողութիւն կը խնդրեմ ըսած բոլոր յիմարութիւններուս համար, գոչեց Ժիլպէր ձեռքերը իրար միացնելով և երեսի վրայ գետին փռուելու պատրաստ:

— Որպէս զի Ժընէվցի հալածական և թշուառ փիլիսոփան ճանչնաք, հարկ էր որ իշխա՞ն մը գար հոս, ըսաւ Ռուսօ ուսերը բարձրացնելով: Խե՛ղճ և երջանի՛կ տղայ որ հալածանքին ի՛նչ ըլլալը չգիտեր:

— Այո՛, այո՛, ես երջանիկ եմ և չափազանց երջանիկ ձեզ տեսնելով, ձեզ ճանչնալով և ձեր քովը ըլլալով:

Ժօզ. Պալս., թխ. 20—45, հաս.Գ., Բ.ճր.Ն.Բ.

— Շնորհակալ եմ, տղաս, շնորհակալ եմ, բայց, միայն երջանիկ ըլլալով չըմնար, պէտք է նաև աշխատիլ։ Հիմայ որ փորձեր ըրիք, առէք այս եղանակը և քու երաժշտական թուղթի վրայ ընդօրինակեցէք․ ասիկայ կարճ է և դիւրին․ ամէն բանէ աւելի մաքրութեան հոգ տարէք։ Բայց ինչէ՞ն գիտցաք որ․․․

Ժիլպէր Խոստովանութիւններուն հատորը ցոյց տուաւ։

— Հը՛մ, հասկցայ, Էմիլի առաջին էջին վրայ դըրուած կենդանագիրս է զոր հրապարակաւ այրեցին, բայց հոգ չէ, թող, կ'ուզէ արևէն ըլլայ՝ կ'ուզէ խարուկահանդէսէ մը, միշտ կը լուսաւորէ։

— Պարո՛ն, պարո՛ն, գիտէ՞ք որ ձեր քովը կեանք վարելէ ուրիշ բանի վրայ չէի մտածեր, գիտէ՞ք որ իմ փառասիրութիւնս այդ փափաքէն անդին չանցնիր։

— Իմ քովս չպիտի մնաք, բարեկամս, ըսաւ Ժան-Ժաք, որովհետև ես աշակերտ չեմ ընդունիր և հիւրեր պահելու չափ ալ հարուստ չեմ, բան մը որ ձեզ ծանօթ է արդէն։

Ժիլպէր սարսռաց։ Ժան-Ժաք անոր ձեռքը բռնեց։

— Սակայն մի՛ յուսահատիք։ Ձեզի հանդիպելէս ի վեր ձեզ քննելու ետևէ եմ․ դուք խել մը յոռի և խել մըն ալ լաւ գաղափարներ ունիք․ կամքով յաղթեցէք ձեր բնական թերութիւններուն․ զգուշացէք հպարտութենէ․ հպարտութիւնը փիլիսոփայութիւնը կրծող չարաշուք որդն է․ կը կրկնեմ, զգուշացէք հպարտութենէ և խազանիշեր ընդօրինակեցէք մինչև որ աւելի լաւ գործ մը գտնէք։

— Ո՛հ, Աստուա՛ծ իմ, շուարեցայ մնացի, ի՛նչ է այս գլխուս եկածը։

— Ձեր գլխուն եկածը շատ պարզ և բնական բան

մըն է, տղաս. աս ալ ճշմարիտ է որ ամենէն զգայուն սիրտերն ու իմաստուն հանճարներն են որ պարզ բանե-րէ կը յուզուին։ Չե՛մ գիտեր թէ ուրկէ կը փախչէիք, ձեր գաղտնիքը ընաւ չհարցուցի. անտառներուն մէջէն կը փախչէիք, հոն մէկու մը հանդիպեցաք որ խոտերով կը զբաղէր. այդ մարդը հաց ունէր, դուք չունէիք, կէսը ձեզի տուաւ. ո՛ւր ապաստանելնիդ չէիք գիտեր, այդ մարդը ձեզի ապաստան մը ընծայեց. այդ մարդուն անունը Ռուսօ է, ահա այսչափ, և յիշեալը ձեզի կ'ըսէ՝

« Փիլիսոփայութեան առաջին սկզբունքը աս է՝

« Մա՛րդ, դուն քեզի բաւէ։

« Այսինքն ուրիշին կարօտ մի՛ ըլլար։ Արդ, բարե-կամս, երբ այդ եղանակը ընդօրինակէք, այսօրուան ապրուստնիդ հանած կ'ըլլաք։ Ընդօրինակեցէք ուրեմն։ »

— Ո՛հ, պարոն, որքա՛ն բարեսիրտ էք։

— Գալով ընակարանին՝ անիկայ ձերն է. միայն թէ գիշերները կարդալու չէք, կամ ճրագը դուք գնելու էք, ապա թէ ոչ Թերէզ կը սրդողի։ Անօթի՞ էք։

— Ո՛հ, ո՛չ, պարոն, գոչեց Ժիլպէր նեղձամղձուկ ձայնով մը։

— Երէկուան ընթրիքէն այս առտուան համար նա-խաճաշիկ մը աւելցած է. մի՛ քաշուիք. անիկայ վեր-ջինն է, բայց երբեմն հրաւէր կ'ընդունիք մեզի հետ ճա-շելու՝ եթէ բարեկամութիւննիս շարունակելի մնայ։

Ժիլպէր շարժում մը ըրաւ, Ռուսօ գլխու նշանով մը զայն ընդմիջեց։

— Բլանթրիէր փողոցին մէջ գործաւորներու համար փոքրիկ ճաշարան մը կայ, հոն աժան կրնաք ճաշել, այս մասին պիտի խօսիմ ճաշարանապետին հետ։ Հիմայ նախաճաշելու երթանք։

Ժիլպէր անոնց բերանը բանալու հետեւեցաւ: Կեան-քին մէջ առաջին անգամն էր որ կը պարտուէր, բայց սա ալ ըսենք որ յաղթողը միւս մարդոցմէն գերազանց մարդ մըն էր:

Քանի մը պատառ ուտելէն ետքը սեղանէն ելաւ եւ աշխատելու վերադարձաւ: Ստամոքսը կրած ցնցումէն սնունդ չէր կրնար ընդունիլ: Օրը մինչեւ իրիկուն աչ-քը գործին վրայէն վեր չառաւ: Իրիկուան ժամը ու-թին մօտ, երեք թերթ պատռելէն ետքը, վերջապէս դիւրընթեռնլի եւ մաքուր չորս էջ ընդօրինակեր էր:

— Կեղծաւորութիւն չեմ ըսեր եւ ոչ ալ չողոքոր-թութիւնը կը սիրեմ, ըսաւ Ռուսօ, տակաւին աղէկ չէ, սակայն դիւրընթեռնլի է. ասիկայ տասը սու կ'արժէ, ահաւասիկ, առէք ձեզի տասը սու:

Ժիլպէր խոնարհելով դրամը առաւ:

— Հացամանին մէջ հաց կայ, պարոն Ժիլպէր, ը-սաւ Թէրէզ՝ որուն վրայ լաւ ազդեցութիւն մը ըրեր էին Ժիլպէրի խորհրդապահութիւնը, քաղցրութիւնն ու ուշիմութիւնը:

— Շնորհակալ եմ, տիկին, հաւատացէք որ երբեք չպիտի մոռնամ ձեր ըրած բարիքը, պատասխանեց Ժիլ-պէր:

— Առէք, ըսաւ Թէրէզ հացը անոր երկնցնելով:

Ժիլպէր պիտի մերժէր, սակայն Ժան-Ժաքի նայելով ըսաւ.

— Կ'ընդունիմ:

Ապա, Ժան-Ժաքէն առած արծաթէ վեց սունոցն ու պղինձէ չորս սունոցը ձեռքը, իր փոքրիկ սենեակը քաշ-ուեցաւ:

— Վերջապէս ես իմ տէրս եմ ուրեմն, ըսաւ խնդալ

վերնայարկէն ներս մտնելով։ Բայց, ո՛չ, տակաւին չեմ, որովհետեւ կարեկցութեամբ ինձ տրուած հացի պատառ մը ունիմ ձեռքս ։

Ժիլպէր հակառակ անօթի ըլլալուն՝ հացը պատուհանին շրջանակին մէջ դրաւ և բնաւ չդպաւ անոր ։

Ապա, մտածելով որ քունը կրնար իր անօթութիւնը մոռցնել, ճրագը մարեց և յարդէ խշտեակին վրայ տարածուեցաւ ։

Յաջորդ օրը, հակառակ գիշերը քիչ քնացած ըլլալուն, մութն ու լուսուն արթնցաւ ։ Պարտէզներու մասին Ռուսոյի ըսածը միտքը ինկաւ ։ Պատուհանէն դուրս ծռեցաւ և իրաւ ալ գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ նոր կանաչնալ սկսող ծառեր տեսաւ։ Ծառերուն ետին ապարանք մը կը բարձրանար, որուն դուռը միւսին փողոցին վրայ կը բացուէր ։

Պարտէզին նորածիլ ծառերով և գեղակոկոն ծաղիկներով անտառացած մէկ անկիւնը՝ գոց փեղկերով փոքրիկ տաղաւար մը կար ։

Ժիլպէր նախ ըսաւ ինքնիրեն թէ տակաւին կանուխ ըլլալուն այդ փեղկերը գոց էին և հոն բնակողները տակաւին արթնցած չէին ։ Բայց յետոյ, նորածիլ ծառերուն տերեւները տեսնելով՝ որոնք փեղկերուն ձեղքերն ի վեր պլլուած էին՝ իսկոյն համոզում գոյացուց որ գոնէ ձմեռէն ի վեր այդ տաղաւարը բնակիչ չէր ունեցեր ։

Ժամը հինգը զարկաւ ։ Ժիլպէր մտածեց թէ անցքին դուռը բացուած ըլլալու էր, և լուացուելէն, մաքրուելէն ու սանտրուելէն ետքը, հացին կտորն առաւ և վար իջաւ ։

Ռուսօ, որ այս անգամ զայն արթնցնելու գացած չէր և տակաւին կասկածի մէջ ըլլալով՝ իր հիւրը տեսնել

մօտէն ուսումնասիրելու համար դուռը առջի իրիկունէն բաց ձգեր էր, անոր վար իջնելը իմացաւ և զայն լրտեսեց։

Հացը թեւին տակ բռնած Ժիլպէրին դուրս ելլելը տեսաւ։

Աղքատ մը մօտեցաւ անոր։ Ռուսօ տեսաւ որ Ժիլպէր հացին կտորը անոր կուտար, ապա, խանութին փեղկերը նոր բացող հացագործի մը կրպակը կը մտնէր և կտոր մը հաց կը գնէր անկէ։

— Հիմայ խոհարարին պիտի երթայ և իր տասը հատիկ սուերը պիտի մաքրէ, ըսաւ իւրովի։

Ռուսօ կը սխալէր. Ժիլպէր քալելով հացին մէկ մասը կերաւ. յետոյ փողոցին անկիւնի աղբիւրէն ջուր խմեց, հացին մնացորդն ալ կերաւ, դարձեալ ջուր խմեց, բերանը ցօղուեց, ձեռքերը լուաց և վերադարձաւ։

— Իրաւ որ Դիոգինէսէն աւելի երջանիկ եմ և կարծեմ այժմ կրնամ ըսել թէ «մարդ մը գտայ», ըսաւ Ռուսօ։

Եւ սանդուխէն անոր վեր ելնելը լսելով՝ աճապարանօք գնաց դուռը բացաւ։

Ամբողջ օրը անընդհատ աշխատութեամբ անցաւ։

Ժիլպէր ընդօրինակելու այս միօրինակ աշխատութեան մէջ ապացուցուց իր գործունէութիւնը, սուր իմացականութիւնը և յամառ ժրաջանութիւնը։ Չհասկըցածը կը գուշակէր։ Եւ ձեռքը, երկաթէ կամքի մը գերին, տառերը կը գծէր աներկմիտ և անսխալ։ Այսպէս մինչև իրիկուն մէկ եղանակէն եօթը օրինակ հաներ էր որ՝ եթէ չքեղ ըսուելու արժանի չէր՝ գոնէ անստգիւտ էր։

Ռուսօ այս աշխատութիւնը կը դիտէր թէ՛ իբրև դատաւոր, թէ՛ իբրև փիլիսոփայ։ Իբրև դատաւոր

խազմիկներուն ձեւը, նուրբ գիծերուն բարակութիւնը և լամիկներուն կամ կէտերուն միջացը քննադատեց, բայց տեսնելով որ առջի օրուան ընդօրինակութեան վրան զգալի կերպով յառաջդիմեր էր, քանը հինգ սու տուաւ անոր։

Իբրեւ փիլիսոփայ՝ մարդկային կամքին զօրութեանը վրայ կը զմայլէր, որ, գլուխկոր ու տաձիգ մարմնով և կրակոտ կազմուածքով տասնը ութը տարեկան պատանի մը տասներկու ժամ անընդհատաբար աշխատանքի տակ կը չնճէր, որովհետեւ Ռուսօ դժուարութիւն չէր քաշած պատանիին սիրտը տոչորող կիրքը նշմարելու մէջ. սա կար որ, տակաւին չէր գիտեր թէ այդ կիրքը փառասիրութի՞ւն էր թէ սէր։

Ժիլպէր տուած դրամը ձեռքին մէջ կշռեց. քանը չորս սունոց մը և սու մըն էր։ Մէկ սունոցը բաճկոնակին գրպանը դրաւ, հաւանաբար առջի օրուընէ մնացած սուերուն քով, և քանը չորս սունոցն ալ զոհունակութեամբ աջ ձեռքին մէջ սեղմելով ըսաւ.

— Պարոն, դուք իմ տէրս էք քանի որ ինծի գործ տուաք և ձրի բնակարան սուիք։ Կը մտածեմ թէ կըրնաք իմ մասիս դէշ գաղափար մը կազմել՝ եթէ ընելիքս կանխաւ չիմացնեմ ձեզ։

Ռուսօ զարմանքով անոր նայեցաւ և ըսաւ.

— Ի՞նչ ընել կ'ուզէք, աշխատելէ ուրի՞շ բան մը պիտի ընէք վաղը։

— Այո՛, պարոն, վաղը ձեր հրամանաւը ազատ ըլլալ կ'ուզեմ։

— Ի՞նչ ընելու համար, փողոցները դատարկաշրջիկի մը պէս պտըտելո՞ւ համար։

— Սէն-Տընի երթալ կ'ուզեմ, պարոն, պատասխա-

նեց Ժիլպէր ։

— Սէն-Տընի՞ ։

— Այո՛ ։ Իշխանուհին վաղը Սէն-Տընի կը հասնի ։

— Ո՜հ, ճիշդ է, վաղը իշխանուհիին ընդունելու-թեան հանդէսը պիտի կատարուի Սէն-Տընիի մէջ ։

— Այո՛, պարոն ։

— Ձեզ այդչափ ապուշ չէի կարծեր, դեռատի բարե-կամս ։ Կը յուսայի որ միապետական տէրութեան մը պերճութիւնները պիտի արհամարհէիք ։

— Պարո՛ն . . . ։

— Ինծի նայեցէք ։ Երէկ արքայազուն իշխան մը եկաւ և աղաչեց որ արքունիք տանի զիս, ո՛չ թէ ձեզ նման խեղճ տղու մը պէս ոտքին մատներուն վրայ բարձրանալով պահապան զինուորի մը ուսին վրայէն թագաւորին կառքին անցնիլը տեսնելու համար, այլ իշխաններուն առջեւը ելնելու և իշխանուհիներուն ժպի-տը տեսնելու համար ։ Բայց ես որ աննշան քաղաքա-ցի մըն եմ, այդ աւագանիներուն հրաւէրը մերժեցի ։

Ժիլպէր գլխովը հաստատական նշան մը ըրաւ ։

— Գիտէ՞ք թէ ինչու համար մերժեցի, շարունակեց Ռուսօ եռանդագին, անոր համար որ մարդս չկրնար երկդիմի ըլլալ, անոր համար որ թագաւորութիւնը զեղ-ծումի բոյն մըն է գրող ձեռքը չկրնար երթալ թագա-ւորէ մը շնորհ մուրալ, անոր համար որ ես գիտեմ թէ ամէն հանդէս ժողովրդէն կը բառնայ մաս մը այն բարօ-րութենէն՝ որ այժմ հազիւ հազ իր ապստամբելուն ա-ռաջքը կ'առնէ ։ Ես իմ բացակայութեամբս բոլոր այդ հանդէսներուն դէմ կը բողոքեմ ։

— Պարոն, հաւատացէք որ ձեր այդ փիլիսոփայու-թեան վսեմութիւնը լիուլի հասկցայ, ըսաւ Ժիլպէր ։

— Կասկած չունիմ. բայց որովհետեւ զայն չէք գործածեր, ներեցէք ինծի ըսել թէ . . .

— Պարոն, ես փիլիսոփայ չեմ, ընդմիջեց Ժիլպեր։

— Գոնէ ըսէք թէ ի՛նչ ընելու համար կ'երթաք Սէն Տընի։

— Չեմ կրնար ըսել, պարոն։

Այս խօսքը Ռուսօի միտքը բացաւ. հասկցաւ թէ անոր յամառելուն մէջ գաղտնիք մը ծածկուած էր եւ հիացմամբ պատանիին նայեցաւ։

— Լա՛ւ, պատճառ մը ունիք։ Աւելի աղէկ։

— Այո՛, պարոն, պատճառ մը ունիմ, և կ'երդնում որ այդ պատճառը տեսարան մը տեսնելու հետաքրքրութեան ընաւ չնմանիր։

— Աւելի աղէկ, կամ զուցէ աւելի գէշ։ Աւելէ գէշ ըսի անոր համար որ ձեր նայուածքը նուաղուն է եւ խորին բան մը կայ անոր մէջ, պատանի, հոն ի զուր կը փնտռեմ պատանեկան ամբծութիւնն ու անզորրութիւնը

— Ձեզի ըսի թէ ես թշուառ եղած եմ եւ թշուառները պատանեկան անզորրութիւն չեն կրնար ունենալ, պարոն։ Ըսել է որոշեցիք, վաղը ազատ եմ, այնպէս չէ՞

— Այո՛, բարեկամս։

— Շնորհակալ եմ, պարոն։

— Միայն թէ աշխարհիս բոլոր պերճանքներուն ու շքեղութիւններուն անցնիլը տեսած ատենիդ՝ ես հոս իմ խոտորաններէս մին պիտի բանամ եւ բնութեան սքանչելիքները աչքէ պիտի անցընեմ, ըսաւ Ռուսօ։

— Պարոն, աշխարհիս բոլոր խոտորանները մէկդի չի՞ պիտի ձգէիք օրիորդ Կալէյը տեսնելու եւ անոր կուրծքին մէջ կեռասի փունջ մը նետելու գացած օրերնիդ, ըսաւ Ժիլպեր։

— Հա՛, տանկ չըսէ՞ք, հիմայ հասկցայ, իրաւունք ունիք, դուք դեռ ծաղկատի էք։ Կրնաք Սէն-Տընի երթալ, տղաս։ Ազատ էք։

Ապա, երբ Ժիլպէր զուարթութեամբ դուրս ելնելով դուռը գոցեց, Ռուսօ խուռլի ըսաւ.

— Անիկայ փառասիրութիւն չէ, սէ՛ր է։

ԽԷ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԿԻՆԸ

Այն պահուն երբ Ժիլպէր լաւ օր մը անցընելէ ետքը հացը պաղ ջուրի մէջ թաթխելով իր չանմարանին մէջ կը ծամէր և շրջակայ պարտէզներուն օդը կը ծծէր լիաթոքն, քիչ մը տարօրինակ շքեղութեամբ հագուած կին մը, իր երկայն քօղին տակ ծածկուած, արաբական ազնիւ ձիով մը Սէն-Տընիի փողոցէն անցնելէն ետքը ձիէն վար իջաւ Սէն-Տընիի կարմելեանց մենաստանին առջեւ և փափուկ մատներովը աշտարակին վանդակապատներուն զարնել սկսաւ, մինչդեռ իր ձին՝ որուն սանձը թեւն անցուցած էր՝ ոտքը գետինը կը զարնէր և անհամբերութեամբ աւազը կը փորէր։

Քանի մը քաղաքացիներ, ու ի հետաքրքրութիւն, անծանօթուհին շրջապատեցին ։

— Ի՞նչ կը բաղձաք, տիկին, հարցուց անոնցմէ մին։

— Կը տեսնէք որ ներս մտնել կ'ուզեմ, պարոն, պատասխանեց օտարուհին իտալական անթերի շեշտով մը։

— Ուրեմն պէտք եղած տեղը դիմած չէք ։ Այս աշտարակին դուռը օրը մէկ անգամ միայն աղքատներուն համար կը բացուի, և հիմայ բացուելու ժամանակն ալ անցած է ։

— Ուրեմն մեծաւորուհիին հետ խօսելու համար ի՞նչ ընելու է, հարցուց կինը ։

— Պատին ծայրը գտնուող մեծ դրան կամ փոքր դրան զանգակը զարնելու է ։

Ուրիշ մը մօտենալով ըսաւ ։

— Գիտէ՞ք որ հիմայ մեծաւորուհին Նորին արքայական Բարձրութիւն տիկին Լուիզն է ։

— Գիտեմ, շնորհակալ եմ ։

— Ո՛հ, ի՛նչ գեղեցիկ ձի, գոչեց Թագուհիին վիշապազօրքերէն մին օտարուհիին երիվարը դիտելով ։ Եթէ այս ձին ծեր չէ, հինգ հարիւր լուի կ'արժէ ։

Այս միջոցին կրօնաւոր մը որ ձիաւորուհիին կը նայէր առանց ձին մօտէն անգամ անցընելու, բազմութեան մէջէն ճամբայ բանալով կնոջ քով մօտեցաւ և իր գլխոցած մէկ գաղտնիքովը աշտարակին դուռը բացաւ ։

— Ներս մտէք և ձին ետեւնուդ քաշեցէք, տիկին, ըսաւ դուռը բացող կրօնաւորը ։

Օտարուհին ինքզինքը ընդարձակ գաւիթի մը մէջ գտնելով, ձիուն սանձը ցնցեց ։ այս շարժումին վրայ կենդանին այնպէս մը թօթուեց իր ծածկոյթը և ոտքովը այնպէս մը քարայատակին զարկաւ որ, աշտարակին

պահապան քոյրը՝ որ դրանը քովի խրճիթէն պահ մը հեռացեր էր՝ մենաստանին ներքնակողմէն վազելով եկաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, տիկին, ի՞նչպէս մտաք հոս, գոչեց։

— Բարի կրօնաւոր մը բացաւ դուռը ինծի, իսկ գալով ուզածիս, եթէ կարելի է, մեծաւորուհիին հետ խօսիլ կ'ուզեմ։

— Տիկինը մարդ չկրնար ընդունիլ այս իրիկուն։

— Բայց ինձ ըսին թէ մենաստանի մեծաւորուհիներուն պարտականութիւնն է ընդունիլ իրենց աշխարհական քոյրերէն անոնք՝ որոնք իրենցմէ օգնութիւն խնդրելու կուգան օրուան կամ գիշերուան ո՛ր ժամուն ալ որ ըլլայ։

— Սովորաբար ատ այդպէս է, բայց Նորին Բարձրութիւնը, որ տակաւին երկու օր առաջ եկաւ, հազիւ թէ տեղաւորուած է, իսկ այժմ վանական ժողովին մէջն է։

— Տիկի՛ն, տիկի՛ն, կրկնեց օտարուհին, ես շատ հեռու տեղէ կուգամ, Հալէպէն կուգամ։ Վաթսուն փարսախ ճամբորդութիւն ըրի ձիու վրայ, ա՛լ ոյժս չմնաց։

— Ի՞նչ կուգայ իմ ձեռքէս, տիկինին տուած հրամանը բացայայտ է։

— Քոյր իմ, ձեր աբբաուհիին յայտնեցէք շատ կարեւոր բաներ ունիմ։

— Վաղը եկէք։

— Անկարելի՛ է․․․։ Օր մը Բարիզ մնացի․․․, եւ արդէն պանդոկի մէջ չեմ կրնար պառկիլ։

— Ինչո՞ւ։

— Որովհետեւ դրամ չունիմ։

Պահապան քոյրը ապուշ նայուածքով մը ադամանդներով պճնուած կնոջ եւ անոր գեղեցիկ ձիուն նայեցաւ։

— Բայց ոչ, դրամ չունիմ ըսելով ճշմարտութիւնը

խօսած չեղայ, որովհետեւ ո՛ր պանդոկն ալ որ երթամ՝ անշուշտ ապառիկ կուտան ինծի։ Ո՛չ, ո՛չ, հոս փնտռածս չէ՛ թէ պառկելու տեղ մըն է, այլ ապաստանարան մը։

— Տիկին, Սէն-Տընիի մէջ շատ մը ուրիշ մենաստաններ կան եւ անոնց ամէնքն ալ աբբատուհիներ ունին։

— Գիտեմ, գիտեմ, բայց հասարակ աբբատուհիի մը դիմել չեմ ուզեր, քոյր եմ։

— Կարծեմ թէ միշտ միեւնոյն բանին վրայ պընդելով կը սխալիք, տիկին։ Գաղիոյ տան տիկին Լուիզը այլեւս աշխարհական զարդերով չզբաղիր։

— Եթէ իմացնէք թէ իրեն հետ խօսիլ կ'ուզեմ, ի՞նչ վնաս կրնայ ունենալ։

— Վանական ժողով կայ, ըսի։

— Ժողովէն ետքը։

— Ժողովը դեռ նոր նիստ գումարեց։

— Եկեղեցի կը մանեմ եւ աղօթելով կը սպասեմ։

— Շատ կը ցաւիմ, տիկին։

— Ինչո՞ւ։

— Չպիտի կրնաք սպասել։

— Չպիտի կրնամ սպասե՛լ։

— Այո՛։

— Ո՛հ, ըսել է սխալեր եմ, արդեօք Աստուծոյ տանը մէջ չե՞մ, գոչեց օտարուհին նայուածքին եւ ձայնին մէջ սաստկութիւն մը դնելով եւ կրօնաւոր քրոջ համարձակութիւնը խորտակելով։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, անգամ մը փորձեմ, ըսաւ քոյրը։

— Ո՛հ, ըսէք Նորին Բարձրութեան թէ Համէն կուգամ, անգամ մը Մայանսի մէջ եւ անգամ մըն ալ Սթրազպուրկի մէջ կանգ առած եմ։ Ճամբան միայն քնանալու համար կեցայ։ Չորս օրէ ի վեր ձիս եւ ես

անդադար արշաւեցինք ։

— Կ՚ըսեմ, քոյր իմ ։

Եւ կրօնաւորուհին հեռացաւ ։

Պահ մը վերջը աշխատաւոր քոյր մը երեւցաւ ։

Պահապան քոյրը անոր ետեւէն կը քալէր ։

— Է՛հ, ի՞նչ ըրիք, հարցուց օտարուհին անհամբերութեամբ ։

— Նորին արքայական Բարձրութիւնը ըսաւ որ այս իրիկուն անկարելի է ձեզի ունկնդրութիւն տալ, պատասխանեց աշխատաւոր քոյրը ։ Բայց և այնպէս մենաստանին մէջ պիտի հիւրընկալուիք, քանի որ ապաստանարանի մը անհրաժեշտօրէն պէտք ունիք ։ Կրնաք ներս մտնել, քոյր իմ, և եթէ շատ յոգնած էք, կրնաք անմիջապէս անկողին մտնել ։

— Բայց ձի՞ս ։

— Հոգ պիտի տարուի անոր, հանգիստ եղէք, քոյր իմ ։

— Ոչխարի մը նման հեզ է ։ Անունը Ճերմակ է և այս անունով կանչողին կ՚երթայ ։ Հիմակուընէ ձեզ կը յանձնեմ զայն և կը խնդրեմ որ լաւ խնամք տարուի անոր, որովհետև աննման կենդանի մըն է ։

— Թագաւորին ձիերուն նման հոգ պիտի տարուի անոր ։

— Շնորհակալ եմ ։

— Այժմ, տիկինը իր սենեակը առաջնորդեցէք, ըսաւ աշխատաւոր քոյրը պահապան քոյրին ։

— Ո՛չ, ո՛չ, սենեակս չէ՛, եկեղեցի՛ն, եկեղեցի՛ն ։ Քնանալու պէտք չունիմ, աղօթելու պէտք ունիմ ։

— Մատուռը ձեզի համար բաց է, քոյր իմ, ըսաւ կրօնաւորուհին եկեղեցւոյն մէջ բացուող փոքր դուռ մը ցոյց տալով ։

— Եւ մեծաւորուհին ե՞րբ պիտի տեսնեմ, հարցուց օտարուհին:

— Վաղը:

— Վաղը առտո՞ւ:

— Ո՛չ, վաղը առտու անկարելի է:

— Ի՞նչ պատճառաւ:

— Որովհետեւ վաղը առտու մեծ ընդունելութիւն կայ:

— Ո՛հ, ինէ առաջ ընդունուելու համար որպիսի՛ ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած ըլլալու է մարդ: Բայց ինէ զատ ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ:

— Տիկին արքայադուստրը վաղը հոսկէ անցած միջոցին երկու ժամ հոս կենալու պատիւը պիտի ընէ մեզ: Մեր մենաստանին համար մեծ շնորհ մը եւ մեր խեղճ քոյրերուն համար մեծ հանդէս մըն է այս, անշուշտ կը հասկնաք..., տիկին աբբաուհին կը բաղձայ որ այցելող արքայական հիւրերուն արժանի ընդունելութիւն մը կատարուի:

— Բայց մինչեւ օգոստափառ մեծաւորուհին տեսնելս հոս ապահովութեան մէջ կրնա՞մ նկատել ինքզինքս, հարցուց օտարուհին աչքի զարնող սարսուռով մը շուրջը նայելով:

— Այո՛, քոյր իմ: Մեր տունը մինչեւ իսկ մեղաւորուհիներուն համար ապաստանարան մըն է, ո՛ւր մնաց որ...

— Փախստականներուն համար, աւելցուց օտարուհին: Հոս մարդ չմտներ, այնպէս չէ՞:

— Առանց հրամանի մարդ չկրնար մտնել:

— Բայց եթէ հրաման առնէ՞: Ո՛հ, Աստուած իմ, այնչափ զօրաւոր է ան որ, երբեմն իր զօրութիւնը զիս կը սարսափեցնէ:

— Ո՞վ է ան, հարցուց քոյրը։

— Ոչ ոք, ոչ ոք։

— Ահա խեղճ յիմար մը, մրմնջեց կրօնաւորուհին։

— Եկեղեցի՛ն, եկեղեցի՛ն, կրկնեց օտարուհին գոգցես ուզելով արդարացնել այն կարծիքը՝ որով զինք յիմար մը կը նկատէին։

— Եկէք քոյր իմ, եկէք, ձեզ հոն կ'առաջնորդեմ։

— Որովհետեւ զիս կը հալածեն, կը հասկնա՞ք. Շո՛ւտ, շո՛ւտ, եկեղեցի՛ն։

— Ո՛հ, Սէն-Տընիի պատերը ամուր չինուած են, հետեւաբար այդչափ յոգնութենէ վերջ կրնաք հանգիստ սիրտով քնանալ, փոխանակ ձեր ծունկերուն ոսկորները մատուռին քարերուն վրայ ցաւցնելու։

— Ո՛չ, ո՛չ, աղօթել կ'ուզեմ։ Աղօթել կ'ուզեմ որպէս զի Աստուած հեռացնէ ինէ զիս հալածողները, գոչեց դեռատի կինը կրօնաւորուհիին ցուցուցած դռնէն անյայտ ըլլալով եւ դուռը վրայէն գոցելով։

Կրօնաւորուհին, կրօնաւորուհիի մը հետաքրքրութեամբը մեծ դռնէն դարձաւ եւ կամաց կամաց յառաջանալով՝ տեսաւ որ անծանօթուհին խորանին ստորոտը երեսանկեալ, հեծեծանօք կ'աղօթէր։

"JOSEPH BALSAMO"

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՉՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 եթէ մեր բաժանորդները իրենց հաշիւները չփակեն, ինքզինքնիս ստիպուած պիտի տեսնենք վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ թէ՛ դադրեցնել այդպիսիներու առաքումը, թէ՛ այս տողերուն մէջ իրենց անունը հրատարակել ամէն շաբաթ ։

Ինը ամիս համբերելով կարծուածէն աւելի առաձգեցինք ։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ գիրքը

ՍՈՔՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ՋԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները ։
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ ։
ԶԱԿԱԶԻԿԻ մեր պաշտօնական գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ ։

ՏՊԱՐԱՆ "ՆԻՒՔ ՔԱՐԹԷՐ"

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հրաւիրման հրաւէրագրեր, մահազդներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պահարանագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, գնագրեր, դեղարանի պիտակներ, ապէր, յայտարարութիւններ, տետրակներ եւ գրքեր ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները · —

Տիար Գալուստ Ամիրխանեանէ Տարեկանը, Տիար Աղասար Եէկենեանէ Բ. Վեցամսեան, Տիար Կարապետ Զէյթունեանէ Ա. Վեցամսեան, Տեարք Հայկազ եւ Արամ Օհանեան Եղբարքէ 80 ղրշ. ողջ., տպագրական գործին փոխարժէքը ։

Հալէպէն մեր ընդհ. գործակալ Տիար Սուրէն Ջագմագճեան «Ժօզէֆ Պալսամօ»ի 20 թիւերուն փոխարժէքը ղրկած է հետեւեալ Տեարցմէ. — Օ. Փափազեան, Գրիգոր Կարապետօղլեան, Յովհաննէս Թէլգեան, Յարութիւն Քէհրիզեան, Միհրդատ Թէրզօնց, Գրիգոր Սէֆէրեան, Եսայի Կարիքեան, Երուանդ Հիւսեան, Միհրան Հագոբեան, Աբրահամ Քէօրհաճեան, Յակոբ Խարայճեան, Յովհաննէս Գարաքէֆէլեան, Հայկ Ալմաճեան, Սամուէլ Պէհէնէլեան, Գէորգ Քէհեաեան, Թորոս Պարսիկեան, Վահան Վարժապետեան, Յարութիւն Անդրանիկեան, Վահան Փօղարեան, Գէորգ Որբերեան, Մարգար Միրզա, Կրօ Թաշտուրեան, Կարապետ Ճիլէրճեան, Գրիգորիոս Պօղոսեան, Փօղա Սէմէրճեան ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„Ի

Հեղինակ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

Հրատարակիչ
ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Թիւ 21

ՊՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՈՍՏԱՆ„ — 1915

ԽԸ

ԲԱՐԻԶԻ ԹԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ

Ինչպէս որ կրօնաւորուհիները ըսած էին օտարուհիին, վանական ժողովը նիստ գումարած էր կեսարներու աղջկան փառաւոր ընդունելութիւն մը ընելու միջոցին վրայ խորհելու համար։

Նորին արքայական Բարձրութիւն տիկին Լուիզի գերագոյն հրամանատարութիւնն տակ կը սկսէր Սէն-Տընիի մէջ։

Նախկին մեծաւորուհին իր սեպհականութիւնն եղող ժամանակները, սրբատուփերը և ճաճանչները հետը քշած տարած ըլլալով, եկեղեցական զարդերը քիչ մը պակսած էին։

Տիկին Լուիզ իմանալով որ իշխանուհին Սէն-Տընի կանգ պիտի առնէ, իր կողմէն մէկը ղրկեր էր Վէրսայլ՝ և նոյն գիշերին իսկ գորգերով, ժամանակներով և զարդեղէններով լեցուն սայլ մը եկեր էր Սէն-Տընիի մենաստանը։

Վեց հարիւր հազար ֆրանքի իրեղէն կար այդ սայլին մէջ։

Բարիզցին, այդ արքայավայել շքեղութեան լուրն առնելով, չափէն աւելի հետաքրքրուեցաւ անով և զայն տեսնել ուզեց։

Ժոզ. Պալս., թիւ 21—46, հաս.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

Արդ, առաւօտուն կանուխ, Բարիզցիները իրենց որջերէն ելնելով տասնաւոր, հարիւրաւոր և հազարաւոր թափորներով եկան տիկլին արքայազանտեր անցնելիք ճամբուն վրայ շարուեցան ու գիզուեցան ։

Գաղղիացի պահապան զինուորները, Զուիցերիացի զինուորները և Սէն-Տընիի գունդերը զինուեցան և եկան ցանկի մը նման շարուեցան դէմ դնելու համար մարդկային մակընթացութեան այն շարժուն ալիքին, որն արդէն իր սակալի պատյանները կը ակոսէր կողմել մայր եկեղեցիին գաւիթներուն չուրջը, մինչև անգամ մենաստանին քանդակուած գաներին ի վեր խոյանալով ։ Ամէն տեղ գլուխներ կը տեսնուէին, գաներու քիւերուն վրայ տղայական գլուխներ, իսկ պատուհաններուն մէջ մարդոց և կանանց ։

Հազարաւոր հետաքրքիրներ ուշ մնացած ըլլալով կամ Ժիլպէրին պէս նախամեծար սեպելով իրենց աղատութիւնը՝ գործունեայ մրջիւններու նման կը պլլուէին այն ծառերու ճիւղերուն՝ որոնք Սէն-Տընիէն մինչև Մուէթ ցանկ մը կը կազմէին իշխանուհիին անցնելիք ճամբուն վրայ ։

Ո՛չ պալատականներուն և ո՛չ ալ Թագաւորին կառքերը կը տեսնուէին տակաւին ։ Սէն-Տընիէն քառորդ փարսախ հեռաւորութեամբ փոշիի ամպ մը կը տեսնուէր ճամբուն վրայ ։

Ժիլպէր, որ քանի մը վայրկեանէ ի վեր հազիւ հոն հասած էր, այդ վեհաչուք ամպին մօտենալուն կը սպասէր ։ Ըսել է կառքերը ճամբուն վրայ կը գտնուէին, կը մտածէր Ժիլպէր, հիմայ գործը կը մնար հասկնալուն թէ ճիշդ ո՞ր կողմէն պիտի գային անոնք ։

Բարիզի մէջ մէկը բազմութեան մէջէն անցած մի-

Ջոցին եթէ ուրիշի մը հետ խօսակցութեան չմտնէ, կ'ըսեն թէ ան կա՛մ Անգլիացի ըլլալու է և կամ խուլ և համր։

Ժիլպէր ինքզինքը բազմութենէն դուրս նետելով, փոսի մը եզերքը ստորին դասակարգէ քաղաքացիներու ընտանիք մը տեսաւ որ կը նախաճաշէր։

Աղջիկը յաղթանդամ, խարտեաշ, կապուտաչուի, համեստ և երկչոտ էր։

Մայրը գէր, կարճահասակ, խնդումերես, ճերմակ ակռաներով թարմ կին մըն էր։

Հայրը թանձր սուրէ կիրակնօրեայ զգեստը հագած էր, զոր այս հանդէսին համար հանած էր պահարանէն, և որուն աւելի հոգ կը տանէր քան իր կնոջն ու աղջկանը՝ վստահ ըլլալով որ անոնք ինքզինքնին կրնային հոգալ։

Հօրաքոյրը բարձրահասակ, նիհար, չոր ու ցամաք կին մըն էր։

Սպասուհի մըն ալ ունէին որ միշտ կը խնդար։

Այս վերջինը մեծկակ սակառի մը մէջ առատ նախաճաշիկ մը բերեր էր։ Ծանրութեան տակ, կայտառ աղջիկը խնդալէ և երգելէ չէր դադրեր։

Այն ատենները ծառայ մը ընտանեքէն կը համարուէր· մեծ նմանութիւն մը կար անոր և ընտանի շան մը մէջ· երբեմն ծեծ կ'ուտէր ան բայց բնաւ վռնտուելու վախը չունէր։

Ժիլպէր իրեն համար բոլորովին նոր եղող այս տեսարանը աչքին պոչովը դիտեց։ Ի ծննդենէ Թավէրնէյի դղեակին մէջ փակուած ըլլալով գիտէր թէ ի՛նչ է մեծատուն մը ծառաներու ամբոխ մը, բայց քաղաքացիին ի՛նչ ըլլալը չէր գիտեր։

Ժիլպէր փիլիսոփայական խորհրդածութեանց մէջ ինկաւ։

Պէտք եղածին չափ բան բերեր էին հետերնին և կարելի եղածին չափ կ'օգտուէին անկէ։

Հայրը խորովածոյ հորթին համեղ կտորներէն մին կը կտրէր, զոր Բարիզի հասարակ քաղաքացիները շատ կը սիրեն։ Կնճռակուլը սանին մէջ կը հանգչէր, զոր առաջի օրը իրենց փողոցի հացագործին փուռին մէջ եփեր էին։

Ժիլպէր մերձակայ կնձնիին շուքին տակը պզտիկ տեղ մը ընտրեց և խոտին վրայի փոշին Թաշկինակովը մաքրեց։

Գլխարկը հանեց, Թաշկինակը խոտին վրայ փռեց և նստաւ։

Իր քովիններուն ընաւ ուշադրութիւն չէր ըներ։ Բայց քաղաքացիին ընտանիքը զայն դիտեց։

— Ահա հագուած պատանի մը, ըսաւ մայրը։

Դեռատի աղջիկը կարմրեցաւ։

Եւ արդարեւ դեռատի աղջիկը կը կարմրէր ամէն անգամ որ իր առջեւը երիտասարդի մը վրայ խօսուէր, ծնողքը մեծ գոհունակութիւն զգաց։

Իրաւ ալ, Բարիզցին կա՛մ պակասութիւն մը և կամ բարոյական յատկութիւն մը կը մատնանշէ երբ առաջին անգամ բերանը բանայ։

Հայրը եսին դառնալով աւելցուց.

— Գեղեցիկ ալ է։

Դեռատի աղջիկը շառագունեցաւ։

— Հակառակ բեռ չունենալուն՝ շատ յոգնած կ'երեւի, յարեց սպասուհին։

— Ծո՛յլը, վրայ բերաւ հօրաքոյրը։

— Պարոն, արդեօք Թագաւորին կառքերը տակաւին հեռո՞ւ են, հարցուց մայրը Բարիզցիներու յատուկ

մարդավայել շարժումով մը Ժիլպէրի դառնալով։

Ժիլպէր ետին դարձաւ և տեսնելով որ խօսքը իրեն ուղղուած էր, ոտքի ելաւ և բարևեց։

— Ահա քաղաքավար պատանի մը, ըսաւ մայրը։

Դեռատի աղջկան այտերը բոցավառեցան։

— Չեմ գիտեր, տիկին, պատասխանեց Ժիլպէր՝ Քառորդ փարսախի չափ հեռուն փոշիի ամպ մը տեսայ, գիտցածս ասկէ կը բաղկանայ։

— Մօտեցէք պարոն, և եթէ ախորժակ ունիք...., խօսք առաւ քաղաքացին։

Եւ խոտին վրայ տարածուած ախորժաբեր նախաճաշը ցոյց տուաւ։

Ժիլպէր մօտեցաւ։ Ծոմ էր․ կերակուրներուն հոտը անուշ կուգար, բայց գրպանին մէջի քանի հինգ սուն չօշափելով և մտածելով որ իր հարստութեան մէկ երրորդը իրեն ընծայուած նախաճաշին չափ համեղ նախաճաշ մը կրնար ունենալ, չուզեց բան մը ընդունիլ անոնցմէ՝ զորս առաջին անգամն էր որ կը տեսնէր։

— Մեծապէս շնորհակալ եմ, պարոն, նախաճաշած եմ։

— Օ՛ն, օ՛ն, կը տեսնեմ որ հետաքրքիր մէկն էք, բայց այդ տեղէն բան մը չպիտի կրնաք տեսնել, ըսաւ քաղաքացին։

— Բայց դուք ալ բան մը չպիտի տեսնէք, որովհետև դուք ալ իմինէս լաւ տեղ մը նստած չէք, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Ո՛հ, դուք մեզի մի նայիք, մենք քեռորդի մը ունինք որ գուլխական պահակազօրքին մէջ յիսնապետ է, գիտել տուաւ քաղաքացուհին։

Դեռատի աղջկան այտերը մանիշագնեցան։

— Քեռորդիս Կապոյտ Սիրամարգին առջեւը պիտի

կայնի այս տատու, իրեն կայան որոշուած է այդ տեղը։

— Եթէ անքաղաքավարութիւն մը ըրած չեմ ըլլար յետագայ հարցումով, կրնա՞ք ինծի ըսել թէ ո՞ւր է Կապոյտ Սիրամարգը, տիկին, հարցուց Ժիլպեր։

— Կարմելեաց վանքին ճի՛շդ դիմացը կ'իյնայ, աւելցուց մայրը։ Բեառրդեա խոստացաւ իր խումբին ետեւը առաջնորդել մեզ։ Անոր նաւարանին վրայ պիտի բազմինք և կառքէն իջնելնին ալուոր մը պիտի տեսնենք։

Կարմրելու կարգը Ժիլպերինն էր այս անգամ․ այդ բարի մարդոց անունը նախ չէր համարձակեր, բայց շատ կը փափաքէր անոնց հետեւիլ։

Սակայն իր փիլիսոփայութիւնը, կամ, ճիշդը ըսելով, այն հպարտութիւնը որմէ զգուշանալ պատուիրած էր Ռուսօ, իր ականջին ի վար կը փսփսար՝ «Կանանց համար ներելի է մէկու մը պէտք ունենալ, բայց դուն որ այր մըն ես՝ միթէ զօրաւոր թեւեր և ոտեր չունի՞ս․»

— Հոն չեղողները միայն պարապ կառքերը պիտի առնեն, մարդ ուզած ատենը պարապ կառքեր կրնայ առնել, ատոր համար մինչև Սէն-Տընի գալուն տեղը չկայ, շարայարեց մայրը, կարծես թէ Ժիլպերի մտքէն անցածը գուշակելով հրահրել ուզէր անոր հետաքրքրութիւնը։

— Բայց, տիկին, կարծեմ ուրիշներ ալ ձեր ընկերքը պիտի ըլլան, դիտել տուաւ Ժիլպեր։

— Այո, բայց ամէն մարդ քեարդի չունի որ առաջ անցնի։

— Ճշմարիտ է, ըսաւ Ժիլպեր։

— Բայց պարոնն ալ մեզի կրնայ ընկերանալ՝ եթէ կը փափաքի, մէջ ըրաւ քաղաքացին կնոջը միտքը գուշակելով։

— Ո՛չ, պարո՛ն, կը վախնամ որ ձեզի նեղութիւն կը պատճառեմ, ըսաւ Ժիլպեր։

— Բա՛հ, ընդհակառակը, հոս երթալու համար մեզի կ՚օգնէք, պատասխանեց կինը։ Մեզի օգնելու համար միայն մէկ էրիկմարդ ունինք, մինչդեռ երկուքի կը կարօտինք։

Ժիլպերի հաւանութիւնն առնելու համար վերջաբան մըն էր այս խօսքը։ Մտածելով որ ինք օգտակար պիտի ըլլար եւ այդ օգտակարութեամբ վճարած պիտի ըլլար իրեն ընծայուած օգնութիւնը, իր խիղճը կը հանդարտէր։

Այսպէս մտածելով հաւանութիւն յայտնեց։

— Տեսնենք թեւը որո՞ւ պիտի տայ, ըսաւ հօրաքոյրը խռովլի։

Այս օգնութիւնը երկինքէն կու գար Ժիլպերին։

Ամէն ոք իրմէ յարգելի ըլլալով, որմէկը իր աստիճանովը, որմէկը հարստութեամբը, որմէկը ազդեցութեամբը եւ որմէկն ալ այս տեսակ հանդէսներու մէջ դիւրաւ տեղաւորուելու սովորական ճարպկութեամբը, կարելի եղածին չափ լաւ տեղ մը գրաւած էր։

Մեր ընկերութեան մէջ ազդեցութիւնն ու զօրութիւնը ինչե՛ր չըներ։ Այս նիւթին վրայ տարօրինակ քննութիւն մը պիտի կատարէր մեր փիլիսոփան՝ եթէ քիչ մը նուազ տեսականին եւ աւելի գործնականին հետեւէր։

Դաուֆի կառքը ռումբի մը պէս կ՚անցնէր բազմութեան մէջէն։ Փետրաւոր գլխարկով, փայլուն կոճակներով համազգեստ հագած մարդիկ, ձեռքերնին մէյմէկ անճոռնի գաւազան բռնած՝ ճամբայ կը բանային սուրհանդակին, որուն առջեւէն երկու շուներ կը վազէին։

Երկձի կառքէ մը մէկը կը ծռէր եւ պահապան զին-

ուրի մը ականջն ի վար կարգախօս մը կը փախար և կուզար մենաստանին կցուած բոլորաձև հրապարակին առջև կանգ կ'առնէր ։

Ձիաւորները բարձրէն բազմութեան վրայ իջնելով ծանրաքայլ կը յառաջանային և որոշեալ տեղը կը հասնէին ։ Տրտնջացող մարդկային ալիքին կը զարնուէին ու կը տատանային ։

Ամէն բանէ աւելի, ժողովրդեան ամենաքոր դասակարգին պատկանող անհատը, խորթ և մօրուսաւոր դէմքով մը, գլուխը քուրջի կտոր մը դրած իբրև գլխարկ, մերկ թևերով, պարանով մը կապուած տափատով անհատը, այսինքն անվարտին, թշուառը, չարքաշը, անխոնջը, աշխոյժը, թևերը կախ, ուսերը ցցած, ոտքերը չեչտակի շարժակելով, ակռայի կճռտումով մը խնդալով, հեռաւոր գացողներուն մէջէն դիւրաւ ճամբայ կը բանար իրեն ։

Ժիլպէր որ ո՛չ քաղաքի կառքով ճամբորդող աւազանի մըն էր, ո՛չ կառք նստած ժողովի անդամ մը, ո՛չ ձիու վրայ զինուորական մը, ո՛չ Բարիզցի և ո՛չ ալ ամենաքոր թշուառական մը, բազմութեան մէջ ոտքի տակ պիտի երթար, պիտի ջախջախուէր, պիտի ճզմուէր ։ Բայց քաղաքացիին պաշտպանութեան տակ մտնելով ոյժ առաւ ։

Ժիլպէր թևը ընտանիքին մօրը տալու որոշումը հաստատամտութեամբ գործադրութեան դրաւ ։

— Լի՛րբը, ըսաւ հօրաքոյրը խռովի ։

Սկսան քալել ․ հայրը իր քրոջ և աղջկանը մէջտեղն էր, որոնց կը հետեւէր սպասուհին սակառը թևը անցուցած ։

— Պարոններ, կ'աղաչեմ, շնորհ ըրէք, պարոններ,

բարեհաճեցէք, ճամբայ բացէք, կը գոչէր քաղաքացին իր համարձակ խնդուքովը։

Ամէն մարդ մէկդի կը քաշուէր, Ժիլպէր և ակկինը առաջ կ'անցնէին, միւսները անոնց կը հետեւէին։

Այդպէսով հինգ հարիւր գրկաչափ տեղ քալած և մենաստանին հրապարակը հասած էին, մօտենալով այն յիսնապետին որուն վրայ դրած էին ամբողջ յոյսերնին քաղաքացին և իր ընտանիքը։

Դեռատի աղջիկը տակաւ առ տակաւ իր բնական գոյնը գտեր էր։

Հոն հասած ատեննին քաղաքացին գլուխը Ժիլպէրի ուսին վրայէն բարձրացնելով՝ քանի մը քայլ անդին իր կնոջը քեռորդէն տեսաւ՝ որ մօրուքը կը ոլորէր։

Քաղաքացին գլխարկովը այլանդակ նշաններ ընելով վերջապէս քեռորդիին ուշադրութիւնը իր կողմը դարձնել յաջողեցաւ։ Յիսնապետը մօտեցաւ, իր ընկերներէն խնդրեց որ քիչ մը տեղ բանան։ Ճամբան բացուեցաւ։ Իսկոյն, Ժիլպէրը, քաղաքացուհին, քաղաքացին, հօրաքոյրը, աղջիկն ու սպասուհին բացուած մարդկային ճեղքէն ներս մտան։ Սպասուհին անցած ատենը քանի մը անգամ ճչեց, բայց ոչ ոք հարցուց թէ ի՞նչ պատահած էր անոր։ Կամիլը քիչ մը անխղճօրէն շուայլուած և խեղճ աղջկան աչքէն արցունք բերած էր։

Մարդկային պատը ճեղքել անցնելէ վերջ՝ Ժիլպէր հասկցաւ թէ որոշուած տեղը հասած էին։ Քաղաքացիին շնորհակալութիւն յայտնեց, քաղաքացին ալ անոր։ Մայրը զայն վար դնել ջանաց, հօրաքոյրը ճամբել և իրարմէ զատուեցան անգամ մըն ալ իրարու չհանդիպելու համար թերեւս։

Ժիլպէրի գտնուած տեղը առանձնաշնորհեալներու

յաւակացուած ըլլալով, առանց դժուարութեան թանձրախիտ թմբիի մը կոճղին մօտեցաւ : Քարի մը վրայ նստաւ, ամէնէն մօտը գտնուող ճիւղը նեցուկ ըրաւ իրեն և ապաւինեց :

Ժիլպէրի անհետանալէն կէս ժամ ետքը թմբուկը ձայն տուաւ, թնդանօթը գոռաց և մայր եկեղեցիին հըռկայ զանգակը օդին մէջ զօղանջեց ու ահաւոր ձայնը օղակ օղակ տարածուեցաւ մթնոլորտին ու հովիտներու մէջ :

ԽԹ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԱՌՔԵՐԸ

Հեռաւոր շշուկ մը՝ որ հետզհետէ կ'աճէր՝ Ժիլպէրի ականջը սրեց : Դեռատի փիլիսոփան ամբողջ մարմնովը սարսռաց :

« Կեցցէ՜ արքան », կը գոչէին :

Այն ատեն տակաւին այս սովորութիւնը կար :

Ոսկեհուռ և փոշելից անհամար ձիեր վանջելով սալարկին վրայէն կը սուրային : Հրացանակիրները, Թիկ-

նապան՝ հեծելազօրքն ու հեծեալ Զուիցերլացիները առաջ անցան։

Ապա չքեղ և փառաւոր կառք մը երեւցաւ։

Ժիլպէր կապոյտ երիզ մը և գլխարկաւոր վեհափառ գլուխ մը տեսաւ։

Ժիլպէր նշմարեց արքայական խորաթափանց ակնար-կին խաղաղութիւնը որուն առջեւ գլուխները կը խոնար-հէին և կը բացուէին։

Ժիլպէր, ապշահար, շլացած, թմրած ու արձանացած՝ շուարեցաւ մնաց և գլխարկը հանելու մոռցաւ։

Սարսափելի հարուած մը իր մտային յափշտակութե-նէն սթափեցուց զինքը. գլխարկը գետինն ինկեր էր։

Ոստում մը ըրաւ, գլխարկը առաւ, գլուխը վեր վերցուց և քաղաքացիին քեռորդուոյն դէմը գտնուեցաւ, որ զինուորականի խորամանկ ժպիտովը անոր կը նայէր։

— Է՛հ, պարո՛ն, մինչ թագաւորին առջեւը գլխարկ-նին չե՞ն հաներ, ըսաւ յանդուգնը։

Ժիլպէր ամչցաւ, փոշելից գլխարկին նայեցաւ և պատասխանեց.

— Առաջին անգամն է որ թագաւորը կը տեսնեմ, պարոն. մոռցայ զայն ողջունել։ Սակայն չէի գիտեր որ...

— Չէի՞ք գիտեր մի, ընդմիջեց հնամենի զինուորը յօնքերը պռստելով։

Ժիլպէր վախցաւ որ մի գուցէ վռնտեն զինք այն տեղէն ուրկէ Անտրէն շատ մօտէն պիտի տեսնէր։ Սիր-տին մէջ եռացող սէրը հպարտութեան յաղթեց։

— Ներեցէք, պարոն, ես գաւառացի եմ, ըսաւ։

— Եւ դաստիարակութի՞ւն առնելու համար Բարիզ եկած էք, իմ փոքրիկ միամիտս։

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց Ժիլպէր զսպուած զայրոյթով մը։

— Լա՛ւ ուրեմն, քանի որ տակաւին դաս առնելու վրայ էք, սա ալ սորվեցէք որ՝ Թագաւորին պէս ակկին արքայադուստրը և արքայադուստրին պէս արքայազուն իշխաններն ալ կը բարեւեն. վերջապէս շուշանադրօշմ կրող բոլոր կառքերը կը բարեւեն: Շուշանադրօշմներուն ի՛նչ ըլլալը գիտէ՞ք, պզտիկս, թէ ձեզի սորվեցնեմ:

— Սորվելու հարկ չկայ, պարոն, գիտեմ, պատասխանեց Ժիլպէր:

— Գիտնալնիդ աղէկ, մռմռաց յիմնապետը:

Արքայական կառքերը անցան:

Կառքերու շղթան կ'երկարէր: Ժիլպէր, ապուշ կըրթած, զանոնք կը դիտէր: Կառքերը արքայարանին դիմացը հասնելով յաջորդաբար կը կենային և Թագաւորին հետեւող պալատականները անոնցմէ վար կ'իջնէին: Այս գործողութիւնը ամբողջ գծին վրայ հինգ վայրկեանը մէյ մը դադարի շարժում մը յառաջ կը բերէր:

Այս դադարներէն մէկուն տեւողութեանը միջոցին, յանկարծ Ժիլպէրի առաջէն բոցակէզ հուր մը անցաւ: Գլուխը դարձաւ տեսաւ, ամէն բան աչքին սեւ երեւցաւ և այնպիսի սաստիկ դողի մը մատնուեցաւ որ՝ չիյնալու համար ստիպուեցաւ ծիւղի մը պլլուիլ:

Ու տասնեւին քանի քայլ անդին, այն շուշանադրօշմ կրող կառքերէն միոյն մէջ զորս ողջունելու դասը տուեր էր յիմնապետը, Ժիլպէր տեսեր էր Անդրէի լուսաճաճանչ և հրաշափառ դէմքը, որուն ձիւնապիտակ շրջագիծը զինքը երկնային աննիւթաթեւ հրեշտակի մը կամ երկրային տասապելեան հուրիի մը վերածեր էր:

Ժիլպէր ակար ճիչ մը արձակեց և յուզմունքէն յաղթելով՝ սրտին տրոփիւնը դադրեցուց: Աչքերը կառքին մէջէն ճառագայթող արեւին վրայ սեւեռեց:

Զօրաւոր կամքին իշխողութիւնը յուզմունքին յաղթած էր և յաղթութեամբ ալ յաջողութիւնը ապահովուած։

Անարէ, կառքերուն կենալուն պատճառը հասկնալու համար գլուխը կառքին դռնէն դուրս հանեց և իր ծաւի աչքերը չորս կողմը պտըտցնելով Ժիլպէրը տեսաւ։

Ժիլպէր կը յուսար որ Անարէ զինքը տեսնելով պիտի զարմանար և իր հօրը պիտի իմացնէր։ Սեպուհը կառքին մէջ իր աղջկանը քովը բազմեր էր։

Ժիլպէր սխալած չէր։ Անարէ զայն տեսաւ. զարմացաւ, դարձաւ և Թավէրնէյ սեպուհին ուշադրութիւնը Ժիլպէրի վրայ հրաւիրեց։

— Ժիլպէ՞րը, Ժիլպէրը հո՞ս, գոչեց սեպուհ քունէն նոր արթնցող մարդու մը պէս։ Բայց ո՞վ պիտի խնամէ Մահօնը։

Ժիլպէր այս խօսքերէն բառ մը չփախցուց։ Իսկոյն Անարէն և հայրը քաղաքավարութեամբ բարևեց։ Ունեցած ճիգը սպառեց այս բարևը տալու համար։

— Բայց իրա՛ւ ան է, գոչեց սեպուհը մեր փիլիսոփան տեսնելով։ Սատահա՛կը։

Սեպուհը կառքին դռնէն դուրս ծռելով նշանով մը Ժիլպէրը կանչեց։

Ժիլպէր շարժում մը ըրաւ անոնց մօտենալու համար, բայց ձիանապետը թոյլ չտուաւ։

— Զիս կը կանչեն, տեսէք, ըսաւ Ժիլպէր։

— Ո՞ւրկէ։

— Սա կառքէն։

Ձիանապետը Ժիլպէրի ցուցուցած կողմը նայեցաւ։

— Թոյլ տուէք որ գամ, ձիանապետ, այդ աղուն երկու խօսք ունիմ։

— Զօրս ալ կ'ընա՞ք ընել, պարո՛ն, ըսաւ վանապետը․ ժամանակ ունի՞ք, եկեղեցիին դրանը մէջ ճառ կը կարդան, կէս ժամու չափ կը տեւէ․ Անցէ՛ք, պատանի․

— Հո՛ս եկուր, աստա՛հակ, ըսաւ սեպուհը խօսքը Ժիլպէրին ուղղելով․ Ըսէ տեսնենք, ո՞ր հովը քեզ Թալէրնէյէն Սէն-Տընի բերաւ․

Ժիլպէր երկրորդ անգամ բարեւելով Անարէն և սեպուհը՝ պատասխանեց․

— Զիս հոս բերողը հովը չէ, պարո՛ն, այլ կամքը․

— Ի՞նչ, կա՞մքը մի, սրիկա՛յ, դո՞ւն ալ կամք ունիս․

— Ինչո՞ւ չէ, ամէն ազատ մարդ իրաւունք ունի կամք մը ունենալու․

— Ամէն ազատ մա՛րդ․ վա՛յ թշուառական, միթէ ինքզինքդ ազա՞տ կը կարծես․

— Այո՛, տարակոյս չկայ, քանի որ ես իմ ազատութիւնս մէկու մը լուծին ներքեւ չդրի․

— Իրա՛ւ ծիծաղաշարժ ստահակ մըն ես եղեր, գոչեց Պ․ տը Թալէրնէյ Ժիլպէրի խօսած եղանակէն ապշելով․ Այս ի՛նչ է, դուն Բարիս գտնուեցի՛ս․ բայց ըսէ նայիմ ի՞նչպէս եկար․ ո՞վ օգնեց քեզի․

— Հետիոտն, պատասխանեց Ժիլպէր լակոնաբար․

— Ի՞նչ ընելու համար Բարիզ եկար, չըսե՞ս, գոչեց սեպուհը․

— Նախ ուսում առնելու եւ յետոյ ապագայիս համար․

— Ուսո՞ւմ առնելու համար մի՛․

— Բնականաբար․

— Ապագայի՞դ համար․

— Հաւանականաբար․

— Եւ հիմայ ի՞նչ կ'ընես․ կը մուրա՞ս․

— Պարո՛ն, գոչեց Ժիլպէր վեհ արհամարհանքով մը․

— Գողութի՞ւն կ'ընես ուրեմն։

— Պարո՛ն, ես երբէք բան մը գողցա՞յ ձենէ, ըսաւ Ժիլպէր հպարտ շեշտով մը Անտրէի ուշը գրաւելով։

— Ի՞նչ կ'ընես ուրեմն քու ծոյլի ձեռքերուդ։

— Ինչ որ կ'ընէ գիտնական մը որուն նմանիլ կ'ուզեմ գոնէ յարատեւութեամբ, պատասխանեց Ժիլպէր։ Նօթայի տետրակներ կ'ընդօրինակեմ։

Գլուխը դարձնելուն կարգը Անտրէին եկաւ։

— Խաղանիշնե՞ր կ'ընդօրինակէք։

— Այո՛, օրիորդ։

— Գիտէ՞ք ուրեմն, յարեց Անտրէ արհամարհանքով եւ այնպիսի շեշտ մը դրաւ այս հարցման մէջ՝ որուն բուն իմաստը «Կը ստէք» ըսել էր։

— Ընդօրինակողի մը համար խաղանիշները ճանչնալ կը բաւէ, պատասխանեց Ժիլպէր։

— Եւ ո՞ր ատամնին ծակը ճանչցար խաղանիշները, տնա՛նկ։

— Այո՛, ի՞նչպէս ճանչցար, ըսաւ Անտրէ ժպտելով։

— Պարոն սեպուհ, երաժշտութիւնը կը սիրեմ, եւ որովհետեւ օրիորդը ամէն օր մէկ երկու ժամ դաշնակ զարնելով կ'անցընէր, մտիկ ընելու համար կը պահուըտէի։

— Դատարկապո՛րտ։

— Այսպէսով նախ եղանակները սորվեցայ, ապա, որովհետեւ այդ եղանակները երաժշտական դասագրքի մը մէջ գրուած էին, քիչ քիչ աշխատելով անոր մէջ կարդալ սորվեցայ։

— Ի՞մ դասագրքիս մէջ, ըսաւ Անտրէ ծայր աստիճան զայրանալով։ Ուրեմն իմ դասագրքիս դպչելու կը համարձակէի՞ք։

— Ո՛չ, օրիորդ, այդ համարձակութիւնը չունէի․ բայց երբեմն նօթատետրը դաշնակին վրայ, հոս ու հոն բաց կը մնար։ Անոր չէի դպեր․ կարդալ կը ջանայի, ահա այսչափ։ Աչքերս չէին կրնար անոր էջերէն ազատել։

— Հիմայ պիտի ըսէք թէ սա տատամբակը որ Հայտընի պէս դաշնակ կ'ածէ, ըսաւ սեպուհը հեգնական։

— Հաւանականապէս պիտի գիտնայի, եթէ համարձակէի մատներս ստեղներուն վրայ դնել, ըսաւ Ժիլպէր։

Անտրէ, սակայն, երկրորդ անգամ մըն ալ դիտեց անոր յուզուած դէմքը։

Բայց որովհետեւ սեպուհը իր աղջկան պաղարիւնութիւնն ու խոհական յատկանութիւնը չունէր, գայրացաւ խորհելով որ Ժիլպէր իրաւունք ունէր եւ թէ Մահօնին հետ զայն Թավէրնէյի մէջ առանձին ձգելով մարդկութեան դէմ վարուած էր։

Մարդ գրեթէ միշտ աններողամտութեամբ կը վերաբերուի իրմէ ստորին այն անհատին հանդէպ որ իր թերութիւնը իր երեսին զարնելու կորովը կամքը կ'ունենայ։ Ուստի, սեպուհը իր աղջկան կակուղնալը տեսնելով աւելի եւս բարկացաւ։

— Վա՛յ, փոքրիկ անասուն, գոչեց գրեթէ գայրացած, կը թափառիս հա՞, արքայաբար կը սլքտաս հոս հոն եւ երբ բռնած ընթացքդ քեզ կը հարցնեն, լեզուդ հողաթափի մը պէս կ'երկարես։ Է՛հ, լա՛ւ, լա՛ւ, բայց, եւ որովհետեւ չեմ ուզեր որ իմ անտարբերութեամբս թագաւորին փողոցները գնչուներով եւ քաղահատներով ծածկուին . . .

Անտրէ հայրը հանդարտեցնելու շարժում մը ըրաւ․ կը զգար թէ ան իր մեծութեան չափը կ'անցընէր։

— *Քու մասիդ պէտք եղածը պիտի խօսիմ Պ. տը Սարթինի եւ քեզի սանկ պտոյտ մը ընել պիտի տամ մինչեւ Պլաքթրի բանտը, վստահո՛ւն, անտա՛կ փիլիսոփայ :*

Ժիլպէր քայլ մը նահանջեց, գլխարկը վար կոխեց եւ բարկութենէն գեղնած՝ գոչեց .

— *Պարո՛ն սեպուհ, գիտցէք որ Բարիզ գտնուելէս ի վեր այնպիսի պաշտպաններ գտած եմ որ, անոնց առջեւ բարեւի կը կենայ ձեր Պ. Սարթինը :*

— *Վա՜յ, իրա՞ւ, լաւ ուրեմն, եթէ կը կարծես որ Պլաքթրի բանտէն պիտի ազատիս, ինքզինքդ խաբած պիտի ըլլաս կարծելով որ ծեծ ուտելէ ալ կրնաս ազատիլ. գոչեց սեպուհը բարկաճայթ : Անտրէ՛, Անտրէ՛, եղբայրդ կանչէ, ահա աստեղն է :*

— *Օ՛ն, պարոն Ժիլպէր, հեռացէ՛ք, ըսաւ հրամայական եղանակաւ Անտրէ Ժիլպէրին վրայ ծռելով :*

— *Փիլի՛պ, Փիլի՛պ, գոչեց ծերունին :*

— *Մեկնեցէ՛ք, ըսաւ Անտրէ Ժիլպէրի, որ, յափշտակուած, համր ու անշարժ կեցեր էր :*

Ձիաւոր մը սեպուհին ձայնը լսելով, կառքին դրանը քով վազեց :

Զինուորական համազգեստով Փիլիպ տը Թավէրնէյն էր ան : Երիտասարդը զուարթ էր եւ կերպարանքը փառաւոր :

— *Վա՛յ, Ժիլպէ՛ր, գոչեց Փիլիպ միամտութեամբ պատանին տեսնելով : Բարի լոյս, Ժիլպէր, հոս ի՞նչ գործ ունիս . . . , ի՞նչ կ'ուզէք, հայր իմ :*

— *Բարի լոյս, պարոն Փիլիպ, պատասխանեց պատանին :*

— *Ուզածս սա է որ սուրիդ պատեանովը սա ստահակը պատժես, գոչեց ծերունին աժգունած :*

Ժօղ. Պալս., բիւ 21—47, հաs.Գ., Բ.հr.Ն.Ք.

— Բայց ի՞նչ ըրաւ որ, հարցուց Փիլիփ յարաճուն զարմանքով մը փոխն ի փոխ զայրացած սեպուհին ու անտարբեր Ժիլպէրին նայելով։

— Ըրա՛ծը մի՛, ըրա՛ծը մի՛․․․, գոչեց սեպուհը։ Փիլիփ, շուն մը ծեծելու պէս շան սատակ հանէ զայն։

Տեղակալը քրոջը դարձաւ։

— Ի՞նչ ըրաւ, Անտրէ, ըսէք, նախատե՞ց ձեզ։

— Ե՞ս, գոչեց Ժիլպէր։

— Ո՛չ, ո՛չ, բան չկայ, Փիլիփ, բան մը չըրաւ, պատասխանեց Անտրէ։ Հայրս գիս մտիկ ընել չուզեր, զայն հոս տեսնելով բարկացաւ, եղածը ասկէ կը բաղկանայ։ Պ. Ժիլպէր այլեւս մեր քովէն ելած է, հետեւաբար ուզած տեղը երթալու ազատ է։

— Եղածը ա՞յս է, ըսաւ Փիլիփ։

— Այո՛, եղբայր իմ։ Պ. տը Թավէրնէյի զայրանալուն պատճառը չեմ հասկնար, մանաւանդ այնպիսի մարդոց դէմ՝ որոնց վրայ նայիլն անգամ չարժեր։ Տեսէք, Փիլիփ, կառքերը կը յառաջանան։

Սեպուհը իր աղջկան արքայավայել տիրապետութենէն յաղթուելով լռեց։

Ժիլպէր այս բարձրախոյաց արհամարհանքէն ճմլուած՝ գլուխը ծռեց, կայծակի նման բան մը անցաւ անոր սրտէն որ ատելութեան կը նմանէր։

Ժիլպէր, անշո՛ւշտ, նախամեծար պիտի համարէր Փիլիփի սուրին մահացու հարուածին ենթարկուիլ կամ անոր ձեռքի մտրակին արիւնացայտ հարուածներուն տակ հեծեծել՝ քան թէ Անտրէէն այդ բառերը լսել։

Բարեբաղդաբար այս միջոցին ճառը լմնցեր էր և կառքերը շարժիլ սկսեր էին։

Սեպուհին կառքը կամաց կամաց հեռացաւ․ միւս կառքերը անոր հետեւեցան։

Անտրէ երազի մը պէս երեւնալէ վերջ կ'անհետանար Ժիլպէրի աչքէն :

Ժիլպէր առանձին մնալով փղձկեցաւ եւ քիչ մնաց պիտի հեծկլտար եթէ մէկը ուսին չզպէր :

Ժիլպէր ետին դառնալով Փիլիպի դէմը գտնուեցաւ :

— Ի՞նչ պատահեցաւ տեսնենք, խեղճ Ժիլպէր, խօսք առաւ Փիլիպ : Ինչո՞ւ Բարիզ եկեր ես նայինք :

Այս համարձակօրէն արտասանուած մտերմական բառերը պատանիին սիրտը շարժեցին :

— Է՛հ, պարոն, դո՛ւք ըսէք, ի՞նչ պիտի ընէի Թավէրնէի մէջ, ըսաւ իր վայրենի առոյգութենէն խլուած հառաչանքով մը : Հոն յուսահատութենէ, տխրութենէ եւ անօթութենէ պիտի մեռնէի :

Փիլիպ սարսռաց, որովհետեւ իր անկողմնակալ դատողութեամբը, ի՛նքն ալ Անտրէին պէս խղճահարեր էր պատանին Թավէրնէյի մէջ լքած ըլլալնուն վրայ :

— Եւ կը կարծես որ Բարիզի մէջ պիտի յաջողի՞ս առանց դրամի, առանց պաշտպանի եւ առանց օգնականի, խե՛ղճ տղայ :

— Այո՛, պարոն, կարծեմ թէ պիտի յաջողիմ : Աշխատիլ ուզող մարդը շատ քիչ անգամ անօթութենէ կը մեռնի այն տեղուանքն ուր ուրիշներ աշխատիլ չեն ուզեր :

Փիլիպ այս պատասխանին չսպասելուն՝ սարսռաց : Երբէք անօգուտ մտերիմէ մը աւելի բան մը կարծած չէր Ժիլպէրը :

— Գոնէ ուտելիքդ կը ճարե՞ս :

— Օրական հացս կը ճարեմ, պարոն Փիլիպ, եւ ասկէ աւելին պէտք չէ անոր որ ուրիշէն հացն ուտելու միակ պակասութիւնն ունեցած է :

— Մտիկ ըրէ, Ժիլպէր, գիտես որ ես քեզի միշտ սիրած եմ, շարայարեց երիտասարդը։ Ուրիշներուն պէս նայած չեմ քեզի. իրաւունք ունէի թէ ոչ, ատիկայ ժամանակը պիտի լուսաբանէ։ Քու վայրենութիւնդ ինծի փափկութիւն երեւցած է. խստութիւնդ հպարտութիւն կը կոչեմ։

— Ո՛հ, պարոն ասպետ, բացագանչեց Ժիլպէր շունչ առնելով։

— Ուստի ես քու աղէկութիւնդ կ'ուզեմ, Ժի՛լպէր։

— Շնորհակալ եմ, պարոն։

— Ես ալ քու տարիքդ եղած ատենս քեզի պէս թշուառ էի. գուցէ այս պատճառաւ քու վիճակէդ հասկցայ։ Օր մըն ալ բաղդը ինծի ժպտեցաւ, լա՛ւ ուրեմն, թո՛ղ որ քեզի օգնեմ, Ժիլպէր, մինչեւ որ բաղդը քեզի ալ ժպտի։

— Շնորհակալ եմ, պարոն, շնորհակալ եմ։

— Ի՞նչ ընելու միտք ունիս, տեսնենք։ Դուն գործի մը մտնելու յարմարութիւն չունիս։

Ժիլպէր անարգական ժպիտով մը գլուխը երերցուց։

— Ուսանիլ կ'ուզեմ, պարոն, ըսաւ։

— Բայց ուսանելու համար դասատուներ պէտք են և դասատուներուն համար ալ դրամ։

— Կը վաստկիմ։

— Կը վաստկի՞ս մի, և ո՞րքան կը վաստկիս, տեսնենք, հարցուց Փիլիփ ժպտելով։

— Օրը քսանըհինգէն մինչեւ քառասուն սու կը վաստկիմ։

— Բայց ատիկայ հազիւ հազ ուտելիքիդ կը բաւէ։

Ժիլպէր ժպտեցաւ։

— Թերեւս քեզ ծառայութիւն մը մատուցանելու

համար յարմար միջոց մը ընտրած չեմ, բայց…

— Դուք ինձ ծառայութի՞ւն մը մատուցանել կ'ուզէք, պարո՛ն Փիլիպ։

— Անշո՛ւշտ։ Ընդունելու կ'ամչնա՞ս։

Ժիլպէր չպատասխանեց։

— Աշխարհիս վրայ մարդիկ պարտին իրարու օգնել, եղբայր չե՞ն մի, շարայարեց Մէզօն-Րուժ։

Ժիլպէր գլուխը վեր առաւ և իր վառվռուն աչքերը երիտասարդին ազնուական դէմքին վրայ սեւեռեց։

— Այս ոճը ձեզ կը զարմացնէ՞, հարցուց Փիլիպ։

— Ո՛չ, պարոն, փիլիսոփաներուն գործածած ոճն է այդ, ըսաւ Ժիլպէր։ Բայց ձեր աստիճանէն եղող մարդոցմէ լսելու սովորութիւնը չունէի։

— Իրաւունք ունիս, սակայն այս ոճը մեր սերունդին գործածած ոճն է։ Արքայորդին ալ այս սկզբունքներն ունի։ Օ՛ն, իմ առջեւս հպարտ ըլլալու չես։ Ա՛ռ սա, փոխ կուտամ քեզ. ետքը կը հատուցանես։ Ո՞վ գիտէ թէ օր մը Գօլպէր մը կամ Վօպան մը չպիտի ըլլաս։

— Կամ Թրօնշէն մը, աւելցուց Ժիլպէր։

— Այնպէս թող ըլլայ։ Ահա՛ քսակս, եկուր մէջերնիս բաժնենք։

— Շնորհակալ եմ, պարոն, շնորհակալ եմ, բանի մը պէտք չունիմ, ըսաւ աննուաճ պատանին Փիլիպի անկեղծ զգացմանց արտայայտութենէն ակամայ յուզուելով։ Բայց…, ապահով եղէք որ ձեր ընծայածը առածի չափ եղայ և երախտապարտ եմ ձեզ։

Ժիլպէր այս ըսելով՝ Փիլիպը ողջունեց, աշխուժի-քազմութեան մէջ մտաւ և անյայտացաւ։

Երիտասարդ զինուորականը քանի մը բոպէ սպասեց

չուզելով իր աչքին ու ականջին հաւատալ, բայց տեսնելով որ Ժիլպէր երեւան ելլալիք չունի, ձին հեծնելով իր պաշտօնատեղին գնաց։

ԽԹ

ԴԻՒԱՀԱՐ ԿԻՆԸ

Գոռացող կառքերուն համայնալուր չառաչիւնը, ուժգնակի հնչող զանգակներուն ղօղանջը, թմբուկներուն խնծղալից թնդիւնը եւ այն բոլոր փառապանծ խինդն ու չրինդը, որոնք տիկին Լուիզի համար կորսուած համարուող աշխարհային կեանքին փառաւոր ճառագայթներն էին, անոր հոգւոյն վրայէն անհետցան եւ ուժաթափ ու անզօր ալիքի մը նման եկան իր մենարանին պատերուն ստորոտը փշրուեցան։

Թաղը տակաւին ամբողջութեամբ խռովքի մէջ էր, աբբայուհին միայն անտարբեր մնաց։ Պահ մը աշխարհի առջեւ բացուող մենաստանին ծանրաբերձ դռները դանդաղօրէն դարձան եւ աղմկելով գոցուեցան աշխարհի ու մենութեան մէջտեղը։

Տիկին Լուիզ գանձապետ քոյրը կանչել տուաւ ։

— Մենաստանին տակն ու վրայ ընող այս երկու օրուան միջոցին աղքատները իրենց սովորական ողորմութիւնը ստացա՞ն, հարցուց տիկինը ։

— Այո՛, տիկին ։

— Հիւանդներուն սովորական այցելութիւնը տրուեցա՞ւ ։

— Այո՛, տիկին ։

— Զինուորներուն զովացուցիչ ըմպելիքներ բաժնուեցա՞ն ։

— Տիկնոջ պատրաստել տուած հացն ու գինին ամենուն ալ բաժնեցինք ։

— Մենաստանին մէջ ամէն բան կարգի՞ն է ։

— Այո՛, տիկին, ամէն բան ։

Տիկին Լուիզ բաց պատուհանին մօտեցաւ և իրիկուան զով զեփիւռը շնչեց ։

Գանձապետ քոյրը ակնածանօք օգոստափառ աբբաուհիին հրամանին կը սպասէր ։

Յանկարծ ձիու մը ոտքին շշնկոցը լսուեցաւ ։ Մեծաւորուհին սարսռաց ։

— Արքունի իշխաններէն ո՞վ մնաց Սէն-Տընիի մէջ, հարցուց տիկին Լուիզ ։

— Նորին սրբազնական բարձրութիւն տը Ռօհան կարտինալը, տիկին ։

— Ձիերը հո՞ս են ուրեմն ։

— Ո՛չ, տիկին, կանոնիկոսարանն են ։ Նորին սրբազնական բարձրութիւնը գիշերը հոն պիտի անցընէ ։

— Ուրեմն ի՞նչ է այդ շշնկոցը ։

— Օտարուհիին ձիուն հանած ձայնն է, տիկին ։

— Ո՞ր օտարուհիին, հարցուց տիկին Լուիզ յիշողութիւնը քրքրելով ։

— Այն խալուհին որ երէկ իրիկուն հիւրընկալու-թիւն խնդրեց Նորին բարձրութենէն ։

— Այո՛, այո՛, կը յիշեմ ։ Ո՞ւր է ։

— Կա՛մ իր սենեակը և կամ եկեղեցին պիտի ըլլայ ։

— Երէկուընէ ի վեր ի՞նչ ըրաւ ։

— Հացէն ուրիշ բան չկերաւ և ամբողջ գիշերը մա-տուռին մէջ աղօթելով անցուց ։

— Կասկած չկայ որ մեծ մեղաւորուհի մըն է, ը-սաւ մեծաւորուհին յօնքերը պռստելով ։

— Չեմ գիտեր, տիկին, մարդու հետ չխօսեցաւ ։

— Ի՞նչպէս կին է ։

— Գեղեցիկ ու քաղցրաբարոյ, միանգամայն վէս դի-մագիծեր ունի ։

— Այս առտուան հանդէսին ատենը ո՞ւր էր ։

— Իր սենեակին մէջ, պատուհանին քովը տեսայ զինքը, վարագոյրներուն ետին պահուըտած, ներս մըտ-նողները անձկութեամբ աչքէ կ'անցընէր և թշնամիէ մը վախնալու երեւոյթն ունէր ։

— Կին մըն է ան ա՛յն աշխարհէն ուր ես ապրեցայ ու իշխեցի ։ Նե՛րս մտուցէք զայն ։

Գանձապետ քոյրը մեկնելու համար առաջին քայլն առաւ ։

— Կեցէ՛ք, անոր անունը գիտէ՞ք, հարցուց իշխա-նուհին ։

— Լօրէնցա Ֆէլիչիանի ։

— Այս անունով մէկը չեմ ճանչնար, բայց հոգ չէ, ներս մտուցէք այդ կինը ։

Մեծաւորուհին Հանրի Բ.ի օրով քանդակուած հարիւ-րամեայ աթոռի մը վրայ նստաւ, զոր Կարմելեանց վեր-ջին ինը աբբասուհիները գործած էին ։

Պահ մը ետքը գանձապետ քոյրը ներս մտաւ իր քո-վը ունենալով մեզ ծանօթ քողարկուած կինը ։

Տիկին Լուիզ իր ընտանիքին յատուկ խորաթափանց նայուածքն ունէր ։ Լորէնցա Ֆէլիչիանիի ներս մտնելէն ի վեր Իշխանուհիին նայուածքը անոր հոգին կարդացեր էր ։ Տիկին Լուիզ այս կնոջ վրայ այնքա՛ն հեզութիւն, այնքա՛ն շնորհ, այնքա՛ն վեհ գեղեցկութիւն մը և վեր-ջապէս անոր արտասուաթոր սեւ աչքերուն մէջ այնքա՛ն անմեղութիւն տեսեր էր որ, ի սկզբան իր զգացած թըշ-նամական տրամադրութիւնները մէկէն ի մէկ բարեկա-մական զգացմանց փոխուեցան ։

— Մօտեցէք և խօսեցէք, տիկին, խօսք առաւ Իշ-խանուհին ։

Դեռատի կինը դողդղալով ոտքը առաջ նետեց և մէկ ծունկը գետին դնել ուզեց ։

Իշխանուհին ոտքի հանեց զայն ։

— Տիկի՛ն, Լորէնցա Ֆէլիչիանին դո՞ւք էք ։

— Այո՛, տիկին ։

— Ինձ գաղտնի՞ք մը յայտնել կ'ուզէք եղեր ։

— Ո՛հ, միակ բաղձանքս ատ է ։

— Բայց ինչո՞ւ ապաշխարանքի ատեանը չդիմեցիք ։ Ես միայն մխիթարելու կարողութիւնն ունիմ, բայց քահանայ մը կրնայ թէ՛ մխիթարել, թէ՛ ներել ։

Տիկին Լուիզ այս վերջին բառերը տատամսոտու-թեամբ արտասանեց ։

— Ես ալ միայն մխիթարանքի կը կարօտիմ, տի-կին, ասկէ զատ, ձեզի պատմելիքս միայն կնոջ մը պատմելու պիտի համարձակէի, պատասխանեց Լորէնցա ։

— Կ'երեւի թէ պատմութիւննիդ արտաքոյ կարգի բան մըն է ։

— Համբերութեամբ մտիկ ըրէք զիս, տիկին․ կը կրկնեմ, միայն ձեզի կրնամ խօսիլ, որովհետեւ դուք ամենակարող էք եւ զիս պաշտպանելու համար ալ գրեթէ աստուածային ձեռք մը պէտք է․

— Ձեզ պաշտպանելո՞ւ համար․ Ըսել է ձեզ կը հալածե՞ն, ձեզի հետ կը պայքարի՞ն․

— Ո՛հ, այո՛, տիկին, զիս կը հալածեն, գոչեց օտարուհին անկարագրելի սոսկումով մը․

— Ուրեմն լաւ խորհեցէք այս բանին վրայ, տիկին, այստեղը ամրոց մը չէ, այլ մենաստան մը, ըսաւ իշխանուհին։ Մարդիկ հոս կը մտնեն իրենց յուզմունքը փարատելու համար։ Մարդիկը պաշտպանելու համար իրեր չեն գտնուիր հոս։ Արդարութեան, զօրութեան եւ ճնշման տուն մը չէ մենաստանս, այլ պարզապէս Աստուծոյ տունը․

— Ո՛հ, իմ փնտռածս ալ ատ է, ըսաւ Լօրէնցա․ Աստուծոյ տանը մէջ միայն պիտի կրնամ հանգիստ ապրիլ․

— Բայց Աստուած վրէժխնդրութիւն չընդունիր, ի՞նչպէս կրնանք վրէժ լուծել ձեր թշնամիէն։ Դատարան դիմեցէք․

— Տիկին, դատաւորները իմ վախցած մարդուս բան մը չեն կրնար ընել․

— Ո՞վ է ուրեմն այդ մարդը, ըսաւ մեծաւորուհին գաղտնի եւ ակամայ սոսկումով մը․

Լօրէնցա տարօրինակ սարսուռով մը իշխանուհիին մօտեցաւ։

— Ով ըլլալը գիտնա՞լ կ'ուզէք, տիկին․ Ապահով եմ որ այդ մարդը ա՛յն դեւերէն մին է որոնք կը պատերազմին մարդոց դէմ եւ որոնց, սատանան, գերմարդ-

կայլին կարողութիւն մը շնորհած է։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսաւ իշխանուհին Լօրէնցայի նայելով և զայն խելագարած կարծելով։

— Իսկ ես, ո՛հ, թշուառ Լօրէնցա, այդ մարդուն դէմն ելլելու դժբաղդութիւնն ունեցայ, գոչեց իշխանուհին իր գիրգ թեւերը գալարելով։

— Շարունակեցէք։

Լօրէնցա աւելի մօտեցաւ իշխանուհիին և ցած ձայնով մրմնջեց.

— Ես գիւահա՛ր եմ, տիկին։

— Գիւահա՞ր էք, գոչեց իշխանուհին դէպի ետ քայլ մը առնելով. Ինքզինքնուդ եկէք, տիկին, չըլլա՞յ որ…

— Խենթ ըլլամ, այնպէս չէ՞, ա՞ս ըսել կ'ուզէք. Ո՛չ, խենթ չեմ, բայց եթէ զիս լքէք, հաւանական է որ խենթենամ։

— Բայց ներեցէք, ձեր վրայ գիւահարութեան ոեւէ հետք չեմ տեսներ. Աստուած ինչպէս որ ստեղծած է իր սիրած բոլոր արարածները, ձեզ ալ միեւնոյն պայմաններուն մէջ ստեղծած է. հարուստ կ'երեւիք, գեղանի էք և իմաստութեամբ կը խօսիք։

— Տիկին, ձեզ բան մը չպատմեցի տակաւին այն արկածներէն որոնք իմ անցեալիս կը վերաբերին։

— Պատմեցէք տեսնենք. Ձեր գլխուն եկածները առաջին անգամ ի՞նձ կը պատմէք. Ձեր ծնողքին, ձեր բարեկամներուն բան մը չէ՞ք բացած այս մասին։

— Խե՛ղճ ծնողքս, արդեօք անգամ մըն ալ պիտի տեսնե՞մ զանոնք, գոչեց մանկամարդ կինը ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւելով. Բարեկամնե՞րս, աւա՛ղ, տիկին, ես բարեկամ չունիմ։

— Կարգաւ խօսինք, աղջիկս, ըսաւ տիկին Լուիզ

օտարուհիին խօսքերուն ճամբայ բանալու նպատակաւ ։ Ո՞վքեր են ձեր ծնողքը և ի՞նչպէս բաժնուեցաք անոնցմէ ։

— Տիկին, ես հռոմցի եմ և ծնողքիս հետ Հռոմ կը բնակէի ։ Հայրս հին ազնուականներէն է, բայց շատ աղքատ մնացեր էր ։ Մայր մը և եղբայր մըն ալ ունէի ։ Գաղիոյ մէջ ինծի ըսին թէ երբ ազնուական ընտանիք մը մանչ մը և աղջիկ մը ունենայ՝ աղջկան օժիտը մանչուն սուրը գնելու կը զոհեն ։ Իսկ մեր մէջը աղջիկը կը զոհեն մանչը կրօնաւոր ընելու համար ։ Ուստի ինծի բնաւ դաստիարակութիւն չտրուեցաւ, անոր համար որ եղբօրս դաստիարակութեանը հոգ կը տարուէր, որը, ինչպէս որ մայրս միամտօրէն կ՚ըսէր, կարտինալ ըլլալու համար կ՚ուսանէր ։

— Ե՞տքը ։

— Հետևաբար, տիկին, ծնողքս որոշեցին ամէն զոհողութիւն ընել եղբօրս օգնելու համար և խորհեցան զիս Սուպիագոի կարմելեանց վանքը դնել ։

— Իսկ դուք ի՞նչ ըսիք ։

— Ոչինչ, տիկին ։ Մանկութենէս ի վեր իբրև բացարձակ պէտք մը ցուցուցած էին ինծի այդ ապագան ։ Ո՛չ զօրութիւն ունէի և ո՛չ ալ կամք ։ Ասկէ զատ, ինծի խորհուրդ չէին հարցներ, այլ կը հրամայէին և ես ալ հնազանդելէ ուրիշ բան չէի ըներ ։

— Սակայն . . .

— Տիկին, մենք, հռոմցի քոյրերս, բաղձանքէ և տկարութենէ ուրիշ բան չունինք ։ Մենք աշխարհքը կը սիրենք այնպէս՝ ինչպէս որ գեհենապարտները դրախտը կը սիրեն առանց անոր ինչ ըլլալը գիտնալու ։ Բոլոր ճանչցած բարեկամուհիներս որոնք ինծի պէս եղբայրներ ունէին, իրենց ընտանիքին փառքին համար պարտ-

քերնին վճարած էին։ Բողոքս արդիւնք մը չպիտի ու-նենար. Ինէ պահանջուածը ընդհանուր սովորութենէն դուրս բան մը չէր։

« Վերջապէս մեկնելու օրերնիս մօտեցաւ։ Հայրս հինգ հարիւր սկուտ հաւաքեց ինծի համար, որպէս զի մենաս-տանին պէտք եղածը վճարէ, եւ Սուպիաքօ երթալու հա-մար ճամբայ ելանք։

« Հռոմ Սուպիաքօէն ութը ինը փարսախ հեռու է, բայց լերան ճամբաները այնքան գէշ են որ, մեր մեկ-նելէն ժամ մը ետքը հազիւ երեք փարսախ ճամբայ ա-ռած էինք։

« Տղայական երազներու մէջ ճամբորդած ատենս, երբ փոքրիկ անտառի մը եւ ժայռերու զանգուածային ճեղ-քուածքի մը մէջէն կ'անցնէինք, յանկարծ կառքերնիս կանգ առաւ, մայրս աղաղակ մը արձակեց, հայրս ա-տրճանակները խլելու համար շարժում մը ըրաւ։

« Աչքս եւ միտքս երկինքէն երկրիս վրայ դարձան. աւազակներէ շրջապատուած էինք։

— Խե՜ղճ աղջիկ, ըսաւ տիկին Լուիզ որուն հետա-քրքրութիւնը հետզհետէ աւելնալու վրայ էր։

— Իրա՛ւ որ, տիկին, շատ վախցայ անոնցմէ, ո-րովհետեւ այդ մարդիկը մեր դրամին համար մեզ բռներ էին եւ մենէ առնելիքն ալ մենաստանին տրուելիք դրամն էր։ Ասով իմ մենաստան մտնելս անկարելի կը դառնար գրեթէ եւ կամ հայրս պարտաւոր էր նոյնքան գումար մը եւս խնայել որպէս զի կարելի ըլլար զիս վերստին մենաստան դնել։

« Բայց երբ այս աւարը իրենց մէջ բաժնելէ վերջ աւազակները իմ վրաս յարձակեցան փոխանակ թո-ղալու որ մենք մեր ճամբան շարունակենք, երբ հայրս

գլխս պաշտպանելու համար ձեռքէն եկածը ըրաւ և երբ մայրս արտասուալից աչքերով աղերսեց անոնցմէ որ ինձ չարիք մը չհասցնեն, հասկցայ որ մեծ և անծանօթ աղէտ մը կը սպառնար ինձ և սկսայ բնազդաբար օգնութեան աղաղակներ արձակել. բնազդաբար, կ'ըսեմ, անոր համար որ գիտէի թէ այդ ամայի տեղը ոչ ոք իմ ձայնս պիտի լսէր։

«Աւազակները առանց իմ աղաղակներուս, մօրս արցունքին և հօրս թափած ճիգերուն ականջ կախելու՝ ձեռքերս ետև կապեցին և իրենց սարսափելի նայուածքներովը հոգիս այրելով՝ գրպաններուն քուէներ հանեցին և վիճակ ձգեցին։

«Սոսկում մը զգացի. վիճակի գրուած էի։

«Յանկարծ անոնցմէ մին մռնչիւն մը արձակելով ոտքի ելաւ, մինչդեռ միւսները ակռաները կճրտելով կը հայհոյէին։ Ոտքի ելլողը իմ քովս վազեց, գլխս բազուկներուն մէջ առաւ, կուրծքին սեղմեց և շրթունքները շրթունքներուս վրայ դրաւ։

«Եթէ կարմրած երկաթ մը դրուած ըլլար շրթունքներուս՝ այնքան աղէկեղ աղաղակ մը չպիտի արձակէի։

«— Ո՜հ, Աստուա՜ծ իմ, ո՞ւր է մահը, գոչեցի։

«Հայրս թաւալագլոր ինկաւ, մայրս մարեցաւ։

«Յանկարծ ճամբուն վրայ ձիաւոր մը երեւցաւ։

«Այս մարդը պահակներէն միոյն հետ ցած ձայնով խօսեր էր. այս վերջինը անոր հետ նշան մը փոխանակելով թոյլ տուեր էր որ անցնի։

«Այս միջահասակ, պատկառելի դէմքով, հաստատ նայուածքով մարդը, խաղաղ և հանդարտ, առաջ անցաւ իր ձիուն սովորական քայլովը։

«Դիմացս հասնելով ձին կեցուց։

« Ջուրը բռնած տեսակ մը մորակին կոթը չրթունքին տարաւ և երեք անգամ տարօրինակ կերպով սուլեց։

« Զիս բազուկներուն մէջ առնելով առնելու պատրաստուող աւազակը այս ձայնը լսելուն պէս ետին դարձաւ և անմիջապէս զիս թողուց։

« — Հո՛ս եկուր, ըսաւ անծանօթը խօսքը աւազակին ուղղելով։

« Եւ որովհետեւ աւազակը կը վարանէր՝ անծանօթը բազուկովը եռանկիւն մը ձեւացուց և ցուցամատն ու միջնամատը կարելի եղածին չափ բանալով կուրծքին դրաւ։ Այս նշանին վրայ աւազակը անծանօթին մօտեցաւ, կարծես թէ ան ամենակարող տիրոջ մը հրամանն ըլլար։

« Անծանօթը աւազակին ականջն ի վար ցած ձայնով հետեւեալ բառը փսփսաց.

« — Մագ։

« Ապահով եմ որ միայն այս բառը արտասանեց։

« — Պընագ, պատասխանեց աւազակը։

« Յետոյ նուաճուած առիւծի մը նման մռնչելով քովս եկաւ, ձեռքերուս կապը քակեց, նոյն բանն ըրաւ հօրս և մօրս։

« Նոյն միջոցին մեր դրամը, զոր մէջերնին բաժներ էին, իւրաքանչիւրը մէյմէկ ծակէ ելնելով բերին ու քարի մը վրայ դրին։ Հինգ հարիւր ոսկուէն հատ մը պակաս չէր։

« Այս միջոցին ես որ գրեթէ մարած էի և այս բոլորը մութին մէջ տեսնելու պէս կը տեսնէի և ձայները խորվիրապէ մը լսելու պէս կը լսէի, ծնողացս բազուկներուն մէջ սթափիլս զգացի։

« — Հիմայ գացէ՛ք, ըսաւ անծանօթը աւազակներուն։

« Աւազակները հնազանդեցան և ամէնքն ալ անտառին մէջ մէյմէկ կողմ ցրուեցան ։

« — Լօրէնցա Ֆէլիչիանի, այժմ ճամբադ շարունակէ, ազատ ես, ըսաւ այն ատեն օտարականը իր գերմարդկային նայուածքովը զիս կաշկանդելով ։

« Հայրս ու մայրս մեզ անծանօթ այլ զիս ճանչցող օտարականին շնորհակալութիւն յայտնեցին ։ Վերստին կառք նստանք ։ Կարծես թէ ակամայ կը հետեւէի ծնողացս, որովհետեւ ինծի անծանօթ տարօրինակ և անդիմադրելի զօրութիւն մը զիս դէպի ազատիչս կը քաշէր ։

« Իսկ ինքը, գոգցես իր պաշտպանութիւնը շարունակելի ձգելու դիտաւորութեամբ, մինչեւ նոյն տեղը անշարժ կեցեր էր ։

« Որչափ ատեն որ կարելի եղաւ զինքը տեսնել՝ անոր նայելէ չկրցայ դադրիլ, բայց երբոր տեսողութենէս հեռացաւ՝ սրտիս նեղութիւնը փարատեցաւ ։

« Երկու ժամ վերջը Սուպիաքօ հասեր էինք ։

— Բայց ո՞վ էր այդ տարօրինակ մարդը, հարցուց Իշխանուհին այս պատմութեան պարզութենէն սիրտը շարժած ։

— Հաճեցէք մտիկ ընել, տիկին, տակաւին չլմնցաւ, ըսաւ Լօրէնցա ։

— Ձեզ մտիկ կ՚ընեմ ։

Մանկամարդ կինը շարունակեց ·

« Ճամբան, ծնողքս և ես, միմիայն այդ տարօրինակ ազատարարիս վրայ խօսած էինք · ազատարարիս՝ որ թերեւ երկինքէն ղրկուած զօրաւոր և խորհրդաւոր մէկը՝ եկեր մեզ փրկեր էր ։

« Հայրս, ինչ նուազ դիւրահաւան, կը կարծէր թէ այդ մարդը այն սոսկալի աւազակներուն պարագլուխն էր՝ որոնք այն ատենները Հռոմի շրջականները ցրուած ըլլալով միայն մէկ աւազակապետի կը հնազանդէին ։

"JOSEPH BALSAMO"

SOCRATE SARRAFIAN, EDITEUR-IMPRIMEUR

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՉՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 եթէ մեր բաժանորդները իրենց հաշիւները չփակեն, ինքզինքնիս ստիպուած պիտի տեսնենք վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ թէ՛ դադրեցնել ամսագրին առաքումը, թէ՛ այս տողերուն մէջ իրենց անունը հրատարակել ամէն շաբաթ։

Ինը ամիս համբերելով կարծուածէն աւելի սպասեցինք։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՈԶԷՖ-ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայուն միակ գիրքը

ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՈՒՐԷՆ ԶԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ԴԱՋԻԿԵԱՆ։

ԶԱԳԱԶԻԿԻ մեր պատուակալ գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ։

ՏՊԱՐԱՆ "ՈՍՏԱՆ"

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն լեզուէ այցետոմսեր, հարսանեկան հրաւիրագրեր, մահագրեր, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պաշտօնագրութիւններ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, դեղագրեր, դեղարանի պիտակներ, տուփեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ եւ գրքեր։ Կազմատուն։ Հասցէ՝ Սոկրատ Սարրաֆեան, Գահիրէ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները.—

Տիար Ա. Եկէկեանէ 246 դրշ. ողջ, տպագրական գործերուն փոխարժէքը, Տիար Յ. Սուֆեանէ տարեկանը, Տիար Նշան Մելքոնեանէ տարեկանը, Տիար Յ. Դոլիկեանէ 161 դրշ. ողջ, Տիար Յակոբ Սողոմոնեանէ Բ. վեցամսեան, Տիար Յ. Թիրիթեանէ 15 դրշ. ողջ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ "ՆԻՔ ՔԱՐԹԷՐ„Ի

Հեղինակ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ	Հրատարակիչ ՍՈԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Թիւ 22

ՊՐԱԿԸ 1 ՂՐ. ՈՂՋ

ԳԱՀԻՐԷ — ՏՊԱՐԱՆ "ՈՍՏԱՆ„ — 1915

«Մերթ ընդ մերթ անոնց մեծաւորը զիրենք կը մերկանէր և բացարձակ իշխանութիւն ունենալով անոնց վրայ, անոնց աւարը կը բաժնէր, զանոնք կը վարձատրէր կամ կը պատժէր, կ'ընէր հայրս։

«Բայց ես, ես որ թէև հօրս չափ փորձառութիւն չունէի, ես որ միայն իմ բնազդումիս կը հնազանդէի, ես որ երախտագիտական կայծով մը կը վառուէի, չէի հաւատար, չէի ուզեր հաւատալ որ այդ մարդը աւազակ մը կրնար եղած ըլլալ։

«Նոյն օրն իսկ մենաստան մտայ։ Սովորականէն աւելի տխուր էի. խոստացի և անապաշտ ըլլալով՝ կարծեցի որ Աստուած զիս ամբիծ և անարատ ուզելուն համար էր որ աւազակներուն ձեռքէն ազատեր էր, զորս անշուշտ սատանան դէմս հաներ էր պղծելու համար այն անմեղութեան պսակը՝ զոր Աստուած միայն պիտի հանէր գլխէս։ Ուստի, մեծերուս և ծնողացս հրամանները կէտ առ կէտ կատարելով, եռանդով այս նոր ասպարէզը նետուեցայ։ Համբի քահանայապետին ուղերձ մը գրել տուին ինձ որպէս զի նորընծայութիւն շնորհէ ինծի։ Գրեցի և ստորագրեցի։ Խնդրուածը շնորհուեցաւ։ Նորընծայութեանս մանուար շնորհով մը մէկ ամսուան զեղչուեցաւ, մինչդեռ ուրիշներ մէկ երկու տարի նորընծայութիւն ըրած են։

«Երբ այս լուրը ինձ հաղորդուեցաւ՝ ո՛չ ցաւ և ո՛չ ալ ուրախութիւն զգացի. կարծես թէ արդէն աշխարհապէս մեռած էի և վիրաբուժական գործողութիւններ կը կատարէին գլխիս վրայ՝ որուն անվիճա ուրուականը միայն կ'ապրէր։

«Վախնալով որ աշխարհասէր բաղձանքներս կը վերանորոգուին՝ տասնըհինգ օր զիս փակուած պահեցին։

Ժող. Պալս., թիւ 22—48, հաս. Գ., Բ. հր. Ն. Ք.

Տասնըհինգերորդ օրուան առաւօտուն միւս քոյրերուն հետ մատուռ իջնելու հրաման տրուեցաւ ինծի ։

« Իտալիոյ մէջ մենաստաններուն մատուռները հասարակաց եկեղեցիներ են ։ Պապը անշուշտ կը կարծէ թէ քահանայ մը, ո՛ւր կ'ուզէ թող ըլլայ, պէտք չէ Աստուածը ծածկէ իր երկրպագողներուն տեսողութենէն ։

« Դասը մտայ և աթոռիս աջին գացի ։ Դասին վանդակապատները ծածկող, կամ, աւելի ճիշդը, ծածկուած ցուցնող կանաչ տուլին մէջտեղօքը բաւականաչափ ճեղք մը կար ուրկէ եկեղեցիին միջնավայրը կը տեսնուէր ։

« Այդ միջոցէն, գետնամած բազմութեան մէջ առանձին ոտքի կայնած մէկը տեսայ ։ Այս մարդը ինծի կը նայէր, կամ, աւելի ճիշդը, զիս աչքերովը կը լափէր ։ Անգամ մը զգացած տարօրինակ անձկութիւնս դարձեալ զգացի, գերմարդկային զօրութիւն մը դողցնելով զիս ինքնիրմէս դուրս կը քաշէր, ինչպէս եղբայրս թերթ մը թուղթի վրայ գրուած տառը կը քաշէ մագնիսով ։

« Աւա՜ղ, յաղթուած ու ընկճուած, այդ ձգողութեան դիմադրելու անզօր ու տկար, դէպի անոր ծռեցայ, Աստուծոյ աջին ըլլալու պէս ձեռքերս իրար բերի և շրթներովս ու միանգամայն սրտովս անոր ըսի ․

« — Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ ։

« Քոյրերը, զարմացած, զիս կը դիտէին ․ թէ՛ այս շարժումէն, թէ՛ խօսքերէս բան մը չէին հասկնար ․ Ձեռքերուս, աչքերուս և ձայնիս ուղղութեանը նայեցան ։ Իրենց աթոռներուն վրայ բարձրանալով եկեղեցիին միջնավայրը ուղղեցին նայուածքնին ։ Ես ալ դողալով այն կողմը նայեցայ ։

« Օտարականը անյայտացեր էր ։

«Բոյրերը հարցումներու տեղատարափ մը իջեցուցին գլխուս, բայց ես կարմրելէն, դեղնելէն եւ թոթովելէն ուրիշ բան չկրցայ ընել։

«Այդ վայրկեանէն սկսեալ, տիկին, սատանային իշխանութեանը տակն էի, ըսաւ Լօրէնցա յուսահատութեամբ։

— Սակայն բոլոր ատոնց մէջ արտաքոյ կարգի կամ գերմարդկային բան մը չեմ տեսներ, քոյր իմ. հանդարտեցէ՛ք եւ շարունակեցէ՛ք, ըսաւ Իշխանուհին ժպտելով։

— Ո՛հ, անոր համար որ իմ զգացածս դուք չէք կրնար զգալ։

— Ի՞նչ զգացիք։

— Էութիւնս ամբողջութեամբ գրաւուած էր։ Սիրտս, հոգիս, միտքս, ամէ՛ն բան, ամէ՛ն բան սատանան գրաւեր էր։

— Քոյր իմ, շատ կը վախնամ որ ձեր այդ սատանայ կոչածը սէրը չըլլայ, ըսաւ տիկին Լուիզ։

— Ո՛հ, եթէ սէր ըլլար՝ այսպէս չպիտի դառնացնէր զիս, սիրտս չպիտի նեղէր, մրրիկէն ցնցուող ծառի մը պէս չպիտի ցնցուէր ամբողջ մարմինս։ Եթէ սէր ըլլար՝ գէշ ու յոռի խորհուրդներ չպիտի իյնային միտքս։

— Որո՞նք են այդ յոռի խորհուրդները, աղջիկս։

— Չէ՞ մի որ զիս խոստովանեցնող քահանային ամէն բան ըսելու պարտաւոր էի, տիկին։

— Անշո՛ւշտ։

— Լա՛ւ, բայց իմ մէջս բնակող դեւը ինծի խորհուրդ տուաւ որ գաղտնի պահեմ բոլոր այս բաները։ Թերեւս ո՛չ մէկ կրօնուհի փակարան մտած է առանց իր զատուած աշխարհէն սիրոյ յիշատակ մը բերելու։ Շատերը

Աստուծոյ անունը տուած տաճարին սիրտերնուն մէջ ե-րիտասարդի մը անունն ալ կը կրէին։ Լա՛ւ։ Ես որ այնչափ բարեպաշտ, երկիւղած, ամբիծ ու անմեղ էի, ես որ Սուպխազօի չարաչուք ուղեւորութենէն առաջ եղ-բօրմէս զատ ոչ ոքի հետ խօսած էի, ես որ միայն երկու անգամ անծանօթին նայուածքին հանդիպեր էի, մտա-ծեցի թէ մենաստանի քոյրերս այն կարծիքը պիտի ու-նենային թէ ես այդ մարդուն հետ բաներ մը, անցեալ մը ունեցած էի, սիրային անցեալ մը՝ որուն նմանը ունեցած են գրեթէ մեր բոլոր քոյրերը նորընծայութեան քողը գլուխնուն վար ձգելէ առաջ։

— Իրաւ գէշ խորհուրդ մըն է ատիկայ, բայց ան-միտ կը նկատեմ ես այն սատանան որ իր գրաւած կնոջ միայն այդպիսի խորհուրդներ կը ներշնչէ, ըսաւ տիկին Լուիզ։ Շարունակեցէք։

— Յաջորդ օրը խօսարանէն կանչեցին զիս։ Համբի մէջ, Յրաւթինա փողոցի դրացուհիներէս մէկն այցելեր էր Սուպխազօ զիս տեսնելու համար։ Մանկամարդ կին մըն էր որ իմ վրաս կ'արգահատէր, որովհետեւ Համբի մէջ ամէն իրիկուն իրարու հետ կը խօսակցէինք եւ կ'երգէինք։

« Այդ կնոջ եարին, դրանը քով, վերարկուով ծած-կուած մէկը սպասաւորի պէս ընկերուհիիս կը սպասէր։ Այս մարդը բնաւ իմ կողմս չդարձաւ, բայց ես անոր կողմը դարձայ։ Ան ինծի հետ չխօսեցաւ, բայց ես անո՛ր ըլլալը գուշակեցի։ Այս մարդը իմ անծանօթ պաշտ-պանս էր որ երրորդ անգամ ըլլալով դէմս կ'ելլէր։

« Տակն ու վրայ եղայ, զգացի թէ անծանօթ թմրու-թիւն մը կը մտնէ արեանս ներս ու ամբողջ մարմնիս վրայ կը տարածուի։ Այդ մարդուն զօրութենէն գրաւ-ուած էի։ Եթէ մեզ իրարմէ զատող վանդակապատները

վերցուէին, անշուշտ անոր անձնատուր պիտի ըլլայի։ Անոր վերարկուին ստուերին մէջ այնպիսի տարօրինակ ճառագայթներ կային որ զիս կը շլացնէին։ Իր յամառ լռութեանը մէջ ինձմէ միայն լուռ ձայներ կային՝ որոնք թերեւս ներդաշնակ լեզու մը կը խօսէին հոգւոյս։

« Ունեցած ուժս ու ուշս ամբողջութեամբ հաւաքեցի և դրացուհիիս հարցուցի թէ ո՞վ էր իրեն ընկերակցող մարդը։

« Չէր ճանչնար զայն։ Դրացուհիս իր ամուսինին հետ պիտի գայ եղեր, բայց մեկնելու ատենը ամուսինը այդ մարդուն հետ տուն դալով իրեն ըսեր է․

« — Ես քեզի հետ չեմ կրնար Սուպլադօ գալ, բայց բարեկամս քեզ կ'ընկերանայ։

« Դրացուհիս զիս չափէն աւելի կարօտցած ըլլալուն, առանց ուրիշ հարցում մը ընելու՝ այդ անծանօթին հետ եկեր էր։

«Դրացուհիս, որ բարեպաշտ կին մըն էր, խօսարանին մէկ անկիւնը Աստուածածնայ հրաշագործ արձան մը տեսնելով, առանց անոր առջեւը ծնրադիր աղօթելու դուրս ելնել չուզեց։

« Մինչդեռ բարեպաշտ կինը աղօթքին առաջին բառերը կը մրթմրթար, անծանօթը ներս մտաւ, դանդաղ և անձայն քայլերով ինձ մօտեցաւ, վերարկուն բացաւ և հրեղէն ճառագայթներու նմանող նայուածքը աչքերուս մէջ սուզեց։

« Բերանը բանալուն կը սպասէի, կուրծքս անոր հրամանին առջեւ ալիքի մը պէս կը բարձրանար, բայց ան բառ համարեց երկու ձեռքերը մեզ իրարմէ զատող վանդակապատին մօտեցնելն ու գլխիս վրայ երկնցնելը։ Իսկոյն աննախընթաց ու անդիմադրելի յափշտակութիւն

մը գլխ գրաւեց ։ Ինծի նայելով կը ժպտէր ան ։ Ամառնի թուլութենէ մը խորտակուածի նման աչքերս գոցելով՝ ես ալ անոր ժպտեցայ ։ Այս միջոցին անյայտ եղաւ, այսպէսով կարծես թէ իր իմ վրայ ունեցած իշխանութիւնը փորձել կ'ուզէր ։ Քանի ան կը հեռանար՝ իմ ալ խելքս գլուխս կուգար ։ Երբ դրացուհիս աղօթքը աւարտելով ոտքի ելաւ, հրաժեշտ առաւ ինէ, գլխ ողջագուրեց և դուրս ելաւ, տակաւին այս ցնորքին մէջ կը տարուբերէի ։

«Գիշերը, հանուած առեն, լանջապանիս մէջ հետեւեալ երեք տողերը պարունակող տոմսակը գտայ ․

«Հռոմի մէջ կրօնաւորուհի մը սիրողը մահուամբ կը պատժուի ։ Մահուա՞ն պիտի դատապարտես այն մարդը որուն կեանքդ կը պարտիս ։ »

«Այդ օրէն ասդին, տիկին, կատարեալ դիւահարութեան ենթարկուեցայ, որովհետեւ Աստուծոյ առջեւ առեցի չխոստովանելով իրեն թէ իրե՛ն չափ և իրմէ՛ ալ աւելի այդ մարդուն վրայ կը խորհէի ։

Լօրէնցա, այս խօսքերէն ի՛նքն ալ սոսկում զգալով, պահ մը ընդհատեց խօսքը՝ իշխանուհիին քաղցր ու իմաստուն դէմքը քննելու համար ։

— Բոլոր ատոնք դիւահարութիւն չեն կոչուիր, ըսաւ Գաղիոյ տան տիկին Լուիզը հաստատամտութեամբ ։ Թշուառ սէր մըն է ատիկայ ։ Կը կրկնեմ, տիկի՛ն, աշխարհային իրադարձութիւնները չե՛ն կրնար հոս մտնել, հակէ ներս միայն վշտերն ու վշտակիրները կրնան մտնել ։

— Վշտերն ու վշտակիրնե՞րը կը մտնեն, գոչեց Լօրէնցա ։ Ո՛հ, տիկին, արտասուալից աչքերով ծնրադիր աղօթելս ու պաղատիլս չե՞ն բաւեր վշտակիր մը ըլլալս

հասկնալու համար ։ Ո՛հ, ես ոչ միայն վիշտեր ունիմ, այլեւ խղճի խայթ ։

— Սակայն մինչեւ հիմա . . .

— Սպասեցէք, մինչեւ վերջը սպասեցէք և այն ատեն անաչառութեամբ պիտի դատէք զիս, տիկին, ըսաւ Լօրէնցօ ։

— Ներողամտութիւնն ու քաղցրութիւնը՝ իմ պարտականութիւնս են և միշտ պատրաստ եմ վշտակիրներուն օգնելու ։

— Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ, դուք իրաւ իմ փնտռած մխիթարիչ հրեշտակս էք ։

« Շաբաթը երեք անգամ մատուռ կ'իջնէինք . անծանօթը միշտ հոն էր ։ Դիմադրել ուզեցի . հիւանդ եմ ըսի, միտքս դրի որ չիջնեմ ։ Մարդկային տկարութիւն, երբ ժամը կը հասնէր, ակամայ կ'իջնէի և կարծես թէ իմ կամքէս գերագոյն զօրութեամբ կամք մը զիս դէպի հոն կը մղէր ։ Երբ անծանօթս տակաւին եկած չըլլար՝ քանի մը վայրկեան ազատ ու հանդարտ շունչ կ'առնէի, բայց քանի ան մտնէր՝ անոր գալը կը զգայի ։ Մինչեւ անգամ կրնայի անոր գտնուած հեռաւորութիւնը չափել, հարիւր քայլ անդին, դրան սեմին վրայ կամ եկեղեցւոյն մէջ ըլլալն ըսել, և տակաւ, առանց իր կողմը նայելու . մէյ մըն ալ տեսնես որ իր սովորական տեղը կուգար կը կենար . աչքս եթէ աղօթագրքիս վրայ ալ° ըլլար՝ կը դառնայի և անոր կը նայէի ։

« Անկէ վերջ, ժամերգութիւնը որչա՛փ ալ երկայն տեւէր, ո՛չ կրնայի կարդալ և ո՛չ ալ աղօթել ։ Միտքս, կամքս, հոգիս, ամբողջութեամբ նայուածքիս մէջ կը համախմբուէին ու կը խառնուէին, նայուածքս ալ կը կեդրոնանար ա՛յն մարդուն վրայ՝ որ՝ վստահ եմ՝ զիս

Աստուծոյ ձեռքէն խլել կ'ուզէր ։

« Նախ՝ առանց երկիւղի չկրցայ նայիլ անոր, յետոյ՝ փափաքեցայ և ի վերջոյ՝ մտքովս անոր առջեւը վազեցի ։ Յաճախ ինծի կը թուէր թէ փողոցին մէջ կը տեսնէի զայն՝ ինչպէս որ մարդ երազին մէջ ուրիշները կը տեսնէ, կամ պատուհանին տակէն անոր անցնիլը կ'ըզգայի ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որ մարդ երազին մէջ կը զգայ ։

« Այս վիճակս ընկերուհիներուս աչքէն ծածկելը անկարելի եղաւ ։ Մեծաւորուհին իմացաւ և խնդիրը մօրս բացաւ ։ Ուխտագրութեան օրէն երեք օր առաջ, տեսայ որ աշխարհիս վրայ ունեցած երեք ազգականներս, այսինքն հայրս, մայրս և եղբայրս խուցս մտան ։

« Անգամ մըն ալ զիս ողջագուրել եկած էին, կ'ըսէին, բայց ես տեսայ որ անոնք ուրիշ նպատակ մը ունէին, որովհետև մօրս հետ առանձին մնացած ատենս ինծի հարցումներ ուղղեց ։ Ներքին տատանոյիս որոշ ազդեցութիւնը երեւան եկաւ ճիշդ այդ պահուն, որովհետև փոխանակ մօրս ամէն բան պատմելու, բան մը որ պարտաւոր էի ընել, յամառութեամբ ամէն բան ուրացայ ։

« Քողարկուելու հանդիսաւոր օրս եկեր էր · այն օրը տարօրինակ կռիւ մը սկսաւ ներսս · բաղձանքի և երկիւղի ժամն էր այն՝ որուն թէ՛ կը սպասէի և որմէ թէ կը վախնայի, որովհետև այն օրը ա՛լ բոլորովին Աստուծոյ պիտի նուիրուէի և կը գուշակէի որ՝ եթէ սատանան փորձութեան ենթարկել ուզէր զիս՝ այդ հանդիսաւոր ժամը խիստ յարմար պիտի նկատէր ։

« Այդ օրը չարչարանքս պիտի վերջանար, որովհետև աներեւակայելի տանջանք մըն էր քրիստոնեայ հոգիի մը

համար այսպիսի մտային պաշարում մը, յափշտակութիւն մը՝ որ զրեթէ միշտ իր տեւականութիւնը կը ցուցնէր իմ մէջս, կամ անակնկալ կերպով երեւան գալով՝ անյաղթելիօրէն իմ վրաս տիրելու յամառութեամբը կը ծաղրէր զիս՝ իրեն դէմ մաքառիլ ուզելու առենս իսկ դէմս ելնելով։

« Այսպէս թէ այնպէս, արարողութեան ժամը հասեր էր։ Դեղնած և անհանգիստ սրտով եկեղեցի իջեր էի. հայրս, մայրս, եղբայրս, դրացուհիս և մեր բոլոր բարեկամները եկեղեցին էին. մօտակայ գիւղերուն բնակիչները վազեր եկեր էին, որովհետեւ լուր տարածուեր էր թէ գեղեցիկ էի, և գեղեցիկ զոհ մը աւելի հաճելի կ՚ըլլայ տիրոջ, կ՚ըսեն։ Ժամերգութիւնն սկսաւ։

« Միակ բաղձանքս այդ պահուն ժամերգութեան ժամ առաջ լմննալն էր, որովհետեւ ան եկեղեցիին մէջ չէր գտնուեր և անոր բացակայ եղած առենը ինքզինքս կամքիս տէրը կը զգայի։ Քահանան իմ կողմս դարձաւ և ինծ ցոյց տուաւ Քրիստոսին պատկերը որուն ինքզինքս պիտի նուիրէի։ Եւ, հազիւ թէ մարդերու փրկիչին կ՚երկընցնէի թեւերս, ահա սովորական գողս՝ որ անոր գալուստը կ՚իմացնէր՝ սկսաւ անդամներս սարսել և սիրտս ճնշող հարուածը ինծի իմացուց որ անիկայ եկեղեցիին սեմին վրայ դրեր էր իր ոտքը և վերջապէս վերոյիշեալ անդիմադրելի ձգողութիւնը աչքերս խորանին հակառակ կողմը դարձուց՝ հակառակ Քրիստոսի հաւատարիմ մնալու համար թափած բուռն ճիգերուս։

« Հալածիչս ամպիոնին քով կեցեր անսովոր կերպով ուղղակի աչքերուս մէջ կը նայէր։

« Այդ վայրկեանէն սկսեալ ա՛լ անորն էի. ա՛լ ինծի համար ո՛չ ժամերգութիւն մնացեր էր, ո՛չ արարողու-

թիւն և ո՛չ ալ աղօթք ։

«Կարծեմ թէ քահանան բաներ մը հարցուց ինծ՝ բայց չպատասխանեցի ։ Կը յիշեմ թէ թեւէս քաշեցին և գերեզմանէն հանուած անկենդան մարմինի մը պէս ե-րերալացի ։ Մկրատ մը ցոյց տուին ինծ՝ որուն վրայ արեւին ճառագայթներուն տարբեր կերպով փայլատակի-լը նշմարեցի ։ Պահ մը ետքը պաղ երկաթը պարանոցիս վրայ զգացի և պողպատը մազերուս մէջ ճռնչեց ։

«Հոգիս ուժաթափ մարմնէս զատուելով ակամայ խո-յանքով մը դէպի անծանօթը կը մղուէր ։ Գետին փըլ-ուեցայ քնացած մէկու մը պէս ։ Մեծ փախուք մը ըն-ցի, ապա ոչինչ ։ Արարողութիւնը սոսկալի աղմուկով մը ընդմիջուած էր ։

Իշխանուհին կարեկցութեամբ ձեռքերը իրար մխա-ցուց ։

— Զգուշացէ՛ք, խե՛ղճ կին, բնական բաները հրաշք-ներ կարծելով թիւրիմացութեան մէջ կ'իյնաք ։ Ասոնց ամէնքն ալ բնական տկարութեան մը արդիւնքն են ։ Այդ մարդը տեսնելով պարզապէս մարեր էք, ահա եղա-ծը ասկէ կը բաղկանայ ։ Շարունակեցէք ։

— Ո՛հ, տիկին, այդպէս մի՛ ըսէք, կամ, վճռելէ առաջ ամէն բան մանր ընելու համբերութիւնն ունե-ցէք ։ Եթէ մարած ըլլայի, անշո՛ւշտ տասը վայրկեան, քառորդ մը կամ առ առաւելն ժամ մը ետքը պէտք էր որ խելքս գլուխս գար ։ Պէտք էր որ քոյրերէս շրջա-պատուէի և անոնցմէ սիրտ ու հաւատք առնէի ։

— Անշո՛ւշտ, ըսաւ տիկին Լուիզ ։ Լա՛ւ ուրեմն, այդպէս չեղա՞ւ ։

— Տիկին, երբ խելքս գլուխս եկաւ՝ գիշերը վրայ հասեր էր, ըսաւ Լօրէնցա խեղդուկ ձայնով մը ։ Արդ

և անկանոն շարժում մը քանի մը րոպէէ ի վեր գլխս կը տանջուէր ։ Կարծելով որ մատուռին կամարին կամ մե-նարանին վարագոյրներուն տակն եմ, գլուխս վեր առի՝ ժայռեր, ծառեր և ամպեր տեսայ ․ ապա, բոլոր ատոնց մէջ գաղջ շունչ մը զգացի որ երեսս շոյելով կ՚անցնէր ։ Կարծելով որ հիւանդապահ քոյրը գլխս կը խնամէր՝ ու-զեցի շնորհակալութիւն յայտնել․․․․ ։ Տիկին, գլուխս մարդու մը կուրծքին վրայ կը հանգչէր և այդ մարդն ալ իմ հալածիչս էր ։ Աչքերս անոր վրայ պտըտցուցի և ձեռքերովս զայն շօշափեցի համոզուելու համար թէ ո՞ղջ էի կամ երազի մէջ չէի՞ ։ Ճիչ մը արձակեցի ։ Ճերմակ-ներ հագած էի ։ Հարսի մը կամ մեռելի մը նման ճերմակ վարդերով պսակ մը կը կրէի ճակտիս վրայ ։

Իշխանուհին ճիչ մը արձակեց ։

Լօրէնցա գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ ։

— Յաջորդ օրը՝ անցած ժամանակը ստուգեցի, այն օրը չորեքշաբթի էր, շարայարեց Լօրէնցա հեծկլտալով ։ Որով երեք օր անզգայ վիճակի մէջ մնացեր և ինքզինքս կորսնցուցեր էի ․ այդ երեք օրուան մէջ բնաւ լուր չու-նէի թէ ի՛նչ պատահած էր և կամ ի՛նչ պատահած կրնար ըլլալ ։

Ծ

ՅԷՆԻՔՍ ԿՈՄՍԸ

Երկու կինները, մին ցաւալի մտախոհութեանց մէջ ընկղմած, իսկ միւսը զարմանքի մատնուած, բաւական ատեն խորին լռութեան մէջ մնացին։

Վերջապէս նախ տիկին Հուկլ խզեց այս լռութիւնը։

— Այդ առեւանգութիւնը դիւրացնելու համար դուք բան մը չըրի՞ք, հարցուց։

— Ամենեւին, տիկին։

— Չէ՞ք գիտեր թէ ի՛նչպէս դուրս ելաւ մենաստանէն։

— Չեմ գիտեր։

— Սակայն մենաստան մը լաւ գոցուած կ'ըլլայ, պահապաններ կ'ունենայ, պատուհանները երկաթէ վանդակապատներ կ'ունենան, պատերը գրեթէ անանցանելի կ'ըլլան եւ պահապան քոյրը բնաւ բանալիները վրայէն չթողուր։ Ֆրանսայի մէջ աս այսպէս է, ո՛ւր մնաց Իտալիոյ մէջ ուր օրէնքը աւելի խիստ է։

— Անկէ ի վեր յիշողութիւնս տակն ու վրայ կ'ընեմ, բայց ձեզի ըսելիք բան մը չեմ գտներ անոր մէջ։

— Բայց ձեզ առեւանգած ըլլալը իր երեսին չզարկի՞ք։

— Անշո՛ւշտ։

— Ի՞նչ պատասխանեց ինքզինքը արդարացնելու համար։

— Պատասխանեց թէ զիս կը սիրէր։

— Դուք ի՞նչ ըսիք ։

— Ըսի որ իրմէն կը վախնայի ։

— Ուրեմն զայն չէի՞ք սիրեր ։

— Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ ։

— Վստա՞հ էիք ։

— Այո՛, տիկին, այդ մարդուն հանդէպ ունեցածս տարօրինակ զգացում մըն է ։ Երբ ան իմ մօտս ըլլայ, ես ա՛լ ինքս ըլլալէ կը դադրիմ և անոր անձը կը մարմնաւորեմ, անոր ուզածը կ'ուզեմ, անոր հրամայածը կը հրամայեմ ․ հոգիիս մէջ ա՛լ զօրութիւն չմնար, միտքս կամք մը ունենալէ կը դադրի ․ անոր մէկ նայուածքէն կը նուաճուիմ և կը հմայուիմ ։ Երբեմն մինչև սրտիս խորը իմս չեղող խորհուրդներ կը մխրճէ և երբեմն այնպիսի գաղափարներ դուրս կը հանէ ինէ՝ որոնք նախապէս միտքէս իսկ չէին անցներ ։ Ո՛հ, ահա ատոնց մէջ, տիկին, բացորոշապէս կախարդութիւն կը տեսնուի ։

— Եթէ ոչ գերբնական՝ գոնէ տարօրինակ բան մը կայ ատոնց մէջ, ըսաւ իշխանուհին ։ Բայց ատկէ անդին ի՞նչպէս ապրեցաք այդ մարդուն հետ ։

— Անկեղծ սէր մը ցոյց կուտար ինծ և վրաս կը գուրգուրար ։

— Կը կարծէ՞ք որ գէշ նպատակ մը կրնար ունենալ ։

— Չեմ կարծեր ։ Ընդհակառակը իր խօսակցակերպին մէջ տաքնալի հով մը կար ։

— Հասկցայ, բացարձակապէս խոստովանեցէք վերջապէս թէ կը սիրէք զայն ։

— Ո՛չ, տիկին, ո՛չ, զայն չեմ սիրեր, գոչեց մանկամարդ կինը ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ չփախաք, ինչո՞ւ կառավարութեան դիմելով ծնողք մը ունենալնիդ չյայտնեցիք ։

— Տիկին, այնպիսի հոգատար հսկողութեան մը տակ առած էր զիս որ՝ չէի կրնար փախչիլ ։

— Ինչո՞ւ նամակ մը չգրեցիք ։

— Ճամբուն վրայ, ամէն տեղ այնպիսի տուներ կը կենայինք որ՝ կարծեմ թէ անոնց բոլորն ալ իրն էին ։ Ամէն մարդ անոր կը հնազանդէր ։ Շատ անգամ թուղթ, մելան և գրիչ ուզեցի, բայց ան ամենուն ալ կանխաւ պատուէրներ տուած էր ․ ոչ ոք կը պատասխանէր ինծի ։

— Ինչո՞վ կը ճամբորդէիք ։

— Նախ սուրհանդակի կառքով, բայց Միլան հասած ատեննիս սուրհանդակի կառք չգտանք, այլ տեսակ մը շրջուն տուն՝ որուն մէջ ճամբանիս շարունակեցինք ։

— Բայց երբեմն ձեզ առանձին ձգելու չէ՞ր ստիպուեր ։

— Այո՛ ․ բայց առանձին ձգած ատենը ինծի մօտենալով «Քնացի՛ր» կ՚ըսէր ։ Եւ ես կը քնանայի ումինչեւ որ չվերադառնար չէի արթննար ։

Տիկին Լուիզ դժուարահաւանութեամբ գլուխը երերցուց ։

— Եթէ փախչիլ ուզէիք, անշուշտ միջոց մը պիտի կրնայիք գտնել ձեր փախուստը յաջողցնելու համար ։

— Աւա՜ղ, ես ալ այդպէս կը կարծեմ, տիկին ․․․ ։ Բայց թերեւս հմայուած էի ․․․ ։

— Սիրոյ վրայ ըրած խօսքերէ՞ն թէ իր գգուանքներէն ։

— Շատ քիչ անգամ սիրոյ վրայ կը խօսէր ինծի, տիկին, և առտուն ու իրիկունը ճակտիս վրայ համբոյր մը դրոշմելէն զատ չեմ յիշեր որ ուրիշ գգուանք մը ըրած ըլլայ ինծի ։

— Զարմանալի՜ բան, տարօրինա՜կ բան, մրմնջեց իշխանուհին ։

Սակայն, տակաւին կասկածի մէջ, աւելցուց․

— Աշխարհային ո եւ է կապով կապուած չէ՞ք անոր հետ։

— Երբե՛ք։

— Եթէ ան հոս գալով ձեզ պահանջէ ինծի, ո եւ է իրաւունք մը չի՞ պիտի ունենայ ձեր վրայ։

— Բնա՛ւ։

— Բայց ի՞նչպէս կրցաք հոս գալ։ Ըսէք տեսնենք։ Այս կէտը ինծի անհասկնալի կը մնայ։

— Սարսափելի փոթորիկէ մը օգտուելով, տիկին։ Ան իմ քովէս ելեր և կառքին երկրորդ մասը մտեր էր հոն բնակող ծերունիին հետ խօսելու համար։

— Եւ ինչո՞ւ համար փոխանակ Իտալիա երթալու Պօլիս գալը նախամեծար համարեցիք։

— Մտածեցի որ Համ չէի կրնար վերադառնալ․ հոն զիս այդ մարդուն մեղսակիցը պիտի կարծէին և ծնողքս զիս չպիտի ընդունէին։

« Մտածեցի Բարիզ գալ և հոն ծածկուած ապրիլ, մանաւանդ անոր աչքէն հեռու մնալ։

« Երբ Բարիզ հասայ, ամէն ոք ձեր կարմելեանց վանքը քաշուած ըլլալուն վրայ կը խօսէր։ Ամէն մարդ ձեր բարեպաշտութիւնը, թշուառներուն հանդէպ ձեր ունեցած մարդասիրութիւնը և վշտակիրներուն հանդէպ ձեր ունեցած կարեկցութիւնը կը գրուատէին։ Ատոնք լսելով միտքս բացուեցաւ․ բոլորովին համոզուեցայ թէ դուք միայն զիս ընդունելու չափ վեհանձն ու պաշտպանելու չափ զօրաւոր կրնայիք ըլլալ։

— Մինչ իմ զօրութեանս վրայ կը խօսիք, աղջիկս, ըսել է ձեզ առեւանգողը շատ զօրաւոր անձ մըն է։

— Ո՛հ, այո՛։

— Բայց ո՞վ է այդ մարդը, տեսնենք։ Մինչեւ հիմայ փափկանկատութեամբ չհարցուցի. պէտք է գիտնամ թէ որո՞ւ դէմ կը պաշտպանեմ ձեզ։

— Ո՛հ, տիկին, ահա այս մասին տեղեկութիւն չեմ կրնար տալ ձեզ։ Բնաւ չեմ գիտեր թէ ո՞վ է և ի՞նչ է ան. գիտցածս միայն սա է թէ Թագաւորէ մը աւելի ազդեցութիւն և Աստուծմէ աւելի երկրպագուներ ունի։ Որո՛ւ որ ինքզինքը յայտնել հաճի, զայն կը յարգէ ու կը պաշտէ։

— Բայց անունը ի՞նչ է։

— Տիկին, անոր խել մը անուններ տրուիլը լսած եմ, բայց անոնցմէ միայն երկուքը միտքս մնացած է։ Մին այն անունն է որով կը կոչէր զինքը մեզ ուղեկցող ծերունին, իսկ միւս անունը իր տուածն է։

— Ծերունին ի՞նչ անուն կուտար անոր։

— Աչարա...։ Միթէ հակաքրիստոնէական անուն մը չէ՞ ասիկայ, տիկին...։

— Իսկ իր տուած անունը ո՞րն է։

— Ժօզէֆ Պալսամօ։

— Ի՛նքը ո՞վ է։

— Ինքը՛..., բոլոր աշխարհը կը ճանչնայ, ամէն բան կը գուշակէ, ամէն դարերու ժամանակակից է, ամէն դարու մէջ ապրած է. ոչ միայն Աղեքսանդրի, Կեսարի և Շարլըմանի վրայ կը ճառէ, այլեւ Կայիափայի, Պիղատոսի և մէկ խօսքով տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի վրայ, և այս ամէնքը այնպէս մը որ՝ կարծես թէ նո՛յն դարուն մէջ ապրած, զանոնք ճանչցած և Քրիստոսի խաչելութեանը ներկայ գտնուած ըլլար։

— Չըսէ՞ք սուտ թէ պոռոտախօսին մէկն է, ըսաւ իշխանուհին։

— Տիկին, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէք պատտախտա ըսելով, սակայն սա գիտեմ որ վտանգաւոր և սոսկալի մարդ մըն է ան, որուն առջև ամէն բան կը խոնարհի, ամէն բան կ'իյնայ, ամէն բան կը փլի։ Զինքը առանց պաշտպանութեան կը կարծեն՝ բայց կը տեսնես որ զինեալ է, զայն առանձին կը կարծեն՝ բայց ան զետնէն մարդիկ կը հանէ։ Եւ այս ամէնքը կը կատարէ առանց ճիգի, առանց բռնութիւն բանեցնելու, այլ խօսքով մը, շարժումով մը կամ ժպիտով մը։

— Շատ աղէկ, աղջիկս, ո՛վ որ ալ ըլլայ այդ մարդը, վստահ եղէք որ անոր դէմ ձեզ պաշտպանող մը պիտի գտնուի, ըսաւ իշխանուհին։

— Դուք պիտի պաշտպանէք զիս, այնպէս չէ՞, տիկին։

— Այո՛, ես, և ձեր ուզածին չափ պիտի երկարաձգեմ այդ պաշտպանութիւնը։ Բայց ա՛լ սակէ վերջ ջանացէք որ ձեր հիւանդոտ մտքին արտադրոյթն եղող զերբնական ցնորքներով չզբաղեցնէք զիս։ Սէն-Տընիի պատերը ամէն պալատայի մէջ ապահով պատնէշ մը պիտի ըլլան դժոխային իշխանութեան դէմ, մինչև իսկ աւելի ահարկու իշխանութեան մը դէմ՝ զոր մարդկային իշխանութիւն յորջորջելու դժբաղդութիւնը կ'ունենամ։ Այժմ, ըսէք թէ ի՞նչ ընելու միտք ունիք, տիկին։

— Այս ադամանդները տալով մենաստան մը մտնել կ'ուզեմ, և եթէ կարելի է, այս մենաստանը։

Եւ Լօրէնցա սեղանի մը վրայ դրաւ թանկագին ապարանջաններ, ծանրարժէք մատանիներ, շքեղ ադամանդ մը և աքանչելի օղեր։ Ամէնքը մէկ առնուազն քսան հազար սկուտ կ'արժէր։

— Այս գոհարեղէնները ձե՞րն են, հարցուց իշխանուհին։

Ժօզ. Պալս., թխ 22—49, հատ.Գ., Բ.հր.Ն.Ք.

— Իմս են, տիկին ։ Ատոնք ան տուած է ինծ և ես ալ Աստուծոյ կը վերադարձնեմ զանոնք ։ Միայն փափաք մը ունիմ ։

— Ի՞նչ է ։ Ըսէք ։

— Անոր Ճիրիտ անունով ձին, որ իմ ազատագըրման գործիքն եղաւ, իրեն վերադարձուի՝ եթէ պահանջէ

— Բայց դուք, ի՛նչ որ ալ ըլլայ, անոր հետ երթալ չէք ուզեր, այնպէս չէ՞ ։

— Ես անորը չեմ ։

— Ըսել է դարձեալ մենաստան մտնելով Սուպլագօի մէջ ընդմիջուած կրօնական կա՞րգը շարունակել կ'ուզէք ։

— Իմ միակ բաղձանքս է ատիկայ, տիկին, ծնրադիր կը խնդրեմ այդ շնորհը ձենէ ։

— Լաւ ուրեմն, աղջիկս, հանգիստ եղէք, այսօրուընէ սկսեալ մեր մէջը պիտի ապրիք, և երբ ձեր փորձովը ապացուցանէք թէ արժանի էք տիրոջը շնորհն ընդունելու, որուն վրայ չեմ կասկածիր, ձեր ուխտը պիտի կատարուի, և ես կը խոստանամ ձեզ որ ոչ ոք պիտի կրնայ առևանգել ձեզ Սէն-Տընիէն՝ քանի մեծաւորուհին ձեր վրայ հսկէ ։

Լօրէնցա իր պաշտպանուհիին ոտքերուն փարեցաւ ։

Բայց, յանկարծ մէկ ծունկին վրայ կայնելով մտիկ ըրաւ, աժգունեցաւ և դողաց ։

— Ո՜հ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, գոչեց ։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաք ։

— Չէ՞ք տեսներ, տիկին, ամբողջ մարմինս կը դողամ ։ Պիտի գայ, հիմայ ո՛ւր որ է երևան կ'ելլայ ։

— Բայց ո՞վ ։

— Ան որ զիս կորստեան մատնելու երդում ըրած է ։

— Ձեզ առևանգո՞ղը ։

— Այո՛։ Չէ՞ք տեսներ թէ ձեռքերս ինչպէս կը դողան։

— Կը տեսնեմ. իրաւունք ունիք։

— Ո՛հ, կը մօտենա՛յ, կը մօտենա՛յ, գոչեց Լօրէնցա սրտէն զարնուած եղնիկի մը պէս գլուխը գալարելով։

— Կը սխալիք, տիկին։

— Ո՛չ, ո՛չ, տիկին։ Ահա բռնի կերպով դէպի իրեն կը քաշէ զիս, կը դիմադրեմ բայց անկարող եմ, տեսէք։ Բռնեցէ՛ք, բռնեցէք զիս։

— Բայց հանդարտեցէք, խեղճ աղջիկ, թող երթայ գայ, հոս ապահով տեղ էք։

— Կը մօտենա՛յ, կը մօտենա՛յ, կ՚ըսեմ ձեզ, գոչեց Լօրէնցա փայտ կտրած, ու թեւը սենեակին դրանը երկնցուց։

— Յիմարութի՛ւն, յիմարութի՛ւն, բացագանչեց իշխանուհին։ Ո՞վ կը յանդգնի Գաղիոյ տան տիկին Լուիզին սենեակը մտնել իր ուզած կերպովը․․․։ Պէտք է որ այդ մարդը թագաւորէն հրամանագիր մը բերէ։

— Ո՛հ, տիկին, չեմ գիտեր թէ ինչպէս պիտի մտնէ, սակայն վստահ եմ որ այս պահուն սանդուխէն վեր կ՚ելնէ․․․, հազիւ տասը քայլ հոսկէ հեռու է․․․, ահա հո՛ս է․․․, գոչեց Լօրէնցա թեւերուն վրայ իյնալով։

Յանկարծ դուռը բացուեցաւ. իշխանուհին ետ քաշուեցաւ՝ այս այլանդակ իրականութեան առջեւ սոսկում զգալով։

Քոյր մը երեւցաւ։

— Ո՞վ է ան, ի՞նչ կ՚ուզէք, հարցուց տիկին իշխանուհին։

— Տիկին, ազնուական մը եկեր է մենաստան եւ ձեր արքայական բարձրութեան հետ խօսիլ կ՚ուզէ, պատասխանեց քոյրը։

— Անունը ի՞նչ է։

— Պարոն տը Ֆէնիքս կոմս։

— Ա՞ն է, այս անունը կը ճանչնա՞ք, հարցուց Իշխանուհին Լօրէնցայի դառնալով։

— Այդ անունը չեմ ճանչնար, բայց ա՛ն է, տիկին, ա՛ն է։

— Ի՞նչ կ'ուզէ, հարցուց Իշխանուհին։

— Նորին վսեմափառութիւն Բրուսիոյ Թագաւորին կողմանէ Գաղիոյ Թագաւորին քով կարեւոր պաշտօն մը յանձնուած ըլլալով իրեն, կը բաղձայ վայրկեան մը ձեր արքայական բարձրութեան հետ խօսակցելու պատիւն ունենալ։

Տիկին Լուիզ պահ մը մտածեց, ապա Լօրէնցայի դառնալով ըսաւ.

— Սա սենեակը մտէք։

Լօրէնցա հնազանդեցաւ։

— Ներս մտցուցէք այդ ազնուականը, քոյր իմ, ըսաւ Իշխանուհին կրօնաւորուհիին դառնալով։

Քոյրը խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ։

Իշխանուհին Լօրէնցայի մտած սենեակին դուռը աչքէ անցուց ստուգելու համար թէ լաւ կղպուա՞ծ էր, յետոյ իր թիկնաթոռը վերադարձաւ և յուզմունքով նստաւ՝ սպասելով կարեւոր եղելութեանց։

Անմիջապէս վերջը քոյրը վերստին երեւցաւ։

Անոր կը հետեւէր այն մարդը՝ որուն տը Ֆէնիքս կոմս անուամբ Թագաւորին ներկայացուիլը տեսանք Տիւպարի կոմսուհիին ներկայացման օրը։

Միեւնոյն զգեստը հագած էր, այսինքն բրուսիական համազգեստը. զինուորական կեղծամ մը կը կրէր և սեւ օձիք մը դրեր էր։ Իր մեծ աչքերը, որոնք շատ բաներ

կը յայտնէին, տիկին Լուիզի առջեւ խոնարհեցան, սակայն միայն մատուցանելու համար իբրեւ պարզ ազնուական այն յարգանքը՝ զոր ամէն մարդ պարտաւոր է մատուցանել Գալլիոյ թագաւորին աղջկան :

Բայց նուաստութիւն մը յանձն առած ըլլալու վախովը Լեկոյն աչքերը բարձրացուց :

— Տիկին, շնորհակալ եմ ձեր արքայական բարձրութենէն ինծի ըրած շնորհին համար : Սակայն ձեր բարձրութենէն այդ բանը կը սպասէի արդէն, որովհետեւ գիտէի թէ ան վեհանձնաբար նեցուկ կ՚ըլլայ թշուառներուն :

— Այո՛, այդ բանին համար ձեռքէս եկածը չեմ խնայեր, պարոն, ըսաւ իշխանուհին վեհափառօրէն, որովհետեւ կը յուսար որ տասը վայրկեանի խօսակցութենէ մը վերջը ան ի բերան պիտի ձգէր այն մարդը՝ որ իր զօրութիւնը չարաչար գործածելէն ետքը՝ կուգար լրբօրէն ուրիշին պաշտպանութիւնը խնդրելու :

Կոմսը, իշխանուհիին խօսքերուն երկդիմի նշանակութիւնը հասկցած ըլլալը առանց յայտնի ընելու, խոնարհեցաւ :

— Ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի, պարոն, չարայարեց տիկին Լուիզ միեւնոյն հեգնական եղանակաւ :

— Ամէն բան, տիկին :

— Խօսեցէք :

— Ձեր բարձրութիւնը, որուն գլուխը ցուցնել չպիտի համարձակէի առանց բանաւոր պատճառներ ունենալու, կարծեմ պատսպարան հայթայթած է այնպիսի անձի մը որ բացարձակապէս ինծի կը պատկանի :

— Ի՞նչ է այդ անձին անունը :

— Լօրէնցա Ֆէլիչիանի :

— Բայց ձեր ի՞նչն է ան։ Ձեր ազգակա՞նն է, ձեր քո՞յրն է։

— Կինս է։

— Ձեր կի՞նն է, բացագանչեց իշխանուհին բարձրաձայն, որպէս զի քովի սենեակէն լսուի։ Լորէնցա Ֆէլիչիանին Ֆէնիքս կոմսուհի՞ն է։

— Այո՛, տիկին, պատասխանեց կոմսը կատարեալ հանդարտութեամբ։

— Հա, Կարմելեանց վանքին մէջ Ֆէնիքս կոմսուհի անունով մարդ չկայ, պատասխանեց իշխանուհին ցամաք կերպով։

Բայց կոմսը առանց պարտուելու շարունակեց․

— Թերեւս ձեր բարձրութիւնը տակաւին լաւ համոզուած չէ թէ Լորէնցա Ֆէլիչիանին և Ֆէնիքս կոմսուհին միեւնոյն անձերն են, տիկին։

— Այո՛, ճիշդ գուշակեցիք, այդ կէտին վրայ կատարելապէս համոզուած չեմ, ըսաւ իշխանուհին։

— Եթէ ձեր բարձրութիւնը հաճի Լորէնցա Ֆէլիչիանին իր առջեւ բերել տալ, այն ատեն ամէն տարակոյս կը փարատի։ Նորին բարձրութենէն ներողութիւն կը խնդրեմ այս բանը պնդելու ստիպուած ըլլալուս համար, բայց տիկնայ ալ իր պատճառն ունի, որովհետեւ զայն չափազանց կը սիրեմ և կարծեմ թէ ինքն ալ ինէ հեռացուելուն վրայ շատ կը ցաւի։

— Այդպէ՞ս կը կարծէք։

— Այո՛, տիկին, թէպէտեւ արժանիքս ալ բերան առնուելիք բան չէ։

— Ո՛հ, Լորէնցա իրաւունք ունի եղեր, այս մարդը իրօք վտանգաւոր մէկն է, ըսաւ իշխանուհին մտքէն։

Կոմսին կերպարանքը հանդարտ էր։ Արքունականնե-

րու յատուկ անթերի քաղաքավարութիւն մը ցոյց կու-տար ան ։

— Սաեյու ջանանք, ըսաւ իշխանուհին մտովի և յետոյ՝ բարձրաձայն աւելցուց ․

— Պարոն, հոս չեղող կին մը չեմ կրնար ձեզ յանձնել ։ Եթէ իրօք զայն կը սիրէք, զայն գտնելու բաղդը ունե-նալու համար ուրիշ տեղուանք փնտռելու էք զինքը ։

Կոմսը նորա մտած միջոցին՝ տիկին Լուիզի սենեա-կին մէջ գտնուող իրերուն վրայ արագ ակնարկ մը ար-ձակեր և աչքը րոպէի մը մէջ սենեակին մութ մէկ ան-կիւնը դրուած սեղանին վրայ կանգ առեր էր, ուր Լօ-րէնցա թողած էր իր գոհարեղէնները վանք մտնելու համար ։ Այսչափը բաւական եղած էր կոմսին՝ լոյսին մէջ անոնց արձակած ցոլքերէն զանոնք անմիջապէս ճանչնալու համար ։

— Եթէ ձեր արքայական բարձրութիւնը բարեհաճէր իր յիշողութիւնը քրքրել, և կը խնդրեմ որ այս ձանձ-րութիւնը յանձն առնէ, անշուշտ միտքը պիտի գար պահ մը առաջ Լօրէնցա Ֆէլիչիանիի այս սենեակին մէջ գտնուիլը, պիտի յիշէր նաև թէ ան իր գոհարեղէնները ատ սեղանին վրայ դրաւ ձեր բարձրութեան հետ խօսելէ ետքը և գնաց․․․

Այս միջոցին իշխանուհիին ակնարկը Լօրէնցայի պահ-ուըտած սենեակին դրանը դարձաւ ։ Տը Ֆէնիքս կոմսը այս ակնարկը կէս ճամբան առեր էր ․

— Եւ գնաց ատ սենեակը մտաւ, ըսելով խօսքը ամ-բողջացուց, մատովը Լօրէնցայի գտնուած սենեակը ցու-ցնելով ։

Իշխանուհին կարմրեցաւ ։

Կոմսը շարունակեց ․

— Հետեւաբար նորին բարձրութեան հաճութեանը միայն կը սպասեմ որ հոս գալ հրամայէ անոր. տարակոյս չունիմ որ անմիջապէս պիտի գայ։

Իշխանուհին յիշեց որ Լօրէնցա ներսէն գոցած էր դուռը, հետեւաբար եթէ ինք չուզէր՝ ոչ ոք զայն դուրս ելնելու պիտի կրնար ստիպել։

— Բայց ենթադրենք որ եկաւ, ի՞նչ պիտի ընէք, ըսաւ իշխանուհին երեւան բերելով այն զայրոյթը զոր կը զգար տեսած ըլլալուն համար մարդու մը առջեւ՝ որմէ կարելի չէր բան մը ծածկել։

— Ոչինչ, տիկին։ Կոմսուհի Ֆէնիքս պիտի ըսէ ձեր բարձրութեան թէ կինս ըլլալով կը բաղձայ ինձ հետեւիլ։

Լօրէնցայի բողոքները տակաւին իշխանուհիին ականջին մէջ ըլլալով՝ այս խօսքերը իր վստահութիւնը չկըրցան խախտել։

— Ձեր կի՞նը, բայց վստա՞հ էք։

Այս խօսքերուն տակ ծածկուած զայրոյթը կը սկսէր իր պոչը ցոյց տալ։

— Կը տեսնեմ որ ձեր բարձրութիւնը խօսքիս հաւատալ չուզեր, ըսաւ կոմսը քաղաքավարութեամբ։ Բայց կարծեմ անհաւատալի բան մը չկայ ատոր մէջ. Ֆէնիքս կոմսը Լօրէնցա Ֆէլիչիանիի հետ ամուսնացած ըլլալով՝ իր կինը կը պահանջէ ձենէ։

— Դա՛րձեալ նոյն յանկերգը, Լօրէնցա Ֆէլիչիանին ձեր կինն է ըսելու կը համարձակի՞ք, գոչեց իշխանուհին համբերութիւնը հատած։

— Այո՛, տիկին, կը համարձակիմ, որովհետեւ իրողութիւնը կ՚ըսեմ ձեզ, պատասխանեց կոմսը իր սովորական պաղարիւնութեամբը։

— Ամուսնացա՞ծ էք։

— Այո՛ ։

— Լօրէնցայի՞ հետ ։

— Լօրէնցա Ֆէլիչիանիի հետ ։

— Օրինաւո՞րապէս ։

— Անշո՛ւշտ ։ Եւ, տիկին, եթէ շարունակէք այդպիսի վիրաւորիչ հարցումներ ուղղել ինծ . . .

— Լա՛ւ ուրեմն, ի՞նչ կ'ընէք ։

— Ձեր աչքին առջեւ պիտի դնեմ ամուսնական վկայագիրս՝ որ խիստ կանոնաւոր է ու միանգամայն մեզ միացնող քահանայէն ստորագրուած ։

Իշխանուհին սարսաց . կոմսին հանդարտութեան ծայրայեղութիւնը բացարձակ համոզումի զօրաւոր յենակէտ մըն էր ։

Կոմսը թղթապանակ մը բացաւ և քառածալ թուղթ մը հանեց մէջէն ։

— Ահա, տիկին, ըսածներուս որոշ փաստը և կինս պահանջելու իրաւասութիւնն ինծի պարգեւող պաշտօնաթուղթը ։ Ձեր բարձրութիւնը կը փափաքի՞ վկայագիրը կարդալ և ստորագրութիւնը քննել ։

— Ստորագրութի՞ւն մը, բայց եթէ այդ ստորագրութիւնը . . .

— Այս ստորագրութիւնը Սթրազպուրկի Սուրբ Յովհաննէս եկեղեցւոյն աւագերէցին ստորագրութիւնն է ։ Գ. Լուի իշխանը և տը Ռոհան կարտինալը լա՛ւ կը ճանչնան զայն, և եթէ նորին սրբազնութիւն հիմայ հոս ըլլար . . .

— Հո՛ս է, Գ. կարտինալը հո՛ս է, գոչեց իշխանուհին հրաբորբոք աչքերով կոմսին նայելով ։ Նորին սրբազնութիւնը այս միջոցին կանոնիկոսարանն է, ուստի ձեր ամուսնական վկայագրին ստորագրութիւնը ստուգելը դժուար չպիտի ըլլայ ։

— Ահիկայ մեծ երջանկութիւն մըն է ինծի համար, տիկին, որովհետեւ կը յուսամ որ ամուսնական վկայագրիս ստորագրութեան ինքնութիւնը ստուգելով՝ ձեր բարձրութեան իմ մասիս ունեցած բոլոր անտեղի կասկածները պիտի փարատին, պատասխանեց կոմսը վկայագիրը անտարբերութեամբ թղթապանակին մէջ դնելով :

— Այս աստիճան լրջութիւն չէի սպասեր. իրա՛ւ համբերութիւնս կը հատնի, ըսաւ իշխանուհին զանգակը զարնելով :

Պահ մը առաջ տը Ֆէնիքս կոմսը առաջնորդող կրօնաւորուհին երեւցաւ դրան սեմին վրայ :

— Թող աղեղնաւորս ձի հեծնէ եւ սա տոմսակը Գ. տը Ռօհան կարտինալին տանի, ըսաւ իշխանուհին : Նորին սրբազնութիւնը կանոնիկոսարանն է . անմիջապէս թող հոս գայ, իրեն կը սպասեմ :

Այս խօսքերն ըսած միջոցին իշխանուհին ահապարանօք երկտող մը գրեց եւ կրօնաւորուհիին յանձնեց :

Ապա ցած ձայնով աւելցուց .

— Նրբանցքին մէջ հեծեալ երկու աղեղնաւոր թող դնեն եւ ոչ ոք առանց իմ հրամանիս դուրս ելնէ հոսկէ : Գացէ՛ք :

Կոմսը տիկին Լուիզի բոլոր շարժումները տեսեր եւ համոզում գոյացուցեր էր թէ ան որոշած էր մինչեւ վերջը մաքառիլ իրեն դէմ : Եւ մինչդեռ իշխանուհին գրելով զբաղած էր, կոմսը, անշուշտ յաղթութիւնը անոր ձեռքէն խլելու որոշում մը առած ըլլալով, Լօրէնցայի մտած սենեակին մօտեցեր էր եւ հոն, աչքը դրանը վրայ յառած, թեւերը երկնցուցած եւ աւելի կանոնաւոր քան ջղաձիգ շարժումներով՝ ցած ձայնով քանի մը բառ արտասաներ էր :

Իշխանուհին դարձած միջոցին անոր այս ձեւը նշմարեց ։

— Ի՞նչ կ'ընէք հոդ, պարոն, ըսաւ ։

— Տիկին, Լօրէնցօ Ցէլլիչխանիի վրայ երդում կը ձգեմ որ ինքը անձամբ գալով՝ իր բերնովը ու իր ազատ կամքովը ձեզ հաստատէ թէ ես ո՛չ խաբեբայ եմ և ո՛չ ալ ստորագրութիւն նենգող մը, ըսաւ կոմսը ։ Իսկ եթէ ձեր բարձրութիւնը ուրիշ փաստեր ալ պահանջէ, ես պատրաստ եմ զանոնք հայթայթել ։

— Պարո՛ն . . . ։

— Լօրէնցօ Ցէլլիչխանի՛, այդ սենեակէն դո՛ւրս ելէք և հո՛ս եկէք, գոչեց կոմսը մինչև անգամ իշխանուհիին կամքին վրայ իշխելով ։ Եկէ՛ք, Լօրէնցօ՛ ։

Դուռը չբացուեցաւ ։

— Եկէ՛ք, այնպէ՛ս կը կամիմ, կրկնեց կոմսը ։

Ցանկարծ բանալին փականքին մէջ ճռնչեց և իշխանուհին աննկարագրելի տակումով մը համակուած՝ դեռատի աղջկան ներս մտնելը տեսաւ, որուն աչքերը, առանց բարկութեան կամ ատելութեան բոց մը ունենալու, կոմսին վրայ յառած էին ։

— Ի՞նչ կ'ընէք, աղջիկս. ի՞նչ կ'ընէք, գոչեց տիկին Լուիզ ։ Ինչո՞ւ այս մարդուն կը վերադառնաք որմէ փախած էիք ։ Ձեզի չըսի՞ որ հոս կատարեալ ապահովութեան մէջ էք ։

— Տիկին, իմ տանս մէջն ալ ապահովութեան մէջ պիտի ըլլայ, պատասխանեց կոմսը ։

Ապա դեռատի կնոջ կողմը դառնալով ըսաւ ․

— Իմ տանս մէջ ալ ապահովութեան մէջ չէ՞ք, Լօրէնցօ՛ ։

— Այո՛, պատասխանեց դեռատի աղջիկը ։

Իշխանուհին ծայր աստիճան զարմանալով՝ ձեռքերը

իրար միացուց և Թիկնաթոռին մէջ ինկաւ ։

— Հիմա, Լօրէնցա՛, ձեր վրայ բռնութիւն բանեցուցած ըլլալու յանցանքով կ'ամբաստանեն զիս, ըսաւ կոմսը քաղցր այլ հրամայական շեշտ մը պարունակող ձայնով մը ։ Ըսէ՛ք, ոևէ պարագայի մէջ ձեր վրայ բռնութիւն բանեցուցա՞ծ եմ ։

— Երբե՛ք, պատասխանեց գեղանի կինը յստակ ձայնով մը՝ այլ առանց ժխտական շարժումի ։

— Ուրեմն ի՞նչ կը նշանակէ ինձ ըրած առևանգութեան պատմութիւննիդ, գոչեց իշխանուհին ։

Լօրէնցա չպատասխանեց. ուղղակի կոմսին կը նայէր կարծես թէ խօսքը՝ որ կեանքին արտայայտութիւնն է՝ անորմէ պիտի գար իրեն ։

— Նորին բարձրութիւնը անշուշտ մեծապատուէն ինչպէս եղելնիդ գիտնալ կ'ուզէ, Լօրէնցա՛ ։ Դասին մէջ ձեր մարելէն մինչև սուրհանդակի կառքին մէջ արթըննալնիդ ի՛նչ որ պատահեցաւ պատմեցէ՛ք ։

Լօրէնցա ձայն չհանեց ։

— Առանց բան մը մոռնալու, մանրամասն կերպով պատմեցէք եղելութիւնը ։ Այդպէ՛ս կը կամիմ ։

Լօրէնցա սարսռաց ։

— Չեմ յիշեր, ըսաւ ։

— Մտածեցէ՛ք, պիտի յիշէք ։

— Ո՛հ, այո՛, այո՛, արդարև, կը յիշեմ, ըսաւ Լօրէնցա միօրինակ շեշտով մը ։

— Խօսեցէ՛ք ։

— Մկրատը մազերս կտրած միջոցին երբ մարեցայ, զիս իմ խուցս տարին և անկողնիս վրայ պառկեցուցին ։ Մինչև իրիկուն մայրս անկողնիս քով մնաց ։ Քոյրերը տեսնելով որ սթափելիք չունիմ, քաղաքին վիրաբոյժը

կանչել տունին։ Բժիշկը բազկերակս քննեց, բերնիս հայելի մը բանեց եւ տեսնելով որ շնչերակներս չէին զարներ եւ բերնիս մէջ շունչ չկար, մեռած ըլլալս իմացուց։

— Բայց այս բաները ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ քանի որ մարած էիք, գիտել տուաւ Իշխանուհին զարմանօք։

— Նորին բարձրութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչպէս իմացաք այդ ամէն բաները, կրկնեց կոմսը։

— Տարօրինա՛կ բան, կը տեսնէի եւ կը լսէի, միայն թէ ո՛չ կրնայի աչքերս բանալ, ո՛չ խօսիլ եւ ո՛չ ալ շարժիլ, կարծես թէ մահուան նմանող անզգայութեան մը մէջ ըլլայի։

— Արդարեւ, տօքթ. Թրօնշէն անզգայ իյնողներու մասին խօսած է ինծի, ըսաւ Իշխանուհին։

— Շարունակեցէ՛ք, Լօրէնցօ։

— Մայրս, յուսահատած, չուզելով հաւատալ մեռած ըլլալուս, իմացուց թէ կ'ուզէր գիշերն ու յաջորդ օրը իմ քովս անցընել։

« Ըսածը գործադրեց, բայց երեսունը վեց ժամ քովս սպասելով՝ ո՛չ շարժիլս տեսաւ եւ ո՛չ ալ հառաչանք մը արձակելս լսեց։

« Քահանան երեք անգամ եկեր եւ մօրս ըսեր էր թէ մարմինս երկրիս վրայ պահելը Աստուծոյ դէմ ապստամբիլ կը նշանակէր՝ քանի որ հոգիս անոր քովն էր։

« Մայրս ա՛յնչափ պնդեց որ, վերջապէս թոյլ տուին անոր երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերն ալ հսկել վրաս։

« Երեքշաբթի առտու միեւնոյն անզգայ վիճակին մէջն էի։

« Մայրս, յաղթուած, հոս քաշուեցաւ։ Կրօնաւորու-

հիները կը պնդէին թէ սրբապղծութիւն էր եղածը։ Ճրագները վառուեր էին մատուռին մէջ, ուր, ըստ սովորութեան, օր մը և գիշեր մը պիտի մնայի։

« Մայրս դուրս ելնելուն պէս՝ գիւղացիները ներս մտան։ Ուխտած չըլլալուս համար ինծի սպիտակ զգեստ մը հագցուցին, ճերմակ վարդերէ յօրինուած պսակ մը դրին ճակտիս, թեւերս խաչաձեւ կուրծքիս վրայ դրին և դագա՛ղը ուզեցին։

« Դագաղը սենեակս բերին․ ամբողջ մարմինէս սարսուռ մը անցաւ, որովհետեւ, կը կրկնեմ, գոց աչքերուս մէջէն ամէն բան կը տեսնէի, իբրեւ թէ աչքերս բաց ըլլային։

« Զիս վերցուցին և դագաղին մէջ դրին։

« Ապա, երեսս բաց, ինչպէս որ սովորութիւն է ընել իտալացւոց մէջ, զիս մատուռ իջեցուցին և դասին մէջտեղը դրին, չորս ճրագներ վառեցին և ոտքիս տակ օրհնեալ ջուրով աման մը դրին։

« Բոլոր օրը Սուպիագօի բնակիչները մատուռ մտան, ինծի համար աղօթեցին և օրհնեալ ջուր սրսկեցին վրաս։

« Իրիկուն եղաւ։ Այցելութիւնները դադրեցան։ Բացի փոքրիկ դռնէն, մատուռին բոլոր դռները ներսէն գոցեցին։ Միայն հիւանդապահ քոյրը քովս մնաց։

« Քունիս մէջ, սոսկալի խորհուրդ մը կը յուզէր զիս․ թաղումը յաջորդ օրը տեղի պիտի ունենար և կը զգայի թէ ողջ ողջ պիտի թաղուէի՝ եթէ անծանօթ զօրութիւն մը ինձ օգնութեան չհասնէր։

« Ժամացոյցին զարնելը իրարու ետեւէ կը լսէի․ նախ ինը զարկաւ, ետքը տասը, ապա տասնըմէկ։

« Ժամացոյցին ամէն մէկ հարուածը սրտիս ձայն կուտար․ մինչեւ իսկ ինծի համար զարնուած զանգակին ձայնը կը լսէի․ սոսկալի՛ բան։

« Աստուած միայն գիտէ թէ որքան ճիգ թափեցի այդ սատանային քունին յաղթելու և մարմինս դագաղին յատակին կապող երկաթէ շղթաները ջախջախելու համար։ Բայց վերջապէս Աստուած զիս տեսաւ և վրաս գթաց ։

« Կէս գիշեր կը զարնէր ․

« Առաջին հարուածին ինծի այնպէս թուեցաւ որ բոլոր մարմինս ջղաձգական պրկումով մը կը ցնցուէր ճիշդ այն շարժումին պէս՝ զոր կը զգայի սովորաբար երբ Աշարան քովս կուգար ․ Ապա բուռն ցնցում մը զգացի սրտիս մէջ ։ Աշարան դրան առջևն էր ։

— Ձայն դրան առջևը տեսնելով սոսկացի՞ք, հարցուց ալ Ֆէնիքս կոմսը ․

— Ո՛չ, ո՛չ, այլ երջանկութիւն, ուրախութիւն և մտային յափշտակութիւն զգացի, որովհետև կը հասկնայի թէ ան կուգար զիս ազատել այն յուսահատ մահուընէն՝ որմէ այնքան կը վախնայի ․ Ծանր քայլերով դագաղիս մօտեցաւ, տխուր ժպիտով մը զիս դիտեց պահ մը, ապա ըսաւ ․

« — Ոտքի՛ ել և քալէ ․

« Մարմինս կաշկանդող կապերը քակուեցան ․ այդ զօրաւոր ձայնը առնելուս պէս ելայ կայնեցայ և մէկ ոտքս դագաղէն դուրս դրի ։

« — Ապրելովդ երջանի՞կ ես, հարցուց Աշարա ինձ ։

« — Ո՛հ, այո՛, պատասխանեցի ։

« — Լա՛ւ ուրեմն, ետևէ՛ս եկուր, ըսաւ ։

« Հիւանդապահ քոյրը իր աթոռին վրայ կը քնանար։ Առանց զայն արթնցնելու քովէն անցայ և երկրորդ անգամ զիս մահուընէ ազատող մարդուն հետևեցայ ։

« Գաւիթ հասանք ։ Աստեղազարդ երկինքը տեսայ՝ զոր այլևս տեսնելու յոյսը չունէի ։ Մեռելները գիշերուան զով օդը չեն զգար, ես զգացի ։

« — Հիմայ, այս մենաստանէն բաժնուելէ առաջ, Աստուծոյ և իմ մէջս ընտրութիւն մը կատարէ, ըսաւ ինձ Աշարա։ Կրօնաւորուհի՞ ըլլալ կ'ուզես թէ ինձ հետեւիլ։

« — Ձեզ հետեւիլ կ'ուզեմ, պատասխանեցի։

« — Ուրեմն եկո՛ւր, ըսաւ անգամ մըն ալ։

« Աշտարակին դուռը հասանք․ գոց էր։

« — Բանալիները ո՞ւր են, հարցուց ինձ։

« — Պահապան քոյրին պարկին մէջ։

« — Ո՞ւր է պարկը։

« — Անկողնին քով, աթոռին վրայ։

« — Անձայն անոր խուցը մտի՛ր, բանալիները ա՛ռ, անոնց մէջէն դրանը բանալին զատէ՛ և ի՛նձ բեր։

« Հնազանդեցայ։ Խուցին դուռը ներսէն գոցուած չէր։ Ներս մտայ։ Ուղղակի աթոռին գացի։ Պարկին մէջ փնտռեցի, բանալիները գտայ․ անոնց մէջէն աշտարակին բանալին առի և բերի։

« Հինգ վայրկեան վերջ աշտարակը բացուեցաւ և փողոց ելանք։

« Այն ատան իր թեւը մտայ և Սուպխագօի գիւղին ծայրը վազեցինք։ Վերջին տունէն հարիւր քայլ անդին սուրհանդակի լծեալ կառք մը կը սպասէր։ Ներս մտանք և կառքը սրարշաւ մեկնեցաւ։

— Եւ քու վրադ բռնութիւն բանեցնող չգտնուեցա՞ւ, քեզ պաշտպանող չեղա՞ւ, կամովի՞ն հետեւեցաք այդ մարդուն, գոչեց իշխանուհին։

Լօրէնցա չպատասխանեց։

— Լօրէ՛նցա, նորին արքայական բարձրութիւնը քեզ կը հարցնէ թէ ես ո եւ է սպառնալիք ըրա՞ծ կամ բռնութիւն բանեցուցա՞ծ եմ որ ինձ հետեւիս։

— Ո՛չ։

— Եւ ինչո՞ւ անոր հետեւեցաք։

— Ըսէք, Լօրէ՛նցա, ինչո՞ւ ինձ հետեւեցաք։

— Ձեզ սիրելուս համար, ըսաւ Լօրէնցա։

Տը Ցէնիքս կոմսը յաղթական ժպիտով մը իշխանուհին դարձաւ։

ՎԵՐՋ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻ

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 2

"JOSEPH BALSAMO"

SOCRATE SARRAFIAN, Editeur-Imprimeur

LE CAIRE

Chareh Mohamed Ali, Souékah, Darb el Maddah, 6

ՉՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 եթէ մեր բաժանորդները իրենց հաշիւները չփակեն, ինքզինքնիս ստիպուած պիտի տեսնենք վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ թէ՛ դադրեցնել ամսագիրներու առաքումը, թէ՛ ալ ամսագրուն մէջ իրենց անունը հրատարակել ամէն շաբաթ։

Ինը ամիս համբերելով կարծուածէն աւելի տուժեցինք։

Շաբաթական կանոնաւոր հրատարակութիւն

ԺՕԶԷՖ ՊԱԼՍԱՄՕ

Եգիպտահայութեան միակ թերթը

ՍՕԿՐԱՏ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՀԱԼԷՊԻ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար ՍՕՒՐԷՆ ՉԱԳՄԱԳՃԵԱՆ որուն պէտք է դիմեն Հալէպի մեր բոլոր բաժանորդները։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մեր ընդհանուր գործակալն է Տիար Յ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ։

ԶԱԳԱԶԻԿԻ մեր պաշտօնական գործակալն է Տիար ՏԻԳՐԱՆ ԱՏԻԼԵԱՆ։

ՏՊԱՐԱՆ "ՈՍՏԱՆ"

Տպարանիս մէջ կը տպագրուին ամէն բնոյթ այցետոմսեր, հաշուեկան հրաւէրագրեր, ծանոյցներ, փոխանակագրեր, նամակագլուխներ, պահարանագլուխներ, թատրոնի տոմսակներ, յայտագրեր, դեղագրեր, դեղարանի պիտակներ, ազդեր, յայտարարութիւններ, տետրակներ եւ գրքեր։ Կազմատուն։ Հասցէ՝ Սոկրատ Սարրաֆեան, Փոշիկ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումար

Տիար Ա. Եէկէնեանէ 216 դրշ. ողջ, տպագրական գործերուն փոխարժէքը, Տիար Յ. Սուֆեանէ տարեկանը, Տիար Նշան Միւքոնեանէ տարեկանը, Տիար Յ. Ղազիկեանէ 164 դրշ. ողջ, Տիար Յակոբ Աբրահամէ Բ. վեցամսեան, Տիար Յ. Թիրիքեանէ 15 դրշ. ողջ։

A II/13872

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0012390

A II 13872

45 g.